

A JELENKORBAN MEGJELENT

ADÓ
ÉS
KÉT GARAS.

GRÓF SZÉCHENYI ISTVÁN.

BUDÁN
A MAGYAR KIR. EGYETEM BETŰIVEL.
1844.

TARTALOM

ELŐSZÓ.

ADÓ.

- I.
- II.
- III.
- IV.
- V.
- VI.
- VII.

KÉT GARAS.

- I.
- II.
- III.
- IV.
- V.
- VI.
- VII.
- VIII.
- IX.
- X.
- XI.
- XII.
- XIII.
- XIV.
- XV.
- XVI.
- XVII.
- XVIII.
- XIX.
- XX.
- XXI.
- XXII.
- XXIII.
- XXIV.

KÉT GARAS.

XXIV. (Vége.)

ELŐSZÓ.

A telekdíji eszme iránt gerjedt figyelem s részvét napról napra növekedvén az országban, annak akár pártolói- akár ellenzőire nézve kíváncsnak hittük, a „Jelenkor” hirlap **1843**dik évi számaiban elszórva megjelent „Adó” és „Két Garas” cikkeket, mellyekkel azon eszme megpendítve lön, könyvbe összefoglalva olvashatni- vagy újraolvashatniuk. Ennélfogva kértünk a méltóságos szerző urtól engedelmet az említett cikkek illy alakban közölhetése végett, mellyet tőle megnyervén szerencsénk van, azok utánnyomatát - a nagyszerű ügy mentőlelőbbi sikerét ohajtó legforróbb kíváncsatink mellett - a tisztelt közönségnek e kötetben átnyujthatnunk.

Pesten, martiusban, **1844**.

TÖBBEN.

ADÓ.

I.

Jelenkor, 45. sz.
jun. 8. 1843.

Mielőtt ezen minden párt és színezet által pro vagy contra de azért egyenlőn életkérdésnek elismert tárgyat elemzés alá venném, röviden előre akarom bocsátni az adóruli általános nézetemet, a mennyire azt, saját személyemet illetőleg hordom keblemben.

Én olly hiu, vagy legyen szabad mondani, olly „büszke” vagyok, mihez képest nincs tekintet, nincs éldelet, nincs kéj, mellyet alá ne rendelnék azon gyönyörű érzésnek, minden magasb helyre, minden hordóra felállhatni, hogy onnan elősorolhassam: mi mindent vagyok törvényileg a közjóra, hazámra nézve viselni köteles. A here előtttem olly gyűlöletes, olly csömört okozó valami, miszerint a mindennapi száraz kenyeren és az Isten-ajándékozta vizen és levegőn kívül, nincs áldozat, mellytől visszarettenék, hogy se magam se enyéim ne csak a here szerepét semmiben ne játssák, de annak szagában sőt még csak hitelében se álljanak legtávulabbrul is. Áldozatok, liberum oblatumok hozatala s azok kikürtölése nemcsak ki nem elégíti érintett büszkeségem szomját, sőt illy tény, t. i. az azokkali kevélykedést egyenesen gyávaságnak tekintem; mert meggyőződéseim szerint nem létezik semmi alábbvaló s minden nemesb felfogásu köztársasági érzetekkel összeütközőbb, mint bármi kis elsőséggel kérkedni polgártársa fölött; s aztán, mert soha nem voltam s ma sem vagyok, se háboruban se politikában, nagy méltánylója vagy csak közönyös bírálója is azon lelkemből gyűlölt ha úgy mondhatni, tatár modornak, mellyhez képest a selejtesnek ugyszólván megnevezendő szolgálatára, mindig csak a lelkesbnek kellene veszélyben és teherhordás végett kiállni a gátra, holott csatában, ha kell - előtttem legalább úgy rémlik - inkább a selejtesek vére volna a lecsapolandó, az országos terheket illetőleg pedig, ha már kellene valami különbségnek lenni, biz azt hiszem, inkább ezek hátára lenne csatlandó a nagyobb súly; - - - valamint a délczeg telivérre sem szoktak rakni annyi terhet, mint az alábbvaló poggyász-lóra - - -.

Igen, minden kitünőbb helyre ohajtanék felléphetni, mikép onnan büszke kéjérzettel elmondhatnám: „hogya jóllehet sem többet sem kevesebbet, hanem aránylag csak annyit, a mennyit minden polgártársam, de vajmi sok adót vinnék a haza oltárára.” Mert ha így állna a dolog, akkor ugyan nemsokára más képet mutatna jelenleg fundus instructus nélküli hazánk s más fényben ragyogna vérünk, mint ma, s e szerint vajmi hamar - és bizony mondom, nem rossz uzsorával - volna nemzeti kifejlődés- és vérünknek megnevezendő előmenete által kipótolva s felcserélve mai napjainknak - ha csálni nem akarjuk magunkat - vajmi szűkkörü, izetlen és alárendelt boldogsága; s mi szinte számba veendő „így egy soron állva, egyenlőn adózva” nemcsak azon édes öntudat mellett, hogy Isten-rendelte méhkasunkban nem vagyunk gyáva herék, de kötelesség-éber dolgozó méhek, még anyagi állapotunk is javulna annyira, miszerint nemcsak száraz kenyér- víz- és levegőre volna szorítva a magát mostan jól bíró, de, midőn ez tetemesen gyarapodnék, lassanként még az sem volna kénytelen száraz kenyérnél kuncsorogni, ki ma sokszor még csak ennek is hijával van, ha t. i. - s ez a soha szemből nem szalasztandó szempont: - „ha úgy s olly czélszerűleg volna anyaföldünkbe, hazánkba i n v e s t i á l v a a közös adó,” mint a szemes gazda is akkép fekteti pénzeit a jószágba, hogy egy garas se veszsen hiába, de a legutolsó fillér is kamatozzon lehetőleg jól. Erről azonban, t. i. az adónak philosophiájáról, később; mert mi személyemet s enyéimet illeti, én annyira sovárgok a mostani, igazságtalanná vált, természet-elleni, a tizenkilencedik századhoz többé éppen nem illő, vérünket a legdísztelenebb homálylyal undokító, s mi mind ennél tán

győzőbb, jóllehet korántsem olly nemes argumentum, saját legnagyobb érdekinkkel annyira összeütköző „nemadózási létből” hovahamarább kilépni, mikép kész vagyok adózásra, habár

Nem is tudom, mire fordítják azt, sőt sejtem, hogy vízbe esik, levegőbe párolog, vagy idegen kezekre ragad az egész; habár

Senki sem számol beküldött adómrul még csak pro forma sem; habár

Laposra nyom is az adó mennyisége és súlya.¹

Én mindenre ráállok. Fizetek a domesticába, fizetek a bellicába, fizetek mindenüvé, elkülönözve, keverten, a hogy tetszik; mert mint mondom, az én felfogásom, az én izlésem, az én politikai vallásom szerint, bármilly sors érjen is, mindent inkább kedvelek, mindent inkább elviselek, mint a véremtől - itt nem általján a magyaréru, de egyedül magaméru szóló - olly igen heterogen egyenes teher nem hordási döbrögiséget, szégyent, gyalázatot, vagy akárminek nevezzük is, nem bánom: habár szüzességi dicsőségnek is.

Felfogásom, izlésem, politikai vallásom erre kész, bár holnaptul kezdve így cselekednem parancsol. De e mellett még valami más is, mit részemrül meg nem vallani vétek, a tisztelt olvasó részérül pedig kellő figyelembe nem venni megbocsáthatlan könnyelműség volna. S ugyanis: mi mindig a ministerek felelősségérül fecsegünk, vagy mindig - mint valami nyugoti szélvész ellen - az itt érintendő garád mögé bujunk, ha az adó ügye kerül szőnyegre, hogy t. i. mi édesörömet fizetnénk, csak biztosítva volna a felelősség. És ez helyes; csakhogy ez soha nem lesz valódilag s nemcsak formaként biztosítva, míg - és itt különös figyelmért esedezem - míg kezetfogóbb, vállatvetőbb egy testü egy lelkü phalanxba össze nem szorít minket valami, melly valami - mint értekezésembül később tán kézzelfoghatólag kisülend - nem lesz, nem lehet soha is egyéb mint az adónak terhe, vagy ha ez sem eszközli ezen felette üdvös műtételt, az adónak súlyos, aggasztó, türhetlen léte.

Mostani körülményinknél, vagy határozottabban mondva: mostani össze nem tartó, sajátunkat férfiulag s közös erővel nem védelmező nyomorult diagnosisunknál fogva azonban tetteleg s valódilag nemcsak nem állunk illy, magának kellő tekintélyt adható phalanxban, de olly vert hadnak viseljük minden symptomáit, mikép nemcsak ministeri, vagy országgyűlési, de még csak vármegyei felelősséget sem vagyunk képesek magunknak valódilag biztosítani, ha e kérdés körül is mint sok másban legotrombábbul nem akarjuk csalni magunkat. S ekkép azokra nézve, kik csak akkor készek a fizetésre, majd mikor a ministert jó sikerrel felelősségre fogják vonhatni, azokra nézve mondom, az adófizetés hajnala soha nem fog biborodni, vagy is inkább azok ugyan az adófizetés kötelességérzetére soha nem fognak ébredni; minthogy olly

¹ Magyarországnak sok azon álmításban van, vagy tán szabatosabban mondva, azzal akar másokat el-ámítni, ha adónemfizetési ürügyre s kisurranási hátulsó ajtócskára szorul, hogy a magyar kiváltságos indirecte éppen annyit vagy tán többet fizet, mint az ország sőt az álladalom bármily osztályzata. Ezt én azonban kereken tagadom. Mert bármi magasra akarjuk is felcsigázni a kiviteli vámnak, harminczadnak, sóárnak, postabérnek s több effélének súlyát, bizony könnyebb az, mint ha aránylagosan, a miként illenék, adóznánk; mikor még azon nagy kérdés is forog fen, melly korán sincs eldöntve eddigelé, hogy valljon azon vám, melly kivitelkor például marháinktul, borainktul, s illyfélekütl fizettetik, nem viseltetik-e inkább a fogyasztó mint az eladó által? Mihez képest, ha az eltöröltetnék, a helyett hogy mi többet kapnánk, nem fizetne-e a fogyasztó éppen annyival kevesebbet, mint a mennyi a vám súlya vala, mi által nem mi, de ő, a fogyasztó lenne nyertes s e szerint most tulajdonképen ő és nem mi viszzük még csak az indirect adónak is nagyobb súlyát. Ez azonban akármikép legyen is, bátran axiómának állíthatni minden csürcsavarás és prókátori fogás daczára, hogy a magyar kiváltságos, Magyarországnak aránylagos közterhet, mint illenék, most legalább de facto bizony nem viseli: s még is - mintha ezért a Nemesis büntetné őt - aránylag ahhoz, mi lehetne, ha elvégre az örök igazságnak áldoznék, felette szegény a naprul napra aggasztóbb állapotba sülyed.

közszellem, melly sikeres felelősségre bírná vonni a magasb tekintélyeket, csak akkor fejlődhetik közönségünkben ki - feltéve, hogy még kifejlődhetik - ha a köz teher súlya, s ekkép emberek közt a legnagyobb, legáltalánosb érdek, őszinte kézfogásra, vállvetésre s egyetértésre melegíté már azt.

Dolgunk igen is jó volt, hogysem összetartók lennénk. Nemzeteknek ugy megvannak Capuái, mint hadaknak, hol a legszilárdabb lelkület és összetartás is megbomlik. S bármilly különösnek látszassék is ezen állítás, de a magyar ezer bajai, ezer viszályainak daczára, mindennap magasbra tornyosuló nyomorusága közepett, még nem ment át a politikai viszontagság azon fanyar iskoláján, melly őt népből, vagy ha hizelkedve akarunk szólni: eldarabolt töredékes, s ekkép töredékeny s ennélfogva gyenge nemzetből, egy testü egy lelkü erős nemzetté emelheté vala. E crisisen még át kell esnie; mellytül azonban nem kell megijedni vagy éppen visszaborzadni, mert az nem vérrel, de csak pénzzel jár, s mellyet én - hogy t. i. Magyarországbán mindenki aránylag viselje a haza terhét - felfogásom, izlésem és politikai vallásom mellett még azon erős és csalhatatlan számokra állított meggyőződésemnél fogva is, hovahamarább szeretnék hazánkra idézni, mert nincs bizonyosb, mint hogy a középkori sötétségek s elfogultságok maszlagibul vérünk csak ezen crisisen áteste után ébredhet valódi életre, mikor szaporábban mint gondolnók, nem egyedül a haza, a nemzet fog áltáljában ragyogni a kivivott jó egészség fényétül mindinkább, de a legnyomorultabbtul kezdve a legdúsabbikig minden egyes tagja is aránylag fogja lelteni jobb előmenetelét, jobb hasznát, és így csekély személyem is. Mihezképest, mint mondom, legyen szellemi legyen anyagi tekintetben, nem állhat elég korán bé ezen áldott idő s e szerint nem lehet, bár erkölcsi bár pénzügyi szempontbul felfogva, azon crisisnek, melly ezen átalakulást eszközlené és így azt megelőznie kellene, bekövetkezte és kiforrása elég szapora, s mellytül ekkép, mert áldást hozna, a legfukarabb számolónak - csak legyen a számoló jó - sem kell visszarettennie; mit, közbevetőleg legyen mondva, itt azért hozok fel - és ez az, mit megvallani és az olvasónak figyelmébe ajánlani kötelességemnek tartám - nehogy valaki tán azon gondolatra jőjön, mintha most hanyatló napjaimra bolond-gombával laktam volna jól, és „fizetek ide fizetek oda, fizetek mindenüvé, elkülönözve, keverten” most felhordott themám szerint, igen nagy viszketeget éreznék magamban, valami különös készségü generalis Zahlmeister szerepét játszani, mire legkisebb kedvem; vagy ne gondolja azt valaki, mintha az eddig felhozottakat egyedül fitogtatás végett kezeltem vala olly liberaliter sőt olly igen nagy generositással, mihezképest - mert hiszen politikában a tulhajtás is, mint tudva van, megrontó szer, és néha a legfoganatosb - ne legyen az egészbul semmi. Azonban, én ugy vagyok meggyőződve: saját őszinteségemen „vérünk kifejtéséhez, fölemeléséhez mindig és bármilly áldozattal járulni akarni” legalább e hazában kételkedni senkinek sincs joga; midőn más részről elveim a „do ut des” és „semmit ingyen” annyiszor ismételt változata szerint elég isméretek, hogysem a körül bár ki csak egy pillanatig is kétségben lehessen, hogy biz én könnyelműen pénzt minden várható gyümölcs nélkül nem igen szoktam ablakon kidobni vagy éppen vízbe hányni. És ekkép szavaimnak hinni lehet, sőt hinni kell.

Én tehát felfogásom, izlésem, politikai vallásom s e mellett saját előbb utóbb elmulhatlanul bekövetkező anyagi hasznomnál fogva, valóban s minden fitogtatás vagy megsemmisítésre czélzó tulhajtási ravaszság nélkül akarok az adóhoz járulni és fizetni, ha máskép nem lehet, legkisebb felelősség nélkül is, habár nem is tudom, mire s mennyit, nem bánom a holnapi naptul kezdve; feltéve mindazáltal - mi, azt hiszem, az eddig elősoroltakbul maga magátul értetődik - ha ezen minden adóhoz feltétel nélküli járulás nem vétetik czélba és teljesedésbe fenértetett tatár modor szerint, mellyhez képest csak a kisebb számu lelkesebbeknek kellene minden vagy túlságos terheket viselni, hanem ha azt Magyarország minden lakosa, bárki legyen is az, ki e haza levegőjét szíja, egyet sem véve ki, minden különbség s kiváltság nélkül egyiránt, vagy határozottabban mondva: tehetségéhez aránylag köteleztessék hordani vállán.

Legyen az efféle s természet szerint időről időre meghatározandó adó csak egy kissé súlyosb, sőt jó súlyos; kezeltessek az csak az illetők által egy kissé könnyelműleg, sőt legkisebb tekintet és szemérem nélkül; s hadd fődje azt végre vastag homály, hogy valljon mi történik vele: mind nem árt, sőt annál jobb; mert ez fogja, ha valami, a magyarnak eddigelé úgy szólván megnevezendő „macska és kutya” közt féle irigykedő, agyarkodó viszonyát, és azon különös „szeszt” vagy minek is nevezzük, megszüntetni vagy legalább enyhíteni, melly szerint mindegyik kolompos, vezér vagy egyedül saját erejére támaszkodó pártkalandor akar lenni, s ehhezképest nincs is a világnak tán olly legkisebb féket, rendszert nem tűrő, s ekkép olly kevéssé egy soron álló, összetartó, s ennél fogva természetesen aránylag ahhoz, mi lehetne, olly gyenge, olly magán segíteni nem tudó népe, mint a magyar. Nyomja őt csak egyiránt súlyos adó, s ne kételkedjünk - mert ezen ok elmulthatlanul mindenütt e következményt szülte - bizonyosan összetartóbb, s maga-alkotta rendszernek magát alávetőbb és így okvetlen erősb, tehetségesb, önállóbb, boldogabb, s e szerint lassankint ép, magát bármi hatalom által sértetni nem engedő diszteljes „nemzet” lesz. Fizessünk csak derék, egy kissé terhesb adót: szinte látom, mint simul Péter Pálhoz csakhamar, ki most egymást con amore gyűlöli, s mint vonzódik kicsihez a nagy, ki azt most lenézi, s viszont nagyhoz a kicsi, ki ennek megint - s akarjuk hinni, csupa haza- és népszerűtetből, vagy mert neki a sors véletlenül egy kissé többet adott és jobb földi helyzetet rendelt - most sokszor „hosszura nyuló keselyükörmökkel szeméit kivájni volna olly hajlandó”. Legyen csak bizonyos ok - s milly ok lehetne nagyobb mint az érdek - melly minket közelítésre kényszerít; s tüstint meg lesz vetve bizonyos köz-szellemnek legelső talpköve, mellynek most, ha igen érzékenyül csálni nem akarjuk magunkat, teljes és valóban mondhatni, szánakozásra méltó hijával vagyunk, melly nélkül egy nép sem emelkedhetik nemzetté, s ekkép nélküle a magyar is, mint eddig szintugy ezentul csak tengeni s disztelen kora halálra érni fog, s mellynek életbehozását ehhezképest, én legalább azt hiszem, nem lehet semmi esetben is igen drágán megvásárlani; úgy hogy ha, közbevetőleg legyen mondva, én inkább ma mint holnap akarnék közérővel a honnak minden terhei alá állni, s feltétlenül mindenhez fizetni, csak hogy minél előbb meg legyen rakva egy nagy és közös érdeknek szellemi sarkalata, melly nélkül semmi sem s mellyel minden lehet a magyar, tán nem adnám hazafiui vagyis szellemi, mint nemkülönben finansialis vagyis anyagi tehetségimet éppen legroszabb uzsorára ki. Nemde nem?

Illyféle egymáshoz közeledést és simulást azonban, mikép az általjánossága által valamelly nemzeti közszellemnek lehetne legelső csirája, bizony a leglángolóbb hazaszeretet, a legdicsőbb lelkiület, egyes hazafiak legnemesb elszánása és példaadása sem képes szülni, ha az emberiség eddigi kifejtésének lapjai nem csálnak, minthogy illy csudát eddigelé soha nem vitt végbe s ezentul is alig fog végbeinni egyéb, mint, ‘közinség’ vagy ‘közérdek.’ Az elsőül mentsen meg a nagy Isten, vagy inkább kerüljük azt Isten segítségével egy közös, egyenlő s ennél fogva egyező nagy érdek felállítását által el. S ezt ne keressük távol; mert hiszen az nem egyéb, „mint az aránylag mindenki által egyenlőn viselt s ehhezképest mindenkit egyenlőn érdeklő közadó.” - Ez legigazságosb, és azért, mint minden, mi valóban igazságos, elvégre mindenkire nézve a leghasznosb is. Mit minden tétova s kételkedés nélkül - közbevetőleg legyen mondva - axiomának állithatni valamint e jelen úgy más esetekre is.

Igen az adónak közös viselése azon nagy „Egyesítő,” melly minden erőket, a nélkül, hogy ezek mivoltát, fényét s tán elkülönzött hatáskörét megtörné, egybevon, s mellynek minden nép, egyet sem véve ki, köszöni nemzetté átalakultát; midőn de egyetlen egy sincs, melly ezen Egyesítő nélkül fel birta volna küzdeni magát a civilisalt szabad nemzetek disztorába. S mégis vajmi kevés nép létezik, melly fölemelkedésének, nemzetté alakulásának, diszének, gazdagságának, szóval: földi üdvének ezen legfőbb sőt egyedüli forrását habozás nélkül maga szántából és önkint nyitotta volna meg. De legtöbb mosatlan gyermekként rugdalkozott azon

anyai emlők ellen, melyek bőség szarujaként annyi életerőt, hasznót és díszet valának rája árasztandók; mikép úgy szólván hajoknál fogva s fájdalom, nem ritkán patakként ontott embervér-áldozat borzasztó árán lettének, magasabb, diszteljesebb állásukba felhurczolva, honnét most, kisedkori elfogultságaikon pirulva, semmiért a világon nem akarnának visszasülyedni, egykori ollyannyira bálványzott kiváltsági zavarikba.

Ámde illyenek a népek. Otrombául magoktul lökik a legbiztosb jót! Ugy hogy valamint egyedek, úgy népek is, saját maguknak legnagyobb ellenségei s rendszerint csak akkor ébredenek, csak akkor józanodnak saját legérdekesb hasznukra, mikor körmükre ég az inség, s midőn nem ritkán már késő.

Én tehát - mert mások kárán tanulni nemcsak a lehető legnagyobb életbölcse ség, de kivált nemzeti és országos dolgokat illetőleg, mindenkinek, ki illyesekbe avatkozik, a v a t k o z n i b á t o r k o d i k, nem kevesb mint lélekbenjáró szent kötelessége - mint többször mondtam, inkább ma mint holnap járulok az adóhoz legkisebb föltétel nélkül is, ha máskép nem lehet, minthogy bármilly szépségű teoriákat és ábrándokat halmozzanak is egymásra akár toronymagasságig a világnak jó szivü de nem annyira jó fejü ideologistái, tartós, általján kifejlett s ekkép ellenállhatlan hatásu közszellemnek más módon nem vethetni meg legeslegeslő sarkalatát; e nélkül pedig, felfogásom, izlésem, politikai hitvallásom szerint, hogy többet ne mondjak, rideg mező a hosszú élet, vagy inkább az élet nem egyéb, mint halhatatlan embert, ki együtt- s közremunkálásra s ekkép szoros összetartásra van a nagy természettől meghíva, lealázó dísztelen állati tengés.

A kérdés csak az, hogy valljon mit akarunk; mert ha mai minden közszellem nélküli létünket, mivel néha terem gabnánk, olykor díszlik marhánk, czímünk, paripánk, jól fülő házunk, selyem pamlagunk, türhető szakácsunk s effélénk van, már olly boldog létnek, olly non plus ultrának tartjuk, mikép azt minden komolyabb alapnak s ekkép bizonyos egyesítő közérdek hijával is eltűrlessük, sőt fölötte az „extra Hungariam non est vita” legneveltségesb csalmondatot még hetykén el is károghassuk: akkor tengjünk, nyomorultan ábrándkodjunk, hagymázkodjunk mint eddigelé tovább is, s várjuk be unalom és álom közt, nem „a nagyszerü halált, hol ember millioinak szemében gyászköny ül,” s mi egyedül a deréket illeti, hanem minden dísz, szánakozás és hálaérzet nélküli kitörültetésünket nemcsak a nagy természet virányából, de még legközelebb szomszédink tüsténti emlékezetéből is, minél többet és jobb sorsot önkénytül, irigységtül, egymás elleni agyarkodástul szétbonczolt és jobbadán önzőkbül álló népvegyület nem is érdemel. Ha ellenben mindazt, mivel ma birunk, s mit korántsem vagyok botor, cynismustul tulhajtva, még „in thesi” is fitymálni sőt megvetni, csak felülepítvényeknek tekintjük - és e sark körül forog a kérdés - melyek egyedül akkor nyerhetnek színt, ízt és valódi bájta lelkesb előtt, ha egy jól lerakott nemzeti sarkalaton, azaz kifejlett közszellemen alapulnak, vagy más szavakkal röviden mondva, ha több a lélek bennünk, mint nehéz agyag-részünk súlya, és ekkép - jóllehet a földieket se hanyagoljuk el - ha magasb, tisztább, lelkiebb kéjek után sovárgunk: akkor vonjunk egybe minden hazai erőket egy közös nagy Érdek, egy közös nagy Egyesítő által, és fogjunk kezét, vessünk vállat, s adózzunk egyiránt; milly lét előttem épen olly ízletes és kíváncs volna, mint a milly izetlen, rideg, kopár, sőt gyűlöletes a mostani minden ‘Egyesítő’ nélküli nyomor- vagy Sybarita-állapot.

Mind, a mit elősorolok, azonban egyedül saját nézetem, izlésem, vallásom visszatükrözete, melyet ehhezképest, főkép miután az soknak alkalmasint igen is különczködőnek mutatkozhatnék, senkire nem kívánok tolni vagy éppen torkolni, s ezt annál kevesebbé, mert az elég részletesen felhozott körülményekhez, melyek engem az adó dolgában így, tán nem minden napikép vélekedni engednek, még azon ‘különösség’ vagy is inkább rám nézve azon szerencsés ‘kivétel’ is járul - mire különös figyelmét ismét megkérem a tisztelt olvasónak, - hogy Istenben boldogult tiszteletre méltó szüleim - nem patrio more, hasonlólag nem egy, nem száz, nem ezer, de számtalan magyar szülékhez, kik hiubbak, mint volnának büszkék - olly kedvező

finansziális állapotban hagytak, hogy én enyéimmal együtt, bármily aggasztólag raknák is meg adóval a hazát, egy kis takarékoság mellett, mindig el fogok becsületesen sőt nem egy gyönyör közt élni; mihez képest én aránylag igen könnyen szólhatok, és azt hiszem, a felhozott praemissák után minden különczködés nélkül érezhetek magamban vágyat: a biztosan remélhető nagyobb nyereség, t. i. a nemzeti kifejlés s innen mindenkire hármló nagyobb biztosság, haszon és disznak fejében magamat egy kissé összehuzni, s az ekkép támadó feleslegest előlegezni, vagy tán jobban mondva: később kamatozó tőkére verni. Nemde ugy?

Ámde azért, mert felfogásom, izlésem, politikai hitem illy világba állítják előttem az adó dolgát, s e mellett ezen „i g y l á t á s t,” úgy hogy az egyenesen örülség ne legyen, kedvezőbb körülményim is megengedik, mi a legfőbb dolog, azért korántsem vagyok olly éretlen, méltatlan s igazságtalan, s kivált olly felszines politikus, hogy mindazokat à la Pesti Hirlap et Co különbség nélkül, kaján tartalék-gondolat, szűkkeblűség, feudális szenny, oligarchiai bűz, sőt szinte a hazaárulás moslékával öntsem le, s tiszta szándékukat kétségbe véve, jó hir- s nevüket az egész haza előtt pelengérre állítsam, kik - mert én gondolkozom így, én tehetek így - hasonlólag s rögtön s pontrul pontra nem gondolkoznak, nem nyilatkoznak mint én, s nem cselekesznek példám után, vagy kényem kedvem szerint minden habozás és kétkedés nélkül.

Még a semmibe bele nem avatkozóznak, hacsak egy kissé türelmesb, sem szabad saját individualis állapotjárul mások felfogását elhatározó itélettel illetni, s így annál kevesebbé annak, ki országok, nemzetek reformatiojára hiszi magát meghiva lenni, és valami nagy kérdést sikerrel és ingadozás s forradalom nélkül - mi főtekintet - feloldani s keresztülvinni vágyik. Ámde a Pesti Hirlap szerkesztője és társai a statustudomány szabályának még csak ezen legelső leg-egyszerűbb magasságára sem birtak felemelkedni, s fájdalommal kell mondani, főképp az adó dolgában nem valának illy magasságra felemelkedni képesek; mert a helyett, hogy azoknak felette sok árnyéklatu helyzeteikbe tudták volna csak némileg is belé gondolni magukat, kiktől az adókérdésnek sikeres feloldása függ, s ekkép ezeket iparkodtak volna, mindenkit a maga állásához képest, hideg számítási okokkal meggyőzni s céljaiknak megnyerni, e helyett minden átállás nélkül hallatlan elbizottság, kevélység s legtűrhetlenebb pathos- és professoroskodással egyenesen azt vették számba, valljon rájuk s viszonyaikhoz mikép áll mikép illik az adó dolga, s látván, hogy vagy az enyimhez hasonló független állásuknál fogva nem fogná őket semmi esetre agyonnyomni a lehető legsúlyosb adó is, vagy hogy ők csak felette parányit, vagy tán éppen semmit sem fognának fizetni, sőt az adónak mindenkitüli viselése által „datur modus in rebus”-ként rájuk nézve a keresetnek tán még némelly uj mezőcskéje is nyílnék, melly bőven kipótolná a rájuk esendő adótöredéket, minden formákban, minden árnyéklatokban egyenesen kigyót békát, vagy legalább mindenbül ki-kitörő gúnyt szórtak azok ellen - emlékezzünk csak e tekintetbeni megnevezendő korbácsolásaikra, s állításom igaz létét fogjuk-e tagadhatni - kik csak egy kis scrupulust mutatni, csak egy kis meggondolási időt igényleni, csak egy kis módosítást javasolgatni valának elég merészek!

Nem szeretnék egyébiránt habár csak véletlenül is igazságtalan lenni, és e szerint nem akarom éppen erősíteni, mintha a pesti hirlapi pártnak fellépte és indiscret s minden tapintat nélküli korbácsolása és dögönyözése nélkül, többséget nyert volna és nyerne a vármegyénél az adó dolga, kivált a megkisértett formákban; annyit azonban merek állítani Isten és ember előtt, hogy az érintett párt és kivált annak irányzója, ha ugyancsak egybekeverésen s felforgatáson kívül van valami más iránya, nemcsak elő nem segíté, nemcsak nem könnyíté annak szerencsés kibonyolodását, de annyira egybezagyvását, olly görcsös mozdulatlanságra csökkönyösíté azt, mihez képest, legalább az én combináló tehetségem szerint, nem igen látom, most legalább még nem, azon módot és azon napot, mikép és mikor lehetne azt ismét a hihetőség némi reményével szőnyegre hozni s megkisértni. Legközelebbi időkre s ekkép a bekövetkezett országgyűlésre alkalmasint meg van rontva, vagy minden esetre felette kérdéses állapotba van helyezve az. Ezért azonban, noha az eset felette busító, és alig lehet el nem csüggedni, mikor

könnyelmű felszínességgel honunk legéletbevágóbb kérdései annyira compromittáltak, mint az adó dolga lőn a hirlapisták által felszínes tapintatlansággal elhamarkodva, ezért azonban, mondom, azon tán legnemesb műtételről lemondani, vagy éppen megkísértése előtt elgyengülni még nem szabad, mellyhez képest valamelyes adónak mindenkitül aránylagi, vagy ha ez első lépésre nem volna keresztülvihető, legalább a kiváltságosoknak szinte valami adóviselése által meg legyen vetve nemzeti átalakulásunk legbiztosb sarkalata; miszerint minden honpolgárnak kötelessége, s ekkép saját legfelelősb tiszttem is respectiv állásunkhoz képest mindent elkövetni, hogy annak minél előbbi megrakásához tehetségünk szerint járuljunk. Mit addig is, mig, mint reméllem, országgyűlésre kerül a dolog s hozzá fogok szólhatni, ezen lapok által, mennyire lehet, megkísérteni szándéklom.

II.

Jelenkor, 47. sz.
jun. 15. 1843.

Ha ezer bajaink fő okát - melly bajokbul egyébiránt hihetőleg nemcsak könnyen ki nem vergődünk, de mellyekbe okvetlen napról napra mélyebben fogunk bonyolódni - ámitás nélkül lehető legegyszerűbb alapokra kívánjuk vonni: szükségkép meg kell vallanunk, hogy főkép azért vagyunk mi magyarok mindenben olly pirulást okozólag hátra és erős nemzet helyett csak gyenge nép, mert

1szer nincs az ország elég investitionalis tőkével ellátva, és ehhezképest jóllehet gyönyörű, az anyatermészettel pazar kézzel megajándékozott urodalomhoz hasonlító honunk, azért aránylag még sem jövedelmez, sőt mi több, benne kivétel nélkül senkinek sincs olly jó dolga, mint a millyen kifejthetendő körülményink közt könnyen lehetne; s

2szor mert bármilly jó törvényekkel birjunk s bármilly üdvös új törvényeket halmozzunk is a régiekre: nincs a törvénynek elég sanctioja.

‘Investitionalis tőke tehát legfőbb szempont,’ s másodszor az ‘engedelmesség’; minthogy semmiből semmi sem lesz; ámde még a soknak sincs e g y s é g nélkül haszna; s ekkép nemcsak kiállító erő szükséges, de az erőknek egyegy célra összepontosítása is; ha t. i. - és e körül forog a dolog - meg nem szűnő tengődés helyett elvégre élni akarunk, vagy más szavakkal, ha magasb szellemileg s jobb számításilag valóban elibe tesszük nemzetünk folytonos haladását, vérünk tartós dicsőségét saját ephemer kis fényünknek, saját rövid hasznunknak.

Mennyire én fogom fel vérünk jobb részét, ez - jóllehet tán nincs ország a világon, hol aránylag annyi honszeretet, annyi nemes áldozat szinte minden haszon nélkül párologott volna levegőbe mint nálunk - még ki nem fáradt azon szent érzetből, melly az embert hazájához köti; s forduljon csak egy kissé valóság felé mind azon gyönyörű álom, melly minket nemzetünk jövődjére iránt olly bájteli reményekkel ringatott, s nincs nehézség, melylyet még most is a „romlásnak indult hajdan erős magyar” legyőzni ne tudna. Mert valamint egykor dönté maga előtt mindent le noha számban felette csekély; úgy él még ma is benne; habár lappangva és soknemű elpuhultságok maszlagitúl békőzva, elfojtva, azon nemes lelkiület, azon isteni szikra, melly valamint csatáit biztosítá egykor, úgy fogja ma polgári létének, nemzeti nagyságának is megvetni alapját, ha célja nem undok középszerűségek közti, rősz számítási fetrengés, melly annyi magyarnak fájdalom mondani, ugyszólván életfeladása, ha célja nem hiú dicsvágy, nem egyedül kéjálmodások álmodása, nem élvkóros sybaritismus, de mindenek fölött áll előtte a haza; és ennek érdeke ennek fénye azon lelki szomj, melylyet mindenek előtt kielégíteni sovárogo.

Már a nagyobb szám sovárog-e illy kielégítés után, valóban nem tudom, mert ez fájdalom mondani - s nem hibája de hibás rendszere miatt - egészen elaljasodott és szinte portékává vált, míg nem egy előkelő most is, midőn ideje volna már, hogy Magyarországnak legalább minden tehetősbe kötelesség-érzetre ébredjen, még mindig kirekesztőleg saját érdekét bálványozza; nem tudom ennél fogva tehát, mint mondtam, ugyan a nagyobb szám sovárog-e mindenek fölött nemzeti fény és nagyság után; annyit azonban sejtek, sőt minden csepp véremben érzek, hogy ha a nagyobb szám nem rejt is illy érzelmeket keblében, vagy azokkal csak pompát űz, vajmi sok magyar létezik még, ki, ha ezt magának tán soha nem tudta is megmagyarázni, csak azért eped, csak azért sínylik bús érzetektől kinezva, s tán csak azért keserű sőt még igazságtalan is minden más nézetűek és véleményűek iránt, mert vérenek, hazájának jövődjé, és mondjuk ki leplezetlen: kétes jövődjé fölött tövises féltékenységtől sebezve mindegyre dobog szíve, s egyedül nemzeti nagyság elégítheti ki szomját. És az illy lelkiütemek kizárólag egy osztályhoz, egy párthoz, egy színezethez sat. sem tartoznak - legyünk méltányosak - de lelki rokonokként szintugy léteznek, s fájdalom! a nélkül hogy mindig tudnák, sőt gyakran még ellenséges viszálykodások közt, szalmafüdelek alatt mint uri palotákban sat.

És ezek azok, kik sem függőzímerezve sem valami színnel bemázolva nincsenek, de több bennük a lélek mint az agyag, több a szellem mint az állat; kik kezeikben tartják vérünk jövődjét, vagy inkább: kik azon egyedüli kutfőt képezik, mellyből, ha lehet még, egykor ki fog merülni a regenerált magyar. És ez okból - mert valamint csatában a kisebb számú derék után iramlík a nagy tömeg, ugy politikai kifejlődésünkben is nem a 'sokaság' hanem 'minőség' adhat egyedül czélszerű irányt - sem párt, sem színezet, sem lépcsőzet, sem bizonyos status, bármilly nagyra nőne is az, nem fogja soha is regenerálni Magyarországot; de e dicső műtétel kirekesztőleg azon lelki rokonok által eszközölhető csak - bár kik és hol legyenek is azok - kik nem fél de egész emberileg kedvelik ugyan maguk számára is a hasznót, de hazafiúi hűségűl eltelve vesznek inkább hogysen vérük és a köz érdek habár csak hajszálnyi kárán is gyarapodni kívánnának.

Legyen az egyébiránt akárhogy; az előadottból - mi nem egyéb mint változata azon themának, mellyet már ezerszer felhoztam, s nem tudom, a magyar közönség hasznára vagy csak unalmára-e - a tisztelt olvasó azt legalább tisztán láthatja, hogy mi vérünket s hazánkat illeti, én a közép szerűt, és annál erősebben az aljast egyáltalában soha be nem fogadtam politikai szótáromba; és hogy valamint nemzeti jövődönk, fényünk és nagyságunk fölött soha nem fogok alkudozni de egy hajszálnyit is, ugy szabadsági és nemzetiségi surrogatumok vagy inkább helyettesek - bármilly szédítők volnának is azok - sem fogják soha is kielégíteni keblem szomját. Én tehát, kereken kimondva - mert egyedül az egészséges erős magyar nemzet képében lelem, bármilly távoli legyen is az még, földi létemnek üdvét - inkább kívánom: sülyedjen vérünk rövid vonaglás után semmiségbe, hogysen utóbb is, mint eddig s mint ma, egy maga magát emésztő, hiuságtul szétbonczolt, féreg rágtá, magán segíteni és se halni se élni nem tudó nyomorék vázként undokítsa el a köz emberiség nagy családját.

Ámde azért, mert így érzek és hű maradandok véremhez, ha bár sülyed is, de előbb még mindent elkövetek ennek elkerülése végett, azon kötelességeket sem akarom és fogom felejtetni - melly themát szinte egyszernél többszer variáltam - mellyekkel saját magamnak és enyéimnek tartozom, s melly kötelességek szerint sem saját magam sem enyéim bőrét, kereken szólva, a hazáért annál inkább nem fogom magam lenyuzni vagy mások által lenyuztatni engedni, mert a mellett, hogy illy Decius-féle tettek kivált béke idején egyáltalában nincsenek napi rendben többé, a köz haza nem is kíván efféle hyperbola-áldozatokat; s pedig minthogy a haza csupán az egyes polgárok összes jólétén alapulhat valódi egészségileg, és némi st. simonisták és socialisták, kik az agrariái törvények alkalmazásául álmadoznak, még korántsem alkotják a hont, de egyedül vagy theoreticus pietisták ők, kik az idealok országában kalandoznak, vagy

egyenesen rabló méhek, melyek dologtalan s ekkép ingyen vágnak élvezni az egykori munka vagy jobb szerencse gyümölcsét.

Fő célom ennél fogva: a köz haza érdeke; mellékes célom pedig: saját magam és enyéim haszna; ugy azonban - mint ezt már számtalanszor érintém - mikép e két cél ellentétbe soha ne jöjjön, sőt ha jó, saját hasznom mindig alá legyen rendelve a köz haszonnak, de e mellett a köz haszonbul rám és enyéimre is szivárognon okkal móddal becsületes munkám illő bére.

Az élet poesisét vegyülten az élet szükségeivel ember-létemre, melly lélek- és testbül áll, így alkalmazván, én tehát - legyen még egyszer mondvá - csak akkor lelendem keblem nyugtát, ha a mellett hogy virágzó nemzet tagja vagyok, családi viszonyaimra is mosolyg a becsületes fáradozást előbb utóbb mindig megjutalmazó ég.

Derekas fundus instructus és szoros rend nélkül virágzó nemzetté vérünk azonban, bármikép csürjük csavarjuk is a dolgot, soha nem fog emelkedhetni; és ekkép - mert ha nem mondhatom magamat virágzó nemzet tagjának, bármilly kincsekkel áldotta volna is meg egyébiránt személyemet a sors, boldog soha nem lehetek - valamint kész vagyok minden tehetséggel járulni hazám investitiojához, ugy vagyok szinte kész, természet-adta vagy a megtárgult törvény türte szabadságomnak is feláldozni részét; minthogy így s csak így lehet vérem virágzóvá, s csak így valódilag és általjánosan szabaddá.

Elégséges fundus instructus és lehető legnagyobb rend tehát azon két tényező, mellyet nemzeti létünk élethorgonyának tartok mostani körülményink közt.

Azonban ki fogja honunkat, melly mindenben olly pirulást okozólag hátra van, ellátni elég-séges fundus instructussal, és ki jelelendi számunkra ki az anarchia és szolgaság közti polgári szabadság bájösvényét? Kérdem, ki fogja ezt mivelní? Mire a felelet az, hogy vagy mi magunk, vagy senki más.

Én tehát inkább ma kívánok állni a haza köz terhe alá mint holnap; mert ha magunk nem tudjuk megbecsülni minmagunkat, ugyan miért becsülne minket meg más? Vagy más szavakkal: ha mi, Magyarország lakosai minden különbség nélkül nem járulunk tehetségünk szerint hazánk fölemeléséhez, ugyan az Istenért ki eszközölje azt?

Valóban senki más. S azért én legalább, mint legutolsó cikkemben érintem, rögtön adózni akarok, bár minden föltétel nélkül s bár mennyit, csakhogy élni, élni kezdjen elvégre hazánk, és ez által mi is, kik most - mint legalább én érzem - köz szellem és köz erő nélkül csak tengünk, valahára megismerjük a valóságos nemzeti életnek férfias gyönyöreit.

III.

Jelenkor, 49. sz.
jun. 22. 1843.

A folyó évi Jelenkor **45.** és **47**dik számaiban közrebocsátott két cikkemben mindenek előtt saját egyéni nézeteimet hozom fel az adórul, hogy t. i. én inkább ma mint holnap szeretnék adózni legkisebb feltétel nélkül bármennyit is, csakhogy meg legyen egyszer vetve a közremunkálásnak és ebbül eredő köz szellemnek, s innen fejledező nemzeti erőnek valamellyes alapja, melly nélkül legalább rám nézve valódilag sem az élet nem mosolyg, sem semminek sincs tövis nélküli bája. Ámde mikor így nyilatkozom, egy uttal loyaliter azt is érintem, mikép nekem bármilly sulyos adóra illy feltétlenül ajánlkoznom azon okbul szabad is volna, mert különösen kedvező körülményeimnél fogva engem egy kissé szigorubb takarékoság mellett soha elviselhetlen adó nem érhetne. Targyalásom folytában hátramaradásunk fő okát elégséges investmentalis tőke és rend hijában gondolom fellelni, mi okbul derekas fundus instructus

beszerzését és a törvények szigorú sanctióját tűzöm ki azon két tényezőnek, mely körül forogna, mint a csillagok ma állnak, nemzeti létünk és jövőnk; egy uttal azt is érintvén, hogy ha mi magunk nem fogók elégséges fundus instructussal ellátni az országot, és mi magunk nem jelelendenők az anarchia és szolgaság közti polgári szabadság ösvényét ki, azt senki más számunkra - legalább tetszésünk szerint - mivelné nem fogná. Az adót egyenesen gazdasági investitiohoz hasonlítom, melyet nem azért fektet az okos gazda a jószágba, mihez képest az oda vesszen, hanem éppen ellenkezőleg hogy ott gyümölcsözve nevelje a jövedelmet. - A nagy számot illetőleg adóruli említett cikkeimben továbbá őszintén kitárom, hogy biz én abban nem igen bízom és nem hiszem, hogy ő fogná - mert ehhez minden vegyület nélküli igen tiszta hazaszeretet, józan felfogás és e mellett egy kissé kedvezőbb egyéni viszony is kell - regenerálni a hont. Elemzésem közt azt is érintem, mikép jóllehet legelső helyen állna is előttem a haza, azért még sem volnék kész saját bőrömet vagy enyéim bőrét alkuba ereszteni a honért. Végre késznek mondom magamat a természet-adta vagy törvény-türte szabadságom részét feláldozni, a köz hazának valódi szabaddá tétele végett. Stadium című munkámban több évvel ezelőtt pedig az országgyűlési költségeknek és házi pénztárnak összes viselését tűzöm ki azon első lépésül, mellyel a magyar nemességnek illő volna a köz teher alá állnia.

Az adórul körülbelül eddigelé csak ennyit mondtam. Mi azonban, noha kevés, még is elég, tudom, hogy bizonyos része a közönségnek elveimen igen megbotránkozzék; bizonyos része pedig azon keveset is, mit felhozék, némileg magával ellentétesnek találja. És azért, ámbár nem lehet czélom, ujságlap által az adórul rendszeres munkát írnom, vagy rendes Billt készítenem, még is ügyekezni fogok, mennyire tehetségem, időm és a tér engedendi, kifejtetni, hogy jóllehet én alig tudom bevárni az adózási időt, és annál jobban szeretném, minél többet fogná adózni, azért még sincs a haza tág terén senkinek is - kiben csak egy kis méltánylat és számolási tehetség lakik - az adó dolga iránt min megijednie, habár mint dictator márul holnapra kényem kedvem szerint rendezhetném is el annak ügyét. S most lássuk:

P o l i t i k á m n a k, mi az a d ó t és j o g o t, vagy más szavakkal: az ország terheit és kedvezéseit illeti, egybevonatja in ultima analysi nem kevesb, mint mindenkire nézve, ki a haza levegőjét szíjja, egyenlő teher és egyenlő jog. Ez azon végkikötő, melly felé áll, noha azt az emberiségnek eddigelé de facto egy nemzete sem érte még el, vágyaimnak iránytűje.

Ámde azért, mert axiomának tartom, hogy egyenlő terhek és egyenlő jogok elvén érheti megelégedés és fénypontját az emberi társaság ceteris paribus legbiztosabban el, mi körül azt hiszem minden becsületes és józan ember in thesi egyetért: azért nem vagyok olly botor, magamat azon, fájdalom, sokaktul álmodt gyermekes vagy nyavalyás álmokba ringatni, mintha ezen elvnek valósitása hozzánk magyarokhoz már közel fekünnék, s ránk nézve már ütött volna annak alkalmazási órája.

Egyenlő terhek viselése és egyenlő jogok gyakorlása, a mellett hogy ritka, eddigelé soha nem létezett köz értelmességet tételez fel, és nem egy kivételnek van kitéve, inkább olly nemzetekhez áll, noha mindig elég távol tőlük is, azért még is sokkal közelebb mint hozzánk, mellyek, mint például az amerikai egyesült statusiak, nincsenek körülsánczolva az elévülésnek falai által, mint körülövedzve vagyunk mi magyarok. Mihez képest, mert ha az elévülés nem vétetik tekintetbe, minden teljes chaosba dül e földön, mi már többszer történt, és e szerint az elévülés falait csak alkudozás és nem erővel szabad lehordani, minthogy v é r e s r e v o l u t i o helyett i n g a d o z á s n é l k ü l i r e f o r m a t i o által illik sőt kötelesség mai időkben a nagyobb számnak jóllétét megvásárlani, és mert a közértelmesség nálunk magyaroknál még olly igen kicsi, az érintett „e g y e n l ő t e h e r és e g y e n l ő j o g”-féle általam felhozott thesis gyakorlatilag szólván nem egyéb, mint egy „szép ideal,” melyet minden jobbra törekdő ember, és ekkép én is, noha érzi, mikép azt sem maga de még tán késő utódjai sem érik el, azért tűz ki vágyainak és cselekedetinek végczéljául, hogy ahhoz legalább, mennyire lehet

közelítsen. - S ugyan nincs-e az emberi nem a tökéletessel bármiben is mindig így? Kitérít az mindenben, de azért sehol sem éri el, elég boldog levén ahhoz minél közelebb járulhatni.

Themám ennél fogva bármily visszas legyen is az legtöbb magyarnak bevett gondolkozásmódjával, azért azt hiszem, még sem fog senkiben is nyugtalanságot okozni, s pedig azon egyszerű oknál fogva nem, mert ahhoz nem erővel, nem erőltetéssel, hanem egyenesen szabad alku után vágyok közelíteni; és a lélek szeplőtlenségén kívül nincs semmi, mit alkuba bocsátani ne lehetne s csak a körül forog kérdés: az alku hasznos, hasztalan-e.

Én az adózást mindenkire nézve hasznosnak tartom - mi iránt tán nem igen lehet más vélekedés - ha tudniillik - s ez teszi az adó philosophiáját - józan gazdasági investitio lényegét viseli az; úgy hogy a lehető legnagyobb adó sem teher, de valódi áldás, ha biztos és jól kamatozó tőkére veretik, midőn egy garas adó sem kevesb mint zsarolás, ha az viszont haszon nélkül párolog levegőbe. Minél fogva mennél több investitiot bír meg biztosan és jól kamatozva valamely ország, és e szerint mennél derekasabban lehet instruálni azt, vagy más szavakkal: minél többet lehet és ekkép kell adózni annak felvirágzására, annál jobb, annál szerencsésb; midőn jaj azon hazának, mely el nem bír biztosan és jól kamatozó investitiot, mert az már a természettől előlegeesen el van koldusságra ítélve; míg kétszeresen jaj sőt szégyen azon honra, mely elbirná ugyan a legnagyobb haszonnal visszafizetendő investitiot is, ámde ennek híja miatt nyomorog, vagy legalább kellőleg nem virágzik; mert ez tantalusi kínok közt kínlódik, mire maga magát kárhoztatja, minthogy hozzá oly közel van a boldogság, s tőle öröklek még is oly távol.

És ezen utolsó: Magyarországnak képe, ne csaljuk magunkat. Mert aránylag alig van ország, melybe annyit lehetne dús nyereséggel investálni, és mely még is aránylag ahhoz, mi lehetne, mindenben hátra egy oly fertelmesen poros, mocsáros s minden jobb közlekedés nélküli virágtalan haza volna, mint a magyar hon.

Mihez képest, ha örök hervadásban pangani nem akarunk, de Hunniának felvirágzását szomjazzuk, derekasán kell instruálnunk azt, vagy más szavakkal: adót s pedig igen sok adót kell fizetnünk; mert ha mi magunk nem, más bizonyosan nem fogja kedvünkre felruházni a hont, kevés adóval pedig az ország roppant kifejtethezőségénél fogva ugyan mikép fogunk azt kellőleg instruálhatni s ekkép teljes virágzásra emelhetni? Sehogy sem, és e szerint fizetnünk, felette sokat kell fizetnünk, a mivel hiába, bármily szokatlanul esnék is nekünk az efféle időtöltés, elvégre meg kell barátkoznunk.

Ezen themámtul sem szükség azonban - jóllehet tudom, nem egy magyar olvasónak eddigelé is már csömört okozott - megijedni, habár elég hatalmam volna is szavaimat rögtön életbe léptetni; nem szükség megijedni pedig azért, mert én az adónak csak azon nemét tartom helyesnek és ekkép csak illyest tartok kötelességben járónak - s itt különös ügyeimért esedezem - mely nem csak kellőleg kamatoz, hanem mely egyszersmind a helyett hogy a „sic vos non vobis” ismert vers szerint másnak kamatozna, egyenesen csak annak kamatoz, ki adózik.

Ámde ha az adó illyest következtet - és illyest kell következtetnie, mert másképp nem adó, hanem zsarolás - akkor ugyan kérdem, lehet-e méltányos ember, ki in thesi az adózás ellen lehetne? Én azt hiszem éppen oly kevéssé létezhetik illy ember, mint igazsággal azt sem lehetne előrelátó gondos gazdának nevezni, ki nagyobb nyereség fejében nemcsak nem akarna soha is legkisebb tőkét fektetni telkébe, de még csak gabnát sem vetne földébe; mi utolsó szintolly előlegezés, mint bármi más, csak hogy a gabnának gyümölcsözési köre szaporán és úgy szolván szemlátomást pereg le, és közvetlen éri a vetőt, midőn a köz adó haszna rendszert csak később s mintegy észrevétlenül és közvetve háramlik az adózóra.

Ezen utolsó állításom - mely csak változata annak, mit már legutóbbi czikkeimben felhozék, hogy t. i. előttem legelső volna a haza, de e mellett magamról és enyéimről sem akarnék

teljesen megfelejtkezni, vagy éppen bőrrömet a honnak áldozatul hozni - ezen utolsó állításom mondom, némi ellentétben látszik azzal lenni, mit szinte mondék, mihezképest minden feltétel nélkül, bármire és bármennyit kívánnék adózni.

A két különbözőnek látszó állítás azonban velejére nézve éppen nem ellentételes, de egyedül az által ölti magára az ellenmondás színét némileg, hogy én meg levén legelőször is arrul győződve, mikép mai időkben határon túl, szükség nélkül s folytonosan adóztatni népeket a kereszténység civilisált láncolatában teljességgel lehetetlen volna, és e mellett én különösen kedvező finansziális körülmények közé helyeztetván a sors által, valamint a komlóültető távulabb időre előlegezi pénzét mint a buzavető: úgy én is, az egykori nagyobb haszon és nagyobb dísz fejében, habár személyemet soha nem is érné, kész vagyok bármily feltétlen adóra is állni, minthogy abból a most érintettek után, felfogásom, izlésem és politikai hitvallásom szerint, előbb utóbb nemcsak hazámra, de enyéimre is okvetlen több haszon és dísz fog háramlani, mint a mennyi arra és azokra az ország mostani investitio nélküli pangó állapotjából valaha is háramolhatnék.

Azon különbség tehát, melly az adó dolgát illetőleg köztem és azok közt létezik, kik szintén adózni akarnak, de egyedül akkor, mikor ellenőri befolyással tudni fogják, 'mennyit és mire', csak abból áll, hogy midőn én hazánk felvirágzása, és az innen előbb utóbb szellemileg és anyagilag okvetlen enyéimre is háramló haszon és dísz végett számos évekre vagyok kész tehetségem legjobb részét előlegezni, sőt azt némileg szerencsejátékként kockára bocsátni, azalatt a most érintett adót fizetni akarók nem kívánják előlegesen annyi időre költeni tehetségüket, és annál kevesebbé azt valami szerencsejáték kétes sorsának hagyni át.

Én minden áron, melly az igazsággal és emberiséggel nincs ellentétben, meg akarom vásárlani vérünk felvirágzását; mások azonban csak bizonyos feltételek alatt. Ámde azért, mivel én érzek így, nemcsak vajmi kontár politikus, de még felette igazságtalan teremtvény is volnék, ha azért, mert mások illy nézetemet nem osztják, sőt engem felhőkben kalandozónak tartanak, őket nálamnál hazafiúi tekintetben alacsonyabbra állítnám. S ugyanis, mert hiszen én b i z o n y o s n a k tartom, hogy illy megvásárlás által nemcsak a közjó, de saját javam is emelkedni fog, és e mellett kedvező körülményeimnél fogva emberileg szólva, szinte soha nem jöhet saját érdekével, ha így lehetne mondani: moderamen inculpatae tutelae-féle ellentételekbe, hol egyik a másikkal meg nem fér, hol az ember a családatya égbekiáltó szükségével a hazafi előtt áll, s melly helyzetben annyi magyar létezik.

Mi nagy érdem tehát részemről, ha, a mellett hogy ujaím a parázspanban nem igen fájdalmasan égnek, és lehető legrosszabb esetre nézve elkockázni való tehetségem is van, ha én, mondom, telik mibe telik, minden áron meg akarom vásárlani a haza virágzását; s ugyan milly nagy bűn és ezzel egybekötött szégyen volna viszont az, ha valaki más, kinek a legkisebb teher is körmére ég, ki az adózásból nem reméll annyi hasznót mint én, vagy ha reméli, azt bevárni nem bírja, semmi hajlandóságot nem érez velem illy feltétlenül kezét fogni?

Legyünk, ha szabadok maradni, vagy jobban mondvá: ha valósággal szabadok lenni akarunk, mindenek előtt méltányosak. Mihezképest valamint én nem érdelek adózási készségem miatt tapsot, úgy viszont azok sem érdemlenek gáncsot, kik a körül egy kissé vonakodóbbak. És e szerint kivételes állást, mint például az enyim, soha he tüzzünk politikában egyesítő pontul ki; mert az mindig szinte olly boszantó vázkint fog hatni a jobb kedélyekre, mint hatott mutatis mutandis - azaz, igazság nemcsak lefelé, de igazság felfelé is - Gessler süvege a hirkoszort vajmi könnyű szerrel magának megszerzett hős Tellre.

Mind azt tehát, mit eddigelé adórul mondtam s felhalmozott munkáim közt és az ügynek fontosságához képest felette korlátolt tehetségemnél fogva igen igen rendszeretlenül mondtam, csak istenért ne vegye senki is valami kaptának, mellyre szándokom volna felvonni a magyart.

Nem nem. Én eddigelé az adófizetésről némi általánosságok mellett egyedül saját egyéni és körülményeimhez illő nézetimet tártam ki. És valóban a nélkül, hogy magamat magasbra állítva és felfúva, ez által másokat megszegyeníteni, lealázni szándéklottam és ekkép az álszemérem horgánál fogva, melly a világon s kivált Magyarországon olly nagy szerepet játszik, másokat 'invita minerva és invito marsupio' parancsoló székem alá zsarnokilag dögönyözni kívántam volna.

Nemzeti felvirágzás ügyében vérünket tekintve én biztos és növekedő siker után sovárgok. A rövid, a napi diadal nem oltja szomjamat, mert rövid, mert napi, szomjam pedig határtalan. Erőltetést ez okbul bármilly árnyéklatban is, mennyire gyarló természetemnél fogva egybehangzásba birom hozni nézeteimet tényeimmel, kirekeszteni iparkodom politikámbul; mert erőltetés nemcsak szappanbuboréku diadalt szül, de az erőltetőre visszapattan. És e szerint, mert más a privát egyed szerepe e világon, és megint más a politikának küzdhelyén állóé, addig is, mig okkal móddal, mennyire képes leszek, elő fogom sorolhatni az adó ügyét illetőleg nemcsak azt, mi saját személyemnek volna kedves, hanem azt is, mi a nagyobb résznek lehetne olly annyira különböző felfogásánál, állásánál és körülményeinél fogva elfogadható, addig is, tárgyalásom könnyítése és a tisztelt olvasó részérüli kényelmesb felfoghatás végett legyen szabad jelen cikkem bevégzéséhez még e néhány sort ide csatolnom.

Szerencsejátékot nem játszik a bölcs, mert a szerencse szaporábban távozik mint jön, és ekkép nem érdemel virasztást, de még csak gyertyát sem. Ha azonban van szerencsejáték e világon, melly kivételt sőt tán némi tapsot érdemel, az egyedül az, melly a hazafit készíti, bár siker bár nem, tehetségének részét a haza javára kockára tenni, ha t. i. nem létezik olly mező, mellybe biztos haszonnal lehetne fektetni pénzt.

Ki még in thesi sem akar semmi közteherhez járulni, bármilly csekély-tehetségü volna is egyébiránt, mert hiszen csak a botor vágyik többet tenni, mint a mennyit bir, valamint a császár is elveszti ott - mint a német mondja - jogát, hol nincs: az egyszerűleg nem egyéb mint gyáva here.

Az, ki csak egyéni kedvező körülményeit, vagy cynicus elmefuttatásait tekintve, minden mást, bármilly szűkölködő volna is, sans cérémonie saját magára készült mintájába akarja teherhordási tárgyban sajtolni: az vagy gyermek vagy zsarnok.

Egész osztály, melly egyenes adót még soha vagy már régóta nem fizetett, ámde marul holnapra quasi horogra kerülván adózni kíván, a nélkül hogy tudná, 'mennyit és mire', és e mellett egy kis dologbai belátást is biztosítna magának: az aligha több, mint portéka, mellyel elérhetni ugyan némi magasságot, mellyel azonban még könnyebben elgátozhatni a köz hazai testnek minden működését. Ámde portékával országot alkotni nem lehet, és annál kevesebbé ujjá alakítani. Illy műtételt „a gáton csak olly legények” vihetnek végbe, kik 'gondolkoznak' s kiken ekkép semmi nem fog, mint a világosságra hozott 'valónak' hatalma.

IV.

Jelenkor, 51. sz.
jun. 29. 1843.

Nemzeti létünk és jövődönk biztosítását, mint a körülményi csillagzatok ma mutatkoznak, az adórul irt eddigi cikkeimben két fő sarkalatra állítom. Egyik: mindenben parlag szint viselő hazánknak kellő instructioja; másik a törvények iránti szigoru engedelmesség.

Az engedelmesség körüli kérdést, ezen lehető legfontosb életkérdést - legfontosabbat, mert kivált a magyarra nézve a féketlenség és szabadság, a rend és szolgaság közti vonalt kijelölni egy két szóval nem lehet - azonban csak akkor kísértendem meg, mikor az ország instructiójára

rul némileg elő fogtam sorolni nézetimet, előre sejtven, hogy akkor is, csekély tehetségemnél fogva, az érintett themának, mellynek teljes sikerü feloldásán eddigelé hiába fáradozt az emberi nem, csak némi propylaeumit fogom szőnyegre és tán egy kissé tisztábbra hozhatni.

Ennélfogva előlegesen az országnak instructioi kérdését veendem tárgyalás alá.

Hogy Magyarország mindenben, legyen anyagi legyen szellemi tekintetben, parlagi szint visel, miszerint anyaföldünknek *n i n c s* közlekedése, mellyet az ember a kedvező időnek s körülményeknek mintegy *a k a r a t j a* nélkül, sőt daczára, *s a j á t a k a r a t j a* szerint szabadon használhatna - és szótárom szerint ez a szabad közlekedés - *n i n c s* gyára, *n i n c s* kiképzésére kellőleg szolgáló intézete *n i n c s* valóságos hitele, *n i n c s* kiállító ereje, *n i n c s*, *n i n c s*, *n i n c s* - kár volna a számtalan *n i n c s* elősorolásával időt fecsérelni - mind annak csak fele is, mikkel nem egy szerénykedő kis nemzet száz percenttel magasabban áll, mint a hetykeségben és elbizottságban mesterét alig lelhető ámitásteli magyar; van ellenben egy szép királysággal felérő mocsara, korlátlan vize, tenger sivataga, *v a n* homokbuckája tán annyi mint csillag az égen, *v a n* megbomlott intézet-romja akárhány, *v a n* tudatlan vagy rest keze vajmi sok; szóval: *v a n* temérdek olly kincse, mellyet tőle a nagy természet egy gondolkozó lénye sem irigyel, sőt mellyért azt nem egy szánja meg, vagy éppen nem kevés kaczagja le; hogy Magyarország ehhezképest a számtalan *n i n c s* és szinte annyi fejletlenségi *v a n* átkátul békózza, mindenben parlagi szint visel, abban, azt hiszem vagy legalább feltenni akarom, senki sincs, kit egy kis szemmel, egy kis füllel és egy kis velőcskével ajándékozott volna meg a sors, és ki csak egy kissé bujt vala is ki határábul és drágalátos, jól emésztői személyének csillagkörébül, ki egyet ne értene, velem kezét ne fogna.

Okoskodásom megalapított tényezője ennélfogva az, hogy Magyarország mindenben nagy parlag.

„Magyarország nagy parlag!” Ez tehát azon horgony, mellyre kötöm elemzésem fonálát. Ámde ha anyaföldünk nagy parlag, valamint valósággal minden tekintetben az, - és e körül istenért ne mystificáljuk magunkat, mert nem kevesb mint vérünk léte forog kérdésben - akkor ugyan mi a teendő? A kérdés lehető legfontosabb; megoldása vajmi nehéz; s illyest teljesíteni egy két szóval nem lehet. Summára összehuzva azonban én azt hiszem:

Legelsőben kebleinkbe nyulni, eszünkhez jőni, magunkkal számot vetni, magunkat mint halhatatlan lelkü lényeket megbecsülni, és aztán magunktul őszintén tudakolni: parlag, kopár országi és nemzeti körülmények közt valljon fellelendjük-e földi létünk üdvét?

S aztán kikutatnunk és fontolóra vennünk, hogy valljon el vagyunk-e ítélve, el vagyunk-e kárhoztatva parlag s kopár országi és nemzeti létre?

Ha ezen magunkba szállás és körülményink fontolóra vétele után hidegek maradunk, és nem ébredsz bennünk valami nemesb vágy, mellytől epedünk, de az eddigi minden köz szellem és valódi nemzeti nagyság s csak ehhez kötött nemzeti becsület nélkül is, el bírjuk viselni az életet, sőt azt vélvén ‘ej beh erősen irigyel minket a világ’ még kérkedünk is azzal: ám akkor „öljük az időt, s ülljük ünnepeinket körülbelül mint eddig”.

Ha pedig arra kárhoztatá a magyar hont magasb hatalom, mellyel hiába küzd emberi erő, hogy maradjon parlag, maradjon kopár örökleg: akkor - - - - - „gyujtsunk pipára.”

Az inductio rendszere szerint azon sarkalapon, mikép Magyarország nagy parlag, a kikutatandó valónak feloldásához egy lépéssel ekkép közelebb jutván, most azon kérdés támad:

Valljon hideg maradand-e a magyarnak lelkesb része, ha őszintén tekintí, mi hazája most, és felnyilik előtte egykori kifejtethetőségének bájképe, s e szerint meggondolja, belőle mi lehetne? S aztán

Valljon el van-e ítélve, el van-e kárhoztatva a magyar hon kopárságra?

Mi az elsőt illeti, én azt gondolom, sőt véremszerű vélekedésemnek ím ez, ha így szabad mondani, hitvallásos egybevonatja, hogy a legtöbb magyar általján véve azért olly impracticus, maga sem tudja jól, mit akar, és ekkép maga körül olly kapkodó, buskomoly, sőt nem ritkán egészen elkeseredett teremtés, mintha valami mély, maga előtt sem ismert szellemi kín rágódnék lelkén, mert nemes büszkesége, hírvágya határtalan, ennek kielégíthetése ellenben, olly nyomorult szűk határok közé van szorítva.

A másodikat illetőleg pedig úgy tartom, ha van táj, mellyre az anyatermészet kegyesen mosolygott, a nélkül azonban hogy restséget előmozdítólag a galambot egy uttal a kegyes szájfeltáró számára meg is sütötte volna, az bizony Magyarország.

És ím elemzésemben ismét két lépéssel előre haladtunk, mert azt állapítók meg: hogy elégséges sőt tán tulságos szellemi erő mellett, olly földünk is van - és itt nem hiszem szükségesnek a tisztelt olvasót részletesen figyelmeztetni arra, hogy figurative szólok - mellyben minden megterem.

A magyar tehát, vagy ennek legalább jobb része - és ezt további okoskodásom végett, azt hiszem, bizvást megállapított lépcsőzetül szabad használnom - nemcsak nemzeti kifejtés s felvirágzás után szomjaz, de ezen szomját ki is elégítheti.

Az elemzés illy magasságára emelkedvén, hol anyaföldünk kifejthetését tekintve, akarat és lehetőség nem vétethetik kérdésbe, de mind egyik mind másik előttünk tisztán áll, a feloldandó problémának alkalmazása tehát egyszerűleg abban pontosul össze:

Hogy valljon milly erővel képes a magyar, hona instructiojához járulni, és aztán mire volna legczélirányosb, leggyümölcsözőbb, ezen kiállitható erőt fordítani.

Az okos gazda, mindenek előtt tehetségét veszi számba, mellyrül rendelkezhetik. S csak akkor, ha ez tisztában van, veszi fontolóra, mire pontosíthatja össze azt legnagyobb gyümölcsözéssel. Ha nem cselekszik így, csőd a vége. Lásd a magyar czifra gazdák sorát.

A financiernek, ha kérdésbe venni nem akarjuk, hogy az adó csak akkor helyes, ha czélirányos investitio lényegét viseli, midőn ha illyest nem visel, egyenesen zsarolás, szinte ez tiszte; az t. i. hogy előbb ámitás nélküli tekintetbe vegye a nagy közönség - mi nem egyéb mint a haza - egybevont tehetségét, és csak ennék kellő kikutatása után vegye fontolóra és határozza meg, mibe lehetne fektetni azt lehető legmagasb kamatra.

Tehén, bármilly jó fajú és jó alkatu volna is egyébiránt, csak fölötte kevés tejet ad, ha szűk legelőtül sinylős; és e szerint valamint nem volna ildomos, erővel több tejet akarni illyestül fejni, mint a mennyivel bír, mert tej helyett vért sajtolnál abbul ki s csakhamar végét vetnéd, s ekkép előlegesen egy huzamig jól kellene tartani azt, mihez képest előbb 'fejős' legyen: szint-ugy vajmi felszines és könnyelmű financier volna az, ki, mielőtt némileg adózási képességre emelkednék nemzet, nagyobb adót vetne arra, mintsem a mennyit tőkéjének csorbítása nélkül elbír; mert a helyett hogy tán némi ephemer fel-felcsillámlás helyett tartós fényre emelné azt, egyenesen vérét és csontvelejét támadván meg, elpusztulását csak korítná, vagy ha illyesnek még nem indult, egyenesen annak magvát vetné el.

Ámde a magyar közönség általján véve, ha önkecsegtető álmaink- és saját mystificationokra megnemszünőleg gyártott szemfényvesztésink kincsét kihagyjuk a calculusbul, szánakozásra méltólag szegény; általján véve mondom, mert hiszen olly körülmények közt, mint a millyekben például én vagyok, s mellyekhez képest okszerintileg nagy adózási szomjat érezhetek magamban, a nélkül hogy ez nyavalyás szomj vagy fitogtatás volna, csak fölötte kevés létezik; s ekkép, mivel a magyar közönség általján véve szánakozásra méltólag szegény, bárki is, legyen neve aztán minister vagy kolompos, ki márul holnapra erőntuli adózási súlyt, vagy

ollyast mely nem kamatoz, akar vetni a magyar nyakába, és nem igen tartja érdemesnek eszt azzal különösen fárasztani, hogy valljon azon summa, melyet a magyarbul mostani sínylös állapotja közt kisajtolni vágyik, mibe volna fektetendő lehető legnagyobb haszonnal: az vagy nem tudja mit cselekszik vagy szántsándékkal támadja meg a nemzet vérét, minthogy a nemzeti tőkének csorbitása nem egyéb, mint a nemzet csontvelejének kipréselése.

És ha ez áll, s tegyük csak fel, hogy nem valami honi bálvány, de „minister” szándoklana illyest a magyarral, és tudom mindjárt felnyílnék és látna vajmi sok rendszerint vakságban nyavalygó szem: akkor nem nehéz megmagyarázni a népeknek általános vonakodását sőt irtózását az adótul, s annál kevesebbé, mert vajmi sok adó létezik, mely a mellett, hogy éppen nem viseli valami hasznos investitio természetét, melyhez képest az adózóra háramlanék az adó haszna, s ekkép egyenes zsarolás, néha olly súlyos is, miszerint egyenesen a nemzet életforrásán rágódik; s ha ez áll, akkor kétségbe nem vehető világosságban tűnik fel egy részről megint az, milly lélekbenjáró dolog, az adó tárgya körül szentségtelen kezekkel kontárkodni; más részről pedig, milly pimasz nép volna az, mely néhány ‘sic volo sic jubeo, stat pro ratione voluntas’-féle agitator horgára, olly nevezetes, olly lélekbenjáró tárgy körül, mint az adó dolga, felcspipetni engedné magát, a nélkül hogy tudná: képes-e elbirni azt, mit nagy kegyesen rápoggyászolni szándoklanak, s valljon lelné-e megnyergeltetésének de csak legkisebb hasznát is.

És ha a lepergett legközelebbi adózási pro et contratusakodások fővonásait és az ügy megbuktának okát szemügyre vesszük, ugyszólván egy képből összepontosítva fog előttünk állni, hogy biz az legfőképp sőt egyedül azért esett el, azért bukott meg, vagy legalább azért esett hátrább mint volt azelőtt:

1) Mert annak keresztülvitelére a haza némi főkolomposai, kik magukat bizonyos nimbusba állítani tudták, persvasio helyett általján véve zaklatást, ijesztgetést, legyalázást, szóval: inkább csak erőltetést használtak, miszerint maguk ellen is idézik a nyers erőt; mi természetesen természetesen, mert ki okszerinti megmutatás helyett zsarnokilag parancsolni akar, s azt, ki zsarnok szavának szolgálailag vakon engedelmeskedni nem hajlandó, lekorholja, legyalázza: az ne csudálkozzék, ha efféle manipulatioji ellen a lekorholt, a legyalázott szintén nem él okoskodási persvasioval, de legott gyakran olly szomorú következtetésekkel járó nyers erőt használván, ha másképp nem lehet, ütlegi persvasioval veri vissza a nem kevésbé gögös mint felszines impositiot.

2) Azért bukott meg vagy esett legalább azelőtti helyzeténél hátrább az adó ügye, mert a ‘quod licet jovi non licet bovi’ kellő fel nem fogásához képest felette sok olly egyén ügyködött a dolog körül, kinek bőrét az adó felvállalása nem érintette volna, s kinek szerencsétlen beleavatkozása, s mi több, zsarnoki parancsoló beleavatkozása, ekkép a jury szelleme szerint, mellynél fogva senki nem kedveli, nem tűri a körén kívüli elítéltetést, elmulhatlan és visszalökő a fájdalom! vajmi sajnós reactiot volt kénytelen szülni.

S most hozzuk emlékezetünkbe a hirlapisták adó körüli eljárásának összegét. S valljon fog-e valaki akadni, ki őszintén megvallani ne volna kénytelen, hogy tán soha nem kezeltetett egy tárgy is olly megbocsáthatlan felszinséggel és még is annyi elbizott pajzánsággal, mint a jelenünket és jövődönket így vagy amugy, virágzás vagy hervadás, élet vagy halál felé döntő adó ügye. S ím itt a bűn, mert „dat pira, dat poma, qui non habet alia dona,” de ezt a méltányos legalább, ha többet kiállítani nem bír, nem göggel cselekszi hanem szerény udvarisággal; nehogy éretlen almáit és kemény körtéit fejéhez csapni legyen még a hidegebb vérű is hajlandó. Mert zsarnokságot csak gyáva tűr; felszines, minden superioritas nélküli iskolás gyermeki zsarnokság alá pedig, mellynél izetlenebb, lealacsonyítóbb imperium nem létezhetik, egyedül esztelen állat görbed.

Számoljuk össze, a pesti hirlap szerkesztőjének iskolája ugyan mennyi persvasiot hordott fel, mióta az ő gondolta szerencse kaptájára törekedik felvonni a hont, a magyar közönség azon részének, melyet az adó dolga illet, megindítására, megnyerésére, hogy neki adózni illő és igen hasznos volna, ugyan mennyi persvasiot hordott fel, lássuk csak; s viszont vizsgáljuk, milly iskolás viszketeggel és daczczal korbácsolta meg nemszünőleg ellenben mind azokat, kik magokat férgekként legázoltatni nem engedék, s elvégre - mert az erőltetőkkal másképp nem bírtak - azon szerencsétlen és hazánkat lealázó fogásra ugyszólván kényszerítettének: erővel verni vissza a megtámadást; vizsgáljuk ezt csak, és indignatioval eltelve, mély búba fogunk sülyedni, mert valóban az érintett iskolának - s csak ennek volt hatása, mert violentiái által a többi mind paralyálta - az adó körüli működésiben olly arányban áll a persvasio a dögönyözéshez s lealázáshoz, mint áll **5:100**-hoz, holott az ügy sikeres előmozdítására nézve az egész eljárásnak keveretlen, minden „nélkületek s ellenetek” nélküli persvasiobul kellett volna állnia, a méltatlan dögönyözésnek ellenben egyedül nullakép figurálni.

Én legalább ezen iskola részéről egy sor olly persvasiot sem olvastam, sem nem hallottam, mellynek psychologicze véve valódi hatása lehetett volna azokra nézve, kiket mindenek előtt meg kell vala nyerni az adóügy részére; mert a mellett hogy a p. hirlapi adótárgyaló thema körülbelül mindig egyszerűleg csak így pengett: fizess a domesticába, különben semmirekellő rossz hazafi, gyáva teremtés sat. vagy, s ekkép általján véve elég mélysége sem volt a rábeszélésre számított okoskodásnak, és ha itt ott kivétel gyanánt fel is hozatott némi gyám-ok, legtöbbnyire hozzáragasztatott valami terroristicai bunkó, melly a gyengédebb kedélyűnek kedvező hajlamát nemcsak nem ébreszti, nemcsak nem érleli, de fagyos vízzel önti le; e mellett mondom legtöbb irott vagy elmondott szónoklat - s vizsgáljuk csak azok valódi szellemét - nem azokhoz vala intézve, kiket a kérdés eldöntése, hogy „*v a l l j o n a k a r n a k - e a d ó z n i v a g y s e m,*” tulajdonkép illet, de meg nem szünő utféliségek - Gemeinplätze - által inkább azokhoz lön irányozva - mintha a p. hirlap szerkesztőjének mottoja „nélkületek sőt ellenetek” szerint az alkotványküntiekre lett vala szándék tétetni appellata - kiket a kérdés eldöntése jogszerűleg nem illet, ha t. i. a nyers erőnek ököljoga az illetők által az emberi nem elidegenithetlen jogai közé nem soroztatik.

Már illy kezelés után, bármilly paradoxnak látszassék is lenni, mit mondani fogok, azért tétova nélkül még is ezennel kijelenteni vagyok bátor, hogy noha nem lehet busítóbb minden magyarra nézve, kinek hona drága s ki huszonnégy óránál tovább lát, mikép az adó dolga ez uttal nemcsak megbukott, de hátrább löketett, azért mégis némi megnyugtatótást hord magában ez idétlen eset; mert ha olly felszínes kezelők mint a hirlapisták, minden férfiui ovakodás ellenére, az adó dolga körül a nagyobb részt ugy szólván meglepve, majoritást tudtak volna kikorbácsolni, az valóban még busítóbb lett vala, minthogy olly nép, melly a nemzeti élet legfontosabb ügyében magát bárki által is meglepetni s pimasz békaként felhorgoztatni engedi, melly minden féreg sőt még egy darab veres posztó után, habár horgot rejt is, vakon és mohón kap, illy nép, mondom jóra roszt egyiránt levén csábítható, nem rejtí lényegében ujjászületésének legszükségesb kellékét, melly egyszerűleg abbul áll: „Ne hajolj a ‘valón’ kívül semmi előtt.” Ámde a valót nem korbácsoscal ismértethetni s kedveltethetni meg az emberekkel.

Mihezképest, jóllehet politikai hitvallásom szerint soha nem lesz a magyarbul semmi is, ha kiváltságos része aránylagosan nem járul a haza terheihez, azért nem vonakodom ezennel megvallani, mikép még is jobban szeretem, hogy a terroristák iskolája által nem hagyá magát az adó dolga körül lelketlen portékakint behálóztatni; s pedig, mert az adó körül vesztett csatát ügygyel bajjal ugyan, de valami mód még helyreállithatni, midőn viszont alig létezik elég hathatós és kivált elég szapora gyógyszer, melly nemzeti aluszékony tompa-eszüséget mostani században, mielőtt késő lenne, helyre tudna hozni. És ekkép a magyarnak jövődjé körül valóban kétségbe kellene esni, ha őt minden persvasio s ezzel egybefüggni kellő biztosítás

nélkül adózásba birta volna ijesztgetni és korbácsolni a p. hirlapi töredék; midőn legalább bizonyos sagacitást s némi férfiuságot mutat, mellyel okkal móddal még elérhetni némi hasznost, hogy a megnevenszünő, de minden alap nélküli, syren-féle p. hirlapi dagálydanok által elszédíteni, elaltatni magát nem hagyja a nagyobb rész; a negédes korbácsolást ellenben egyszerűleg a 'quod mihi justum, alteri aequum' tana szerint hasonló szerrel volt viszonzani kész.

V.

Jelenkor, 53. sz.
jul. 6. 1843.

Előre bocsátván, hogy nekünk magyaroknak általján véve minden különbség nélkül hasznos investitiókép igen sokat kell adoznunk, ha parlagi állapotjából valódi virágzásra akarjuk emelni honunkat, egy uttal azt is állítam, mikép az ország csontvelejét azért még sem szabad megtámadnunk, nehogy egy kis ephemer fény után még nagyobb parlagságra jusson szegény hazánk. Mihez képest, ha logikai biztossággal akarjuk honunkat instruálni, nem elég mind azt elősorolnunk, miben szükölködünk, sőt ez csak annyiban lehet hasznos, a mennyiben sürgetőbb szükséginket a kevesebbé szükségeseiktől megkülönböztetni tudnunk kell; hanem mindezek előtt az a kikutatandó, hogy valljon mellyik azon summa, mellyet Magyarország mostani sinylő állapotja közt fizethet, a nélkül hogy csontvelejében csorbát szenvedjen. A szemes gazda legalább így cselekszik; mert a helyett hogy azt venné tekintetbe, mi mindenbe volna fektetendő pénze, és ide s oda s mindenüvé vinné tehetségét, és e szerint eldiriboltan sem itt sem ott és sehol sem érne el derekast; a szemes gazda, mondom, nem szükségeinek tömegét veszi tekintetbe annyira, mint tehetségét, és ezt alkalmazza szükségeinek legsürgetőbbjeire.

Az adó dolgában tehát - mert e körül senki sem illik jobban be Magyarországra nézve utmutatoul, mint valamelly nagy parlagi birtokot gyakorlatilag instruáló gazda - szinte nem a szükségek tömege szolgálhat hévmérőül „milly magasnak kelljen az adónak lenni és mi mindenre kelljen fizetni” hanem egyenesen megfordítva, egyedül az országnak nagyobb vagy kisebb, ha így szabad mondani 'fejős léte' szolgálhat az adómenyiség meghatározásának alapjaul valódilag. - Melly országulás másképp cselekszik, maga hinti el előbb utóbb de egykor bizonyosan bekövetkező tönkre-jutásának alig elnyomható konkolyát.

Vannak ugyan esetek, mikor nemzeti lét, nemzeti becsület egyedül fegyveres küzdés, s ekkép minden erőknél leganticipálóbb kifejtése s használása által vihatja ki diadalát. Már illykor, midőn lét és becsület úgy szólván ellentétben áll a csendes és gyümölcsöző investitio lényegével, illykor tán mindent előlegezni, mindent kockára bocsátni szabad, sőt még kötelesség is.

Ámde Magyarországnak sem létét sem becsületét nem támadja meg egy hatalom is úgy, hogy fegyverhez nyulva s e szerint mindent kockára bocsátva, valami életbevágó anticipatiók szüksége volna napi renden.

Áldott békesség közepett élünk, s ha itt ott tán erősb kézzel mozdíthatá is vala kormányunk elő honunk kifejtését, adjunk hálát, hogy az europai béke malasztját, minél népekre nézve, mellyek ezt használni értik, nincs nagyobb szerencse, fentartani birta és ekkép e jótétben mi is részesülünk.

Tulcsigázott, kockára bocsátott áldozatokra, mellyek az ország csontvelején ütnének csorbát, ez okbul tehát életbevágó szükségünk nincs; hanem csak ollyasokra, mellyeket a honi test egészségileg elbir.

Magyarország azonban, ha egyes gazdagokat és pénzeseket kiveszünk, kik valóban csak kivételként léteznek köztünk, egyetemileg tekintve, mint ma áll a nap, nagyon szegény. A parasztság némileg megvan ugyan, s ha fárad, ha izzad, általján véve nem koplal, de gazdagnak, úgy hogy jobb haszon és jobb lét reményében sokat előlegezni volna képes, azért bizony még sem nevezhetni azt. - A kis nemesség legszomorubb állapotban teng, s mi több, napról napra kétesb körülmények közé fog süllyedni; mert vagyonát megnemszünő szaporodásánál fogva mindinkább eldiribolván, s más részről szabadalmihoz képest semmi kellő rendszernek magát alávetettni nem türvén, maholnap vajmi sok kis nemes, tán a legnagyobb szám, minden benne rejlő jó tulajdona mellett, bár akarja bár nem, ha éhen halni nem kíván, ingatlan és ingó jószág s előleges kiképzettség nélkül, vagy a közönség legaljasb s legizetlenebb munkáit üzni, s ha ezt tenni büszkesége és keleti indolentiája nem engedi, koldulni, vagy 'jó móddal szerezni' és ennek következtében legtöbb idejét börtönben tölteni, vagy voksát, ezen úgy szólván egyedüli sajátját, lehető legdrágábban árba bocsátni, és ekkép a hon mezején lelketlen portékaként vajmi diszteljesen (!) figurálni lesz kénytelen. Az eldiribolás által még egészen meg nem zsibbasztott nemes és főnemes pedig részint egészen ben van már a csődben, részint vajmi keservesen közel áll ahhoz már. A városok és kiváltságos nagyobb községek, meg a papi és kamrai jószágok végre vagy már úgy is untig meg vannak nyergelve, vagy nincsenek productiv állapotban, és körülük szinte több a füst mint a zsir, minélfogva ezek sem képeznek most valami derék kincsforrást, midőn néhány pénzest kivéve, a kereskedői karzatot sem lehet általjában dúsnak tekinteni, és e fölött sem kellő belfogyasztás sem illő külkereskedés nincs; de e helyett minden dermedez, minden pang, úgy hogy bár merre forduljunk, sehol sem lelendjük Magyarországon azon egészséges és általjános alapot, mellyre az eddiginél sokkal nagyobb terhet lehetne, a nemzeti csontvelő csorbitása nélkül, állítani.

Fejőssé kell ennélfogva előbb tenni az országot, mielőtt azt, számtalan szükséginket pótlándólag, veszély, azaz elgyengítés s ekkép hátralökés nélkül derekasan, úgy mint illenék, meg lehetne fejni.

Fejőssé, vagy ha határozottabb kitétellem akarunk élni, „adózhatóvá” azonban országot rövid idő alatt könnyű szerrel, s egyes panacea-féle csuda operációkkal nem tehetni, nem bűbájoskodni, s annál kevesebbé magyar honunkat, melly mindenben annyira hátra s annyi régi falaktul olly irgalmatlan sok ellentétbe szigetelve van, s mellynek e fölött nincs a mostani köz civilisatioval könnyen érintkezésbe jöhető, mint nemkülönben világkereskedésre nézve fölötte kedvező fekvése.

Magyarország ennélfogva még sokkal nehezebben tétethetik némi bármilly sokat ígérő és fényes, de egyes eszmék létrehozása által adózhatóvá, mint Európának szinte legtöbb országa; mert ha csalni nem akarjuk magunkat, nincs a világ e részében igen sok hon, vagy tán alig van egy is, melly vagy a tengertől, az emberiség eszmecseréjének ezen legfőbb üterétől annyira volna eltávolítva, vagy olly műveletlen gyermekkorban levő szomszédoktól volna körülvéve, s ekkép mintegy saját határai közé volna saráglyázva, mint hazánk, és alkalmasint egy sincs, melly annyira volna fenálló és az idő által kösziklává keményült institutiók elválasztó falaitul és e fölött annyi ellentételes heterogeneitások átkátul elkonczolva, elzsibbasztva, mint éppen honunk.

Illy műtétel ehhezképest, melly szerint nagyobb adózási tehetségre emeltethetnék országunk, egyedül sokféle egyhangzásba hozott s ekkép együttműködő tényezőknek lehet eredménye.

Illy tényezők - a nélkül hogy azokat ez alkalommal rendszeresen sőt kimerítve elősorolni szándokom lehetne, mit ekkép későbbre hagyni vagyok kénytelen - illy tényezők, mondom, mellyeknek együttműködniük kell és semmi esetre hibázniok nem szabad, mikép ország a szó valódi értelmében adózhatóvá váljék, például effélék:

Jó közlekedések; gyors de e mellett olcsó és meg nem ölő hitel; biztos, soha semmi által el nem ferdithető, el nem halasztható, szóval: ki nem játszható birói végrehajtás; köz ipar; derekas belfogyasztás, és minden békóitúl felszabadított külkereskedés; az ingatlanok mindenkire nézve és minden legkisebb zaklathatás nélküli, sőt emberileg szólva, tökéletes biztosságu birhatása; vagyoni, személyi lehető legnagyobb bátorság; gyors és bárkit illetőleg egyforma törvénykezés; szétágzásoknak lehelő legsikeresebb elmellőzése; unitásoknak viszont leghathatósággal előmozdítása; minden sajátjának lélekisméretes tiszteltetése; gyakorlati kiképzésre szolgáló elégséges és mindenki által használható intézetek; kereskedői becsület; köz erkölcsösség sat. sat. szóval: valami országnak egészséges és derekas „adózhatóvá” tételére mindazon tényezőknél együttmunkálása kívántatik meg - és ekkép azok egyikének sem szabad hibáztatnia, melly tényezők egy civilisált és polgárilag szabad országnak, ha így mondhatni, természetes kísérő kellékei, s mellyek által virágzásra emeli a nemzeti családokba oszlott emberi nem a legmostohább tájt is, midőn híjukkal a természet legmosolygóbb vidéke is elvégre vadonná válik.

Jó közlekedés például, mellyet nemzet előmeneteli küzdésiben egybepontosított erővel kiállítani bírna, e szerint még nem igen nevelné adózási tehetségét, ha nem volna azon mit és hová vinnie, ha t. i. nem nyerne egyszersmind módot, többet kiállithatnia, többet fogyasztania, a fölösleget jutányosan kivihetnie, s több effélét; az általános nagyobb kiképzettség viszont szinte nem igen gazdagitná az országot, ha egy uttal könnyebb kereseti mód, biztos birhatás, jobb közlekedés, s több efféle nem vettetnék meg a nagyobb kiképzettség gyakorolhatóságának előlegesen alapul.

Egyes eszme valósitása bármennyit ígérő és fényes volna is, nem igen vezetne célhoz, ha némi más kellékekkel, mellyek sikerét feltételezik, egyhangzásba nem volna hozva és azokkal rendesen együtt nem működnek.

Mostanság például, kedvező időjárásoktól elősegítve Magyarország néha annyit tesz, hogy se hossza se vége; s ugyan mi nagyot használ? Valóban az egészre keveset, mert egy kissé több kenyér-, bor-, pálinka- és husfogyasztás mellett szinte minden megmarad in statu quo; és miután ez által a productiv erő nem nő, az adózási tehetség is pang. Kiképzett ember tökéletes híjával pedig éppen nem vagyunk. S valljon mi megint ennek haszna? Az országra, a közállományra nézve vajmi csekély, mert legtöbbször nincs munkája, nincs keresete s ekkép szinte nincs kenyere.

S valljon ezen keserves anomaliának megint mi az oka; azon anomaliának t. i. hogy részint nem bír az ország elég kiképzett kézzel, részint a honban létező kiképzett kéz megint nem mindig leli keresetét, sőt nem ritkán dologtalan sínylik? Nem egyéb, hanem hogy a nemzeti gazdaságnak s ebből folyó ‘adózási tehetségnek’ tényezői nincsenek egyhangzásban, sőt ezen tényezők néhányával még el sincs látva honunk; miből aztán - jóllehet ezt sok felfogni nem képes - nemcsak mind azon anomalia, melly közt léteünk, de hervadt állapot, sőt annyiakban egyenes mozdulatlanság okszerintileg veszi legtermészetesebb s ekkép el nem maradható eredetét.

Óra, bármily mesterileg legyen is egyébként részleteire nézve készítve, nem járhat jól, ha részei egybehangzásban nincsenek, sőt éppen nem is járhat, ha valami akármily kicsi de alkotó résznek híjával van. - Gazdaság vajmi kétes állapotban lebeg, ha kellékei közt nem létezik bizonyos láncolat, és néha egy kutatásra roszul választott hely elég, a legköltségesbb investíciókon csorbát ütni.

Szintig áll az eset valamely ország felvirágoztatási ügyében, csak hogy még nagyobb nehézségek s bonyodalmak legyőzésétől, s még több tényezők működésbe és egyhangzásba hozatalátul feltételezve. Miszerint vajmi nagyon hibáz az, ki például azt hiszi: Legyenek csak lerombolva a határvámok, vagy készítettessék csak Pestbudáról Fiumeig vasut, és roppant elő-

menetelt teend honunk; mert noha vámi akadály nagy baj, hogy ne mondjam, nagy átok, közlekedés ellenben, meg kikötő igazi áldás, hogy ne mondjam, sine qua non: azért bizony, a legjobb közlekedések s legjobb kikötők sem használnak, némi más tényezők hozzájárulása nélkül honunk felvirágzására többet, mint használt például az elszigetelve álló egyes panacea-ként kiszemelt váltótörvény kísérlete. Ez pedig nem sok.

Nem nem, mindaddig, míg az egészet tekintve hitelünk olly ingadozó lábon áll, mint ma; míg a törvényhatóságok eljárása általján véve olly hanyag, olly kétes, olly önkényes, olly néha éppen ki nem csikarható, mint ma; míg egytül a törvény távulabb áll mint a másiktul, mint ma; míg a legfőbb hatalomnak szava engedelmesség s tán későbbi panasz helyett, egy repraesentatiót arat a másik repraesentatio után, és nagy részint olly nyomorult lábon áll a törvények végrehajtása, mint ma; míg olly kevés kereskedői köz becsület létezik, és olly kevés pártoltatást lel a külföldi magyar honban, mint ma; míg politikai kolomposok és vezetők kívánnak lenni számosak, kik az ideálok régioiban kalandozván, a statustudománynak legelső fokaira sem valának képesek felmászni, vagy inkább felhőikből leereszkedni sat. sat.: mindaddig sem vasut, sem tengeri kikötő, sem semmi a nagy világ hátán - tán a bölcsesség kövét, ha fel volna lelhető, kivéve - nemcsak nagy csudákat nem mivelni, de még a legkevesebbé vérmes várakozásokon is innen maradni fog, valamint innen maradt a váltótörvény, innen maradt a szabad adásvevés, innen maradt a mezei rendőrségi törvény sikere, és innen maradt - ha csálni nem akarjuk magunkat - szinte minden hasznos; ámde annál tulabb ment az elbizottság, a féketlenség, minden felsőbbségnek fitymálása, szóval: egy teljes szétbomlásra vezető állapotnak minden kelléke.

Igen távul vagyok egyébiránt - s értsük egymást - az itt előadottak által egyes tényezőket, mint például váltótörvény becsét, ha az t. i. némi impracticus hibáitul kitisztittatnék, jó közlekedések, biztos kikötők hasznát s efféléket legkevesebbé is kérdésbe venni akarni. Ez éppen nem szándokom; mert hiszen valamint egy téglából nem lesz ház, de azért egyetlen egy téglának is megvan, mint a ház egyik kiegészítő részének, becse: ugy bármilly kis tényező, melly az ország felvirágzásához járul, sem megvetendő, csakhogy - és ez azon hiba, mellybe legtöbb magyar politikusaink esnek - egyes tényezők minden más tényezőknek kellő egybeköttetése és azokkali rendes együttmunkálása nélkül, vajmi kevés hasznot hajtának, és ekkép épen olly kár azokat 'in singulari' minden kellő kíséret nélkül életbe léptetni és a nagy világba küldeni, mint ittas török Delhi-féle vitéz, ki in singulari támadja meg a tömegben levő ellenséget, sem nyert soha de egyetlen egy csatát is.

Számos tényezőre, s ezeknek igen egybehangzó és rendes működésére van szükségünk - s ím erre akarom figyelmeztetni a magyar közönséget - ha futóhomokra nem állitván reményinket, ámitás nélkül virágzóvá, s ekkép derekasán és veszély nélkül adózhatóvá kívánjuk tenni honunkat.

Némi tényezők életbehozása - mellyek hijával az ország nem lehet, ha azt virágzásra emelni ohajtjuk - igen csekély költséggel jár s inkább csak munkába telik, sőt néha egyedül egy rövidke törvénybe, és ekkép ugy szólván egy tollvonásba. Más tényezők viszont egyedül roppant költséggel vásárolhatók meg. Az ösiség módosítása, elrendezése például, mi nélkül, bármikép kerüljessük is e kérdés megrostálását s végképi eldöntését, soha valódi hitel áldásával nem fog birni honunk, a most érintett categoriák elsőjébe tartozik, abba t. i. hol egyedül jó törvényre, s ennek hozásával egybefüggő munkára és aránylag csekély költségre van szükség. - A Buda s Pest közt épülő állandó hid szinte ez osztályba esik, minthogy annak létesítése az országnak csak munkába és azon aránylag csekély költségbe telt, melly a törvénynek hozatalára és a végrehajtó küldöttség eljárására kívántaték meg. Országos közlekedések, kikötők, nevelő intézetek, tanodák, polytechnicumok, kór-, lelencz-, árva-házak, javított börtönök s illyesek azonban egy tollhuzással el nem végezhetők, mert ezekhez költség, és egész országot

véve tekintetbe, roppant költség kell, melyet habár törvény parancsol is kiállítani, nem minden haza állithat ki, még csontvelejének megtámadásával sem.

A főfeladat tehát az: mennyire csak lehet, 'tollvonással' segíteni a bajon, azaz: mindenek előtt jó törvényekkel járulni a haza felvirágzásához.

Pusztán illy szerrel azonban, noha jó törvénynek sokszor óriási a hatása, mindig nagyot és mindenben szaporát nem mivelhetni. Ámde a középszerű, az aljas nem fogja kielégíteni keblünk vágyát, pillanatink pedig felette drágák, és ekkép bizony, ha nem akarjuk mi magyar kiváltságosak isten és ember előtt megérdemleni a here meg a trücsök czimét, melly két bogárnak egyike semmi közterhet nem visel, másika ellenben nem bir elég belátással, valamicskét előlegezni: akkor addig is, míg sokat vihetünk honunk investitiójára, vigyünk legalább annyit, a mennyit csontvelőnk csorbitása nélkül vihetünk. - Ez pedig ha csalni nem akarjuk magunkat, és némi kényelmink sőt hasztalan fecsérzésink feláldozását nem vagyunk elég gyávák s elég hypocriták, csontvelőnk megtámadásával összekeverni, s mint illyest a világ előtt kitárni, kikürtölni - ha éppen nem is sok, egy kis kezdetnek isten áldásával tán elég lesz, s ekkép minden kiváltságosnak, egyet sem véve ki, tiszte: tétova nélkül a köz adó terhe alá állni, feltéve:

Ha nem raknak hátára többet, mint a mennyit tehetségének csorbitása nélkül elbírhát;

Ha e tekintetben valamint a jelenre, úgy a jövőre biztosittatik; és

Ha okvetlen fog adózásának gyümölcse aránylag rá is háramlani.

Az adózási kérdés Magyarországot tekintve ennél fogva körülbelül ezekben pontosul össze:

Kikutatni: mit lehet úgy szólván 'tollvonással' végezni, mihez kell ellenben elkerülhetlen költség;

Egybevetni: milly tényezőknek kell mulhatlanul bizonyos compendiumban egyszerre s együtt életbe lépni, nehogy hatástalan peregen le működésük;

Fontolóra venni: mellyik volna azon summa, melyet Magyarország most és legközelebb időkre rendesen és csontvelejének csorbitása nélkül elbirni volna képes;

Megvizsgálni: valljon melly tárgyak özvege lenne az, melly legtöbb, legegészségesb, legáltalánosb és legtartósb gyümölcsözést ígérné, s mellynek életbe hozására ekkép előlegesen volna minden disponibilis munka, idő és tehetség összepontosítandó;

Kifejteni: mire lehetne határozni adót és mi módon, hogy az lehető legkönnyebben lehetne viselhető;

Kellő alapokra állítani: milly kulcs és milly felosztás szerint volna a kitűzött egyetemes adónak summája kivetendő és behajtandó; s végre

Felvilágosítani, okokkal meggyőzni azok többségét, kiket a kiváltságosak által viselendő adó ügye jogszerűleg illet, hogy az investitióképi adózás, mellybe az ember nem kelepcczétetik be erővel, hanem mellyet a gondolkozó, nagyobb haszon fejében, tehetségéhez képest szabad akaratjánál fogva önként veszen vállaira, nemcsak nem üt csorbát a szabadságon, és éppen nem zsarolás, hanem az a tudatlanság s előítéletek valódi rabszolgája, és az a maga magát legotrombábbul zsaroló, ki nagyobb haszon és nagyobb kéj fejében nem adja ki tehetségének fölöslegét kamatozó gyümölcsre, de azt kamatlan vagy elássa, vagy egyenesen elfecsérli.

VI.

Jelenkor, 56. sz.
jul. 16. 1843.

Minap bizonyos fiatal politikus vagy inkább honi hős, forró melegen hordván keblében hazánk előmeneteli ügyét, azon bevárni nem tudó nyughatatlansággal, melly általján véve az egészen meg nem érett kedélyeket szokta jellemzeni, Francziaországban, fiatal Teutoniában és némi könyvekből felszededgetve, és saját képzeletének tehetségivel pótolgatva, terveinek egyikét halmozván a másokra, mik után aztán okvetlen boldog fogna lenni Magyarország, majd szédelésbe hozá bizonyos kiábrándult barátját. „Istenért ne fulassz meg a terveknek és saját találmányidnak olly fertelmes olla potridájában, drága öcsém” - így rebeg ez hozzá, míg az némileg meglepetvén, hogy kaleidoskopféle képein nem bámulna régi barátja, imigy szól hozzá: „Tehát mit kell tenni és min kell kezdeni, hogy Magyarország felvirágozzék?”

Mire a kiábrándult ekkép válaszol: „Mit kell tenni s min kell kezdeni, hogy Magyarország felvirágozzék, ez, drága földi, olly kérdés, mellyet könnyen és egy két szóval senki nem oldhat fel, jóllehet el akarom hinni: tán alig van magyar, ki - most, miután nem alszik többé - mást szomjazna. Mit kelljen azonban saját személyemnek tenni, mikép tehetségem szerint aránylag én is járuljak azon czél eléréséhez, melly után sovárogsz, azt tudom, és e szerint cselekszem is; midőn, ha megengeded, azt is megmondom, valljon mit kelljen Neked miveln, hogy Te is betöltsed a felhozott fontos kérdésre nézve helyedet. S ugyanis Neked mindenek előtt a statustudományi rudimentumokra kell leereszkedned; mert mig azokkal nem fogsz egy kissé jobban megbarátkozni, mindaddig bizony édelhetlen leveket fogsz csak főzhetni, és legfeljebb légvárakat építhetni hazánk számára, mig más részről többet zavarhatsz, mint a mennyit aztán egy könnyen ismét tisztába lehetne hozni.”

„Rudimentumokat, rudimentumokat, én, hm!” így mormol erre magában a fiatal hős, s tán nem is tudván, hogy valljon mi lehet az a rudimentum, tanácsló barátjátul kedvetlenül elfordul, őt ez óta bölcse fejében alkalmasint azok sorába helyezvén, kik nem őszinték és nem elég hős akaratuak; mert a helyett hogy egyenesen járulnának a kérdések feloldásához - mintha ez olly könnyű volna és ehhez csak akarat kellene - mindig csak kerülgetik és meg nem szünő előzvények által pécéznek azokat körül.

E kis esetet, melly mutatis mutandis mostani napjainkban alkalmasint sokszor jön elő, vagy legalább igen sokszor jöhetne elő, azért hozom fel, mert mióta az adórul irok, nem egy oldalról lobbantják szememre, hogy valamint azelőtt türhetlen vala, ugy most még türhetlenebb volna terjedelmességem, és ekkép ugyan jönnek valahára már valami befejezésre.

Én azonban az adó ügyét ollyannak tartom, mellyet előleges felvilágosítások nélkül siker reményével Magyarországon nem indíthatni meg, s pedig: mert alig van tárgy, melly körül vastagabb előítéleti és elfogultsági lánczok által volna lebilincselve a magyar.

Legyen ez okbul szabad, mint eddig, ugy tovább is, némi rudimentumok elősorolásával valamennyire megvetnem azon alapot, melly nélkül, én legalább ugy hiszem, hiába fáradnék az ügy körül.

Közönségünknek, melly az adó dolga eldöntéséhez jogszerűleg járulhat, általjános kiképzettsége olly különböző, hogy, mi engem illet, én nem igen látom át, mikép lehetne azt olly életbevágó ügynek, mint az adó tárgya, ha annak diadalt ohajtunk készíteni, néhány rövid okoskodással megnyerni. Volna a tárgy egyedül ollyanok kezeibe letéve, kik jó számítók és e mellett meglehetősen tehetségek, s e fölött a polgári szabadság valódi kellékeivel is megbarátkoztak már, akkor igaz, minden előzvények előleges felhordása nélkül, legjózanabb volna, tüstént vitatás alá venni e három kérdést: ki mit fizessen; ki mire fizessen; és ki mi módon fizessen;

és legott ennek alapjára állítani a dolog alkalmazását. Miután azonban a jó számítók osztálya vajmi gyér Magyarhonban, és a legtöbb kiváltságos közelebb áll a koldusbothoz, mint a tehetős léthez, és e fölött a legnagyobb rész azért véli magát szabadnak, mert nem fizet, és felfogása szerint nem a köz terhekbeni részesülés tehetné büszkesége tárgyát, de azért kevély, azért magát pávaként felfújó, mivel minden fizetéstől ment és hereként semmihez nem járul; illy körülmények közt az érintett három kérdéssel minden előzvény nélkül állni elő, annyit tenne, mint kapustul törni be a házba, azaz: egyenesen azon iskola nyomdokait követni, melly iskola iskolás vezéreitől vezettetve megbuktatá vagy legalább hátraveté az adó ügyét.

Hol ugy szólván új aera megalakításáról van szó, és illyesnek - mert az egyedül bizonyos megrögzött közvéleménynek megigazításától függ - nem nyers erővel, hanem szörmentiben, azaz, okokkal meggyőzés, rábeszélés és kedvező hajlam megnyerése által kell eszközöltetnie - és nemde köztünk ez a feladás? - ott előzvényeket és néhai eltéréseket még különös talentumu sem kerülhet el, habár elégséges ideje volna is. Ha tehát én, csekély tehetségem - s felette szűkre mért időmnél fogva esem illyesekbe, azt a nyájas olvasó a dolog végett tűrje kegyesen. És mindenek előtt ne ítéljen el, míg nem fogta olvasni az egészet, mikor tán azt lesz kénytelen vallani, hogy habár néha hosszadalmas és magamat sokszor ismétlő valék is, azért még sem bocsáték semmit előre és nem is tértem el a tárgytól soha is, minden ok nélkül.

Sok szép szónak, meg nem egy mulatságos előadásnak, néha legkisebb haszna sincs; midőn olykor a legszárazb elemzés is, melly nem aratott tapsot, elvégre még is mindenkinek tetsző következményeket von maga után.

Engedelmet kérek ehhezképest, ha mielőtt a dolog lényegébe bocsátkoznám és megmutatni ügyekezém, hogy Magyarhonunk koldus állapotjának daczára, egy kis jóakarattal és helyes kezeléssel, csak rövid idő alatt mind szellemi mind anyagi tekintetben, vajmi virágzóbb képet mutathatna a mainál; ha mondom, mielőtt ezt megmutatni iparkodnám, ígéretem szerint előlegesen azt terjesztendem elő: valljon mit mivelek, ha megfizetnek, hogy az adó ügyét megbuktassam.

VII.

Jelenkor, 65. sz.
auguszt. 17. 1843.

Folyó évi július **16**-án közrebocsátott jelenkori VI. adócikkem végén azt állítám, hogy mielőtt a dolog lényegébe bocsátkoznám, előlegesen azt fognám terjesztetni elő: valljon mit mivelek, ha megfizetnek, hogy az adó ügyét megbuktassam.

Mikor illyest ígértem, nem volt czélom hosszadalmaskodni, vagy elménczségek által mintegy boszút gyakorolni azokon, kiknek az adókérdés elestét köszönhetjük; de szándékom egyedül az vala, lehető legélesebben kitüntetni az ez ügyben elkövetett hibákat, mihezképest azok jövőre, mennyire lehet, elkerültessenek; minthogy a körül forog létünk és nemlétünk - oh ne csaljuk magunkat - valljon akarunk-e járulni, s nemcsak phrasisokkal de tettleg, honunk felemeléséhez, vagy sem; és e szerint minden erő, minden tehetség arra pontosítandók össze, mikép az eddig elkövetett hibákat kerülve, újra szőnyegre hozzuk az elesett ügyet, és annak elvégre diadalt szerezzünk.

Elesett ügyet, kivált olyast, melly annyi ingerültséget, sőt mondhatni, olly aggasztó felbőszültséget szült, mint a mennyit nálunk az adó dolga okozott, felette bajos, sőt mondhatni, lehetetlen rövid uton és könnyű szerrel a diadalnak csak legtávolabbi hihetőségével is újra szőnyegre hozni. Tervem, mellyel ismét megkedveltetni iparkodám az annyira gyűlöletessé

vált tárgyat, ennél fogva terjedelmesebb és részletesebb volt, mint a millyennel előállni illő lett vala, ha azon szerencsétlen tulbuzgóság, melly honunkban most annyit veszélyeztet, ez ügyet is nem állítja tűhegyre és nem buktatja meg.

Ha megrohanást valami erősség egyszer visszaver, azt pusztá megrohanással többé nem kerithetni kézre, sőt mennél többször zaklatják megtámadásokkal, annál daczolóbb állásba jő, mint jöve egykor a töröknek átellenében fügét mutató szüzével Komárom. Illy esetben, nehogy kudarcz tetőzze kudarczot, egyedül rendszeres, minden részleteiben egybehangzó ostromlás vezethet célhoz. Az adó dolgával éppen így jártunk. A tulbuzgók „csak rajta, csak rajta, szorítsd,” megrohanák a nagy előítéleti várt, mellybe tudja az ég és rá mernék esküdni, egy kis méltánylat „okkal móddal” bizony előbb bele vezette volna a szebb lelkületű magyart, melly előítéleti várnak őrserege azonban részint a megtámadók előtt becsapta a kaput, úgy hogy az most a legeldöntőbb okoskodásnak, sőt a saját legkézzelfoghatóbb haszonnak sem nyílik meg többé, részint úgy visszaverte a daliás megtámadókat, mikép ezek, ha az ajtó helyett nem akarnak egyenesen ablakon által a „szabadba!?” jutni, a szólásszabadság daczára az adót de csak említeni sem merik; azon gyönyörű szabadság daczára, mellyet a magyar mind felülről mind alulról olly féltékenyen meg tud őrizni - ha ha ha! - sőt itt ott még mélyen hallgató legalázatosb képeiket sem mutathatják a propagandista sáfárok, szólásszabadsági vajmi lealázó és életbevágó antidotumok nélkül.

Illy körülmények között - így okoskodám magamban - „vagy fel kell hagyni a dologgal, legalább egy ideig, míg a szenvedelmek lecsilapodnak és ismét szólni lehet az emberekkel, vagy olly győző okokat szükség a megbuktatott ügy mellett felhozni, mellyek egészen más világba állítván a dolgot, azt gyűlöletességeiből némileg kivetkeztetik.”

Felhagyni azzal, vagy úgy nevezett jobb időkre hagyni azt, mi körül létünk és nemlétünk forog, azonban nem kevesebb, mint sir felé egy 'jókorá' lépéssel közelebb indulnunk; mert ha csalni nem akarjuk magunkat, napról napra, óráról órára sötétebben borul ránk a legaggasztóbb vész; és ugyan mikor fog ismét megáldani a sors olly ingatlan békével, mint a millyent élvezünk, és mindennek előtt mikor megajándékozni olly loyális kormány-főemberekkel, mellyek mint a maiak, a legitimitas elvének fogva annyira tisztelik nemzetiségünk és alkotmányunk zománczát? Kérdelem, mikor fognak a körülmények annyi legsürgetőbb tennivalóink tömegét tekintve illy kedvező, valóban lehetne mondani, illy ternoí sorban egybetalálkozni? Én azt hiszem, soha; és azért csendes, minden ingadozás nélküli átalakulásra most van idő, vagy soha többé; melly pillanatot ha használatlan el hagyjuk illanni, nem fog ugyan rögtön veszni honunk, mert nyavalyája nem ollyas, mint a millyenbe egészséges esik, ki hamar vész vagy hamar gyógyul, de régen nyomorgóé, ki ezt mintegy megszokván, nem kerüli el a halált ugyan, de sokáig elhuzhatja baját; azért alig hihető - ha csalfa reményekkel és gyermekes önámításokkal nem akarjuk örökre elbódítani magunkat - hogy valaha is kedvezőbb reformatói csillagzatok közé jusson a magyar, mint a millyenek közt ma létezik. Felhagyni tehát semmi esetre nem lehet a dologgal; és ekkép úgy látszik, mintha egyedül rendszeres megmutatás útján lehetne érni diadalt.

A kedélyek azonban annyira fel vannak ingerelve, és a terrorismus annyira gyakorolja, nemcsak tanácskozásainkban de mindenütt másutt is, zsarnoki hatalmát, miről ha egyéb nem, a legközelebbi néhány héti diaetális praxis is tökéletesen meggyőzött, hogy valóban nem hiszem, hideg és rendszeres okoskodással e pillanatban valamire menni, és az illetőket valami ollyasról, mi nincs inyök szerint, de azért mégis felette üdvös volna, capacitálni lehessen. Le kell mondani e szerint az egészről - és e kettő közt én legalább nem látok harmadikat - vagy úgy szólván koczára tenni politikai eljárásunkat, miután, ha bús tekintettel ugyan de férfiúi elszántsággal nézünk honunk jövődjébe, lehetetlen lesz meg nem vallanunk, hogy bizony egész létünk is csak koczán függ.

Hosszadalmasb és rendszeres tervezetemmél ennél fogva, a hazai közterheket illetőleg, felhagyok; felette sajnosan ugyan, mert illyes után némi kis sikerért szinte kezeskedni mertem vala, mert hiszen sok jó van az emberekben, csak hogy lappangólag, mikép nem egy sokra ma rá nem áll, mi később egy kis felvilágosítás után büszkesége tárgya lenne; de azért még is felhagyok, minthogy jobb időre várni ítéletem szerint balgaság, okoskodással lecsilapítani sőt legyőzni akarni a felbőszült kedélyeket pedig csak képtelenség és igazi idővesztés lenne.

Ki vele tehát nyersen és minden czikornya nélkül. Legalább meglátandjuk vajmi hamar: van-e még a magyarban elég tehetség és akarat nemzetileg felvirulni; vagy máskép mondva: csak-hamar megfogjuk tudni, van-e benne „m é g” vagy „m á r” - nem vagyok bizonyos, mellyik a szabatosabb kitétel - elég életszakra és elég valódi nemesség és őszinte honszeretet, mikép szavam alapra és rokon kebelre találjon, és annak ekkép hatása legyen.

Az előrebocsátott adói VI. cikkben mondottak, miket ez uttal rendszeresen mint szándéklám nem folytatok, használjanak ennél fogva némi propylaeákul, - mellyekre azonban még visszatérni fogok - mennyit használhatnak. Mi pedig feltett szándékomat illeti, előterjeszteni: mit mivelek, ha megfizetnek, hogy az adót megbuktassam; ezzel is mostanság felhagyok, minden felvilágosítást és részletet későbbre halasztván, mikor egyszer némileg ki fogtam tární eszmém fővonását.

Magyarország összes területe Fényes szerint **4894** □ mérföld, vagyis **1200** □ öllel **62,398,500** hold. Ha tehát minden holdtul az országnak investitiojára fizettetnék áltálján véve **2** garas telekdíj, évenkénti **6,239,850** frt állna az ország szabad rendelkezésére.

Eszmém, vagy ha akarjuk: indítványom tehát az, hogy magamat tekintve, nem bánom mátul kezdve, áltálján mindenki fizessen két garas évenkénti telekdíjt minden holdjátul, de szorosan e következő és később tán pótlandó főfeltételek alatt:

1szer. Ne örökre kösse magát le a nemzet efféle telekdíj fizetésére, és ekkép azon summa, mellyel hazája felemelésére járul, már magában viselje az eltörlesztés - amortisatio - elvét.

2szor. Az így egybegyüldő summa semmi másra ne szolgáljon, mint Magyarország szellemi és anyagi kifejtésére.

3szor. Azon kérdésnek eldöntését, hogy valljon mi mindenre legyen fordítandó a hazai investitioalis kincstár, egyedül s mindig az egyetemes törvényhozás intézze el akár közvetlen maga, akár közvetve megbízottjai által.

4szer. Egy országos, Budapesten létező kincstári hivatal kezelje az ekkép bejött pénzeket.

5szer. A pénzeknek mire lett fordítása minden következő országgyűlésnek terjesztessék elibe.

Ez volna fővonásokban a dolog lényege. Nézzük alkalmazását, addig is szinte legáltalánosb vonásokban, míg részletekbe fogok bocsátkozhatni.

Tegyük fel: törvény által meg van állapítva, hogy minden holdtul két garas évenkénti telekdíj foly a haza investitioalis pénztárába, és ekkép honunk **6,239,850** ft jövedelemre számíthat; de itt most kerek szám és könnyebb egybevetés végett csak **5,000,000**-t veszek fel. Ugyan mi volna akkor eszközöndő? Ezen öt millióval, melly a telekdíj után bėjő, instruálni a h o n t? Ez csak 'rák előmenetelt' eszközölhetne; mert ugyan mi öt millió olly országra nézve, mint Magyarország, melly mindenben olly aggasztólag hátra van? Valóban felette kevés! ha t. i. valósággal nemzetileg fejlődni vágyunk. És aztán mi vetne végett efféle fizetésnek? E bizonyos öt millio jövedelem fejében ennél fogva fel kellene venni pénzt. Okkal móddal négy percentre bizonyosan kapna az ország elégséges investitioalis tőkét; de tán három és félre is; mert olly papiros is létezik, melly al pari áll és csak négygyel kamatoz, jóllehet semmi valósá-

gos hitelsarkalata, a kormánybani bizodalmon kívül, nincs. Ha tehát négy percentért kaphatni pénzt minden anyagi alap nélkül, ugyan miért ne lehetne kapni három és félért, mikor egész országnak úgy szólván szűz ingatlana ajánlatik hypothekául? Hiszen rég elismert axioma, hogy a kamati láb annál kisebb, minél nagyobb a biztosság, és megfordítva; s hogy nagyon meg nem terhelt ingatlannál biztosb hypotheka nem létezik. Három és félel számítván tehát a kamati lábot, mit tán bizvást tehetni, száz millió tőke lehetne és volna felveendő, mely három és fél száztulival kamatoztatva, s egy és félel törlesztve, mintegy harminczöt év leforgása alatt le lenne róva; miután jó kezeléssel okvetlen felvirágoznék a hon, ha t. i. felvirágzásra még képes, mit én - jóllehet mai körülményink közt nem igen kecsegtethet a remény, mert soha nem dult a magyar saját keblében felfogásom szerint még otrombábbul, mint most - éppen úgy hiszek ma, mint hittem éltem tavaszkorában.

Száz millió pengő forintnyi tehetség okosan kezelve, milly óriási erő! Okosan kezelve mondom, mert valamint nem egy dús egyed jut koldusbotra, a nélkül, hogy csak mákszemnyi valódi hasznót hajtott is vala hazájának, az emberiségnek, sőt maga magának: szintugy lehet száz milliónál sokkal többet elfecsérteni Magyarország investitiójára, a nélkül hogy annak azon haszna legyen, melyet illy előlegezések után méltán lehetne várni. Illytül azonban ha nem tudja némileg megóvni magát nemzet - némileg mondom, mert valamelyes tévedésekbe okvetlen minden nemzet esik, és annál inkább a képzeletdús magyar - akkor ugy sem segít azon semmi is, és ekkép ez okbul a két garasos járuléktul visszarettenni nem szabad.

Száz millió pengő forintnyi tehetség, okosan kezelve - ismétlem - óriási erő! Pénz dolgában illy summával valóban jó menedéket leltünk volna, és ~~n e m z e t i l e g~~ rendelkezhetnénk; midőn most, jóllehet legtöbbször annyira felfuvalkodottak, bármilly szerénys szándékoljunk is, jobbadán csak légvárokat építhetünk, vagy legfeljebb inkább koldusokhoz mint nemzethez illő vállalatokat vihetünk ki. Most akármerre forduljunk - mert hiába megindításként pénz és sok pénz nélkül de egy derekabbka tapodtát sem haladhatni - mindenütt ugy szólván be van falazva előmenetelünket gátlólag az út; midőn száz millió tehetséggel, okszerintileg kezelve, út, vasut, vizcsatorna, kikötő, vizek általános elrendezése, börtönrendszer, polytechnicumok, nevelési intézetek, országház, határvámok beváltása, s számos illyes volna, mi aztán legczél-szerűbbnek és legsürgetőbbnek mutatkoznék, kivihető, mi ma csak, agyvelőben rémlik, vagy egyedül papiroson fénylik vagy legfeljebb ajkaink által nyeri szónoklati illusztrációját; és ezzel vége - - - menjünk ebédre!!! -

Miszerint azonban minél többet gyümölcsözzen az érintett tőke, legelsőben is ki kellene adni annak legnagyobb részét kamatra, és minden elhamarkodás kikerülése végett, bizonyos előre meghatározandó időszakokként a tőkének csak valamelyes részét investálni a honba.

Tegyük fel, hogy biztosított öt milliói jövedelem után, mely a telekdíjakbul kerekednék, ki volna alkudva a kölcsön, és száz millió pengő forint állana rendelkezésünkre. Ekkor, mint a francia mondja, „gazdagsági zavarban” - embarras de richesses - levén, minekelőtte meg tudnók határozni, ‘m i t’ vagy ‘m i k e t’ kellene életbe léptetni előlegesen, és minekelőtte közvetlen volna szükség ennyi kész pénzre, legnagyobb része a kialkudott kölcsönnek, tán kilenczven millió, nehogy hasztalan heverjen, jó hypothekára volna kiadandó.

Magyarországban némi törvényjavítások után, kilenczven millió pengő forintot lehető legbiztosabban állíthatni legszilárdabb hypothekára. E tekintetben tehát nem volna baj. Mi pedig azon kérdést illeti, valljon találkoznék-e elég egyed, kinek summásan véve kilenczven millió-ra volna szüksége; és valljon a magyarországi privát jószágok egyetemesen véve megbírnának-e jó haszonnal valami nagyobb gyümölcsözési tőkét: e kérdésre felelve pedig mondom, nemcsak hogy ‘baj’ nincs, hanem azt állíthatni: „egyedül illyféle nagyobb summák által menthetni meg Magyarországnak koldusbothoz órául órára közelebb jutó legtöbb földbirtokosít,

és egyedül illyféle nagyobb summák birhatják virágzásra és elvégre hasznos gyümölcsözésre, honunk rémitő kopárságait.”

Ha ennél fogva kilenczven milliót kiadunk - és ezt biztossággal tehetni, saját rendelkezésünktől függ - öt percenttel, azaz egy és fél percent nyereséggel, nemcsak **4,500,000** pengő forint évenkénti jövedelmet biztosíthatnánk közvetlen a honnak, de, midőn egy vágással minden uzsorának véget vetnénk - mert jóllehet egy és fél percent nyereséggel, azért csak öttel és így a kölcsönnevőre is jutányosan adnók ki a kilenczven milliót - meg volna mentve a földbirtokosok osztálya, és productiv erőre emelve honunk nagy része.

Képzeliük, hogy ezen pénzkiadás is végbement; maradna e szerint tiz millió a kincstárban és e felett évenkénti négy és fél millió jövedelem a kiadott kilenczven millió után, úgy hogy három év leforgása alatt huszonhárom és fél millióval rendelkezhetnék az ország, azon nyereséget ide nem számítva, mellyet ezen huszonhárom és fél millió időközben is gyümölcsözne; jövő három év után pedig ismét tiz millióval, és azon kamattal, melly a fenmaradó nyolczvan millióbul kerekednék; és így tovább.

Kérdelem a nyájas olvasót, képzeleti tehetségének minden fárasztása nélkül, ugyan nem hiszi-e, hogy efféle hypomocion után, kevesebb mint egy nemzedék lepergése alatt, egy egészen új s vajmi szebb jövendőnek indulna vérünk, mint a milly képzelt nagyság és boldogság álkörében fénylett eddigelé? Ugy gondolom, ezen a 'legtamásabb' sem kételkedhetik, feltéve, ha okoskodásom alapiban hézag nincs. Ezt kell ennél fogva kimutatni. Mit a jövő számban és számokban kísértendek meg.

Adói czikkeknél azonban nem fogom mind azon értekezéseket többé nevezni, mellyeket a haza investitioi kérdése körül szándéklok közrebocsátani. Némi kitételeket elvégre szükség szabatosabban elhatározni. Már ezen szó 'adó' nemcsak ki nem teszi azt, mit kitenni akarok, de valósággal nem is illik olly műtételre, melly által valaki úgy szólván megajándékozta önmagát, és e felett olly gyűlöletes, mikép függczímerül még a lehető legizletesbet is megront-hatná. Adó, abstract értelemben vagy a bevett szójárashoz képest, felfogásom szerint az, mit az embertől úgy szólván erőszakkal préselnek ki, és minek haszna észrevehetlen vagy alig vagy tudta nélkül háramlik rá, sőt tudja az ég mire fordítatik és milly ügyetlenül kezeltetik. A két garasos telekdíj viszont, mellyet fizetni javaslok, egyenesen azon sorozatba esik, mint takarékpénztárba tétel, tőkére verés, gazdaságba fektetés sat. Valamint ennél fogva nem lehet mondani, hogy az adózik, ki takarékpénztárba teszi, vagy tőkére ver, vagy gazdaságba fektet valamelyes pénzt: szintugy nem lehet indítványomat, melly által közvetlen honunk felvirágzásához és ekkép közvetve saját hasznunkhoz szándéklok járulni, alaposan adózásnak, vagy csak adózás körüli fejtegetésnek is nevezni.

S e szerint jövő czikkem, mellyben a felvett tárgyat tovább fogom fejtegetni „Két garas” felírás alatt jelenend meg.

KÉT GARAS.

I.

Jelenkor, 66. sz.
auguszt. 20. 1843.

Uram Isten! Ugyan jól tettem-e, hogy f. hó 17kén közrebocsátott VII-dik számú „Adó” czimű közleményemben, minden előleges vagy tán legalább elégséges captatio benevolentiae nélkül, kitártam nézetemet azon hozzájárulásról, melyben hazánk felemelésére nemcsak kötelesség-éber hazafiúilag, de okosan számoló férfiúilag is elvégre részt vennünk illő volna. Valóban nem tudom, jól tettem-e vagy rosszul. Tele vagyok scrupulussal.

Alig van ugyanis valami, - mitül a magyar ember általán véve annyira fázna, mint a fizetés. Miszerint nincs is vonakodóbb, késedelmesb, savanyubb hangulatu fizető a világ hátán, mint - tisztelet, becsület, de igazság is - kelet-sarjadéku rokon vérem. Ez alkalmasint annak eredvénye, hogy tán soha felesleges pénze nem volt, és tán mód nélkül sokszor megcsalták. Legyen ez egyébiránt akármiként, axioma marad, hogy eddigelé legalább a nagyobb rész a „nem fizet”, mindig valami szüzeségi nimbus által képzelte körülövedzve, melynek fertőztetlen létére állítá az emberi szabadságnak, a földi boldogság e főkellékének talpkövét.

Szólj most hozzá ‘röviden’, hogy ez merő képtelenség, s az is bolond volt, ki illyest gondolt, valamint az egész szójárás és szüzeségi praetensio valósággal nem is egyéb, mint kontár falusi mester-felfogás: és úgy huzza magát befelé, tövissel kifelé - a magyar ember t. i. - mint borz, vagy legalább olly rögtön és olly indignatioval fordít hátat, mint anda szende kisasszony, kit házasságra szólít fel udvarlója, minekelőtte kegyeibe tudta volna magát avatni.

A magyar embert fizetésre ‘betű szerint’ csábítani kell. Ámde mi által lehet őt illyesre csábítani? Részint annak megmutatásával, hogy semmiből semmi nem lesz, és ekkép valamint esztelen tett, pénzt fecsérteni: szintolly kevéssé eszes tett viszont, nagyobb nyereség fejében semmit előlegezni nem akarni, tehát haszonkimutatás által; részint némi előítéletek legyőzésével, mihez képest egész fényében kitűnjék, hogy a jobb ember, nemzeti becsület, bizonyos nemzeti nagyság nélkül nem lehet boldog, miket azonban ingyen el nem érhetni, és ennél fogva szellemi győzokok által. E két varázsszer okvetlen diadalt szerez a legmakacsabbnál is; mert anyagi vagy szellemi, vagy e kettő összevéve rendszerint csak hat az emberekre. Illy általánosan előhozva, szoros megmutatás nélkül azonban, hogy a javasolt előlegezés után valóban telni fog az erszény, vagy tágulni a kebel, vagy mindkettő, önámítás nélkül, vajmi kevés fizetési jóakaróra tehetni szert; hol pedig a ‘nihil de nobis sine nobis’ elve alkotja a polgári lét legmélyebb sarkalatát, ott néhány jóakarók megnyerése még nem diadal.

A közterhekbeni részesülés mind anyagi mind szellemi hasznát be kell ennél fogva előbb bizonyítani a nagyobb számnál, mielőtt tanácsos volna az illető részek pénztáraikról disponálgatni; annyi előítélet, elfogultság, szegénység és bizodalmatlanság közt azonban, mint a mennyi Magyarország lakosait és főképp kiváltságosainak nagy részét zsibbasztja, hol olly nagy szám mind anyagi mind szellemi tekintetben betű szerint állatilag teng, és a legnagyobb résznek, tisztujtási és követválasztási ünnepeleken kívül - oh irgalmas Isten - nemzeti becsületről, nemzeti nagyságról, de legtávulabbi felfogása sincs; illy körülmények közt azonban kérdem, mikor az elkerülhetlen reformatiót úgy szólván bölcsőtől volna szükség kezdeni, és kivált szellemi tekintetben, mikép ez nemesüljön, a nagy résznek valódi Pál fordulását kellene átesni, ugyan nem valami ‘hátravető’-e a legkisebb indiscretio is, és ennél fogva nem valóságos ‘megsemmisítő’-e minden éretlen zaklatás?

Isten bocsássa meg tehát, ha, mielőtt egy kissé jobban átlátta vala a nagyobb szám, hogy semmihez nem járulni nemcsak nem becsület, de valódi szégyen és e mellett legotrombább számítás - mert természet elleni és ekkép nem áll tartós alapon - és ha, mielőtt egy kissé megkedvelé vala a tehetős rész a nemzeti nagyság élvezetét, nyersen kitáram mult számban, két garasos indítványomat.

Miután azonban e tekintetben már kapustul tört be a házba bizonyos párt, és Bedlam lakosához illő méltánnyalattal csábító szerként csak azt tárogatá, hogy ki a domesticába fizetni nem akar, semmirekellő, hazaáruló s több efféle: tökéletesen kibűnhődve hiszem magamat, ha az indiscret korbácsolás által megcsökönyösödött sokaságot - melly most fizetésről csak hallani sem akar, és ekkép alkalmasint e sorokat sem olvassa - nézetimre birni nem vagyok képes.

Tekintetbe vévén, kiváltságos rokonim lehetlenebb részének elaljasodását, tehetős részének viszont elfásult sybarita hajlamát, nem is remélek azért, jelen indítványomat illetőleg, sokat; de azért nem csüggedek.

Hát ha csalatkoznám - s minő élvezet volna így csalatkozni - és több rokonszenvre, több pártolásra lelne eszmém, mint felteszem, és nem volna olly botor és olly énes a magyar, mint én bírálom őt, és elvégre ha most tüstint nem is, de mielőtt késő volna, keresztülmenne az általam szőnyegre hozott ügy: akkor nemcsak újra felelevenülne bennem azon hit, hogy Magyarország még 'lesz', de többé nem kételkedném legnemesb átalakulásunk sikerén; mert ha elfogult, részint szegénységgel küzdő, részint becsületét és boldogságát álfényben kereső nép, annyi erőt tud venni magán, mikép száz millió pengő forint kiállítására egyesüljön, és melly nép ugy szólván illy lépéssel kezdi reformatioi működését - így kezdi mondom, mert hiszen eddigelé reformatio körül inkább csak fecsegtünk, mintsem tettünk volna - illy nép, a szónak egész értelmében, csakhamar nemzetté alakul, melly előtt szinte a lehetetlen is lehetővé válik.

Ki vele tehát, ha rendszer nélkül is, mi keblemen van, reménynyel, remény nélkül, bár siker bár ne, és jóakaróim számát nevelendem-e vagy viszont.

Fizessünk minden holdtul évenkénti két pengő garast. De értsük egymást. Ez csak legnagyobb általjában van mondva; mert felette nagy igazságtalanság volna, hogy például: valami mocsár, homoklapály, medverengeteg, szárcsató, és efféle tulajdon, egy egy holdtul annyit fizessen, mint egy hold bántási buzaföld, tolnai dohánytelep, felsővidéki luczernás, Pozsony körüli erdő, s illyes birtok méltánnyal fizethetne. Némi tér ennélfogva - ha t. i. törvénynyé válnék az általjános elv - tán csak egy krajczárt, sőt még kevesebbet lenne köteles egy egy holdtul fizetni; midőn más tér viszont holdonként négy garassal, sőt még tán többel is meg fogna tiszteltetni. Allodium, sessio, közös, városi birtok, út sat. szinte külön tekintet alá esnék, de azért jóllehet nem egyiránt, még is hasonlólag telekdíj alá lennének vonandók; minthogy ítéletem szerint azon főszabálytul nem kellene elállani, mikép minden holdtul, legyen az akárkié és akármily minémüségű, fizetessék bármily kis járulék a haza felruházási kincstárhoz; mert azon egyeztetői szellem végett, melly most honunkban teljességgel nem létezik, de olly szükséges, és ekkép annak ápolására lehetőkép minden módon és minden oldalrul kellene járulni, nem volna egyetlen egy földbirtokos vagy csak földet tartó is azon becsületbül kizárandó, mihezképest aránylag ő is járuljon az érintett kincstárhoz. Számptalan viszonyok lennének ez okbul elrendezendők és az új tervezethez szabandók, valamint szinte kellő szemügyre volna veendő a külön tájak virágzó vagy hervadt léte, kifejtetési tehetség, kereskedési viszonyok, szomszédság sat. - Roppant nehézségű, kigázolhatlan egybebonyolodottaknak látszó tekintetek! Legyőzésük azonban éppen nem lehetetlen, sőt bátran mondhatni, ha az elv alkalmazásában itt ott minden érdekek tökéletes egyarányosságban nem is méltánnyoltathatnak, nemcsak ezerszer több esett el Buda alatt, mikor a hon megmentéséről volt szó - s most

szinte ez esetben vagyunk - de minden tagosztálynál, minden végrendelet végrehajtásánál, aránylag szintén annyi nehézség és szövevény jön elő, ha több nem.

A dolog materialis lényege tehát egyedül a körül forog: valljon

Megbir-e az ország általán véve holdankénti két garas telekdíjt, a nélkül hogy csontvelején ez által csorbát üssön?

Minden, a mi ezen kívül fekszik, mellékes tekintet; mert ha megbirja, akkor csak 'akarni' kell, és nincs meggyőzhetlen akadály; ha ellenben nem birja meg, ez esetben exculpálva van a magyar nemzet, ha eszmémet visszautasítja, és nem büne, ha hona hervadásban marad, ha t. i. hona bukik, minthogy lehetetlenre nem létezik kötelezés, és mai időben, mikor minden kétszeres progressioban halad, hervadt nemzeti állapot nem egyéb, mint enyészet.

Két garas évenkénti járulék egy holdtul, s kivált olly holdtul, a millyen felette sok van Magyarhonban, mellyen tulajdonkép semmi teher nem fekszik, olly kicsinységnek látszik, mikép tétova nélkül volna a legscrupulosusabb ember is hajlandó, illy járulékot legott az egész országra különbség nélkül kivetni. A dolog azonban olly fontos, hogy valóban igen méltányos azt egy kissé közelebbre fejtegetni.

Fentebb azt hoztuk fel, és úgy gondolom, minden lehető ellenvetéstől menten, hogy számtalan egy holdnyi tér, két garasos alapon, igazságosan de csak egy krajczárral sem terhelhető. Ha tehát a két garasos elvet általán véve fen akarjuk tartani, szükség, mihezképest némi egy holdnyi területre, ugyszolván pótlólag két garasnál többet rójunk. Már ha ez áll, akkor valamint például a Balaton közepén egy egy hold területre igazságos rendszer csak $\frac{1}{4}$ krajczárt fektetne, sőt tán ennyit sem: igen könnyen megeshetnék, hogy, miután felette sok haszontalan négyszegztől gazdag (!) szegény honunk, egy egy első soru holdra tán évenkénti hat garast, sőt többet is kénytelen volna irni ép azon igazságos rendszer. Mind ez merő conjectura, de nem lehetetlen, és egyedül a felállított elvnek alkalmazásából világulhatna tökéletesen ki. Illy életbevágó dologban azonban efféle árnyéklatot szemből szalasztani nem szabad. Bonczolgassuk azért a themát még tovább.

Hat garas egy holdra, például bánáti allodiumra, az sem látszik felette soknak; s tudom sok ember igen megelégednék, ha ezer, tizezer, sőt százezer illyféle bánáti holdra tehetne szert, habár azon általán véve hat garasos telekdíjnál még egy kissé több fekünnék is.

Az életnek ezer viszonyai közt azonban gyakorlatilag másképp mutatkoznak a dolgok, mint azokat felette kényelmesen nem egy népboldogító oldja meg íróasztalánál vajmi könnyen.

Furcsán hangzik, és ezen nem egy 'népembere' fog megbotránkozni, tudom, de azért még is úgy van, hogy a holdonkénti magasabb, például hat garasos telekdíj általán véve inkább és sajnosabban érintené a nagy mint az egészen kis birtokosokat. S ugyanis, egy fél holdtul három garas, vagy egy holdtul hat garas, vagy végkép két holdtul évenkénti tizenkét garas, olly egyedre nézve, ki tenyere után él, vagy fuvaros vagy kereskedik, bizony nem nagy állapot; és ha ezen néhány garas járulékanak következtében javulnak a közlekedések, nő a belfogyasztás, élénkül a kereskedés, szóval, ha könnyebbedik a kereset: lehetetlen volna néhány garast nagyobb gyümölcsöztetésre kiadni. Ámde illyest kell szülnie az aránylagos telekdíjnak, és illyest fog is okvetlenül szülni, de természetesen nem a felhozott három, hat vagy tizenkét garas, hanem a száz milliót előteremtő összelé, ha - és ez a feltétel - gyakorlati czélszerűséggel kezeltek az; mit feltetni kell, mert másképp nincs csudaszer, melly a magyaron segíthetne; s aztán kezünkben kell tartani ezen valóban csudákat mivelhető emeltyüt, s azt helyesen kezelnünk.

A kevés holdnyi birtokos tehát, midőn sajnosan alig érintheti őt a két garasos alapon álló lehető legmagasb telekdíj, hihetőleg csak hasznót aratand tervem alkalmazása által.

Nézzük most, mikép hatna tervem olly birtokosra, ki például százezer holdat Magyarhon kedvezőbb táján birván, holdonkénti három garassal lenne általján véve az uj rendszabály által megróva. Ez évenként háromszázezer garast, azaz tizenöt ezer forintot volna kénytelen fizetni, mi magában nem sok; mert százezer hold, három garas telekdíjra classificálva, legalább is hoz tiszta **60,000** forintot évenként, miszerint **45,000** maradna az illető szabad rendelkezésére, a mennyivel fejedelmileg élélhetni. De ez csak akkor áll, ha nincs adóssággal megterhelve a felhozott terjedelem. Azonban kérdem, van-e sok illy jószág Magyarhonban? Alig létezik egyetlen egy is, de lehet mondani, a legnagyobb szám - és ez tán legtöbb esetben egyenesen eldődink büne - úgy meg van terhelve, mintha az érintett esetben **30,000** forint fekünnék a százezer holdon, miszerint annak tulajdonosa, atyja után valódilag csak **30,000** forint jövedelemnek lett ura; s ha tervem szerint **15,000** ftot kellene évenként fizetnie, fele jövedelmét volna járulékként a telekdíj után leszolgálni köteles, a melly arányban a fél, vagy egy, vagy két holdnyi birtokos soha nem lenne érintve.

Ezt azért hozám elő, mikép igazságtalanul, mostani szokás szerint, ne kiáltsák bizonyos reformerek a nagy birtokosokra ki mindjárt a crucifigét, ha netalán, főkép eleintén, mielőtt minden gyámokaimat ki fogták vala hallgatni és fontolóra venni, tervemtől idegenebbek és attul vonakodóbbak volnának, mint a kisebb földbirtokosok - - - és kivált a semmit nem bírók.

Nem minden arany, mi külső pompával jár; mindenki tudja, hol nyomja őt a saru; és fél jövedelmet hosszasab ideig - tervem szerint harminczöt évig - évenként a hon investitiójára vinni, nem gyermekség; és ki kényelmesb élethez, tán egy kis hazai rendetlenséghez is szokván, illyest honunk javára, nemzetünk felvirágzására tenni képes, a nélkül hogy efféle tettének hasznát biztosan reméllené, annak keblét szilárdabb lelkület lakja, mint amollyan uton utfélen találkozó emberét.

Azon kérdés tehát, mellyet fentebb tevék: 'valljon megbír-e az ország általján véve holdonkénti két garas telekdíjt, a nélkül hogy csontvelején ez által csorbát üssön', az eddigi bonczolgatás után gyakorlatban igazságilag ekkép módositandó: valljon

Tervem egyes osztályokat, vagy ezeknek némi egyedeit nem fogja-e zsarnokilag minden méltányosságon tul érinteni? Mert hogy az ország összeleg elbír két garas telekdíjt, az legkisebb kétséget sem szenved. A haza javát azonban, noha ezért sokat lehet és sokat kell is tenni, nem állithatni egyesek romjára; mit Magyarországnak némi statusbölcssei nem látszanak mindenkor elégségesen méltánylani.

Mindenek előtt kikutatandó ennél fogva az, hogy valljon létezik-e osztály vagy egyed e honban, kit tervem zsarnokilag sujtana.

II.

Jelenkor, 67. sz.
auguszt. 24. 1843.

„Kutassuk ki mindenek előtt - így végzem multkori 'két garasos' cikkemet - valljon létezik-e osztály vagy egyén e honban, kit szőnyegre hozott honfelruházó tervem zsarnokilag sujtana.”

E kikutatás szüksége azért mutatkozott méltányosnak, mert az ügynek bonczolgatása alatt az látszott kiviláglani, hogy midőn a fél, egy, két, vagy kevés holdnyi földbirtokos vagy földet tartó, nem igen sajnosan volna érintve a két garasos alapra állított és e sarkalaton rárovandó lehető legmagasb telekdíj által, addig meglepőleg úgy szólván a várakozásnak ellenére általján véve a nagyobb birtokosokat nemcsak sajnosan, de némi esetekben 'sujtólag' érné az általuk fizetendő telekdíj.

Miután pedig - a mit szinte érinték - a haza javát, noha ez legelső, semmi esetre, tán háborui vagy közforradalmi veszélyt kivéve, nem állithatni egyesek vagy éppen egész osztályok romjára, ugyan fejtjük ki, miután a mult cikkben bebizonyítja a szám, hogy a kisebb birtokosak igen könnyen elbirnák a rájuk eső díjt: valljon sujtólag hatna-e tervem a nagyobb birtokosakra, s pusztulásnak hajtva, valósággal egyedül romjukon emelkedhetnék-e fel honunk java?

Nem hiszem, Magyarország tehetőségeinek és ugynevezett 'nagyainak' finansialis állapotját, soronként egyenként, valaki, ha nem is legtitkosabb redőiben, legalább fővonásokként annyira ismerné, mint én. Számos éve, hogy e kutatást - magátul értetik: szabad utakon - különös 'időtöltésemmé', hogy ne mondjam 'működésemmé' tettem. Tettem pedig, nem valami tudvágyi viszketegeből, mert valóban privát emberileg nem nagy gondom, herczeg X vagy gróf Y sárga aranyban vagy fekete csődperben uszik-e; de eszközölém azért, mert átalakulási ügyünket közönséges eszemmel bármennyire vontam is azt annyiszor a hányszor a most divatozó theoriák kánpadjára, soha nem tudtam pénz és pedig sok pénz nélkül derekas folyamatban képzelni; és ekkép megvallom, akaratom ellen is számos év óta mindig oda kacsingáltam, hol ha nem is éppen kész kincset, de legnagyobb kifejtésre képes 'kincsbányákat' sejték. Ámde illyeseket Magyarországon, sem igen fent a magasb régiókban, sem igen alant a szalmafüdelű kunyhók közt, legalább: könnyen és szaporán oda juthatólag, nem annyira tudtam sejteni, mint szerettem sejteni azon sorban, a magasb kiváltságosak sorában t. i., mellybe engem is, a magyar közönség érdemtelen de hálaadó tagját iktata a sors, ha t. i. - s igaz, ez a feltétel - osztályzati sorsosim, hazai hűségű, hazai kötelességekről úgy gondolkoznának mint én, és izlésemet osztván inkább szeretnének alábbrendelt létben élni virágzó honban, mint fényleni egyes előkelőkként, hervadásból ki nem bontakozható hazában. Ezt azonban miért ne tehettem volna róluk fel, kérdem? Hiszen olly hazához, melly annyit nyújt, mint a mennyi elsőséggel ajándékozta meg Magyarország a nagybirtoku kiváltságost, illy hazához hűséggel és e felett egy kis kötelességérzettel kapcsoltatni, legkisebb érdem sem, de röviden és azt hiszem legszabatosabban mondva nem egyéb, mint olly kellék, mellyel minden illetőnek természetileg vagy ha csak egy kissé feleszmél, kiegészítve lenni kell, hahogy a férfit disznevét bitorlani, a haza kenyerét hiába enni, és az Isten napvilágát ingyen élvezni nem akarja; mi pedig a felhozott izlést illeti, azt osztani szinte nem valami erény, mellyel kérkedni lehetne, de egyenesen csak rectificált nézet, mellyhez képest az illető, jószámítólag a tágabb és tartósabb t. i. a nemzeti örömeiket teszi a szűkebb és mulandóbb t. i. a privát kéjek elibe.

Fel is tettem ennél fogva osztályzati sorsosimban illy tulajdonokat; mert ha nem is tartom őket általján véve kötelességérzetre tökéletesen kiéberedett hazafiaknak, és életélvezeti izlésükön sem vagyok képes igen bámulni, ugyan miért ne hinném őket egytől egyig becsületes és lelkes egyéneknek, kikben több az ember mint az állat, s kik ennél fogva egy kis eszmélet után, egyedül nemzeti becsület, nemzeti virágzás alapján élvezhetnék egyén- vagy családköri kéjeiket?

Számosb évek óta hordom e szerint keblemben azon vágyat, bár tudnám osztálysorsosimat - mert hiszen ők tartják kezeikben szinte az egész hon területét, és e felett legszebb tulajdonokkal és lelkesedéssel ellátvák, egy kis feleszmélésre birni, és velük azon köztársasági örömeiket megízleltetni, mellyek után hiába eseng csak a saját érdekét bálványozó egyén, vagy külön irányok által szétbonczolt nép, minthogy illyes, lelkes emberhez vajmi jobban illő örömek egyedül a közszellem sarkalatán virulhatnak.

Velem együtt osztályzati sorsosaim vállát, a haza javáért és ebből ránk háramló saját hasznunkért, mindennek előtt egy kissé megrakva látni ehhez képest régi ohajtásom, mit ezennel nyíltan megvallok. Miszerint azonban az érintett vállak, a rájuk rakandó súly által ne csak ne gyengüljenek, de a természeti csakhogy lappangó erők kifejtése által mindinkább szilárdulván, ne legyenek ugyan poggyászhordókként örökre megrakva, de szükség esetében a lehető legnagyobb súlyt is elbirni képesekké váljanak, mint fentebb érintém, több idő óta különös

tanulmányommal - studium - tettem, mennyire lehet kikutatni osztálysorsosim finansziális diagnosist.

Ezen működésem eredménye pedig az, hogy, mennyire én képes vagyok egyesek körülményeit tekintve kikutatni a dolog lényegét, szinte legkisebb kivétel nélkül minden sujtó vagy megsemmisítő következtetés nélkül elbirhatja Magyarország nagyobb birtoku osztályzata is az általános két garasos telekdíjt, sőt mind szellemi de még anyagi tekintetben is csakhamar nagyobb haszon s valódílal több nyereség fog e járulék viselése által háramlani reá, mint ha mint eddig, körülbelül a cynicus vagy sybarita here szerepét - melly közt nem tudom mellyik az izletesb, mellyik a szebb - játszaná.

Miután tehát, mint a mult számban láttuk, a néhány holdnyi földbirtokos vagy földet tartó, éppen nem volna sajnosan érintve a két garasos alapon kivetendő telekdíj által, sőt ezen előlevezés következtében sorsa tetemesen javulna, a nagyobb földbirtokosak részéről nem lenne akadály, mihez képest tervem egy kis jóakarattal, vagy inkább: józan felfogás következtében életbe ne lépjen, ha igaz, mint működésem eredménye szerint állítani bátor vagyok, hogy e sulytán legkisebb kivétel nélkül Magyarország nagyobb birtoku osztályzata is elbirhatja minden kár nélkül, sőt nagy haszonnal.

Ennek részletenkénti megmutatása ennél fogva az, mibe - mennyire egyesek compromissiója nélkül megtörténhetik, mert tán könnyen rá lehetne ismerni a felhozottakra - legitt bocsátkozni fogok, minthogy nem vagyok olly botor, általános szavaimnak vak hitelt követelni akarni.

Mielőtt azonban egyes esetek felhozása által vizsgálat alá venném, valljon az általam tervezett telekdíj a nagyobb birtokosak osztályát tekintve, csontvelő-csorbitó és ekként elviselhetlen volna-e, vagy egyedül sulyos és ekkép valamikép még is csak elviselhető, vagy végkép olly előlevezés, mellynek következtében, a beállandó hazai köz dísz után, minden egyes is olly kéjekben részesülne, a millyekről soknak eddigelé csak tiszta fogalma sem volt, szükséges a nyájás olvasót mindenek előtt arra figyelmeztetnem, hogy a csontvelő csorbitása és ekkép az elviselhetlen suly körüli felfogás valami igen relativum, és szintugy függ egyes nézettől, mint legtöbb a társasági viszonyok közt, mellyhez képest egyik igen megelégednék azzal, mit a másik fitymál, és nem egy volna boldog arra fordíthatni legjobb tehetségét, mi más előtt érdek-nélkülinek sőt még haszontalannak is mutatkozik, s így tovább.

Már ha Lucullusként nem dőzsölhetvén, ezt valaki csontvelejek csorbitásául fogná venni, vagy azon pénzt, mellyet lágyvelejek feleség vagy saját főbeli roszt kocsis után ezer hasztalan piperére költvén, jó közlekedésekre, vizek elrendezésire, nevelő-intézetekre s több illyesre volna kénytelen költeni, elviselhetlen járuléknak keresztelné sat. és illy nézet lenne az általános: akkor igaz, a magyar nagyobb birtokos nem igen viselhetné el a két garas alapra állítandó telekdíjt. Ha ellenben kiviláglanék, s illyes lenne az általános nézet, hogy nemcsak nem valami bölcsész az; de felette szerencsétlen számítás és ekkép igen nevetséges, például mint Pesten legdrágábban kibutorozott palotákban ülni, és oda néha a sok sártul alig juthatni, ott pedig annyi port nyelni, mellynek undokságát az én izlésem szerint, Windsor sőt a Vatican minden elsőégei sem üthetnék helyre, vagy valami székes közepére oasisként egy ugy nevezett angol kertet és nagy uri lakot mintegy croesusi kincstárból búbjolni, és bécsi sőt párisi drága rongyokkal felczifrázni, mocsár, por, ökör és bival közt, hosszabbnál hosszabb kisasszony-családokat; vagy targonczákon sülyedő utak közt messze földre hurczoltatni az aranyos attilákat sat., mikép beiktatás vagy tisztujítás alkalmával egy pár napig rendszerint olly helyütt játszhasza el a magyar, aljas köztanácskozási terem, aljas ebéd, aljas lakás sat. közt, sok lármával de annál kevesebb eredménynyel, a magyart sat., ha kiviláglanék egyszer, milly kevés, sőt milly nyomorult logica van mind ezekben, miknek ezer otrombábbnál otrombább árnyéklatit tudnám még felhozni; akkor viszont az sülné ki, hogy tán legkisebb

kivétellel nemcsak igen könnyen elbirná a nagyobb birtokos is a két garasos telekdíjt, de csakhamar azt vené észre, hogy azon száz millió tőke után, melynek kiállítására aránylag ő is járult, mód nélkül több nemesb és tartósbb szellemi s anyagi élvezeteket biztosítna magának és övéinek, mint a mennyit mindazon fényűzés és pénzgondatlanság által izelni képes, melybe velem együtt most sok legfőképp sőt bizonyosan nem ínye szerint, de egyedül részint azért engedődzik, hogy diogenesi cynismus következtében ne jöjön minden még nagyobb pangásba, és e szerint azon kis kereset is, mely van, még nagyobb csorbát ne szenvedjen; mert ha senki nem költ semmit, minden keresetnek vége; részint, legalább mi engem illet, bizonyos haladási vágy és valami jobb utáni szomj miatt, melyhez képest, mert köz szellem s együttmunkálás hijával igazán nagyot és valódiilag nemzethez illőt nem vihetni ki, törekedünk surrogatumként legalább kiállítani, jóllehet ez nemzetiért vajmi nyomorult pótlék, a mindennapi privát erőlködéseknél és szarka-vállalatoknál valamicskével jobbat és célirányosbat.

Rectificált izlési nézetek következtében tehát, és látván, hogy közszellemi és bölcsen elrendezett kézfogással és vállvetéssel olyakat vihetünk végbe, melyekből valódi disz és haszon háramlik nemzetünkre és így közvetve reánk, minden kétség kívül hajlandók leszünk, vagy lesz legalább a nagyobb rész, a két garasos telekdíjhoz járulni.

A pusztá hajlandóság pénz dolgában azonban korántsem elég még, noha sok; vizsgáljuk ennél fogva rectificált izlés és azon biztosság alapján, mikép járulékunk után valósággal felviruland hazánk, valljon hajlandóság mellett hogyan áll a tehetőség?

III.

Jelenkor 68. sz.
auguszt. 27. 1843.

Legroszabb esetek közé számíthatni honunkban bizonyos uri család helyzetét, mely család roppant terjedelmű birtoka után az alkalmasint rárovandó telekdíj fejében annyit volna kénytelen fizetni, mikép ezen uj terhet a régiekhez, melyekkel e család már megrakva van, számítva, éppen két ezer pgő forinttal mulná fel az évenkénti szükség az évenkénti biztosan számítható jövedelmet, a nélkül - és itt vigyázzunk - hogy a számos család kitartására de csak egy forint is ki lett vala téve. Már illy körülmények közt tervemet illőnek tartani s annak elfogadására hajlamot tenni fel, balgaság volna; mert a közjóra előlegezendő s innen okkal móddal de csak bizonyos idő leforgása után egyesekre is háramló járulék, olly ellentétben áll a napi szükségekkel, miszerint itt a közjónak a család fentartása miatt háttérbe kell vonulnia és a családfőnöknek ekkép nem is szabad, szentebb kötelességének rovására a nyílt erszényű hazafi szerepét játszani.

De ugyan nézzük, miért áll az érintett család illy aggasztó körülmények közt. Rajta fekvő adóssági teher évenkénti **110,000** pgő forint: biztos jövedelem ellenben, minden körülményt tekintetbe véve, nem több mint **128,000** pengő forint;² mihez képest szabad rendelkezésére marad **18,000**; mi ugyan számos és minden élvezetre megszoktatott s elkényeztetett uri családra, nem éppen sok, de, ha kell, becsületesen élélhetni vele. Ámde ha **20,000** pgő forint telekdíj rovatik a **110,000** évenkénti adóssági sulyra, nemcsak nem marad kis fillérke egyetlen

² Szükségesnek tartom itt megjegyezni, hogy én e festés által bizonyos családra célzok s az egész az életből van véve ugyan; nehogy azonban valaki az illetőkre ismerjen, jónak tartottam, a számokat - mint például a **110,000** fr. adósságot és a **128,000** for. jövedelmet - csak idealiter, de azért mégis szoros arányban tenni ki; minthogy ez által minden compromissiót elhárítani reméllek, célom pedig még is el van érve; mert például: kettő úgy áll tizhez, mint áll négy huszhoz, és így tovább.

egy kalánka levesre is, de tulajdonkép kétezer pengő forinttal kevesebb van semminél. A számok ez esetben így szólnak. Hol pedig számok szólnak, ott minden okoskodásnak vége. Ha tehát sok illy körülmény közé kelepczézett nagybirtoku család vagy egyed van, akkor ugy látszik, mintha tervem, legalább a nagyobb birtokosak bizonyos részénél, némileg már megindítása előtt, magában viselné a legbizonyosb hajótörés okát; mert hogy bárkit is ugy meg lehessen, ha mindjárt egyenesen maga hasznára is valami teherrel rakni, hogy fentartására semmi legkisebb ne maradjon, és e felett még adóssá is váljék, ez több, mint bármi zsarnoki rendelkezés, mert egyenesen képtelenség.

Azt lehetne ugyan mondani: fizessen e család, sőt általján véve az egész ország két garas helyett egy garas sarkalatra állítandó telekdíjt; melly után száz millió helyett ötven millió tőke kerekednék a hon felruházására, mi szintén nem megvetendő summa volna kezdetnek. S igaz, az ország ezt könnyebben elviselhetné, sőt szorosan véve még az érintett család is, melly itt mint szinte a legsajnosb helyzetben levő hozatik fel, elbirná; mert **10,000** pgő forintot fizetve, maradna számára **8,000** pengő forint, mellyel vajmi sok embert megóhatni az éhenhalástul és efféle legsürgetőbb életveszélyektül.

Ez azonban nézetem szerint nem volna helyes; mert olly családot, melly roppant jövedelme daczára, ugy is csak akkor kezdheti enni kenyerét - és hány van illy esetben! - mikor **110,000** pengő forintot hű gazdasági tisztként, csakhogý saját jövedelmébül, már lefizetett a hitelező kincstárába, még szükebb korlátok közé, t. i. csak egy garas telekdíjra is szorítani akarni, olly rendszer volna, melly valóban még tatárok közé sem illenék. Olly hont pedig, mint Magyarország, melly leggyönyörűbben gyümölcsöztetve, száz milliónál nagyobb tőkét birna el, minden szükséges ok nélkül ezen summának felével ugy szólván megcsorbítani, valodi bűn volna; mert kifejtési működését, mellyre kedvezőbb idő a mainál alig jöhet, mód nélkül visszalökné.

Felfogásom szerint, nem az lesujtó baja a felhozott családnak, ezen magyarországi nyomorúság hévmérőjeül felhozott prototypusnak, hogy azt olly sok adósság nyomja; hanem részint azért függ feje fölött Damocles kardja, mert olly **d r á g a a d ó s s á g** sorvasztja, részint mert aránylag olly **c s e k é l y j ö v e d e l e m** éleszti; részint végre, mert egészen **h i t e l e z ő i n e k k e z é b e n** létezik. Valamint a számok tehát ezelőtt ellenem látszottak vívni, ugy most mellettem szólnak. S ugyanis: **110,000** forint **6%**al számítva, körülbelül **1,833,350** for. tőkének kamatja; s pedig az érintett család legalább is hattal fizeti, ha többel nem, a rajta fekvő tőkét. Már most ha öttel fizeti ezt, szintén **18,000** forintnál többet meggazdálkodnék, és telekdíjúl **20,000** pgő forintot fizetvén, csupán csak két ezer pengő forint kisebbségben maradna, azaz: **18,000** helyett csak **16,000** állana szabad rendelkezésére. Ezen két ezer forintot azonban nem pótolná-e csakhamar ki azon élénkség, melly a száz millió investitio után okvetlen keletkeznék honunkban. Ugyan lehet-e ezen kételkedni? Hiszen miért nem jövedelmeznek a magyar jószágok mostanság de korántsem annyit, mint a mennyire birhatók volnának, és a mennyi jövedelmet szinte minden örökös tartományi jószágok nyujtanak, jóllehet ezeken minden arány nélkül több a teher, mint a magyarokon? Egyedül azért, mert tőke és hitel hja miatt nálunk minden pang, minden dermedez; és az utolsó váltótörvényi rendelet következtében azon kevés pénz is, melly Magyarországbán forgott, erővel kiszorittatott a kereskedés mezejébül, az uzsorás kölcsönnek vágásába. Minélfogva, ha az érintett családot mai körülményink között aránylag csak csekély jövedelem éleszti, nem csuda, sőt legokoszerintibb következés; s pedig a most előhozottakon kívül még azért is, mert kinek bizonyos időre szorosan teendő fizetései vannak, és ki e mellett a hitelezők kegyelmétül függ, annak saját természetvényein rendszerint minden áron tul kell adni; minek a vevő, ki előtt illyes ritkán marad titok, igen tudja venni hasznát.

Mibül az látszik következni - én legalább nem tudok észrevenni más következményt - hogy még a legmostohább körülmények közé zsibbasztott nagyobb birtokosak sem jutnának tervem életbelépése által rosszabb helyzetbe, mint a mellyben most léteznek, ha t. i. öttel kapnánk

elégseges tőkét; midőn tán egyedül azok képeznék a kivételt, kik feneketlen csődbe süllyednek: mert „a hol nincs, ott hiába keressz.” Ámde még ezekre nézve is kérdés: valljon nem hatna-e tervem ‘egész egybefoglalata’ felette jótékonyan? T e r v e m e g é s z e g y b e f o g l a l a t a, mondom - s itt különös figyelmért esedezem - mely nem egyedül azt következtetné, hogy telekdíjt fizessünk; mert ha csak ennyit következtetne, ha t. i. csak a kiadás nagyobbodnék, a jövedelem ellenben nem nőne, akkor természet szerint senki, legalább finansialis tekintetben nem bírná magát eszmém életbelépte után jobban, mint bírja magát ma; tervem azonban, mellynek, ha így lehetne mondani, mintegy ‘pótló eredménye’ van, sokkal több elsőségben részesít, mint a mennyi teherrel járna. S ugyanis kilenczven vagy még több millió öt száztulias tőkével jó a szegény adósoknak segítségére; ezen szerencsétlen uzsoráldozatoknak, kiknek igaz, csak kevéssel ezelőtt, midőn a Hitel című könyvet irtam, nagyon is kedvezett a törvény; kiket azonban a jelen nemzedék, melly, szintugy mint ittas majd jobbra majd balra veri be fejét, egy tulságbul a másikba szökik, tőkéletesen tönkre tett, s pedig - oh bűnös felszinség - nemzetiségünk rovására; kilenczven millióval jó, mondom, a szegény adósoknak segítségére tervem, mi által még megmenthetni, mi megmenthető; és nemcsak anyagi tekintetben, mert ez legkisebb tekintet volna, mert hiszen a köz állodalomra nézve Pál olly jó mint Péter, hanem nemzetiség tekintetében is, hol már nem mindegy, legalább ránk nézve nem, vérünk jön-e a finansialis operatiók által fel- vagy lefelé. Ezt azonban - közbevetőleg legyen mondva - némi újabb hazai bölcseink szembül szalaszták, jóllehet, szeretjük hinni, hű magyarok, minthogy ezen legsürgetőbb életkérdésben is csupa hazafiságbul, mellynek azonban nem volt gyakorlati kocsisa, annak éppen ellenkezőjét érték el, mit elérni akartak; azaz: még jobban megnyergelték a pénzesek számára az általuk bilincseibül kiszabadítva vélt magyart. Ez idéetlen esetet, melly által, ha csalni nem akarjuk magunkat, vérünknek már nem egy családja van gyökerestül kitörölve s értéke magyarsága nélkül idegenre ruházva, mennyire még lehet, helyrehozná tervem; mert kilenczven millió pengő forint, vagy ennek legalább tetemes része, öt száztulival, vagy ha ezzel sem volna segítve, miért ne négy, sőt ennél is még olcsóbb kamattal,³ egy vágással véget vetne mind azon uzsorának, melly most betű szerint vérünkben dul; minthogy illy roppant summa ugy határozná el az országban forgó egyéb tőkék díját, valamint vásáron hiába kínálja drágán a kisebb áruló is például buzáját, ha a nagyobb árulók azon olcsón tuladni készek.

Igaz ugyan, magasztos lelkületében nem egy honi bölc s mutatkozott vajmi készek, csoportosan kitörlni legdíszteljesb nemzedékink egész névsorát - mintha annyian volnánk - mikép aztán ez által is elősegítse vérünk ügyét! Én azonban, s tudom velem együtt sok más is, mi nem vagyunk olly bőkezűek, mint bizonyos nemzeti operatorok; de midőn más nemzetbeliek érdekeit nem kívánjuk de csak egy hajszállal is rövidíteni, ha lehet, minden magyart, habár a legkisebbet is meg kívánunk óni, minden és ekkép finansialis bukástul is. Ha tehát tervem semmi egyebet nem eszközlene, mint a magyarságnak minden más érdekek csorbitása nélküli - és ez nálam feltétel melly nélkül nem - megóvását s fölsegélését, mint azt valósággal eszközlené is, már ez is, azt hiszem lehető legsürgetőbbben ajánlaná annak elfogadását.

Tervem haszna ez által azonban koránt sincs kimerítve még; de midőn a nagy birtokosakat illetőleg, ezen osztály legkétesb pénzbeli sorsosait sem érintené sajnosan, s ekkép annál könnyebben volna a jó állapotban levők által elviselendő, sőt ezeknek igen hasznos lenne, egyszersmind egészen új életet lehelne a nagy közönség legtávulabbi ereibe; s pedig magyar

³ VIIIdik számú ‘Adó’ cikkemben azt tettük fel, hogy három és fél %ra kapnánk száz milliót, mire tán tehetnénk is szert, mert hypothekául honunk ugy szólván még némileg szűz ingatlanát adnók. Ha tehát e kölcsönnek részét, mint feltettük, kilenczven milliót öttel adnók ki, egy és fél száztulit nyerénk, azaz: nyerne a közállodalom. Minélfogva nyereséggel négy és fél, sőt még négygyel is ki lehetne azt adni; minden nyereség nélkül pedig még három és féllal is.

szellemben; mert mai időkben bármikép erőlködöl, fujsz, villogsz szemeiddel és kaparod is a port, hazafiui lelkesedéstül az egekbe ragadva, drága földi, bizony in ultima analysi még is csak ott az erő, hol a pénz, t. i. ott, hol az a kiállító erőnek valóságos képviselője, mit a lelketlen pénzzel egybekeverni nem kell.

Igen; felelevenülne az egész hon, mert a pénz munkát, és ez ismét pénzt idézne elő, és ez nagyobb forgást, mi nem egyéb mint gyorsabb élet, jobb egészségi állapot, mellynek következtében a nagy közönség sorában vajmi sok szép lelküetű egyednek nyílnék száz uton pálya, díszteljesen s jó haszonnal gyakorolni erejét, ki most, jóllehet az anyatermészettül mind lelki-mind testikép legnagyobb elsőségekkel fel van ruházva, úgy szólván kétségbeesve vagy dologtalan eped, vagy nem tudván pezsgő vérét zablázni, a legféktelenebb kicsapongásokra fajul, vagy végre a jogászi kör tekervényében leli üdvét, melly körben - mint a tapasztalás mutatja, - néha a legegészségesb velő is szőrszálhasogató házsártossá válik, ki - ha vagy saját érdeke támadtatik meg, vagy másnak célját hátráltatni hajlandó - még a négyszöget is kerékné látja. Illy viszonyok közé pedig ma számtalan magyar, ki valóban szebb sorsra volna méltó, s kinek hasznát a haza vajmi jól tudná venni, egyedül azért süllyed, mert 'szegény legény', nem lel pártoltatást, és mindenek fölött, mert kivált az előbbkelő vagy inkább előkelőbb magyarra, ezen keleti szittya vérre nézve, kinek kezében ércz buzogány rezgett! honunk tág terén általján véve szinte nincs egyéb kör, mellyben gyakorolhatná tehetségét, mint a prókatori és az irkafirkai - - - és aztán - közbevetőleg legyen mondva - még is bámul nem egy, hogy semmire sem megyünk, s mindenben olly annyira hátra vagyunk, holott legalább az én felfogásom szerint, inkább azon kellene bámulnunk, hogy illy visszás körülmények közt, mellyeknek bilincseit egyébiránt jobbadán mi magunk kovácsoltuk, csak ennyire is jutánk; mi azonban, hiu önkecsegtetés nélkül nem éppen nyaktörő magasság; mert valóban - és Isten bocsássa meg bűneinket - nem sokára tán még keleti és déli közvetlen szomszédaink által is elhagyatunk mindenben - - - mindenben t. i. mi a jogászságnak és rabulisticának körén tul fekszük. - - -

Emeljük ennél fogva honunkat poraibul és saraibul elvégre ki, és fizessünk két garas telekdíjt, mire nemcsak nemesb érzésünk, de jobb számítási tehetségünk is kész, és mit, bármilly helyzetűek és színezetűek legyünk is, feltéve ha kiváltságosak vagyunk, mint láttuk, minden veszély és öncsorbitás nélkül tehetünk is, sőt, mint most állnak az idők, csak ez által virulhat a magyar nemzeti diszállásra fel; mi nélkül, legalább rám nézve, semminek sincs e világon kéj-de csak eltűrhető színe is.

IV.

Jelenkor, 69. sz.
auguszt. 31. 1843.

Átolvasván az adóru és a két garasos telekdíjrul legközelebb irt s közrebocsátott czikkeimet, tűzre hányni kívánnám mind azokat. S korántsem, mintha még most is scrupulussal teli, megbántam volna, mit mondtam, és tervem körül haboznék. Valóban nem; mert a dolog lényegét illetőleg igen tisztában vagyok enmagammal; hanem csak abban nem tudtam megnyugodni: valljon nem volna-e eszközlésem még kora. Miután azonban minden körülményt, mellyek olly aggasztólag tűhegyre állítvák, kellő fontolóra vévén, csakugyan tanácsosabbnak tartottam, a dolgot inkább most hozni szőnyegre mint később, vagy éppen soha sem: egyedül az epeszti keblemet, és ezért szeretném a jelen kérdést tárgyazó czikkeimet rendre megsemmisíteni és ujra kezdeni, mert azokat eszmém igen felszines, valóban félig sem kimerítő kifejtésinek tartom.

Soha nem vágytam tisztábban s megfoghatóbban írni, mint jelen esetben; mert soha nem feküdt annyira lelkemen, megértetni és felhozott okaim diadalát tapasztalni, mint ma; és még is úgy rémlik előttem, mintha egy alkalomkor s egy kérdés fejtegetésinél sem estem volna oly gyakorta és oly erősen a hosszadalmasság, ismétlés, félretérés és még tán a homályosságoknak is mindazon hibáiba, mellyekkel már annyiszor untatám béketűrő olvasóimat.

Ámde midőn szívünk igen is teli van, akkor, jóllehet oly közel fekszik ez ajkainkhoz, a legnagyobb előadási tehetség sem képes mindig kellő rendben kitárni mind azt, mitül keble buzog. Minélfogva ha én - ki se írói, se szónoklati pálmát nem követelek, de egyedül hű hazai érzés egész kincsem, mellyel egyébiránt oly tántoríthatlanul eltelve hiszem magamat, mint bárki mást - ha én tehát, mondom, rendetlenül, felszínesen s ide oda kapkodva sorolom elő, ez alkalommal szőnyegre hozott eszmémet, sőt mind ezen hibákba a szokottnál még erősebben esem: ám bíráljon a nyájas olvasó engedékenyül; hiszen ha valaha, most feszül keblem annyira, mikép valósággal nem igen tudom, minek előadásával könnyítsek azon legelsőben is, s pedig mert, ha most nem szállunk le felhőkből a gyakorlati kivihetés mezejére, és most nem vetünk honunk előmenetelére nézve valami derekas alapot, mi után lelkem oly régóta szomjaz, s melly nélkül a magában legjobb, legdicsőbb sem egyéb, mint hiu ábránd, sőt egyenesen tantaluszi kínforrás: akkor valóban, én legalább nem tudom, mire és milly időkre építsük előmenetelünk hihetőségét, vagy csak reményét is.

Esedezem: tiszta és becsületes szándékomnál fogva, s még inkább honunk végett, mellynek felvirágoztatását szándoklom, legyen ekkép velem és hosszadalmas előadásommal még egy kis béketűrése a nyájas olvasónak, s bocsásson meg, ha az egészet új és czélszerűbb formákba nem öntvén - mire alkalmasint sem tehetségem s minden bizonynyal időm nincs - csak úgy adom elő a következőt is, mint adám elé az eddigit. Ha darabos, hiányos lesz is az elő sorolás, elvégre az egészről tán még is az fog kiviláglani, hogy eszmém nem felszínes, s nem éppen a levegőből kapott, s hogy ha valami, csak annak életbehozása fog minket magyarokat nyomorult szűk köreinkből, mint nemkülönben az ámitások és pium desideriumok tébolydóiból, mellyek közt sorvadunk, kivezetve, a gyakorlati élet nagyobb szabásu, nemzethez illő alapjaira állítani. Pótolja tehát tehetségem korlátolt létét a nyájas olvasónak ezen életbevágó ügy iránti hajlama, esedezem, és bizonyos vagyok: egy kis jóakarattal könnyen ki fogja egészíthetni omissioimat, és szintolly könnyen elrendelhetni mindazon netaláni félreugrásokat, mellyekbe sikerért küzdő hevem legjobb szándékbul ragadt.

Vágyaim egybevonatja az: hogy mi mindent, mit lelkes de egyszersmind testi szükségeiket is méltányló emberektől gyakorlatilag kívánni lehet, elkövessünk, hogy vérünk nemcsak ne bukják, de díszteljes nemzetté viruljon fel.

Ennélfogva én távulról sem követelem, hogy a haza tág terén, bárki is vérünk fentartása és felemelése végett, fázzék, éhezzék, vagy testének természete efféle csorbát szenvedjen; midőn azonban én illyest nem követelek, sőt éppen ellenkezőjét kívánom, ezennel felkiáltok - bár volna erre elég erőm - az egész civilisált emberiség hallatára: ha viszont azt nem akarná saját haszna végett előlegezni a magyar, mi nélkül egy kis szilárd akarattal oly könnyen ellehetne; ha mondom, aggasztó állapotja közt, de még a nélkülözhetővel sem volna elég lelkes és elég eszes magán segítni akarni: akkor valóban nem érdemlene nemzetek közti állást; mert saját homlokára süté vala a gyávaság bélyegét. Mitül Isten mentsen.

Kardra most nincs szükség, mert magunkon kívül valóban nincs ellenségünk; saját magunk ellen pedig kardot rántani csak nem fogunk. Szavak ellenben, habár jóra, rosra, csudaerejük is rendszerint, puszta szavak mondom, jelen állapotban, akármit magas lovakról harsogtatnának is azok, bizony bajunkból kiségnitni nem fognak.

Pénz az, és felette sok pénz, mire jelenleg szükségünk van. Ezt kell ennél fogva mindenképp előteremteni, nehogy vérünk ápolása sőt felemelése végett valamit elmulasztjunk, mi tehetségünkben van.

Ámde a két garasos sarkalatra állítandó telekdíjnak fizetése által, mint láttuk, száz millió pengő forintot valósíthatnánk honunk ápolására, mely tökének célirányos kezelésével valódi csudákat mivelhetnénk; s biztosítva volna vérünk.

Ha tehát elbírnánk a két garasos telekdíjt, akkor lehetetlen - ha a gyávaság bélyegét megérdemleni nem akarjuk - ahhoz minden tétova nélkül nem járulnunk.

Miknek egybevont befejezése az, vagy legalább igen nagyon az látszik lenni: „hogy ránk magyarokra nézve bizony nincs menekvés, a telekdíj és a nemzeti gyávaság címe közt,” mert az előadottak után alig tagadhatni, hogy a tervezett két garasos telekdíj nemcsak nem olly súly, melyet el nem bírhatnánk, de egyenesen olly emeltyű, mely még a legmostohább állapotúra is legkedvezőbben hatna.

Egyre vagy másra el kell tehát szálni magunkat, vagy telekdíj általi nemzeties felvirulásra, vagy garasainkat megmentvén, és inkább elpredálván sőt elásván, hervadt állapottal szorosan egybefüggő dísztelen enyészetre.

Mit fog e kettő közt választani a magyar, nem tudom; de minden esetre saját maga fogja elhatározni jövődjét.

A gyávaság bélyegét olly könnyen azonban nemzetekre sütni nem szabad; kivált mikor, mint nálunk, csak bizonyos osztály viseli a nemzet czimét.

Felkérem ennél fogva az olvasó és író közönséget: gördítsen tervem ellen nehézségeket, hadd oldjam fel azokat, ha birom; vagy oldja jó szándékulag maga fel, ha bírja.

Felfogásom szerint soha nem szeretek keresni segítséget magamon kívül; mert nem egyedül saját tapasztalásom mutatja, de mutatja a világi tapasztalás is, hogy senki nem mozditja saját célainkat annyira elő, mint minmagunk; mikép rendszerint nem is messzire megy az, ki más segítségére támaszkodik. Ha ennél fogva saját magamtul függne vérünk java, honunk előmenetele, valóban nem koldulgatnék jobbra balra, de azt minél előbb s minden segítség nélkül tüstént magam eszközölném. Miután egyes azonban a köz állodalomnak csak felette kis és vajmi tehetetlen töredéke, mely csak akarhat, de nem tehet, ámde véremért még is annyit kívánnék tenni, mint a mennyit csak tehetek, nehezebb kivitelű dolgokban legott azokra gondolom szemeimet előlegesen vetendőkné, kik velem egy állásuak s egy körülményűek; mert ez által, midőn saját vállaimat is ajánlom súly alá, s par préférence, legalább nem cselekszem boszantólag s ekkép visszalökőleg, megsemmítőleg, mint mind azok, kik csak nyergelni szeretnének, de saját megnyergeltetésük ellen vajmi erősen rugdalkoznak, vagy azt százféle teketória által legalább igen ügyesen tudják kikerülni.

És ez oka, miért érzek magamban olly számos év óta mindig bizonyos hajlamot, a telekdíj eszméjét szőnyegre hozni; az t. i. hogy ez által úgy meg lennék nyergelve, mint bárki más, s ekkép igazságosan senki nem vethetné szememre, ha én őt ollyasnak viselésére kívánnám birni, mi aránylag saját vállaimat is érintené.

Később, midőn tervezőink száma napról napra szaporodott s egy részről ezer szükségünk feneketlen volta tátongott előttünk fel mindinkább, más részről ellenben sajnosan lehete észrevenni, hogy tehetség híja miatt a legdicsőbb is anyaméhében marad, vagy legfeljebb idétlen s már is hervadt kisdud alakjában lép a világra: akkor mind inkább nőtt bennem a telekdíjhozi hajlam, minthogy napról napra jobban felvilágosodott bennem, mikép annyi szükségnek, mint a mennyi közt mi magyarok sinylődünk, csak roppant tőke felelhetne meg; illyes pedig idővesztés s áthághatlan nehézségek nélkül, egyedül telekdíj alapjára volna állítható.

Az „onus non inhaeret fundo” közönségesen bevett és apárul fiura átmenő ármányos magyar axioma vagy inkább előítélet azonban annyira visszaretentett, mikép valóban nem mertem idő előtt tervemmel előállni. Nem mertem mondom - jóllehet ha minden hibául, tán politikai félénkségről senki nem vádolhat - de nem mertem azért, mert mindig rettegettem e kényes ügyen rontani; s bár ne volnának némi hazai ‘jóakaróink’ a legéletbevágóbb kérdéseink körül is, olly igen is huszárilag bátrak!

Bizonyos alkalomkor számos évvel ezelőtt, feltáram azonban telekdíjas keblemet, bizonyos akkori magyar intelligentia előtt. Csaknem megüté a guta, és ha nem vagyok nemes ember s nálánál erősebb, tán meg is ver, annyira felhevült. S pedig tudtomra a két garasos alapra állítandó terv szerint, melly akkor egyébiránt bennem nem vala még egészen kifőzve, reá alig esett volna öt forint, midőn én sok ezer alá jövök vala. „Nem lehet illyesrűl csak álmodni is, mert ez a magyar typussal merően ellenkezik,” ez volt egész ellenvetésének veleje.

Én, ki a féligmeddigieket mindig gyűlöltem, s vesém redőiben olly typusokkal soha nem tudtam csak távulról is megbarátkozni, mellyek egyoldalúságot s ekkép pangást következtetnek, nem voltam ez által ugyan legyőzve vagy kielégítve, de az ügynek tán egykori diadalibb szényegrehozatása végett még is az egészrűl mélyen hallgattam.

Jött ezután a domestica cassába való fizetés agitatója, melly ugyan tervem alkalmazását ki nem rekeszti, melly azonban ugy jó huszárosan agyon zavartatott; és így lön, hogy elvégre most, miután sok typussal együtt szinte az egész magyar editio hajótörést szenvedő ponton van, telekdíjas tervemmel nem akartam elvégre háttérben maradni; mellyre áraszsza Isten legjobb áldását és melly - legyen szabad ismételve érintenem - talán az által fog ajánlkozni leginkább, hogy némi hazai reformerek e tekintetbeni modorát kerülvén, nem állítom annak gyakorlati kivitelét hypothesisekre, vagy magamrűl nagy bölcsen elfelejtkezvén, éppen mások erszényére; de mint földbirtokos, és hála az ég, jó nagy daraboknak birtokosa, sajátlag ajánlkozom a sulynak dereka alá, osztálysorsosimtul se többet se kevesebbet nem követelvén, mint a mennyit aránylag rám is fogna róni az általam felhozott rendszer. Minélfogva, ha eszmém életbe lép, nemcsak idealiter fogunk, vagy mint a német közmondás tartja: örökleg gazda nélkül más erszényérűl, vagy végkép mindig csak „en miniature” nyomorult szabásokként rendelkezhetni, mint ma; de önámítás nélkül meg lesz vetve, a nagyobbyszerű nemzeti haladásnak bizonyos alapja.

És ezt nem kérkedésbűl hozom itt elő, hogy midőn mások tervet sajtolnak agyvelejűkbűl terv után ki, mellyek megengedem mind gyönyörűbbnél gyönyörűbbek, csakhogy senki, még maga a tervező sem tudja mindig: „papirosrűl milly költséggel léptethetnének azok életbe;” megint mások nem képesek kibontakozni a felemelt sóár, harminczad és efféle financialis recipék nyomoruságaibul; mások megint szőrszálhasogatólag, a királyi jövedelmek, peculiumok sat. elősorolásával merítik ki egész közgazdasági tudományukat, és ezekkel szeretnék kivívni honunk virágzását; mások pedig egyedűl indirect adó által hiszik elérhetni a czélt; mások végre ‘ganz naif’ a papi jószágokkal és effélékkel kaczerkodiknak sat.; én addig, míg mások illyesek körül bibelődnek, mindezek kérdésbevételeét továbbra hagyván, egyenesen s mindenek előtt saját vállaimmal ajánlkozom; - valóban nem kérkedésbűl hozom mind ezt elő, mondom, a mi az eddig előadottakbűl azt hiszem eléggé kiviláglik, mert csak illy eszközlés után várom én honunk valódi felvirágzását, és ezzel olly szorosan egybekötött saját jobb hasznomat; hanem azért gondoltam mind ezen „kitérések” elősorolását szükségesnek s ehhezképest el nem mellőzendőnek, részint hogy elvégre mind jobban s jobban kitűnjék azok lényege, kik rosz katonákként, vagy nem szomjaznak hírkoszorú után, vagy a sáncz mögűl kibujni nem mervén, és a megostromlandó várt mindig kerülgetvén, készek ugyan suo tempore a diadal gyümölcseiben osztozni, de annak kivívására fecsegésen és szónoklatokon kivűl személyeikkal nem igen, sőt soha nem állnak elé; részint azért hoztam fel a külön politikai ‘tétovázó’ financierek rögeszméit, mikép azok legalább, kik mostoha sorsuknál fogva ugy is

némileg másokon ülnek terhül, egy kissé feleszméljenek, és ezentul, a helyett hogy ők perorálnának a fizetés ügye körül leghevesebben s korbácsolólag, inkább mélyen hallgassanak, ha jó móddal szőrméntiben nem tudják a dolgot kezelni; mert nincs boszantóbb s ekkép célvesztőbb, mint például gunyolva merészségre készíteni olyanok által, kik lövésen kívül vannak; vagy e mondást jelen esetre alkalmazva, ollyasok által zaklattatni szemtelenül és ex tripode fizetés s közteherhordásra, kik illyesekben csak ingyen, vagy legfeljebb 'lógósul' járnának, sőt egyenesen a kocsiban ülnének.

Hagyjátok ennélfogva drága hazafiak, ha azt akarjátok, hogy azok, kiket valami új teherhordás illetne, ellenetek tán a tehetősbeiktől ingereltetve, fel ne bőszerűljenek, és e szerint soha ne üllhessük az ügy diadali ünnepét; hagyjátok mondom, ez esetben a fizetésre netalán szükséges nógatást s korbácsolást csak ránk, kiket leginkább érne a fizetés; mert ha mi nem viszzsük ki elvileg s gyakorlatilag a dolgot, ti bizonyosan nem viszitek azt ki soha.

Felkérésemet az olvasó és író közönséghez, hogy ugyan gördítsen tervem ellen nehézségeket s jószándékulag oldja fel azokat, ennélfogva korántsem arra kívánom magyarázandónak, mintha én dögönyöző és korbácsoló virtuósokat keresnék - mert hiszen meglehet, fognak illyesek kerekedni, minthogy tervem némellyeknek igen is megtalálhatna tetszeni - Isten mentsen; mert illyes, használás helyett minden bizonynyal csak ártana s megrontaná az egészset; de csak annyiban esnék keblemnek minden hazai intelligentiák tervemhez járulása jól, mikép mindenek előtt, mennyire emberileg szólva lehetséges, kivilágolják: hogy valljon hasznos és gyakorlatilag ki is vihető volna-e honunkra nézve tervem; mindenek előtt mondom, mert csak akkor, ha ez teljes világában tűnnék ki, volna felfogásom szerint szabad, a dolog körül agitálni, mit én igen megkülönböztetek egy pusztá ujságczikk-írástul. Egyik is más, másik is más, mit nem szabad összekeverni; ámde erről tán később.

Addig is azonban, míg több jóakaró nyilatkozik ez ügy iránt, legyén szabad folytatnom azt a jövő számban.

V.

Jelenkor, 70. sz.
septemb. 2. 1843.

Legközelebbi cikkemben azt állítám, hogy én azért érzem magamat honunk investitióját illetőleg, telekdíj általi hozzájárulásra már régóta mindig hajlandóbbnak, mert legelsőben is: illyest minden macskaféle kerülgetéseknél sokkal egyszerűbbnek és loyálisabbnak tartok; és aztán: mert olly summát, mint például száz milliót, mellynek egy kis látszatja volna, semmi más alapon ki nem lehet teremteni sok idővesztés s egyéb nehézségek nélkül, mint egyedül telekdíj-fizetés sarkalatán.

Most ezt ismétlem. S meg fogjuk látni, bármikép csűrjük csavarjuk is, hogy magunkhoz illőbbet, célznak megfelelőbbet s kevésb nehézségekkel járó bizony nem fogunk találni, mint az általam tervezett díjnak aránylagos fizetését.

A felemelt sóár basisára állítani tervet, akaratom ellen is, mindig az egykori irlandus szántóvetőkre emlékeztet, kik, mint mondják, régi időkben ökreik farkára köté az eke rudját. S ugyanis: mert bármily tervet ollyas valaminek feldrágítására állítani, mi természetű országban, levegő, víz, meg fű után legszükségesebb szer, nem egyéb, mint az országot ott terhelni meg - t. i. az ökröt farkánál fogni be - hol az annak leginkább, vagy legalább mód nélkül fáj. Mi a sőt illeti tehát, mellytől elestünk, és azért estünk el, mert „v á l l a i n k r a” nem akartunk venni terhet, erről hallgassunk s ne emeljük azt még magasabbra. Ha pedig már szólni

akarunk róla, a helyett hogy felemelni iparkodnánk, s csak nyomorult homoeopathiai dosisokat tudnánk a szegény szántóvetők, mint egyáltalában a tenyésztők legfájdalmasabb rovására s ekkép egyedül a közállodalmi gazdagság tetemes megrövidítésével abból kicsikarni, váltsuk meg loyáliter inkább az egészet, ha bírjuk, vagy sürgezzük legalább csökkentését mennyire lehet s hadd élvezze Magyarország minden lakosa lehető legolcsóbban azon kiemerithetlen kincset, mellyel megáldá honunkat a sors, s melly kincs most lakat alatt tartva, természetellenileg még azoktól is megtagadtatik, kik úgy szólván mezíten tömérékén állnak; mikép a természetelleniség, melly soha nem jár boszu nélkül, a közállodalomnak tetemes megrövidítése mellett még azt is eszközli, hogy nincs rendelkezés s tán nem is lehetne kigondolni czélszerűbbet, melly annyi erköcstelenségnek meg nem szünő forrását képezné kénytelenségileg, mint a sónak felcsigázott s eltiltott léte.

„Sok szépet kívíttunk már a felemelt sóárral; miért ne lehetne azt ennél fogva bizonyos mértékig ezentul is használni?” Illyest lehetne okoskodásom ellen gördíteni, szinte hallom. Ámde kérdem, mi szépet, mi nagyot vittünk ki ezen hypomoclionnal? Semmit, legkisebbet is, mi nemzethez illő volna; mit ugyan a hazai dicsőségek közé saraglyázott és a törpét is óriásnak néző elbizott nem igen fog hinni! de menj ki, drága földi, a határszéleken csak egy kissé: és pirulva, epedve igaznak fogod mondani szavam szemrehányó létét.

Hogy eddigelé a felemelt sóár jobb volt mint a semmi, noha még ez is felette nagyon kérdésbe volna vehető, meg akarom engedni; mert hiszen tán az ökröt is jobb a farkánál befogni, mint éppen nem, és a legdíszesb hölgyet is, kinek csak kezét sem volnál rendes állapotban érinteni merész, hajánál fogod tűzből vagy vízből kirántani, ha máskép nem lehet. De valljon mit erősít ez? Tán azt, hogy illyes czélszerű s helyes? Éppen ellenkezőjét, azt t. i. hogy illyest úgy szólván csak kétségbeesési állapotban szabad miveln; midőn rendes állapotra nézve, legidétlenebb fogás, sőt legkeserűbb gúny.

Ha tehát illet is a felemelt sóár alapja, mit nem akarok bonczolgatni azon időkre, mikor kétségbeesési erőlködésink közt a legkisebb segedelem is olly jól esett, mint hajótörést szenvedtetnek tenger közepén jól esik egy puszta deszkaszál; abból nem következik, hogy illy nyomorult fogás mai napokra is illő volna, mikor mindenben jobb rendszer s a természettel jobban megegyező rendes állapot után sóvárgunk, vagy legalább illyes után küzdeni kötelességünk volna.

Ki ennél fogva, hihetőleg keleti restségtől saturálva, nem képes hazánk felvirágzására más kutfőt feltalálni, mint a még inkább felemelendő sóárt, most midőn derekabb s természetesb kutforrások megnyitása volna napi renden: az, alkalmasint nem tudván mit tesz, minden esetre nem küzd, legalább ez esetben nem, jobb rendszer és a természettel jobban megegyező rendes állapotért; mihez képest nem is átalom ezennel kimondani rá a kontár statusember czimét, ne vegye rossz néven; ne vegye pedig, mert hiszen azért igen becsületes és másokban még felette okos ember is lehet.

Tegyük azonban fel, hogy mind az, mit mondék, nem áll, s e kérdésben én hibázom el a valót; mert hiszen igaz, más országokban is statusjövédelmet képez a só, mi egyébiránt a dolog józanságát azért még be nem bizonyítja, ugyan mind e mellett mi sül ki? Nem egyéb mint az, hogy a felemelt sóárból kerekedő summa, melly most alig rug magasabbra kétszáz ezer évenkénti pengő forintnál, s alig elég azon kisdedségeket is lélekzetben tartani, mellyek annak alapján születtek, minden esetre olly nyomorult hypomoclion, mikép azzal Magyarország felvirulását eszközteni, vagy ahhoz valódi haszonnal csak járulni is akarni, valóban a legsajnosb aberratio. Még magasabbra csavarni e természetelleniséget pedig lehetetlen, hahogy nem az a czél, minden tenyésztést lehetetlenné tenni, vagy a tenyésztőket szinte arra kényszeríteni, hogy elvégre só helyett burgonyaczukrot fogyaszszanak, melly a sónál majdmajd olcsóbb.

A sórul tehát, ismétlem, vagy hallgassunk, vagy váltsuk be azt inkább fenekestül és aztán rendelkezünk arrul így vagy amugy, a mint t. i. célszerűbbnek fogja mutatni a hideg számösszevetés, szabadon.

Az indirect adó - melyet több oeconomista lehető legkönnyebben elviselhető sulynak tart, mi azonban még mindig bíró alatti kérdés, jöllehet annak eszközlésével valódi csudákat visznek végbe az emberiségnek úgy szólván irányt adó nemzetei - az indirect adó mondom, általján véve nem látszik Magyarország mai körülményeihez még illőnek. S ha van valami, mi elvégre szemeinket nyomorult mibenlétünkre nézve tökéletesen felnyithatná, minél nagyobb áldás ránk nem háramolhatnék, mert egyedül az ki lát, bír magán segítni: az valóban e kérdésnek ámitás nélküli méltánylata volna. S pedig; mert ugyan miért nem illik ránk magyarokra még az indirect adónak legtöbb neme? Egyedül azért, mivel Magyarország általján és aránylag mind abbul, mi szükségkép az élet fentartásához nem való, s mit ekkép eltűrhetlen nyomás nélkül adó alá lehetne vetni, olly keveset fogyaszt, mikép az illy sarkalatra állítandó közterhekbeni részvét, midőn általjános sinylődésink tükrét egész világosságában feltárja előttünk, nemzeti üdülés és felvirulás tekintetében valóban olly csekély volna, hogy csak félig meddig se szolgálhatna elégséges hypomoclionul. S ugyanis: mert hol a nagy többség szorosan csak azt élvezi s néha még azt sem, mi nélkül úgy szólván állatilag is alig tengődhetni - és ez a mi esetünk - ott a nemzeti lét még bölcsőben mereng vagy nyavalyában sinylődik, és ott ennélfogva mind azon élvezeteket, mellyeknek birtokában egyedül virágzó nemzetek vannak, mint nem létezőket nem vethetni adó alá.

Derék belfogyasztás, ez a nemzeti egészség és erőnek valódi hévmérője. De nem ám egyedül kenyérnek, burgonyának, tengerinek, s efféle pusztá életfentartó szereknek fogyasztása; mert hiszen illyesek egyenesen csak agyagrészünk legsürgetőbb szükségeit pótolják, „mik nélkül nem,” hanem fogyasztása mind annak s pedig progressiv arányban, mi után mind inkább vágyik a positiv szerencsére meghívott ember, ki nem pangásra s állati tengésre van elitélve, de üdvét egyedül hatáskörében leli azon soha nem lankadó szorgalomnak, mellyet Isten plántált keblébe, s melly midőn legszebb erényinek kimeríthetlen kutfeje, egyszersmind úgy szólván jutalmazólag napról napra több és különfélebb életjavakban is részesíti őt.

Illy szerencse-állapottul azonban, melly után törekednünk kellene, s mellynek lényege nem az, mint némi álbölcs elhitetni akarná, mihezképest minél kevesebbel elélni iparkodjunk; hanem az, hogy becsületes fáradozásunk után minél több kéjben részesülhessünk, minthogy - mint mondtam - az ember nem negativ és pangó, hanem positiv és haladó szerencsére van meghíva, illy állapotul mondom, nem de még illy rectificáit ideáktul is azonban - oh ne csaljuk magunkat - még vajmi távul vagyunk; mert valóban, ha mind azon illusiokat és azon hiu álmokat, mellyeknél fogva nem egy magyar, honát és kivált saját magát örökleg tulbecsülve, legsajnosabban le van bilincselve, a számösszevetésbül kihagyjuk, lehetetlen lesz meg nem vallanunk, hogy bizony Magyarországbán mind annak fogyasztása, mi jöllehet az élet fentartására szorosan nem szükséges, de azért még is kelléke minden jobb társasági, családi, sőt egyedi viszonyoknak, vajmi kevés és szűk körök közé van szorítva. Mert hiszen Magyarországnak mondhatni legtöbb lakosa, aránylag valódi jó eledellel sem él, valódi jó ruhában sem jár, valódi jó házban sem lakik, s annál kevesebbé élvezi mind azon anyagi és szellemi kéjeket, mellyek közt annyi boldog napokat élnek más nemzetek, jöllehet magyar alkotványos szabadságuk nincs, mellyel mi annyit kérkedünk sőt pajkoskodunk, de azzal viszont philosophiai felfogással élni nem tudunk, s éppen olly kevéssé értjük annak kellő gyümölcseit gyakorlatilag biztosítani magunknak.

Szomoru tanulmány, de való, s csak az ki lát, bír magán segítni.

S ugyanis: mire lehetne vetni nálunk indirect adót? Menjünk csak városul városra, falurul falura, házrul házra; s valljon mit fogunk találni? Némi kevés körön kívül, szinte mindenütt

inkább szükségletet mint felesleget; ha t. i. ez esetben is az ideákat össze nem zavarván, nem nevezzük azt is feleslegnek, mi nélkül egy Diogenes-féle hiu különöz szorosán ellehetne, kivált rövid időre; vagy mi ellen nem egy népproféta legalább elszónokolja - de maga nem gyakorolja - cynicus dagályait.

Hagyjuk ennél fogva az indirect adózási eszméket jobb időkre, midőn rectificált fogalmak és rectificált cselekvények következtében kevesülni fog nálunk a sybarita here, meg a cynicus bolond, de e két tulság között mindinkább növekedendik azok száma, kik dolgoznak is de költenek is, és kik ha minden nem tiltott kelleme után vágynak is, azért ha kell minden nélkül el is lehetnek.

Sokan azonban azon vélekedésben lehetnének, hogy csalatkozom, s honunk aránylag nincs olly keveset fogyasztó, azaz olly sínylő állapotban, mint én teszem fel; mikép tán még is czélszerűen lehetne használni honunk felvirágzása végett az indirect adót. S igaz, ha például Boszniával hasonlítjuk össze constitutionalis Hunniát, akkor meglehet igen virágzó állapotban fog ezen utolsó mutatkozni előttünk, s hogy felette sok kellemszerűeket fogyaszt. Ámde itt nem az forog kérdésben, magunkat a leghátulabb állókkal hasonlítgatnunk össze, nagy megelégtelen, és ha egy lineával elébb állunk, ugy szólván az „elinduló pontnál,” azért már igen nagyon, mint annyiakban tesszük, hiuskodnunk s kevélykednünk; korántsem ez forog kérdésben mondom, de az a kimutatandó - mert hiszen itt az okoskodást egyenesen 'kézzelfoghatókra' állíthatni - hogy valljon „mire” lehetne vetni tehát indirect adót? S ha ezt vizsgáljuk, alkalmasint azt fogjuk tapasztalni, hogy dohányon és pálinkán kívül alig van valami luxus-articulus, mellyet a nagyobb szám igen fogyasztana constitutionalis hazánkban. S hogy ekkép az indirect adó alá vethetendő kéjek substratuma nem nagy; midőn még e kéjek is - és ezt nem szabad szembe szalasztani - a legszámosb osztálynál - fájdalom mondani, mert nincs elég módja állatóságul kibontakozni s más nemüeket élvezni - igazi életszükségekké váltak.

Legyen ez egyébiránt bármikép, s tegyük fel, nekem mind e mellett nincs igazam: azért kettő még is alig lesz tagadható. S ugyanis legelőszér az, hogy ha fogyaszt is általján véve Magyarországon a nagy közönség ollyasokat, mik veszély nélkül indirect adó alá lehetnének vetendők: az minden esetre olly csekély, mihez képest teljességgel nem szolgálhat valami tetemesb jövedelem alapjául; s másodsor, mert minden indirect adó, a bélyeget - stempelt - pezsgőt sat. is ide értve, annyi, Magyarországon nem létező hivatal - Amt - ellenőrséget, szóval: annyi kellemetlen complicatiót tételez fel, hogy valóban a várható haszon nem igen ütné helyre mind azon alkalmatlanságot, melly az indirect adó behozatása által háramlanék ránk.

Egyébiránt terheljük meg, például a pálinkát, melly aggasztólag rágódik az éjszaki népeknél hevesebb magyar vérünkön; terheljük meg ezt elnyomásig, ha lehet; nekem semmi nem volna kedvesebb, csakhogy olly jövedelmet ne várjunk innen, mint a mennyiről honunk valódi felvirágzására elvégre rendelkezhetnünk kellene.

Valamint tehát a felemelt sóár nem fogja alapját alkotni azon tőkének, mellyre, ha nemzetileg felvirulni vágyunk - és e körül forog a kérdés - szükségünk van: szintugy nem szolgálhat illy bázisul az indirect adó sem, hahogy nem akarunk vetni adót mind azon ábrándra, ámitásra, elfacsart ideára, mystificationora, szemfényvesztésre s efféle tulajdonra, mellyel olly nagy száma a régi álmából felébredt magyarnak, meg nem szünőleg csalja magát s csal mászt; mert ha ezen, valóban éppen nem szükséges, sőt felette káros luxus-articulusokra vetnénk adót, s ezt az illetőkön meg is vehetnők: akkor bizony tágabb és általjánosb adói alapra nem volna többé szükségünk; mert hogy bárhol is nagyobb szám élvezze az érintett levegő- és füstféle kéjeket, mint nálunk, azt én legalább nem hiszem.

VI.

Jelenkor, 71. sz.
septemb. 6. 1843.

Kimutatni iparkodtam, hogy a felemelt sóár és az indirect adó, ha tán kivételileg s mellékesen használható is - mit időkimélés végett ez uttal nem akarok további bonczolgatás alá venni - semmi esetre nem lehet csekély volta és szövevényes alkalmazása miatt, alapja olly nemzeti felvirulásnak, melly hozzánk illő volna s melly czél felé jelen körülményeink közt egyedül aránylagos telekdíj-fizetés után indulhatnánk halasztás nélkül és biztosan.

A harminczad és általjában a vámi jövedelmek, nemkülönben mind azon javak és jószágok, mellyeket az ország statuskölségek hordására tett alkotványos fejedelminek kezeibe, felette nagy tekintetet érdemlenek. És ha van valami, mi mindenek előtti jobb elrendezést követel, az bizonyára nem egyéb, mint a határvámoknak sulyos, és mi tán még ennél is nyomasztóbb, azoknak olly sokszor változó, vagy legalább olly könnyen változható léte. A fejedelmi javak és jószágok pedig, nemkülönben mind azon alapok, mellyekre nálunk az universitas, academiák s illyesek állitvák, olly bő kincstároknak mutatkoznak, mikép azokat jól és célirányosan kezelve, minden lehető statuskölség pótlására váltig elégségeseknek volna hajlandó hinni a legméltányosabb is.

Ez mind igaz, és ki a diplomaticumokban nőtt fel s a pacta conventák közt érett meg, igen elértem, hogy illyes de egy lépést sem akar tenni; vagy más szavakkal: egy garast sem akar zsebébül előbb kivenni, mielőtt mind ezen kérdések tisztába nem jöttek s elvileg és jogilag el nem rendezettek vala. És ez ellen in thesi nem lehet kifogás.

Nekem azonban a dolog gyakorlati részét tekintve, még is más a nézetem, más a véleményem. S ugyanis én, jóllehet a nemzet és fejdelem közti kötések és pacta conventák mindenek előtt szentek s ekkép sérthetetlenek előttem, én azért még sem tartom gyakorlatilag és élettapasztalásilag véve tanácsosnak, egyedül ezekre támaszkodni; mert ha nincs semmi 'háttérben' - s e körül világosabban nehéz szólni - mi azoknak úgy szólván támaszul, nyomadékuul szolgál: könnyen megesik, hogy az efféle kötések magyarázata, egyoldalulag megyen végbe sat., és az egyedül illyesekre támaszkodó körülbelül úgy jár, mint járt vagy inkább uszott azon utas, ki, mert megfizette átszállittatását Amerikába, és ez által elv és kötés szerint joga volt az oda-szállítást az illetőktől követelni, inkább elveszett az elmerülő hajón, mintsem más hajóra ült s valami új bérfizetésnek tette volna ki magát; vagy ha honi példát akarunk felhozni, bizony úgy jár e világon az egyedül elvekre és jogokra támaszkodó, mint járt bizonyos táblabíró, ki az utcsináló községekkel és a tens vármegyével meg nem szünőleg pörölvén, soha nem akarta a háza előtti kátyut maga betölteni, és számos év leforgása alatt inkább naponta tűrte az alkalmatlanságot, s veszélyezteté nyakát, csakhogy az 'elven és jogon' csorbát ne üssön.

Már én az elvet és jogot általján véve, némi becsületben járó kérdéseken kívül, annyira nem bálványzom, mikép azok csorbátlan fentartása végett vízbe veszni, vagy nyakamat törni volnék hajlandó. És ez okbul, mert szintén hazám javát sem kívánom veszélyeztetni, vagy tudja az ég micsoda időkre hagyni, inkább fizetek ma bármilly sulyos telekdíjt, mintsem hogy az acták pedantságaiban és szövevényiben nagy bölcsen bástyákat és hátulsó kapucskákat keresgetvén, azon ürügy alatt, mert a harminczadi és vámi ügyek, valamint a fejedelmi javak és jószágok körüli kérdések még nincsenek egészen tisztában, hazánk javát, mennyire ehhez mind a nélkül is járulni képes vagyok, csak egy nappal is később eszközteni hajlandó lennék.

Legyen mind ez sürgetve: helyes, és adja rá az ég legjobb áldását: de azért más részről csupa diplomatica- és pacta conventákban buvárkodás által, vagy mert 'minden nem megy úgy mint mennie kellene,' se rövidítettessék meg honunk attul, mit felvirágzására 'saját erőnkkel' végbevihetünk.

Sok azt mondhatná ugyan, hogy ekkép, ha t. i. a régi források használása helyett ujakat nyitnánk, úgy szólván ‘extra dominium’-féle állásba jönnénk, mikor aztán nehezebb fogna lenni a bajon segítés mint ma; ámde ez esetben, én azt hiszem, éppen ellenkezőleg fejlődnek ki a dolog, s pedig mert mi magyarok ezen, valamint más kérdés körül is, önámítás nélkül csak akkor jutandunk valódi ‘intra dominium,’ mikor egyszer tetteleg fogtunk virágzásnak indulni; valódi virágzásnak azonban csak akkor indulunk, ha egyszer elég lelkünk lesz minden szövevények s nehézségek daczára is ‘segíteni magunkon.’

A harminczadot, vagy annak felemeltetését, mint a vámi és fejedelmi javak s jószágok forrásait mind ennél fogva nem tartom tehát ollyasoknak, mellyek honunk felvirulási ügyét tekintve keblem vágyait csak legtávulabbrul is megnyugtanni képesek lehetnének. Ezeknél, honunk előmenetele végett izlésem, politicai hitvallásom és számitó tehetségem szerint, valóban biztosb, szaporább és bővebb kutfő után szomjazok; s eddigelé legalább, ollyast sehol nem tudok fellelni egyebütt, mint az aránylagos telekdíjban.

A papi jószágokrul - mellyekre annyian olly indiscret étvágyat árulnak el, kik egyébiránt, tudom, lennének csak illyesek birtokában, vajmi nagy lármát ütnének, ha azokrul bármilly távulrul is valaki disponálgatni merészkednék - a papi jószágokrul mondom, mint olly kérdésről, melly a kedélyeket okvetlen legnagyobb lobba lágba hozná - minek elkerülése mostani körülményink között nem kevésb, mint ‘hazafiúi legszentebb kötelesség’ - ez alkalommal mélyen hallgatok. Mindennek meg kell érni e világon; s némiek csak lassan érnek meg, úgy hogy az, mi ma nemcsak kivihető nem volna, de okvetlen leghátralökőbb, sőt megsemmisítő visszahatást szülne, idővel maga magátul fejlődik ki czélszerűbb rendelkezésre. És ha ez igaz, min nem kételkedhetünk, ha a világi eseményeket kérdezzük, s nem czélunk, hazánkbul legelsőben is ‘tabula rasa’-t csinálnunk s ezen aztán valami egészen új építvényt emelnünk fel, de ingadozás nélküli átalakulás az, mit tervezünk: akkor valóban jobb a papi jószágokrul hallgatnunk, s hazánk felvirulási tekintetében más kutfők felnyitása körül lépünk őszinte egyességre.

Vannak az eddig elősoroltakon kívül még más sarkalatok is, mellyek sokak szerint előlegesen lehetnének valamelyes adó alá terjesztendők; mint például: tőkepénzek, műipar, kereskedés, eladási díj, laudemium, mortuarium, harminczad-felemelés, ország-künti lakás díja, s tudja az ég, még mi minden; mi minden mondom, mert hiszen hol van határa részint azon képzet felhevülésnek, mellyel minden jobb ember el van telve, ha ‘léteért küzd’ s ekkép minden hű magyarnak is el kell telve lennie, ha hona kétes állását készakarva maga előtt eltitkolni nem akarja; részint hol van határa mind azon ‘nem fizetési ürügynek,’ mellynek következtében - fájdalom mondani - annyi magyar sokszor tudta nélkül is, szüntelenül valami ‘kisurranásra’ alkalmas hátulsó ajtócskák után kacsintgat.

Mindezen most érintett adózási alapkövek, valamint azok is, mellyek eddigelé jöttek tudtomra, s mellyeket itt rendre elősorolnom csak idővesztés lenne, azonban, mennyire én látom a dolgot, mai körülményink között nem alkothatják, ha így lehetne mondani, ‘derekát’ azon sarkalatnak, mellyen biztosan, röviden és nagyobb szabásokban felvirulhatna honunk, s mellyet ekkép én ohajtanék megvetni mindenek előtt.

S ugyanis: tőkepénzektől nem igen csordulunk fel; ámde ha usznánk is azokban, minden esetre szövevényesb és könnyebben kijátszható a tőkepénzek megadóztatása, semhogy átalakulási küzdelmink közt illy horgonytul sokat remélhetnénk. Műipar, valamint kereskedés, még bölcsőben léteznek nálunk; ezeket ekkép inkább ápolni kellene, mint bármilly kicsiség által is nehezíteni. Eladási díj, laudemium, mortuarium, a most előadottaknál sokkal alkalmasb jövedelmi kutfők, nem tagadhatni; csakhogy részint nem elég bő forrásuak, részint szövevényes és ehhezképest drága ellenőrség nélkül igen könnyen kijátszhatók. Országkünti lakás díja elvégre, a mellett hogy csekély volta miatt alig volna számba vehetendő, legnagyobb önkénynek s

ezzel szorosan egybefüggő zsarnokságnak nyitna tág mezőt. Mert ugyan milly ítélőszék határozhatná el igazságosan, hogy valljon ki lakja a külföldet tapasztalás s a hazába hozandó méz beszerzése végett s ki kénytelenségből, ki viszont egyedül éleleti here-viszketegből? S így tovább.

Többnyire ha valaki azt mondja: „ne csak egy kutfőt használjunk, de valamint a szemes gazda sem állítja reményeit, például egyedül gabnára, gyapjura, állandókra vagyis fixumokra, ugyanint korcsma- malombérre sat. - fára és efféle nagyobb jövedelmi csermelyekre, hanem jövedelmet szaporítólag minden bármi gyéren csepegő forrást is kellő szemügyre veszen: szintugy cselekedjünk mi is, honunk oeconomiaját illetőleg az ‘adde parum modico’ terv szerint;” a ki így szól, azzal in thesi kezét fogok s elv szerint nemcsak nem ellenzem, sőt igen kívánom, hogy minden bármily csekély jövedelmi forrás is nyitassék meg. Mert minél nagyobb az erő, annál biztosb a siker. A dolog alkalmazását tekintve azonban, még is más véleményben vagyok s azt hiszem, hogy valamint nem cselekszik okszerintileg azon gazda, s ekkép nem fog megjutalmaztatni aránylag nagy jövedelem által, ki, ‘kezdetkor’ valami terjedelmes és hátramaradt uradalom gyümölcsöztetése ügyében kis források körül bibelődvén, nem pontositja össze minden tehetségét a nagyobb források megnyitására: szintugy nem cselekednének mi is czélszerűleg, s nem fognók tapasztalni honunk kellő felvirágzását, ha pirulásra méltó hátramaradásink között ‘kezdetkor,’ a helyett hogy valami derék jövedelmi csermely megnyitására pontosítnók össze minden erőnket, inkább a netalán itt ott felfogható ‘cseppek’ biztosítása végett fárasztanók ki magunkat.

Legyenek csak valami terjedelmesb uradalomnak nagyobb jövedelmi forrásai egyszer kellőleg megnyitva s biztosítva, ám akkor fog az okos gazda lépten lépve nemcsak minden kifacsarható egyéb kis cseppek összegyűjtése körül is aggódni, de e fölött ‘negative’ is iparkodandik nevelni a jövedelmet; azaz: hogy minél kevesb költséggel minél több állíttassék ki; vagy még világosabban mondva: hogy a tiszta jövedelem minél közelebb álljon a brutto jövedelemhez; mit kezdetkor, mikor mindent úgy szólván egyedül fővonásokban lehet és kell ekkép elrendelni, szinte oly kevéssé eszközölhet ezek elferdítése nélkül, valamint a kisebb jövedelmi források kellő méltánylatára sem terjesztheti gondját, ha a nagyobbakat elhanyagolni nem akarja.

És ha ez valami uradalom gyümölcsöztetését illetőleg áll - mit tán nem lehet kérdésbe venni - akkor úgy hiszem, még kevesebbé kérdésbe vehető az, hogy honunk felvirágzási ügyére az itt előhozott logica és bánásmód még inkább illik. S pedig mert uradalmat, hol rendszerint csak egyes parancsol, minden részleteiben keresztül tekinteni, s az abban lappangó minden kutfők egyszerrei felnyitására elégséges tökélet találni csak könnyebb, mint illyest, egy egész s oly nagy országot illetőleg eszközölni, mint magyar hazánk, kivált ha ezen ország, úgy mint honunk, nem áll egynek parancsa alatt, ki kénye kedve szerint rendelkezhetnék, de valaminek elhatározására ezek jóváhagyása, megegyezése kívántatik meg.

Bizonyosan nem is szülne ennélfogva mai körülményink között jó sikert, azaz: vagy éppen nem volna eredménye, vagy eredménye nem felelne meg számtalan szükséginknek, ha tehetőséginket mind azon alábbrendelt kutfők megnyitására fecsérelnők el, mellyeket felhordék, a helyett, hogy most mind ezen ‘cseppek’ összegyűjtését későbbre hagyván, azon jövedelmi folyót nyitnók meg, melly nemzeti felvirulás-vágyainknak felelne meg, melly nem egyéb, mint az általam tervezett két garasos telekdíj aránylagos fizetése.

Legyen ez megnyitva előbb, s mint egyik fenebbi számban érintém, nem örökre, de egyedül harminczöt évre: s csakhamar megjön az idő, mikor mind azon felhozott s más még lappangó cseppek összegyűjtögetése is napi rendre kerülend, mellyeket a k k o r elhanyagolni éppen oly kár volna, mint azokkal m o s t bajlódni - ha t. i. nem akarunk öröklek minden civilisált nemzetek mögött nyomorultan kullogni - valódi bűn.

Kisértessék meg egyébiránt egyik is másik is, ha úgy tetszik, Isten neki; csakhogymind azon kutfőknék ügyes felczifrázása, mellyeket itt felhoztam, s mellyeken kívül tudom még százakat is fel fog hozni a kimerithetlen magyar képzeleti tehetség, ne szolgáljon ‘nem fizetési hátulsó ajtócskákul’, vagy inkább ‘kapukul’; igen ‘kapukul’, mert hiszen ha valahol, e tekintetben soha nem zárta és nem szűkítette magának el az utat, szabadságát otrombául nemfizetésben kereső rokon vérem.

VII.

Jelenkor, 72. sz.
septemb. 10. 1843.

„Kisértessék meg minden lehető kutfő, melly honunk felvirágzására szolgálhatna,” körülbelül így végzém be legközelebbi cikkemet. Ez által azonban nem azt akartam mondani - értsük egymást - hogy magyar szokás szerint, Pál makacson például az indirect adóhoz ragaszkodjék; Péter ellenben fejesen egyedül a harminczad és határvám megváltásához álljon; József továbbá kirekesztőleg a sóár-felemelésben egyezzen meg; László végre csupán csak a bélyegdíj - Stämpeltaxe - behozatalát pártolja s így tovább; korántsem ezt ajánlani volt szándokom, mert hiszen ha valahol, bizonyosan azon kutfők megnyitása körül szükséges az egyesség s együttmunkálás - minthogy mindnyáját gyakorlatilag szólva egyszerre meg nem nyithatjuk, de csak egyetlenegy sem nyithat meg csekély szám - melly kutfők után üdülését várja honunk. S ha ez igaz, akkor okszerinti kijelelése ezen kutfőnek, t. i. a legalkalmasb, legbővebb s legkönnyebben kinyitható kutfő kijelelése van mindenek előtt napi renden, s nem ám ezt mellőzve, egyik vagy másik kedvencz-kutfő körüli agitationnak időelőtti s ekkép hasztalan sőt hátralökő viszketege.

Én tehát a külön külön jövedelmi források megkisértésére felhívó szavaimat csak úgy akarom értetni: hogy valamint én vettem gáncsolólag kérdésbe minden más jövedelmi kutfőt, a két garasos telekdíjt kivéve, szintugy vegye - mint ezt már a „Két garas IV.” cikkben követelém - és pedig nem hát mögött, nem suttonban, nem sötétben, de nyilván mint én tettem, bárki viszont telekdíjas eszmémet is boncz alá.

Legyen előbb e kérdés minden oldalról lehetőleg meghányva, s csak aztán ha egyszer némileg feltűnt előttünk a való, fogjunk annak, mennyire bírjuk, életbe léptetéséhez.

Mint én látom a dolgot - t. i. mint azt ma látom - esküdni mernék, hogy telekdíjas tervem legjobb. Meglehet azonban: okok más véleményre hozandnak. Lépjenek azokkal az illetők tehát elé.

Én Magyarország férfias felvirulása után sovárgok. Minden, bármi hasznos legyen is egyébiránt, mi e végczélhoz nem vezet, nem közelit, nem elégíti ki lelkem szomját. ‘Féligmeddig’, ‘akarom is nem is’-féle nekem tehát nem kell. Midőn azonban így érzem magamat lelkesítve, se a vak véletlent nem veszem nagy számba, se idegen kéztől nem várom, nem követelem vérem üdvét, s legkevesebbé számítok sült galambokra; de mind ezek helyett, mennyire birom, magam kívánok saját vállaimmal állni egykori nemzeti nagyságunk építvénye alá. S ím ez oka, miért hoztam minden teketória nélkül egyenesen a telekdíj eszméjét szőnyegre.

Ha egyébiránt valaki olyféle ‘helyetessel’, vagy jobban mondva ‘pótlóval’ áll elé, melly többször érintett s most ismét felhozott végczélomhoz közelébb emelné a magyart, mint az általam tervezett telekdíj eszközlené azt; ez esetben, ha ennél jóval súlyosb volna is az ajánlandó csudaszer, csak birjam s édesörömet és rögtön sajátommá teszem azt; s pedig mert nem tervem elfogadása, vagy éppen magam kimélése, de vérem felvirulása, hazám díszé, célom.

S ha erre ráállok, mint általában véve, nem vagyok a körül különösen akadémikus, így vagy amugy szolgálom-e a hont, csakhogy szolgáljam: természetesen még hajlandóbb leszek olly terv elfogadására, melly a telekdíjnál nagyobb, vagy legalább ahhoz hasonlólag üdvös következményeket szülvén, életbe is gyorsabban hozható s könnyebben el is viselhető lenne. Mert hiszen hasonló sőt megfelelőbb eredménnyel nekem is jól esik a könnyebben elviselhető teher. S azért ki vele mindennek előtt! csakhogy hátulsó ajtócskát ne vegyek abban észre; mert valamint gyűlölöm az erőltetési és zaklatási modort, s illyest e szerint legtávulabbrul sem akarok használni: szintugy hiszem szükségesnek, hogy mai nap minden, mi nem ered tiszta főből s kivált tiszta kebelből, kimélet nélkül pelengérre állíttassék, mit erőm szerint eszközölni is fogok, mert ha másokat vezetni akarni ahhoz való tulajdon nélkül is már elég nagy vétek, azért még is megbocsátható azon undok bűnhez szabva, melly szerint honunk ügye körül - szégyen és gyalázat - nem egy magyar mást hord ajkán, mint a mit rejt keblében.

S valóban itt van ideje, hogy elvégre lehetőleg kimutatva s megismerve legyen minden magyar lényege, úgy hogy az, ki tehetetlen s nem bírja szolgálni a hont, kimélve, azokkal ne zavartassék igazságtalanul egybe, kik bírnák ugyan szolgálni azt, de nem akarják; mikép aztán a kötelesség-éber honfiak megmenekedve az illyféle selejtesek nyílt valamint hypocrita gátlásaiktul, átalakulási szent ügyünket illetőleg kezet fogva s vállt vetve, akadály nélkül gyakorolhassák erejüket.

Egyik vagy másik zsebből vegyük-e ki ennélfogva azt, mi nélkül soha nem emelkedhetik ámitás nélküli díszállásra honunk, előttem tehát nem *conditio sine qua non*; csakhogy kivesszük egyik zsebből valahára; s ez már feltétel, mert hiszen e körül forog létünk s nem létünk; s csakhogy - mi megint második feltétel - ne téveszszük el véletlenül a zsebeket, magunké helyett másokéba nyulván, mert ez természet szerint nem kézfogást, vállvetést s ekkép előmenetelt szülne, de okvetlen a magányérdek legundokabb harczába sülyesztené a hont.

Mindazon nemfizetési ürügyekkel, hátulsó ajtócskákkal s mind azon 'sine me de me'-féle zsarnokságokkal tehát félre, mellyek eddigelé - valljuk meg - olly nyomorultan jellemzők honosink nem kis részét; s ismerkedjünk meg elvégre a jobb, a lelkes embernek boldogsági talpkövével, melly rövid szavakkal érintve nem egyéb, mint őszinte közmunkálás utáni hazai dísz és hazai becsület; s legyünk bizonyosak, azon arányban, mellyben honunk fog indulni virágzásnak mind inkább, szint abban fognak napról napra minden egyesnek virágai is felvirulni okvetlen.

És e szerint álljon elé bárki, s tanítson jobbra; csakhogy vége szakadjon egyszer azon pangásnak, melly közt sinylődünk, s azért sinylődünk főkép, mert akármi felségest tervezzünk is, mindenütt megakadunk tehetség híja miatt, melly ugyan nem egyéb, mint 'célirányos munka;' ámde ennek megindítására pénz, nemzeti látszattal pedig sok pénz kívántatik; s illyest hátulsó ajtócskák útján nem igen, mások erszényéből pedig bűnhődés nélkül alig szerezhetni.

Várva várom erre nézve a jobb utmutatást, vagy legalább két garasos (?) eszmém czikornya nélküli kritikáját. Igérem, ok nélkül - legalább mi személyemet illeti - nem leszek akadémikus vagy éppen makacs.

Addig is azonban, míg honi intelligenciáink - s nem veszek ezen felhívásbul annak jeléül egyetlenegyét is ki, hogy miután kimondám vélekedésemet nyersen, és ezentul is kimondandom mindig, senkivel örök háboruban lenni nem kívánok, mert több előttem az ügy mint a személy, s vajmi magasabbra helyezem honunk javát, mintsem éreznék magamban s z ó - g y ő z e l m i vágyat - addig is azonban, míg honi intelligenciáink mondom mellettem vagy ellenem szólandnak fel, legyed szabad két garasos tervemet a folyó számban tovább fejtegetnem.

VIII.

Jelenkor, 73. sz.
septemb. 14. 1843.

Tervem kivitele, életbehozása, számtalan nehézséggel van egybekötve. Ezt nem tagadom, valamint eddigelé is már megvallám. Midőn azonban annak haszna felette nagynak s kétségbe nem vehetőnek mutatkozik előttem, én legalább kivihetésében s életbehozásában nem tudok észrevenni áthághatlan, meggyőzhetlen akadályokat, mit fentebb szinte érinték.

Nézzük ennél fogva - mert hiszen engem is szintugy elszédíthet valami kedvencz idea, mint bárki mást; s olly eszme által, melly honunk felvirágzását tárgyalja, egy kissé elszédíttetni, közbevetőleg mondva, tán nem éppen szégyen - nézzük ennél fogva, mi mindent lehetne tervem kivitele s életbehozása ellen felhozni; kivitele s életbehozása ellen mondom, s pedig gyakorlati szempontból véve, mert helyessége ellen még in thesi is csak az gördíthetne nehézségeket, ki

Vagy megleégszik s 'beéri' Magyarország mostani virágzó (!) fényes (!) és biztos (?) állásával, s azt vélvén, a mai status-quoval is elvitorlázhatni hajótörés nélkül még számos évekig, egyedül az antiquitásokban leli kését;

Vagy az, ki sovárogo ugyan nemzeti felvirulás után, de be tudja bizonyítani, hogy a két garasos telekdíj általján, nemzeti csontvelő-csorbitás nélkül el nem viselhető;

Vagy végre, ki a telekdíjnál hatályosb - efficiensb - pótlékot, vagy legalább ehhez hasonlót s egy uttal könnyebben el is viselhetőt tud javasolni.

Csak az, mondom, ki e három osztályba tartozik, kelhet tervem hasznos, alkalmazható s célirányos léte ellen még in thesi is ki.

Miután azonban mind ennek fejtegetése habár tán nem is egyenesen, de az ügy tárgyalatása közt mellékesen ugy is elmulhatlan szőnyegre kerülend, tegyük tervem könnyebb kipuhatolása végett addig is fel:

Hogy mi nem elégszünk meg s nem érjük be hazánk mai fényével, és ekkép valami diszesb lét után sovárogo, tenni is akarunk valamit a honért; s

Hogy a nemzeti csontvelőnek csorbitása nélkül általján elviselhető a két garasos telekdíj; s végre

Hogy hazánk felvirulási tekintetében nincs a telekdíjnál célszerűbb emeltyü.

Tegyük mind ezt fel, s a végett, mihez képest tervem lényege, mennyire lehet, tökéletesen ki-világolják, pontosítsuk előlegesen minden kutatásinkat kerülgetés nélkül főkép abban össze, hogy valljon, gyakorlat s méltányosság szempontjából tekintve, kivihető s életbe hozható-e az. Mikép pedig ez könnyebben eszközölthessék, soroljuk, mint érintem, az az ellen gördíthető észrevételek s nehézségeket, mennyire azok előttünk isméretesek, rendre elé.

Legelsőben is az adózó népet hozzák fel, mellyet minden terheinek hegyibe holdonként de csak két garassal is terhelni meg, nem volna méltányos.

S igaz ez nem volna méltányos. Ámde előrebocsátottuk, hogy a holdonkénti két garas csak legnagyobb általjánosságban van értve; miszerint például közel jó vásárhoz fekvő legjobb buzaföldre négy, sőt tán hat garas is volna a végett rolandó, mikép viszont valami sivatagra holdonként csak fél krajczár, vagy még ennél is kevesebb fektethessék, s általján véve még is minden holdtul két két garas folyjon az országos kincstárba.

A jobbágyi - sessionalis - telkektől, azok mineműségét s fekvését szintén illő tekintetbe véve, tehát holdonként egy garas, sőt még ennél is kevesebb volna fizetendő. A polgári, valamint azon földek is, melyeken valami teher már fekszik, hasonlólag ez osztályba esnének.

Már például általán véve egy garast róva mind ezen osztályzatú telkekre holdonként, úgy látszik, nem volna még annak dacára is nyomasztó állapot, hogy e telkek már súly alatt vannak. S pedig, mert e kulcs szerint harmincz hold után évenként nem több mint egy for. harmincz kr. volna fizetendő. Mi tán csak elviselhető, sőt még felette nagy haszonnal is elviselhető volna, ha nagyobb műveltség, jobb utak, élénkebb kereskedés, derekabb belfogyasztás, és számtalan efféle szellemi és anyagi tényező által, általán véve virágzásnak is indulna a hon, s ekkép nőne is a kereset. Elviselhető volna mondom, még e kis 'rátétel' is, ha virágzásnak indulna a hon s nőne a kereset.

S e körül forog a dolog. Mert ha megmarad minden in statu quo, tudatlanság, fecsérlett munka, műveletlenség, restség, homokbuczkák, mocsárszombékok s efféle szellemi és anyagi nyavalyák és békák közt: akkor nem tagadhatni, valódi zsarnokság volna de csak egy garascskát is róni valami jobbágyi vagy polgári ingatlanra. De valljon miért nem volna szabad feltennünk, mint azt már fentebb is érintém, hogy a józanul investált száz millió tőke után mostani dermedezéséből s pangásából kiemelkedve, virágzásnak s egészen új életnek fogna indulni honunk? Miért nem volna ezt feltennünk szabad? Hiszen caeteris paribus hasonló ok mindenkor hasonló következményt szül. Ha tehát más hazák többek közt szintén az által is indultak jobb kifejlésnek - mit nem vehetni kérdésbe - hogy mindenki aránylag járult honának investitiojához; ugyan miért kellene kételkedni, hogy magyar hazánk is hasonlólag fogna ugyanazon ok által virágzásnak indíttatni? Én nemcsak nehézséget s improbabilitást nem látok ebben, de azt hiszem, valódi csudákat mivelne nálunk száz millió. Így pedig azért vagyok meggyőződve, mert aránylag kisebb tőke is legnagyobb csudákat mivelt más honokban, úgy hogy ezek úgy szólván mátul holnapra mintegy bűvész-vessző által felette kétes állapotbul rögtön egészség felé fordultanak, jöllehet - s itt különösen felkérem a tisztelt olvasó figyelmét - korántsem rejtett azokban annyi élet és kifejtendő erő, mint rejlik magyar hazánkban, mely valóban megterem minden hasznost, és most legfőképp azért meddő, azért minden tekintetben olly nyomorultan kopár, mert annyi lakosa, a helyett hogy józan investitio után szinte bizonyossá tenné magának annak gyümölcszeit, ezeket - dologtalan, vagy minden egyetértés s közfoglás nélkül munkálva - egyenesen ajándékként a vak véletlentől vagy egyedül a jó szerencse játszi negédjéül várja és követeli.

Legyen a tervezett száz millió gyümölcsözőleg kezelve, és czélszerűen olly tárgyakra fordítva, melyek nem egyedül képzelet és hagymáz szerint, de valódilag hatnak nemzeti javulásunk s egészségünk életforrásaiba, és okvetlen vajmi hamar olly felvirulásnak fog általán véve indulni honunk, s ehhez képest annak minden őszinte fáradozó és szorgalmas egyes tagja is, mikép alig ismerendünk csak néhány év leforgása után is most pangó, és akkor életteli anyaföldünkre.

Ez azonban igaz, fő feltétel; az t. i. hogy gyümölcsözőleg legyen kezelve a száz millió tőke, miről némi fővonásokban hovahamarább adandom elő nézetimet; és aztán, hogy e tőke czélszerűen olly tárgyakra fordíttassék, melyek nem képzelt és experimentumok utáni hagymáz szerint, melyben most nem egy magyar statusember olly magasan paprikázza magát fel, de a régibb tapasztalás útján valódilag hatnak nemzeti felüdülésünk s virágzásunk életforrásaiba.

Már hogy valljon hol rejteznek ezen életforrások, s ekkép mi volna mindennek előtt és soronként a száz millióval életbe léptetendő, arrul később fogom igénytelen nézetimet a tisztelt közönség elibe terjeszteni. Addig is azonban, míg erre alkalmam lesz, e néhány fővonással vagyok ezennel előállni bátor:

Ha igaz, mikép egyes embernek valamint egész nemzeti családnak legfőbb bölcsesége, gyakorlatilag szólva, abban pontosul össze, hogy az előbb élők tapasztalását úgy szólván aratásnál meglepően, oly keveset költsön önfizette tapasztalásért, mint ez csak lehető - mert hiszen egészen ingyen illyest át nem vehetni - akkor azt hiszem, „más nem próbálta” experimentumokra sok tehetséget fordítani valódi balgaság, sőt nemzetileg szólva még igazi bűn is. Mihezképest még oly egyénnek és nemzetnek is csak ovakodva és tehetségüknek egyedül kis részével szabad, eddig nem ismert kísérletek kitapasztalásához járulni, melly egyén és nemzet mind időben mind pénzben sokat költhet, s mellyeknek állása biztos. S ha ez áll, akkor magától következik, hogy oly egyén és oly nemzet, mellynek se költeni való ideje, se költeni való pénze nincs, s mellynek állása efelett korántsem biztos, de igen kétes, annál kevesebbé kalandozhat eddig sehol kellőleg ki nem puhatolt theoriák közt, saját létének legfájdalmasb csorbítása, sőt egész földi üdvének legveszélyesb kockáztatása nélkül.

S ím ez magyar vérünk állapotja. Mert, ha hátramaradásink aggasztó létét s ezer szükséginknek ehhezképesti irtóztató sorát lágyvelejűleg magunk előtt eltitkolni nem akarjuk, sem elfecsérelhető időnk, sem elprédálható pénzünk de legkisebb sincs; nemzetiségünk pedig, ha szemeinket behunyva szintén ez által nem akarjuk nyomorult félénkekként eltávoztatni tőlünk a veszélyt, valljuk meg, bizony felette bágyadt lábakon áll, mi azon magunk körüli kapkodás symptomája után leginkább bebizonyul, melly szerint nem egy magyar, mint vizbefuladó, mindig másban keresi menekülését, a helyett hogy mindenkit békében hagyván, egyedül saját erejére támaszkodva, és ezt szűzül megóalmazva, iparkodnék elérni üdvpartját.

Nekünk magyaroknak, kivált országlási kérdések körül, ennélfogva egyáltalában nem szabad statusbölcsességi experimentumokban kimeríteni tehetséginket; de legszentebb kötelességünk, mindenek előtt ollyasokra pontosítani össze erőnket, s ekkép a netaláni száz millió tőkét is ollyasokra fordítani, miknek biztos sikerükért s okvetlen hasznos létükért régibb tapasztalás ví s kezeskedik némileg.

Igy cselekedni azonban semmi nem hátráltat. S azért cselekedjünk így, t. i. fordítsuk a két garasos telekdíj után kerekedő száz millió tőkét is, mennyire lehet, ollyasokra, mik fellevenítőleg s virágoztatólag folynak életereinkbe.

Már teendünk-e így, az más kérdés. De én remélni s hinni akarom, így teendünk; s pedig, mert lehetetlennek látszik, hogy mi magyarok, miután annyi előttünk a régibb példa, melly szerint okulni lehetne, s ekkép okulni kellene, sokáig s eldöntő számban foghatnánk mindazon phantasiák és czifra elmefuttatások áldozatai lenni, mellyek által ma nem egy honosunk szédítették el oly sajnosan.

Hogy némi sőt sok aberratióba fogunk esni, s investmentalis tőkénk bizonyos része hasztalan párolgand levegőbe, ezt meghiszem, s erre el kell készülvén lennünk; mert valamicskét még a lehető legbölcsőbb is kénytelen öntapasztalásért kockáztatni. Ámde hogy oly otrombául fognók alkalmazni száz milliói investmentalis tőkénket, mikép az némi elevenséget s egy kis felvirulást se vonjon maga után, azt egyáltalában el nem gondolhatom; mert habár lesznek is mindig ügyügykedő képzeletdúsak, kik szép szavakkal s eleven festvényekkel theoriáiknak tömkelegeibe fogják csábitgatni a fogékonyabbat, vagy inkább: a ‘spongyásabbat’, azért az okosabb, az ovakodóbb, s ekkép reméllem, a magyarnak jobb része tudom ha egyszer fel-eszmél, inkább tapasztalás útján fog lépni elé, mintsem hogy azok utmutatását kövesse végetlen, kik, valamint átalakulási ügyünkben teszik, szintugy száz milliói tőkénkkel is, ha ennek alkalmazása rájuk volna bízva, egy experimentumbul esnének a másikba.

Egyébiránt minden esetre általján véve vagy okszerintiekre fogjuk fordítani a tervezett száz milliót - általján véve mondom, mert egyes esetekben alkalmasint mi is elvétendjük a czélt - vagy otrombábbnál otrombábbul fogjuk elfecsérelni a felhozott summát. E kettő közt nagyobb vonásokban egyik eset okvetlen beáll. Már ha az első áll be, akkor valamint az általjánosan

fizetendő két garasos telekdíj könnyen leszen elviselhető, szintugy lesz az e cikkben tárgyalt jobbágyi vagy polgári telket illető egy garas is könnyen elhordható; mert hogy száz millió tőke, kifejtésre olly fogékony országban mint magyar honunk, egy kissé okosan forgatva, csak annyi elevenséget s ezzel egybekötött jobb keresetet se szüljön, mikép a jobbágy meg a polgár igen könnyen, sőt tulságig kipótolvá, még azon egy garasnyi 'rátételt' se bírassa el, melly a telekdíj kivetése által háramlanék rá, azt ugy hiszem, a legkétékedőbb sem teendi fel. Ha viszont a második eset áll be, hogy t. i. experimentumokat experimentumokra halmozván, csakugyan minden valódi haszon nélkül fecserlenők el a száz milliót: akkor nyugalomra léphetünk, s pedig, legalább nemzetileg szólva, örök nyugalomra; mert ez eset által tökéletesen kiviláglanék, mikép rajtunk semmi egyéb nem segíthet, mint idegen kéz, melly alá otromba nép okvetlen kerül, s melly kéz, ne féljünk, majd két garasnál jóval többet is ró egy egy holdra, csakhogy alkalmasint nem hazába fektetőleg, de sorompón tul vándorlólag.

Ennyi bárdolatlanságot azonban miért tennénk magunkrul fel? Én nem láthatom át. Mert ha nálunk nem egy idealista és éretlen velő, és nem egy álpropheta és pajkos huszár szónok el is szédíti ugyan némi alkalommal a bárgyu sokaságot, sőt néha diadalának ünnepét is üli - mi egyébiránt tán nem egyéb, mint természetes következménye előbbi pangásunknak - azért még mindig szabad reméllenünk, hogy elvégre, mikor mindinkább közelítendünk az egészség állapotjához, az eszmék is kiébredve, mint érintém, a régibb tapasztalás utjából egy könnyen, s kivált nevezetesb kérdéseket tekintve, kilépni nem fognak.

S ehhezképest nem tudok kételkedni, hogy az általam tervezett száz millió tőkét is, ha éppen nem lehető legtökéletesebben, minden esetre olly czélszerűen fogja magyar vérem hazánkba investiálni, mikép ennek legalább annyi felelevenítési s felvirágzási eredménye legyen, hogy valamint az ország általján véve elbirhasson két garasnyi telekdíjt, ugy a már egyenesen megterhelt telkek is elviselhessenek általján véve egy egy garast, vagy legalább bizonyos fractiot minden tulmegterhelés nélkül.

Az adózókat illető ellenvetés tehát, melly e cikknek tevő substratumát, az előadottak által ugy hiszem meg van, legalább fővonásilag, czáfolva.

A mondottak fonalán azonban más nehézség tűnik fel; az t. i. hogy „valljon milly kulcs szerint lenne a két két garas fizetendő.”

IX.

Jelenkor, 77. sz.
septemb. 28. 1843.

„Lehetetlen tervem létbehozása végett igazságos kulcsot kidolgozni, és ha lehetne, annyi költséggel járna az, hogy azon summa, melly tervem után kerekednék ki, az által olly nagy csorbát szenvedne, mikép tán annak fele sem maradna fen honinvestitioi célra, s e szerint igen is drágán volna megvásárolva az.”

Illy okoskodást hallék kevés nappal ezelőtt tervem ellen gördített, s pedig honunk nem legcsekélyebb capacitása által. S miután ez a legközönségesb, de egy uttal a legplausibilisb ellenvetés is, melly illy esetben mindenütt hozatott elő, s ekkép nálunk is okvetlen és ad nauseam fog hozatni elő, mert a politikai kifejtésnek symptomái körül-belül mindenütt ha nem is egyenlők, legalább igen hasonló; miután mondom ez a legközönségesb de egyszersmind legplausibilisb ellenvetés, szükséges a dolgot egy kissé mélyebbről felvilágosítani.

Legelsőben is az állittatik: hogy lehetetlen tervem létbehozása végett igazságos kulcsot kidolgozni.

Erre következőt válaszolok: Matematikai szabatoságu igazságos kulcsot nem dolgozhatni ki tervem életbehozása végett, igaz; ámde kérdem, valami tehernek közös viselését illetőleg, ugyan hol és milly esetben lehetett a repartitiora nézve illy tökélyü kulcsot feltalálni? Mire, ha őszinték akarunk lenni, s nem vágyunk hátulsó kapucskákon kisurrani, azt vagyunk kénytelenek felelni: 'sehol.'

Mihezképest nem is arrul van szó - mint egyáltaljában bármi emberiben soha nem lehet arrul szó - valami egészen tökélyest kiállítani s elérni; de valamint másban, szintugy a telekdíji kérdés körül is, egyenesen csak abban pontosul össze az egész, hogy valljon nem lehet-e tervemet illetőleg, az igazsághoz annyira közelítő repartitionalis kulcsot, nagy nehezen ugyan, de még is kidolgozni, melly gyakorlatilag és életbölcsesegileg elfogadható lehetne.

S erre minden hosszas fejtegetés s megmutatási viszketeg s ügyügyködés helyett, egyszerűen csak azt vagyok bátor felelni: „Lehetett másutt, s hol akarat volt, mindenütt: tehát lehet nálunk is, feltéve, hogy ez elkerülhetlenül szükséges, ha hazafiságunk nem szódagály, mélységünk nem szőrszálhasogatás, statusbölcsesegünk nem constitutionalis hypersthenia; szóval: ha nem vagyunk egyedül színpadi és fényüzési hazafiak, de emberi hivatásunknak lelkesen megfelelni ügyekezvén, férfiulilag szomjazunk honunk felvirágzása után.”

E tekintetben tehát, mert hiszen szinte minden civilisáltabb nemzetnek megvan már catasterje, nincs legkisebb nehézség is, ha t. i. van arra elégséges költség. És e szerint a felhozott ellenvetés első része nem képez valódi akadályt.

Már mi egy lehető legtökéletesb cataster kidolgozására megkívántató költséget illeti, ez más kérdés; s e tekintetben, megvallom, lehető legnagyobb figyelmet érdemel az általam felhozott ellenvetés második része, hol t. i. az állittatik, hogy az illetén cataster kidolgozása annyi költséggel járna, mikép ennek eszközlése tán azon summának felét is megemésztené, melly tervem után kerekednék ki.

Ez nagy baj volna, mert aggasztó hátramaradásink közt, mikor kettőztetve kellene lépnünk elő, nehogy mindig leghátulsók maradjunk, mert más nemzetek sem veszteglenek; illy állapotban mondom, nagy baj volna, ha a tervem által kikerekedő summa felével lennénk megvásárlani kénytelenek annak igazságos kivetését, s e szerint ugyszólván két lépést téve egy lépéssel ismét visszalöketnénk. Illy haladás egyébiránt elkerülhető-e, nagy kérdés.

Miért kellene azonban éppen ötven millió pgő forint, egy magyarországi cataster kidolgozására, azt nem tudom. Az eddigi subsidium s illyféle kulcsok legalább nem teltek nálunk ennyibe; s így meglehet, hogy e tekintetben is, mint szinte annyi másban, az asthenicus bajbul a hypersthenicusba átesvén, az eddigi, mondhatni, legtöbb helyütt falusi kovács more patrio készítette kulcsok helyett olly valami patent-féle kulcsot kívánnának sokan, vagy legalább 'némellyek' készíteni, melly 'remek-mű' még sehol nem létezik, s mint illyes természet szerint sokba telhetnék.

Tudakolám is ez okbul a felhozott nehézséget előgördítő capacitástul, hogy valljon milly adatok szerint hihetné ő egy magyarországi cataster kidolgozását olly méregdrágának? Mire ő egészen naif azt válaszolá, hogy ő e tárgy körül sem nem olvasott, sem nem gondolkozott volna ugyan sokat, de a Pesti Hirlapban olvasá, hogy illyes legalább is ötven millió pengőbe kerülne.

Az én egybevetésim következtében, s mennyire én ismerem más országok ebbeli munkálataikra fordított költségeit, s képes is vagyok saját körülményinkhez szabni azok alkalmazását, s végre mennyire bír is már honunk számtalan olly munkálatokkal, mellyek igen elősegítnék egy lehető, legtökéletesb cataster kidolgozását, én meg nem foghatom, milly adatok szerint lehetett ötven millió pengő forintot illy műtételre szükségesnek találni. Miután azonban a felhozott p. hirlapi cikk előttem nem ismeretes; nem is tudom, ki irta legyen azt, s egyébiránt

nincs ez ujságlap kezemnél, távul vagyok azt egyenesen mint levegőből kapottat elítélni akarni. Halljuk s nézzük ennélfogva, milly alapokra van állítva a megkivántató ötven millió. Mert ha valahonnan, bizonyosan a p. hirlap részérül nem várhatunk felszínest vagy kész-akarva nehezítőt olly tárgy körül, mellyért más formákban ugyan, de azért egy végcél felé még is, olly őszintén és olly fáradhatlanul küzdött.

Felette rosz eljárási modor, a dolgok kivitelét, életbehozását könnyebbnek gondolni, s illyesnek hirdetni. S ugyanis, mert a felszines általján véve nem arat sikert; s aztán mert psychologice véve a kijátszott remény csüggedést okoz, midőn a nem várt könnyebbség uj lelkesedésre hevít. Napoleon - s legyen szabad e hasonlatossággal élnem - soha nem kisebbíté katonái előtt a veszélyt. Hírkoszorú s Franciaország dicsősége után sovároghva, azt hitte ennélfogva ütközet előestéjén a lelkesb: 'holnap végső napom', s mintegy megedzve illy gondolattul, félni többé nem tudott; s ki még is fenmaradt, csudálkozva jó szerencsájén, kivívta a diadalt. Más vezérek ellenben így buzdítják hadaikat: 'ne féljete jó fiúk, nem lesz bajotok', s mosolyg ugyan eleinte illy megnyugtatóson a nagyobb szám, s igen jól esik neki; ámde ha sűrűbben kezd hullni a legénység, bizony a legderekkabb is, mert a végveszély eszméjével összebarátkozni nem volt ideje, megijed, s ha szaladásnak nem iramlík, nagy csuda, mint-hogy, bárki mit mond is, egyedül az a minden alkalmi hős, ki állatóságának szellemileg parancsolni tud; ehhez pedig, mert ez rövidebb hosszabb, de rendszerint mindig valami belső küzdés eredménye, egy kis idő kell.

Kövessük s kerüljük e példákat újjáalakulási küzdelminkben; mert hiszen célunk, vagy legalább az én célom nem ideigóráigi megnyugtató, rövid örömgörjesztés s honunkra nézve egy kis ephemer mécsnek meggyújtása. Valóban nem, hanem azon végeredményhez sovárgok vinni, habár csak egy parányi mákszemnyit én is, hogy magyar vérem egykor, ha tán több nemzedék leélte után is, diszteljesen foglalja el helyét a szellemileg kicsinosult nemzetek koszorujában.

Barátkozzunk meg ennélfogva minden nehézségekkel, mellyek utunkat okvetlen állni fogják s néha meggyőzhetlen, áthághatlan alakokban, ha valósággal nagyok s nemzetileg szólva: valódilag szabadok kívánunk lenni. Sőt öregbítve gondoljuk e nehézségeket inkább, mintsem azokat magunk előtt eltitkolnók; mert vajmi jól fog esni a nem remélt könnyebbség, s minket ellenállhatlan lelkesedésre buzdítand; midőn a nem várt nehézség, az előre fel nem tett akadály, könnyen halálos csüggedésbe sülyeszthetné azon lelkesedést, mellytől most a magyar közönség jobb része felhevülve van s mellyel csudákat lehetne mivelni, melly azonban könnyen ismét ellankadhat, vagy nyavalyás irányt vehet; mert az, valljuk meg - és ez természetes s egyedül volt halálos pangásunk következménye - még korántsem egészséges s ekkép sokáigi fenállást ígérő lelkület, de teli van lobba lázba vajmi könnyen mehető vegyülettel.

Legyen ehhezképest a p. hirlap szerkesztője szives, és tárja ki, hogy ugyan milly alapon nyugszik a felhozott ötven millió pengő forintba kerülő cataster. Am lássuk a lepletlen nehézséget s aztán szálljunk azzal szembe.

Addig is azonban, míg e felszólalásomnak hazafiui kötelességérzettel elibe fog jöni a p. hirlap szerkesztője, mit loyaltásatul elvárok, addig is fel akarom tenni, hogy csakugyan ötven millióba kerülne olly kulcs kidolgozása, melly szerint némi igazsággal ki lehetne vetni a két garas talajra állított telekdíjt. Ezt pedig annak megmutatása végett akarom tenni, hogy még ezen lehető legsúlyosb esetet tekintve sem volna elégséges ok, tervemet visszautasítani. S ugyanis

1) mert olly szurok közti állapotbul, mint a millyenben nemzetileg s egyedileg mi vagyunk, alig hihető, ez bármilly szomorú és aggasztó legyen is egyébiránt, hogy kivált eleinte, mielőtt tettelegi reformationnak egy kissé jobban neki indultunk vala, lehető legjobb esetben is máskép volnánk képesek kibontakozni, mint két lépéssel elő s eggyel ismét hátra. S

2) mert ha ötven millióba kerülne is egy tökéletesen kidolgozott catastro, minek eszközzésére minden esetre számos év kívántatnék, ez még se csorbitná egész felével a tervem alkalmazása által kikerekedő summát; s pedig, mert harmincz év leforgása alatt költvén el hazai investitióra a száz millió tőkét - mit fel akartunk tenni - nem száz milliórul rendelkezhetnénk csak, de százhatvanhét s félrül, ha t. i. gyümölcsözőleg lenne kezelve a száz millió.

Hadd világosítsam ezt azonban közelebbbrül fel, nehogy félreértessem, magátul értődik, lehető legáltaljánosb vonásokban, mellyek itt csak úgy fognak figurálni, mint tervem vázlatrészei, s mellyeket ekkép bármikép módosíthatni.

Tegyük fel, s könnyebb tájékozhatás végett tegyük fel, hogy bizonyos hollandi házakkal száz millió pengő forint kölcsönt contrahált a magyar legislatio, s öt millió évenkénti pontos fizetésrül biztosítván a fenérintett házakat, melly summának $\frac{7}{10}$ része vagyis $3\frac{1}{2}$ millió kamatkint, $\frac{5}{10}$ része pedig vagyis $1\frac{1}{2}$ millió törlesztékkint szolgálendő, átvette legyen a nemzet vagy inkább ennek megbízottja a száz milliót, s ezen summával szerencsésen elérkezett vala Budapestre.

A hollandi házakat illetőleg ezen lépés után a magyar nemzetnek nincs azokkal egyéb viszonya s egyéb dolga, mint pontosan fizetni a telekdíjakbul kikerekedő öt milliót - - - s ezt is csak harminczöt év lefolyta alatt, mint már előbbi czikkeimben érintve volt; mert $1\frac{1}{2}$ millióval el van törlesztve ennyi idő alatt száz millió.

Egészen más categoriába esik azonban azon financialis működés, melly által Budapestre érkezett száz millió volna kezelendő s melly működést ennélfogva nem szabad összekeverni mind azon részleti eljárásokkal, mellyeket a telekdíj pontos behajtása s Hollandiába szolgáltatása tételezne fel. Ez is más, az is más.

Az elsőrül, mikép volna t. i. a telekdíj behajtandó, ez uttal hallgatok; okoskodó javaslatomat röviden egyedül annak felvilágosítására szorítván, valljon mikép volna a száz millió kezelendő, hogy az harmincz év leforgása alatt száz hatvan hétre nőjön.

Feltéve, hogy minden három és három évben tartandó országgyűlésnek legelső működése a telekdíjruli tanácskozás lenne, **1843**-ban félre tesz az erre kiküldött biztosság vagy inkább pénztárban hagy tíz milliót, melly **1844**, **5** és **6**-ban volna a honba lehető leggyümölcsöztetőbben investálendő. A kilenczven milliót pedig kiadja öt pentre; mi által három év leforgása alatt $13\frac{1}{2}$ millió kamatot nyer, melly szintén a három első évi honinvestitióra volna fordítandó, úgy hogy azon summa, melly a honba fektetnék, azaz, melly a legelső három évben ennek felvirágzására fordíthatnék, nem volna tulajdonkép tíz millió, de $23\frac{1}{2}$ millióra rugna, mindazon gyümölcsözést ide nem számítván, melly az idealiter pénztárban hagyott tíz millió s az első és második évi kilencz millió sat. utáni kamatnak kamatjából kerekednék.

1847-ben visszaveszen a bizottság a kilenczvenből tíz milliót. Marad kamatra nyolczvan millió -, és ekkép ennek kamatjával, melly tizenkét millió, az **1847**, **8** és **9**ik évben ismét nem tíz millió fektetik a hazába, de huszonkettő.

S így tovább; míg harmincz év leforgása alatt ki van adva az egész, de mint a szám mutatja, nem száz, hanem száz hatvanhét és fél millió.

Ha tehát ötven millióba kerülne is egy igazságos cataster - mit azonban előbb be kellene bizonyítani - s annak elkészítésére öt év elegendő volna is - mi alig hihető - és ez által kevesebbet gyümölcsozna a száz millió, mert ötven milliót öt év alatt ki kellene adni: méltóztassék a nyájas olvasó számítani, még ez esetben sem csökkentené a kiadás telekdíjas summámat felében, de még csak harmadában sem.

Miből az sül ki, mi már fentebb is kiviláglott, hogy még azon esetben, mellyhez képest ötven milliót kellene telekdíjas tervem igazságos létbehozására előlegezni, sem volna elégséges ok, azzal felhagyni s ez által honunk felvirágzását megrövidíteni, s e szerint annál kevesebbé volna illyest tenni szükséges, de csak szabad is, ha egy igazságos cataster kidolgozása nem telnék illy roppant summába, sőt ha egy illyesnek kidolgozása tán nem is volna elkerülhetlenül szükséges.

X.

Jelenkor, 78. sz.
october 1. 1843.

Mielőtt folytatnám félbenszakasztott utolsó czikkemet, minden tévedés s netaláni ráfogás elkerülése végett, ismételni vagyok bátor, hogy tervem alkalmazását illetőleg, mind azon fő vonásokat, mellyekkel a dolog jobb és könnyebb felvilágosítása végett eddiglen előállék, egyedül próba-vázlatokul kívánom vétetni, mellyek e szerint bármilly módosítások sőt változtatások alá lennének vonhatók.

Igy példaul azt tettem fel, hogy minden három évben tartandó országgyűlés rendelkezék három és három évre tíz milliórul s a fenmaradó tőke kamatjárul; s hogy e szerint az egész száz millió, időközti gyümölcseivel együtt harmincz év leforgása alatt lenne investitiókép a hazába fektetendő.

Már mi az országgyűlésnek minden három évbeni tartását illeti, ezt csak azért hoztam fel, mihez képest a calculus kerekébb lehessen; s mert eddigelé törvényink az országgyűlésnek csak minden három évbeni tartását rendelik. Elvek feszegetése, vagy illyesek újraalakítása, nem volt szándékom; mert ha igen, akkor kénytelen lettem vala terjedelmesebben ereszkedni annak megmutatásába, hogy ha már kereskedés, gazdaság, de csak a legegyszerűbb háztartás sem foroghat jól, legalább minden évben végbemenendő computus hijával: akkor természet szerint még kevesebbé működhetik rendesen s czélszerűen egész alkotvány - feltéve, hogy ez nem egyedül pro forma létezik és csak papiroson áll - minden évben rendesen s kimerítőleg tartandó kölcsönös kiegyenlítés nélkül; mert ugyan mi egy háztartásnak vagy gazdaságnak, sőt a legrészletesebb kereskedésnek is szövevénye, mind azon kigázolhatlanoknak látszó bonyodalmakhoz mérve, mellyek közt, s kivált constitutionalis formákban, a polgári lét viszonyai forognak? Miután azonban, mint érintém, nem lehet szándékomban, ezen életbevágó kérdés fölött ez alkalommal elmondanom politikai hitvallásomat, bizonyosan nem más szándékból hoztam elő az országgyűlésnek minden három évbeni tartását, mint: tervem simább előterjesztése végett.

Éppen, ezen okból, t. i. egyedül előadásom könnyebb felfoghatása végett, tettem szintén fel, hogy minden három évben lenne a száz milliónak tizedrésze elköltendő, s ekkép az egész tőke gyümölcseivel együtt harmincz év leforgása alatt volna a haza felvirágzására fordítandó. Egyedül a kerekébb számok végett tettem ezt is fel, mondom; mert hiszen maga magától értődik, hogy investitióra fordítandó tőkéket nem lehet illy pedantsággal ugy szólván egyenlő adagokra osztani; valamint igazi önsujtó zsarnokság volna, előre meghatározni, hogy a javaslatban levő száz milliót minden gyümölcseivel együtt, okkal, ok nélkül, s bár török bár szakad, harmincz év leforgása alatt elkerülhetlen a honba kelljen fektetni; mert mint a tapaszt-

talás mutatja, néha a legüdvösebbnek életbehozására sem kedvező az idő, s ekkép ennek jobbra fordultát be kell várni; midőn némi javításokra nézve viszont, ha ezek rögtön nem eszközöltetnek, örökre eltűnik a kellő pillanat; s így néha egy kissé vesztegleni tanácsos, néha pedig minden kitelhető erővel egyszerre kiállni a gátra; vagy e jelen kérdésre alkalmazva a rendszabályt, néha két, három, sőt több évet is egyedül az investmentalis tőke gyümölcsötetésére szentelni parancsolná a józanság, némi alkalommal ellenben kettőztetett sőt anticipáló summákat fordítani, egy egy, halasztást nem, vagy csak kárral szenvedő tárgyra.

Törvényhozás vajmi ügyetlenül tenne, ha illyesekben előre úgy megkötné a jövők kezét, hogy azok, röviden szólva, annak idejében ár és dagály ellen evezni, és szélvészszel szemközt vitorlázni tennének kénytelenek.

Elég a fősarkalati pontokat kijelelni, egyéb részletekben szabad kezet kell hagyni az illetőknek; mert máskép a sok rendelet, utmutatás, utasítás, utbaigazítás, olly békókká fajul, mellyektől akadályozva de csak nyulat sem foghatni, s annál kevesebbé léptethetni életbe nemzethez illőt, illő időben, és illő áron.

Legyen csak elhatározva, hogy telekdíjt akar fizetni a nemzet, habár áltálján véve holdjátul két garas helyett egy garast is, sőt még ennél is kevesebbet, a többi, jó akarattal s kellő éberséggel, melly dicséretes sőt kötelességben járó polgári tulajdont, közbevetőleg legyen mondva, igen meg kell különböztetni azon constitutionalis hyperstheniátul, mellyben most mindent neheztőleg - fájdalom - nem egy előkelő s előcsahos magyar reformer nyavalyog; akarjon csak fizetni telekdíjt a nemzet, a többi mondom, okkal móddal s az istenek segítségével, kik előtt kedves az őszinte hazafiság áldozata, bizonyosan ki fog egyenlítettetni s gyalultatni úgy, hogy midőn valódi emancipatiojának legelső lépését nemcsak szóval és szónoklattal, de tettel is meg fogta tenni a magyar, honának nem várt felvirulását is tapasztalandja csakhamar, s a nélkül, hogy tervem következtében de csak egyetlen egy fiának is elpusztultát eszközölné; elpusztultát mondom, mert hogy egyik s másik tán egy kissé erősebben meg lesz terhelve, azt emberi létünknel fogva el nem kerülhetjük; ámde azon teher, mellyet hazafi hord hazáért, soha jutalmazatlan nem volt viselve.

Fizessünk ennél fogva áltálján véve minden holdtul két garast vagy egy garast, hagyjuk ki e számításbul a haszonvehetlen téreket, vagy vegyük ezeket is valami parányival be; fizessen a földesur jobbágyaért,⁴ vagy ez valami kis töredéket saját erszényébül; az urbarialis telkeken lakó nemes ember egészen ki legyen véve a teher alól, vagy rá is irassék valamicske; tíz év alatt legyen a hazába fektetve a száz vagy ötven millió, vagy kilenczvenkilencz alatt; a tüstint kamatra adandó pénz, öt, négy vagy három száztulival adassék-e ki, vagy éppen nem sat. sat.; mind ez mondom, nem egyéb mint árnyéklat, mellynek így vagy amugyi eldöntetése, kedvezőbb vagy kevesebbé kedvező következményeket hozand ugyan maga után, nem tagadhatni; de azért sarkát és lényegét a dolognak nem alkotja, nem változtatja.

Én azt hiszem, bizonyos arányban mindenkinek legkisebb különbség nélkül kellene a telekdíj viseléséhez járulni, mint ezt már fentebb érintém, s egy uttal azt gondolom meg is mutatám, hogy ezt okszerinti arányban mindenkitől követelni is lehetne; mert a hon felvirágzása után mindenki saját jobb felvergődését is könnyebben eszközölhetné. Ez azonban előttem, jóllehet igen igen ohajtanám, nem eldöntő feltétel; valamint nincs árnyéklat, mellynek magamat ez ügy végett alávetni ne volnék kész, feltéve, mint „Az adó” VIIIdik számában előlegesen felhozám, s itt már alkalmasint egy vonallal sem tágíthatnék, hogy

⁴ E néhány sort addig is, míg e tárgy tán szorosabb tanácskozás alá jönne, mit adjon Isten, a 107ik sz. alatti Nemzeti Ujság lapvizsgájában hozzám irányzott szives felszólítására vagyok bátor válaszolni.

1) Ne örökre kösse magát le a nemzet efféle telekdíj-fizetésre, s ekkép azon summa, mellyel hazája felemelésére járul, már magában viselje az eltörlesztés - amortisatio - elvét.

2) Az így egybegyülvő summa semmi másra ne szolgáljon, mint Magyarország szellemi és anyagi kifejtésére.

3) Azon kérdés eldöntését, hogy valljon mi mindenre legyen fordítandó a hazai investmentalis kincstár, egyedül s mindig az egyetemes törvényhozás intézze el akár közvetlen maga, akár közvetve megbízottjai által.

4) Egy országos, Budapesten létező kincstári hivatal kezelje az ekkép bejött pénzeket.

5) A pénzeknek mire lett fordíttatása minden következő országgyűlésnek terjesztessék elibe.

Minden, mi e főszabályokba s némi illyféle nemzeti és alkotmányos elviekbe, mellyek tán később mutatkozhatnak, nem ütközik, előttem elfogadható leszen, bármilly gyakorlatelleni formákban ajánltassék is az egyébiránt, csakhogy meg legyen egyszer vetve nemzeti felvirulá-sunknak valami derekabb alapja. Az idő majd rectificálja a netaláni hibás superaedificatuma-kat.

S ha most tudakolja valaki: miért hoztam ez alkalommal mindezeket, s kivált a minden évben tartandó országgyűlések fölötti nézetemet elé, annak ezt vagyok bátor válaszolni: **1)** azért, mert jóllehet bajnoki hevében nálunk egy nagy rész alig tudja bevárni, a legéletbevágóbb kérdéseknek de csak lehető legrövidebb s rögtönibb kitálatatását is, addig bizonyos más rész-nek viszont alig irhatni elég részletesen s elég világosan; s **2)** mert én irom mind ezeket, én ki sem a tulzók sem az innenmaradók zászlója alatt nem állok, s ekkép számos, 'jóakaróim' (!?) - kívül más alkalommal tán majd többet - minden szavaimat rabulistikai kaptájukra vonni törekednek, csakhogy a következetlenség bélyegét valamikép homlokomra süthessék; mi azonban a felkorbácsolt kedélyü nagy szám felfogásában tán igen, de Isten és jobb emberek előtt véremhezi hűségemet s constitutionális elveimet illetőleg, míg inaim bírnak s velőm nem homályosul, soha nekik nem fog sikerülni.

Igy történt például, hogy csak néhány nappal ezelőtt bizonyos egyén, kinek nagy fáradsággal iparkodtam tervemet felvilágosítani, s ezt körülbelül az előadott formákban eszközölhetni reméllem, nagy bámulatomra azon megjegyzéssel állott elé, „hogy ő azt gondolta vala, mikép én az országgyűlésnek, csak minden három évbeni tartását felette károsnak hinném; s ekkép, mert illy értelemben hallott szólni bizonyos alkalommal, most nem tudná felfogni (!?), mikép állíthatnám tervemet (!?) csak minden három évben tartandó országgyűlésre.” S szinte láttam szemeiből, milly jól esett keblének engem, mint ő gondolá, illy nagy következetlenségben megcsipni!!

S illyesek után ez, valamint több más hőse is a honnak, indignációval érinti themámat, melly szerint gyanusítani, vagy ha ezen kitétel nem tetszik, minden szerepeskedő s kolompot vinni akaró egyednek keble és feje tisztaságát kérdésbe venni kötelesség, nehogy alkalmatlan vezé-rekre bizza üdvét nemzetünk; indignációval érinti themámat nem egy felmerült hőse a honnak mondom, csakhogy e themának alkalmazásába, saját keble, saját feje kiváltságilag soha ne eshessék; mert ha azokat venné valaki kérdésbe, s pedig e tekintetben számtalan kérdést lehetne minden fáradság nélkül az illető velők és vesék mélyeibe felette à propos eresztgetni, akkor hossza vége sem lenne a személyeskedési s efféle lamentók eljajgatásinak.

Ámde illyeseket túrni kell, s még nevetve is túrni lehetne, mert valóban sok, mit most látunk és hallunk, nem rosiz komédia, ha pillanatink nem volnánk illy drágák, s mibenlétünk nem volna olly aggasztólag egybebonyolodott. Így, igaz, busító!

E hosszas, de saját magam igazolására szolgáló kitérésért engedelmet kérvén, visszamegyek a „Két garas” IX-dik cikkem végére, hol azt állítám, hogy még akkor is, ha egy jobbféle

cataster készítése ötven millióba kerülne, sem kellene tervemmel felhagyni, minthogy e kiadás csak feliben, de még csak harmadában sem csökkentené **167** ¹/₂ millióra felnövő telekdíjas tőkém; s ekkép annál kevesebbé kellene tervemet félrevetni, ha az világlanék ki, hogy az eddigi tapasztalás szerint, nem volna egy lehető legjobb cataster kidolgozása illy roppant költséggel egybekötve, sőt ha elvégre még az is sülné ki, hogy tervemnek gyakorlati s minden nagyobb igaztalanság nélküli létbehozására egy illyféle cataster kidolgozása nem is volna elkerülhetlenül szükséges.

Hadd hozzak ennél fogva, miszerint a félbenszakasztottakat folytassam, némi catasteri adatokat elő, nemkülönben tapasztalatilag s gyakorlatilag divatozott, s mint gondolom, még most is divatozó minden rendes és költséges cataster nélküli telekdíji kivetésnek példáját is.

XI.

Jelenkor, 79. sz.
october 5. 1843.

Előbbi cikkemben némi catasteri adatokkal, nemkülönben minden cataster-nélküli telekdíjra állított kivetés példájával, vagy inkább bizonyos esetével ígérkeztem állni elő. Hadd oldjam meg ezennel szavamat. Legyen azonban szabad - mert véletlenül így jött kezeimhez az adatok kikutatása, s ez a dolog felvilágosítására nézve egyébiránt mindegy - a cataster-nélküli telekdíj kivétési esetét hoznom legelsőben elő.

Somogy vármegyében már vagy negyven évvel ezelőtt, s ha nem csalatkozom, boldogult atyám főispánsága alatt végeztetett: hogy miután a jövedelem bevallása vagy kikutatása olly fölötté sok elcsavarásra s kijátszásra adna alkalmat, a subsidiumok s más illyes nemesi fizetések a legbizonyosabb, és a mennyire emberi tehetségünk engedi, legigazságosabb kulcs szerint, s ehhez képest a h o l d a k s z á m á h o z szabva viseltessenek.

A birtokok összeírása tehát következőképen lőn kezelve és **1806**-ban be is végezve. S ugyanis:

A nagyobb birtokosak mappáikat s telekkönyveiket előadták; a nemesi községeknek pedig, hol illyesek nem voltak, határkörét a megye földmérője vette fel, s a holdak öszletét referálta; részletes elosztás a községekre, a náluk divatozó arány vagy kulcs szerint hagyatván.

1806-tul **1814**-ig a fizetések ekkép holdszám szerint tétettek a nélkül, hogy legkisebb tekintet lett volna a földek jobb vagy silányabb létére.

Később azonban, mihez képest ez iránt is szorosabb igazság szolgáltatassék ki, az végeztetett: hogy - nem ugyan az egyes holdak, mert ez kigázolhatlan nehézségeket gördített volna elő, hanem - a z e g é s z h a t á r o k c l a s s i f i c á l t a s s a n a k.

Ö t o s z t á l y l ő n e n n é l f o g v a f e l á l l i t v a, s p e d i g u g y, h o g y a k ö z é p v a g y i s a h a r m a d i k osztály képezze azon alapot, mellyhez szabva minden határ tartozzék a reá eső díjt mindaddig viselni, miglen kimutatkoznék, hogy igazság szerint, az vagy magasb vagy alantibb osztályba volna sorozandó.

Ezen osztályok elsorozhatására nézve tekintetbe jött: a földek s rétek jósága; legelők s erdők minemüisége; bortermés jobb vagy silányabb volta; piacznak távul- vagy közelléte; csinált utak vonala; folyók szomszédsága vagy ezek híja; regale beneficiumok mennyisége sat. sat.; s ahhoz képest, mint mind ez summásan mutatkozott, soroztattak a külön külön határok az első, második, harmadik, negyedik vagy ötödik osztályba.

Az **1814**-ki subsidiumok viselésére ezen itt következő, de egyedül idealis számokra állított kulcs vagyis arány állapotított meg. S ugyanis:

az 1ső osztály holdja	16 $\frac{1}{4}$ re
2ik „ „	13 -
3ik „ „	9 $\frac{3}{4}$ re
4ik „ „	6 $\frac{2}{4}$ re
5ik „ „	3 $\frac{1}{4}$ re

magából értődvén, hogy ezen számok nem krajczárokat vagy garasokat jelentenek, hanem egyedül azon arányt képezik, mellyben a fizetések volnának teendők.

1827-ben a koronázási ajándék s gárda-segedelem geometrica progressio szerint vettetett ki.

1831-ben a cholera-elleni védvonalai költségek egyedül holdszámra, minden különbség nélkül lettek felosztva.

1834-ben végre az országgyűlési költségek fizetésére ezen arithmetikai progressio fogadtatott el:

1ső osztály	20
2ik „	17
3ik „	14
4ik „	11
5ik „	8

ugy hogy ha p. o. az első osztály fizetett **10** krt, akkor a második **8 $\frac{2}{4}$ t**, a harmadik **7et**, a negyedik **5 $\frac{2}{4}$ t**, az ötödik **4** krt, s így tovább; s a nemes községek utóbb is az ösletes (in concreto) fizetésnél hagyattak.

E szerint minden egyén ellenőrködhetik maga fizetése iránt, s kiszámíthatja egy krajczárig, hogy valljon igazságosan vettetett-e ki rá a díj, vagy nem; és szintugy kitudhatja mindenki, hogy nincsenek-e terhelve vagy könnyebbítve mások.

Más megyékben, hol a nemesi fizetések **h a s z o n s z e r i n t** történnek, ugy látszik, nem igen éretik el az igazság. A bevett mód sok helyütt az, hogy minden **21** és **24** for. e. p. jövedelem egy egy sessióba (idealisba) vétetik, mellyek számához szabva egyiránt történnek a fizetések. Ámde ezen haszon tulajdon bevallás, böcsü, számítás sat. után tétetik ki. Miből aztán természet szerint, megnemszűnő eltitkolás, határtalan önkény, s ekkép a legigazságtalanabb kivetés veszi okszerinti eredetét. Ugy hogy a teleknek osztályzott holdszámára állított kivetés igazság tekintetében sok elsőséggel látszik ajánlkozni.

Egyébiránt: nem lehet czélom, ujságlap által olly szövevényes ügyet, mint valami köztehernek igazságos elosztása, fenekestül, vagy csak részletesebben is tárgyalás alá vennem, sőt kimeríteni akarnom. Elég az, hogy a felhozott eset - s illyes honunkban tán több van - nyilván bizonyítja, mikép a telekdíj eszméje hazánkban éppen nem új; s mi czélszerű s könnyen kivihető létét illeti, tán nincs eddigelé gyakorlatban volt és levő teherkiosztás, melly annál elfogadhatóbb lenne, mit számtalan okkal, sőt előfordult esetekkel váltig be lehetne bizonyítani, jóllehet gyakorlati alkalmazására nem kívántatik meg, mint Somogy vármegye példája mulatja, valami költséges cataster előleges kidolgozása.

Azt lehetne ugyan felhozni, hogy noha tán az illyes holdszerinti fizetés egy egy megyének helységeire s nemesi osztályaira nézve kivihető volna is, azért ebből még korántsem következnek, mikép az, egy egész országot, s olly terjedelmest mint Magyarország, hozzákapcsolt részeivel tekintve, hasonlólag alkalmazható lenne, s hogy ekkép illy esetben a földeknek egyedes felmérése, böcsüje, bonitálása: szóval: catastrálás, ugyancsak alig volna elkerülhető.

És ez mind igaz lehet, csak hogy, mint éppen most érintém, nem áll, legalább most még nem, míg a dolog fővonásai egy kissé jobban megalapítva nem lesznek, s itt nem, mind ennek részletesb fejtegetése s kikutatása a legsürgetőbben tennivalók során; s pedig, mert szorosb és mélyebb nyomozás következtében, ha egyszer komolyan fogjuk akarni a dolgot, okvetlen vagy az fog kisülni, hogy Somogy vármegye példája az egész honra alkalmazható, s ekkép a dolog életbehozása végett nem kell költséges catasteri előkészület, vagy az sül ki, hogy illyféle cataster kidolgozása elkerülhetlen.

Ha első: akkor egy, kettő, három, és fogjunk a somogyi példa szerint rögtön a dologhoz, mert itt a halasztás s mély meggondolás valóban nem egyéb, mint beburkolt hátulsó kapu. Ha viszont másik: akkor szintén egy, kettő, három, a somogyi minta szerint, mert „Magyarország pillanatai drágák,” azon különbséggel mindazáltal, hogy ez esetben egy uttal idővesztés nélkül egy lehető legtökéletesb cataster készítése is indíttassék meg, mihez képest a somogyi-féle kivetés annak idejében rectificálható legyen, s Péter, ha rá igen is sokat róttak volna, kárpotlást kapjon, Pál pedig, kire tán az ideiglenes kulcs igen is keveset rakott, az elmulasztottat utóbb fizesse rá.

Akarjunk csak komolyan - s e körül forog a dolog - akkor, telekdíjas tervemet illetőleg, így vagy amugy süljön is ki a való, nincs áthághatlan akadály. S ha van valami, mi egy kis meggondolást szülhetne, az nem egyéb, mint azon fatális ötven millió, mellyet tán költenünk kellene, s mellyért általános szegénységünk közt én legalább valóban sírni volnék hajlandó, feltéve, ha az sülne ki, hogy nem kerülhetjük el a catastert, s illyes csakugyan ötven millióba telnék.

Azonban ki tudja, tán az fog kiviláglani, hogy a somogyi mintán is elmehetünk becsületesen, s ha nem, hogy legalább ötven millióba nem fog kerülni a cataster.

A somogyi esetet illetőleg nem kívánom ez uttal a nyájas olvasó idejét minden szükség nélkül tovább bitorlani, mert tudom, lesz erről még elég szó. Mi azonban általján véve a catastert illeti, nem mulaszthatom el itt röviden legalább egy adatot hozni elő.

Franciaországban minden geographiai □ mérföldnek, ha illyes **5-6000** részből állott, catasteri felmérése **7500** francba, vagyis **3000** for. ezüst pénzbe került.⁵ És ekkép ha a költségeket egyenlőre vesszük - miután nálunk általján véve alig van egy egy □ mérföld több mint **5-6000** részre osztva, s alkalmasint ennyire sem - akkor honunk **4894** mérföld terjedelmű catasteri kimérése **14,682,000** for. ezüst pénzbe jönne.

Miután azonban nálunk minden olcsóbb, s a legközelebbi végbement tagosztályoknál, mennyire nekem van erről tudomásom, igen sok helyen két két garas fizettetett egy egy holdtul, mi az egész országra nézve csak **6,239,850** pengő forintra rugna, tán bizvást feltehetni, hogy egy egy hold megbecsülését s minden más költséget egy egy garasban számítván e felül, egy magyarországi cataster kellő kiállítása nem ütné fel az ekkép megkivántató **9,359,775** pengő forintot. E summát pedig csak elviselhetnők. Ugy hogy bár elégségesnek mutatkozzék a somogyi minta, bár ne, ha **9,359,775** pengő forintnál többbe nem kerül a cataster, akkor egy és más esetben - legalább az ügynek kivetési kérdését illetőleg - örömmel s idővesztés nélkül megkezdhetjük a telekdíj-fizetést.

Nézzük ennél fogva ezek után, mikép, mennyire tőlünk függ, mind simábbra és simábbra készítsük el az utat, mi mindent lehetne még tervem ellen felhozni.

⁵ Lásd Zahlenstatistik von Chri. Carl Andre. Stuttgart und Tübingen **1823**.

„Örök adó alá nem vetheti magát alkotmányos nemzet, mert mint a tapasztalás mutatja, függetlenségének garantiáját tán sehol sem leli egyebütt, vagy legalább olly tettelegileg, mint az adónak meg- vagy megnemadásában. A felhozott telekdíji eszme, igaz, csak harminczöt évre kötelez, s ekkép örök tehernek nem nevezhetni azt; ámde harminczöt év felette sok, s ki áll jól, hogy ez idő leforgása után valljon fog-e a nemzet annyi erővel birni, ismét megszabadulhatni azon járomtul, mellyet nyakába vett?”

Illy okoskodást gördített előmbe minap bizonyos tekintély. S fontos, s ugyancsak constitutionális a megjegyzés, nem tagadhatni, csak hogy nincs igazi alapja; mert adó közt, mellyről senki nem számol, vagy csak illusorie számol, vagy csak akkor számol, mikor oda fordított az, hova egyeseknek tetszett, és telekdíj közt, melly egy egy bizonyos tárgyra, s egyedül a honnak közvetlen felvirágzására volna fordítandó, és saját magunk által kezelendő, éppen olly nagy a különbség, mint azon egy forint közt, mellyet például a lehető legroszabb út daczára, útvámul vesznek meg rajtunk, és azon egy forint közt, mellyet a takarékpénztárba viszünk önként.

A harminczöt év nagyobb tekintetet érdemel, mert ezen időszak között, úgy mint ma mutatkozik vérünknek és alkotmányos állásunknak diagnosisa, alkalmasint el lesz döntve sorsunk, s ehhez képest vagy egészen új életre viruland fel vérünk, vagy legbizonyosabban megássuk elsüllyedésünk kikerülhetlen sirját, s ekkép harminczöt év után vagy igen nehéz sőt lehetlen, vagy igen könnyű lesz ‘akarattunk nélküli megnyergeltetésünk.’

A koczka, vagy inkább a dolog - a dolog mondom, minthogy nemzeti életünk vagy halálunk legalább is függ annyit saját magunktól, mint a játszi véletlentől - így fog dűlni vagy amugy. Ha így és élünk: akkor nincs baj, mert harminczöt év leforgása után ismét fizetünk telekdíjt vagy nem fizetünk, a miként t. i. kényünk kedvünk fogja tartani; ha viszont amugy és nem vagyunk többé nemzet: ám akkor legalább az én lelkületem szerint nyergeljenek, terheljenek minket, a hogy tetszik, s bánjanak poggyászhordók- sőt lelketlen portékákként velünk, ám tessék; mert hol lélek többé nincs és szellem, ott kiméletnek sincs helye; s olly népvegyület, melly tudna ugyan élni s a legszebb kifejlésre emelhetné magát, de a helyett inkább saját beleiben agyarkodik, s otrombául önmaga oltja ki nemzeti élete világát, illy gyáva népvegyület nem érdemel mást.

Tisztelve emliti az emberi események évrája Ferdinand Cortez magas lelkületét, mellyhez képest elégeté gályáit, nehogy hadának győzelmen kívül más választása maradjon. Kövessük e példát; veszélyeztessük ehhez képest mi magyarok, kik szintolly büszkék s tán sokkal hiubbak vagyunk, mint a spanyolok, nem ugyan flottilláinkat, minthogy illyesekkel nem birunk, de legalább a telekdíj után egybegyűlő - - - két garast! Minden esetre, ha mi magunk nem, más nem fogja bámulni e felette nagy merészségünket! Veszélyeztessük legalább ezt tehát!

Miután azonban még is megeshetnék, hogy minden elrejtett hátulsó kapu nélkül valósággal nem egy magyar ember irtózhatnék azon eszmétől, melly szerint az egyszer habár csak harminczöt évre felvett telekdíji fizetést soha többé nem lennénk képesek lerázni: ám módosítsuk, ha tetszik, az egész terv alkalmazását az itt következők szerint; s a végett, hogy ezen módosítás, melly az eddig felhozott pénzkezelési modortól lényegileg különbözik kényelmesebben felfoghatóvá váljék, legyen szabad s pedig táblailag mind egyiket mind másikat, nemkülönben a felveendő száz milliónak törlesztési planumát, ide ragasztanom, s ugyanis:

I.

100 milliónak és kamatjának az eddig felhozott eszméhez képesti kezelése.

Év	T ő k e.		Kamat 5% val	Összesen szabad rendelkezésre
	Kamatra kiadva	Megtartatik és vissza- vétetik		
	for.	for.	for.	for.
1844	90,000,000	10,000,000	4,500,000	} 23,500,000
1845	90,000,000	4,500,000	
1846	90,000,000	4,500,000	
1847	80,000,000	10,000,000	4,000,000	} 22,000,000
1848	80,000,000	4,000,000	
1849	80,000,000	4,000,000	
1850	70,000,000	10,000,000	3,500,000	} 20,500,000
1851	70,000,000	3,500,000	
1852	70,000,000	3,500,000	
1853	60,000,000	10,000,000	3,000,000	} 19,000,000
1854	60,000,000	3,000,000	
1855	60,000,000	3,000,000	
1856	50,000,000	10,000,000	2,500,000	} 17,500,000
1857	50,000,000	2,500,000	
1858	50,000,000	2,500,000	
1859	40,000,000	10,000,000	2,000,000	} 16,000,000
1860	40,000,000	2,000,000	
1861	40,000,000	2,000,000	
1862	30,000,000	10,000,000	1,500,000	} 14,500,000
1863	30,000,000	1,500,000	
1864	30,000,000	1,500,000	
1865	20,000,000	10,000,000	1,000,000	} 13,000,000
1866	20,000,000	1,000,000	
1867	20,000,000	1,000,000	
1868	10,000,000	10,000,000	500,000	} 11,500,000
1869	10,000,000	500,000	
1870	10,000,000	500,000	
1871	10,000,000	} 10,000,000
1872	
1873	
		100,000,000	67,500,000	167,500,000

II.

100 milliónak és kamatjának oly módoni kezelése, melyhez képest **35** év leforgása alatt szintén megszűnnék a telekdíj fizetése s e mellett még is állandóan biztosítna magának az ország évenkénti **5** millió jövedelmet.

Év	Szabad rendelkezésre szolgáló kamatok		Összesen	
	for.	kr.	for.	kr.
1844	5,000,000	-	} 15,000,000	-
1845	5,000,000	-		
1846	5,000,000	-		
1847	5,000,000	-	} 15,000,000	-
1848	5,000,000	-		
1849	5,000,000	-		
1850	5,000,000	-	} 15,000,000	-
1851	5,000,000	-		
1852	5,000,000	-		
1853	5,000,000	-	} 15,000,000	-
1854	5,000,000	-		
1855	5,000,000	-		
1856	5,000,000	-	} 15,000,000	-
1857	5,000,000	-		
1858	5,000,000	-		
1859	5,000,000	-	} 15,000,000	-
1860	5,000,000	-		
1861	5,000,000	-		
1862	5,000,000	-	} 15,000,000	-
1863	5,000,000	-		
1864	5,000,000	-		
1865	5,000,000	-	} 15,000,000	-
1866	5,000,000	-		
1867	5,000,000	-		
1868	5,000,000	-	} 15,000,000	-
1869	5,000,000	-		
1870	5,000,000	-		
1871	5,000,000	-	} 15,000,000	-
1872	5,000,000	-		
1873	5,000,000	-		
			150,000,000	-

és így folytonosan minden három évről három évre szabad rendelkezésileg a hazára fordítható volna **15,000,000** for.

III.

100 millió $3\frac{1}{2}$ %re kölcsön vetetvén, ha minden esztendőben **5** millió fizettetik részint kamatra, részint fogyasztásra, **35** év alatt megszűnik az adósság.

Év	Adósság		K a m a t $3\frac{1}{2}\%$		Fogyasztás leszen		Marad a d ó s s á g	
	for.	den.	for.	den.	for.	den.	for.	den.
1	100,000,000	-	3,500,000	-	1,500,000	-	98,500,000	-
2	98,500,000	-	3,447,500	-	1,552,500	-	96,947,500	-
3	96,947,500	-	3,393,162	50	1,606,837	50	95,340,662	50
4	95,340,662	50	3,336,923	$18\frac{3}{4}$	1,663,076	$81\frac{1}{4}$	93,677,585	$68\frac{3}{4}$
5	93,677,585	$68\frac{3}{4}$	3,278,715	50	1,721,284	50	91,956,301	$18\frac{3}{4}$
6	91,956,301	$18\frac{3}{4}$	3,218,470	$54\frac{1}{4}$	1,781,529	$46\frac{3}{4}$	90,174,771	72
7	90,174,771	72	3,156,117	$1\frac{1}{4}$	1,843,882	$98\frac{3}{4}$	88,330,888	$73\frac{1}{4}$
8	88,330,888	$73\frac{1}{4}$	3,091,581	$10\frac{2}{4}$	1,908,418	$89\frac{2}{4}$	86,422,469	$83\frac{3}{4}$
9	86,422,469	$83\frac{3}{4}$	3,024,786	$44\frac{1}{4}$	1,975,213	$55\frac{3}{4}$	84,447,256	28
10	84,447,256	28	2,955,653	97	2,044,346	3	82,402,910	25
11	82,402,910	25	2,884,101	86	2,115,898	14	80,287,012	11
12	80,287,012	11	2,810,045	$42\frac{2}{4}$	2,189,954	$57\frac{2}{4}$	78,097,057	$53\frac{2}{4}$
13	78,097,057	$53\frac{2}{4}$	2,733,397	$1\frac{2}{4}$	2,266,602	$98\frac{2}{4}$	75,830,454	55
14	75,830,454	55	2,654,065	91	2,345,934	9	73,484,520	46
15	73,484,520	46	2,571,958	$21\frac{3}{4}$	2,428,041	$78\frac{1}{4}$	71,056,478	$67\frac{3}{4}$
16	71,056,478	$67\frac{3}{4}$	2,486,976	$75\frac{2}{4}$	2,513,023	$24\frac{2}{4}$	68,543,455	$43\frac{1}{4}$
17	68,543,455	$43\frac{1}{4}$	2,399,020	94	2,600,979	6	65,942,476	$37\frac{1}{4}$
18	65,942,476	$37\frac{1}{4}$	2,307,986	$67\frac{1}{4}$	2,692,013	$32\frac{3}{4}$	63,250,463	$4\frac{2}{4}$
19	63,250,463	$4\frac{2}{4}$	2,213,766	$20\frac{2}{4}$	2,786,233	$79\frac{2}{4}$	60,464,229	25
20	60,464,229	25	2,116,248	$2\frac{1}{4}$	2,883,751	$97\frac{3}{4}$	57,580,477	$27\frac{1}{4}$
21	57,580,477	$27\frac{1}{4}$	2,015,316	$70\frac{2}{4}$	2,984,683	$29\frac{3}{4}$	54,595,793	$97\frac{3}{4}$
22	54,595,793	$97\frac{3}{4}$	1,910,852	79	3,089,147	21	51,506,646	$76\frac{3}{4}$
23	51,506,646	$76\frac{3}{4}$	1,802,732	$63\frac{3}{4}$	3,197,267	$36\frac{1}{4}$	48,309,379	$40\frac{2}{4}$
24	48,309,379	$40\frac{2}{4}$	1,690,828	28	3,309,171	72	45,000,207	$68\frac{2}{4}$
25	45,000,207	$68\frac{2}{4}$	1,575,007	27	3,424,992	73	41,575,214	$95\frac{2}{4}$
26	41,575,214	$95\frac{2}{4}$	1,455,132	$52\frac{2}{4}$	3,544,867	$47\frac{2}{4}$	38,030,347	48
27	38,030,347	48	1,331,062	$16\frac{2}{4}$	3,668,937	$83\frac{1}{4}$	34,301,409	$64\frac{1}{4}$
28	34,361,409	$64\frac{1}{4}$	1,202,649	34	3,797,350	66	30,564,058	$98\frac{1}{4}$
29	30,564,058	$98\frac{1}{4}$	1,069,742	$6\frac{3}{4}$	3,930,257	$93\frac{1}{4}$	26,633,801	5
30	26,633,801	5	932,183	4	4,067,816	96	22,565,984	9
31	22,565,984	9	789,809	$44\frac{1}{4}$	4,210,190	$55\frac{3}{4}$	18,355,793	$43\frac{1}{4}$
32	18,355,793	$43\frac{1}{4}$	642,452	77	4,357,547	23	13,998,246	$20\frac{1}{4}$
33	13,998,246	$20\frac{1}{4}$	489,938	$62\frac{2}{4}$	4,510,061	$37\frac{2}{4}$	9,488,184	$82\frac{3}{4}$
34	9,488,184	$82\frac{3}{4}$	332,086	47	4,667,913	53	4,820,271	$92\frac{3}{4}$
35	4,820,271	$29\frac{3}{4}$	168,709	$49\frac{2}{4}$	4,831,290	$50\frac{2}{4}$

Az első eszmének fényes és eléggé tekintetbe nem vehető oldala az, hogy annak alkalmazása által rögtön nagyobb summákkal, s ekkép a siker nagyobb hihetőségével lehetne honunk felvirágzásához járulni.

Árnyékoldalai viszont ezek:

1) Hogy a kölcsönvevők minden három évben kölcsönük $\frac{1}{9}$ részét visszafizetni lennének kénytelenek, melly bolygatás következtében nem élvezné a termeszto, a müiparos, meg a gyáros, kik közé elosztandó volna a tőkére fektetendő pénz, azon békét s nyugalmat, melly illy körülményeket tekintve olly nagy csudákat szokott előidézni.

2) Hogy ki volna vetkezve a nemzet azon lehetőségül, további új kölcsönadás által közvetlen segíteni a termeszton, müiparoson és gyároson, s ekkép közvetve saját magán; mert az első hitelezésen kívül e terv szerint tőkére nem adathatnék ki többé legkisebb is.

3) Hogy harmincz év leforgása után semmi efféle egyenes jövedelme nem volna a honnak többé, mert kiadatnék az egész tőke minden kamatival együtt s ekkép bármikép és mi módon, de új források megnyitására kellene gondoskodni; mert hogy a virágzásnak indult de még mindig progressioban levő, és acmejét még korántsem elérte ország, minden legkisebb egyenes jövedelem híjával akkor már visszaesés veszélye nélkül ellehessen, az valóban legvérmesb várakozások után sem gondolható.

A második eszmének fényes oldalai viszont ezek:

1) Hogy in thesi kimerithetlen kutforrást képez a terv, s jóllehet szerinte évenként csak öt millióval lehetne járulni a hon felvirágoztatásához, azért alkalmazása által harmincz év leforgása alatt még is csak **17** $\frac{1}{2}$ millióval fektetnék kevesebb a honba, mint az első eszmének alkalmazása által, t. i. **150**, midőn a másik szerint **167** $\frac{1}{2}$ millió; ide nem értődvén, mihez képest az első terv következtében a felvett száz millió, harmincz év után egészen ki volna merítve, a második tervhez képest az viszont egész épségben gyümölcsöző tőkeként fenmaradna.

2) Hogy a kölcsönvevők minden bolygatástul menten úgy szólván à fond perdu élvezhetnék a kezeikbe letett száz milliót.

3) Hogy a netalán még is visszafizetett tőkéket újra kölcsönül ki lehetne adni, a termeszto, müiparosok és gyárosok felsegítésére.

4) Hogy harmincz év lefolyta után nem kellene aggódni új jövedelmi források megnyitására.

Árnyékoldalai ellenben ezek:

1) Hogy aránylag az első tervhez képest egy kissé igen lassan indíttatnék meg e második terv alkalmazása által a honi investitio, minthogy az első terv szerint rögtön disponálhatni tíz milliórul, midőn a másodikhoz képest csak öt milliórul, s erről is csak egy év leforgása után.

2) Hogy igen hosszúra terjed a terv, s úgy szólván örökség elvére van állitva az, minek soha sincs tökéletes sikere; mert minden emberi okvetlen már kezdetkor is magában hordja az ismétli enyészeti csiráját. Így például bizonyosan nem lehet száz milliót öt száztulival minden csorba nélkül in infinitum kezelni, s aztán kérdés: nem fog-e időjárával, mint mindenütt másutt, nálunk is leszállni a kamati láb ötről négyre, háromra, sőt kettőre, mi által tüstént tetemesen meg volna csorbitva a nemzeti jövedelem; mert ugyan kinek volna kedve tartani száz milliót **5** száztulival, ha **4**, **3** sőt **2**-vel is tudna szerezni pénzt?

S ím ezek a két különböző, de egy czél felé irányzott tervnek fővonágai. Egyikben is, másikban is van jó, ámde kérdésbe vehető is. Egy kis jóakarattal azonban könnyen kisse-

melhetők s kiegyenlíthetők mindazon árnyéklatok, mellyek az egyik vagy másik lényegét alkotják.⁶

Mindent ellene s mellette fontolóra véve én - eddig legalább s mindaddig, míg okok által meg nem győztem - inkább az első terv alkalmazásához hajlom. S pedig mert

Nincs semmi, mivel annyira kellene gazdálkodni, mint az idővel; s mert harmincz évre nyuló tervet, noha már illyest is sok nehézséggel, de még is megóhatni valamikép szüzeségi lényegében; s mert német példabeszéd szerint 'jön idő, jön tanács'; s végre mert, ha nem is a jó szerencsében s csillagok kedvező állásában, de saját tiszta szándékban, erős akaratban, szilárd állhatatosságban s hideg megfontolás utáni józan utválasztásban még is csak szabad s kell is e szerint egy kissé bizakodni.

Többszörre mind ez, mit közelebbre felhozék, nem egyéb mint thema, mellyet ekkép így is úgy is variálhatni, sőt egészen meg is változtathatni, a mint t. i. részletesb kikutatás, mélyebb vizsgálat s a körülmények állása jobbnak fogják mutatni, hazánk valódi felvirágzását illetőleg, a dolog elrendelését.

Álljanak ennél fogva mind azok elé - ismétlem e felhívást - kik honunk felvirágzását szomjazva nem kimélik magukat a fáradságtul, és czáfoljanak meg, vagy javasoljanak czélszerűbbet, csak hogy honunk kifejlési themája e gyakorlati uton is egyszer kellőleg kísértessék s hányassék meg.

XII.

Jelenkor, 80. sz.
octob. 8. 1843.

„Mindent el fog követni a magát szabadelműnek czimező, de tulajdonkép inkább izgató, tulságteli, terroristicai párt, hogy csak azért is buktassa meg az általam újra s egyedül más formákban felhozott ügyet, mert annak keresztülvitele neki nem sikerült” - illyest hallék minap ezen itt következő nyomadékkal elősoroltatni - „minthogy az érintett pártnak, bármily nádmézileg hordaná is ajkán az ügyet, az elvet, meg a haza szent nevét, úgy hogy „szikla repedne hegy ormairól:” azért tulajdonkép még sem fekünnék keblének egy kissé mélyebb tekervényiben mind ez, de egyenesen dicsvágy, hatalom-utáni sovárgás, sőt némellyeknél egyedül csak az önhaszon szennyes szomja volna minden lépéseinek rejtett ugyan de valószínű indítóoka.”

Borzasztó! s a ki előtt nem ismeretes, lázas polgári állapotban a kölcsönös viszontorlásokból mennyi salak, és mennyi tajték fejlődik ki és jó világra rendszerint, az valóban elgyengülve, teli undorodással minden hazafiui eljárásnak legott hátat lenne fordítani hajlandó.

Ámde az, ki előtt tudva van, hogy ujjaalakulási küzdelmekben, mikor egy és más rész is nem egyebért ví mint a közjóért, csak hogy egyik is másik is tulhévvel, és saját felfogása saját módja szerint, s hogy azon salak, azon tajték, melly illykor napvilágra jó, nem egyéb mint egyesek bűne és nyomorultsága, de nem egész osztályoké; az ki előtt illyes tudva van, mondom, úgy tekintí e botrányokat, mint megedzett katona, ki ujonczként azért panicumot még

⁶ Minden homály s tévedés elkerülése végett újra figyelmeztetem a nyájas olvasót, mint az a felhozott III táblából kiviláglott, hogy a supponált száz milliói tőke felvétele is más műtétel s annak kezelése s haszonra fordítása is más. Az elsőnek lepergésére datis concessis harminczöt év mutatkozott szükségessé; a másodiknak ellenben az egyik terv szerint idealiter harmincz évet tűztem ki; a másik tervhez képest pedig megnemszűnő fenmaradást.

nem intonál, mert a hadak egybebonyolodtak, tapasztalásból jól tudván, hogy azok ismét ki fognak bonyolodni, s azért a világ még el nem vész; vagy úgy tekinti azokat, mint gyakorlatban megöszült orvos, ki illy symptomákat, mellyek okvetlen előfordulnak, ha halálos álombul nem szenderül igazi halálra a nyavalygó, de élet felé fordul, vigyázattal kísér ugyan, de azért járatlan gyógyászként azokon még meg nem ijed.

Vérünk mély haláli álomban merengett. Most lázban van. Azelőtt néhány keveset kivéve, mit is gondolt a nagyobb rész honával. Most viszont annyi a reformer szakács, meg kukta, hogy se vége se hossza. Azelőtt vak volt a többség, ez időszakban viszont olly tágra feltára szemeit, mikép ezek mindentül kápráznak, vagy mindent mintegy nagyító-üvegen néznek keresztül, s csak kevés van, ki a dolgokat valódi mibenlétükben látná.

A felhozott tul- vagy inkább hagymáz - conservativ féle gyűlöletes specimen ennél fogva épen úgy tartozik kellő devalvatióba, mint viszont mind az, mi az úgy nevezett szabadszellemű pártnak tulzási hagymáz-officinájában készül.

S ha ez áll, akkor előre mondhatni: fognak fognak kerekedni egyes szennyes egyének, kik csak azért fogják tervemet gyűlöletessé tenni és megbuktatni akarni, mert ők nem voltak illyesnek elfogadható gyártásában szerencsések, s mert 'én' hoztam azt ismét szőnyegre. De hogy egész osztály, melly közt annyi felvilágosodott fő, annyi becsületes ember, annyi őszinte hazafi van, és melly osztályhoz én minden sympathiáimmal együtt legalább is olly közel állok, mint hazánk azon tiszteleltre méltó fiaihoz, kik szintén hevülnek a honért, de saját elveimtől néha különbözőleg, s csak azok előtttem a szánakozásra méltók, kik legyenek bár a liberalis, bár a conservativ részen, saját személyes hiuságuk vagy érdekük végett játszák a tulzók, akadémikusok, s mindenben készakarva nehézségeket feltalálni akarók nyomorult szerepét; nem nem, hogy egész osztály, mellyhez ugyan nem tartozom, de ebből nem következik, hogy azért máshoz tartozzam, illy alacsonyságra fakadni képes legyen, azt nemcsak nem hiszem, de lehetőknek sem tartom.

Egész osztályra illy szennyet szórni tilos. S miután előre gyanitom, tervem alkalmasint éppen annyi sőt több ellenzésre találánd némi conservativek előtt, szinte ez osztálynak egész táborára hasonló joggal lehetne kenni illyféle fentebb felhozott odiumot, mi szintolly hazafitlan volna, mint az első.

Többnyire Magyarországon valamint - ha saját magunkat és másokat csalni nem akarjuk - még nincs jól megállapodott közvélemény, de ez, alkalmilag csak akkép tüzetik ki, mint a czifrább magyar köntös vonatik fel, mikor magyardist játszani csosszan kedvünk: szintugy nem létezik még compact párt is.

Most számos apródbul előre tolatva, még sok áll egymással ellenségileg szemközt, ki hazafiui tekintetben - hazafiuiiban mondom, mert személyes sympathia- vagy antipathiáknak nem szabad a közélet mezején bármilly súlylyal birni - igen igen illenék egymás mellé. A haza pedig egyenesen csak conservativekre és liberalisokra szakad; holott ez igen rossz felosztás, mert van lelkes és igazi hazafi conservativ, de selejtes is, valamint van felette sok lelkes és hazafi, de egynél több selejtesnél selejtesb liberal is viszont. Felsőbb hatalom legalább tudom, melly előtt világosak a vesék redőji, s ismeretesek a velők tulajdonai, a conservativ és liberalis osztályokat egybekevervén, alkalmasint egészen más felekezetekre osztaná a magyart: selejtesek legiójába t. i., és a lelkesek phalanxába. Mi a haza felvirágzására tudja az ég hasznosb volna, mint a máj egymás ellen agyarkodó pártokra szakadt viszony. Miután azonban illy felsőbb hatalom ritkán érezteti hatását e földön, s a magyar mintegy feloldhatlan átoktul korbácsoltatva, eddigelé, legtöbb erejét jobbadán saját magának gyengítésére pazarolta el belső viszálykodások közt, igen tarthatni attul, hogy máj körülményinkben sem fog a lelkes, a selejtest magátul ellökvén, frigyét kötni a lelkessel, de ezentul is honunk nem egy hőse, saját magát a hon elibe tevén, mindaddig fog hiu vezérecskeként selejtes utánrivalgóival egyedül

pártérdekekért dálni a hazán, míg végbevitte a tulhév, meg a szerepet 'telik mibe telik' játsszani akaró hiuság azt, t. i. honunk tökéletes elsülyesztését, mit külső ármány és fondorkodás nem tudott eszközteni; vagy míg új aerának indulván vérünk, igazi diadalát fogta egyszer üllni a keverék-nélküli hazafiság, s ennek általján elismert fényétül elhalaványodva visszavonulni lesz kénytelen a pártvezéri dicsőség.

Addig is azonban, míg így vagy amúgy fog fejlődni jövendőnk, sok egyébbel minden kétség kívül tervem is innen is onnan is, azaz mind a liberalisok mind a conservatívek táboriból kiszakadt egyesek által, kajánul és mala fide fog értetni s aláásatni; midőn bizonyos vagyok, mint érintém, hogy illy alacsonyságra egész osztályok sülyedni nem fognak, azon megjegyzést ragasztván ide, hogy az ügynek bármily kiméletlen megtámadása, ha nem lappang ez alatt rejtett eszme, vagy nem irányoztatik személy ellen, korántsem kaján és rossz lelkű megtámadás még. Mit azért gondoltam itt szükségkép, vagy legalább igen jó haszonnal előhozandónak, mert mint vajmi sok másban, úgy abban sem vagyunk még tökéletesen megérették, vagy inkább annyira kifejlődtek, hogy mindnyájan mindig meg tudnók különböztetni valami indítványunk vagy tervünk kritikáját a netalán személyink ellen szórt méregtül; mihez képest nem egy jajdul is köztünk néha fel, és személyességet, árulást, gyanúsítást és durvaságot emleget keserű panaszszal, holott mind ennek csak nyoma sincs, s egyedül az indítvány, a terv, vagy tán a modor, meg az eljárás vétetik bonczolásba s állittatik nevetség szinpadára, mi igaz néha igen közelről érinti a személyt, de azért sokszor még sem kerülhető el, minthogy némi veszélyes hajlamokat és irányokat, mellyekbe a népsokaság olly igen könnyen csábítható, néha más módon nem ismerhetni meg valódi lényegükben.

Igen fogok ennél fogva ovakodni, nehogy másokhoz hasonlólag a nagyító-üveget feltűzve, tervemnek bár lehető legkeserűbb kritikáját is kaján szándékból vagy személyességből eredetinek képzeljem.

Minden visszatartózkodás és czikornya nélkül előre és ki azokkal tehát!!! Mert ismét és ismét mondom, korántsem az lelkem vágya, hogy tervem tapsot nyerjen, vagy személyem mint valami talpra esettnek s hazánk felvirágzását maga után vonónak feltalálójául pünkösdi királyként figuráljon, s 'éljen'-ek és fáklyamuzsikák ephemer és vajmi ingó demonstrációjával ünnepeltessem; nem nem, czélom nem ez, de lelkem szomja az, hogy honunk a szőrszálhasogatások nyomoruságiból, az éretlen teoriák tömkelegiből s egyáltalában az elszigetelt provinciális nézetek szűk köreiből kibontakozva, s felfüggesztvén azon 'akarom is nem is', sas követelési de kappan-repülési viszketeget, melly most annyi symptomákban mutatkozik, elvégre egy kissé nagyobb s practicusabb vonásokban rendelkezék jövendője fölött. Miről azonban pénz, és sok pénz és szapora pénz nélkül csak álmodni sem lehet.

Tervem minden kritikáját, bármily oldalról jöjön és milly kiméletlen legyen is az, ehhez képest örömmel fogadom - örömmel mondom, mert hiszen ez fog vezetni czélhoz, vagy legalább a való kutfejéhez - de azért mennyire csak birom, lehető legelszántabb s kiméletlenebb védelemre, s netaláni lárva-lerántásra, főtül talpig fegyverkezve, minthogy, mint érintém s politikai hitvallásom tartja, nincs honunknak most valamire nagyobb szüksége, mint fiait s kivált előkelő és kolompot hordozó fiait tökéletesen ismernie, mihez képest, mert ez legnagyobb szüksége, nehogy egünkön minden fel-feltűnő kométa vagy lidércz azt annyiszor a hányszor mocsárba vezesse, mindennek, ki a közélet mezején áll, kötelessége s ekkép enyém is, az illető keblek és velők alkotó s mozgó részeit leggyengédebb árnyéklatikban kinyomozva, a nyilvánosság széke elibe állítani kiméletlen. Mert csak így lesz a liberalis, conservatív, oppositionális, kormányi, csak hiuságával vagy önérdékével kaczerkodó tarka vegyületből elvégre kiismerve az önálló hazafi, s ehhez képest csak így lesz megvetve azon frigy alapja, mellybe minden jobb, kinek hona drágább mint önmaga, lépni fog, s melly nélkül, én legalább nem tudom, bármikép törjem is fejemet, képzelni, Magyarország mi okból bontakozzék ki mai bonyodalmiból, s miért induljon virágzásnak, minthogy bármily loyalis

érzelmeiktől legyen is irántunk eltelve a kormány egyébiránt, azért in ultima analysi „csak saját magunk segíthetünk és fogunk segíteni minmagunkon és senki más.” Ámde a kaján, az önbálványzó, a hiu, szóval: a selejtes, termékfogyasztáson kívül nem használ, de csak árt, s ekkép kellőleg meg kell illyeseket ismertetni a hazával, melly műtételben ha senki más, mig birom, el fogok járni én, mert véremhezi, hazámhozi esküm nemcsak azt tartja, hogy a ‘kormány ellen opponáljak,’ a mivel felette sok ‘soi disant et ne sachant pas mieux’⁷ hazafinak egész politikai katekizmusa már tökéletesen és vajmi kényelmesen ki van meritve, hanem hogy védjem véremet és a hont minden oldalról, s ekkép ezeknek bármilly ellenséggel szembeszálljak mindenütt és mindenkor; én pedig vérem és hazám iránt nagyobb ellenséget nem ismerek, mint a hazafiság képe alatt lappangó heves hiut, vagy hideg önzőt.

Várva várom e szerint a tervem ellen gördítendőket, midőn tudom, egész párt - s itt a liberalist értem, melly, mint e czikk elején érintém, olly borzasztó gyanuba vétetett - nem fog annyi aljasságra sülyedni, hogy azt csak azon okbul iparkodjék megbuktatni, mert én hozám fel, s hasonlónak életbe léptetése neki nem sikerült. A rothadásnak illy fokára, hála az ég, nemzeti testünk még nem jutott. De hogy egyesek, s pedig különbség nélkül minden színezet soraibul okvetlen fognak találkozni, kik nem átalakulják illy nyomorult szerep eljátszását, azt jól tudom. Ezt azonban valamint ez ügyre, ugy egész átalakulási kérdésünkre nézve, ha t. i. felszólamlanak, s bár tennék, nemcsak nem károsnak de lehető leghasznosbnak tartom, s pedig, mert minden testnek vannak bizonyos mirigyei, bizonyos fekélyei, s annál erősbben olly testeknek, mellyek hazánkhoz hasonlólag csak nem régiben lábadoznak súlyosb nyavalyából. Már ha e mirigyek, e fekélyek a testben dülnek, a nélkül hogy kiütnének a felszínre, soha nem fejlődhetik ki tökéletes egészség, sőt néha okvetlen bekövetkezik az időelőtti halál. Midőn ha feltűnnek s a test felszínén mutatkoznak, tán csak fájdalom van, de nincs baj többé, s rögtön beáll egészség.

Előre tehát Ti a sötétségnek gyönyörű vitézei, gyertek napvilágra, hadd menekedjék tőletek valahára nyomorult hazánk; mert valóban sem a kormány, sem a nemzeti nagy test, nem okai, ha most előre nem megyünk, hanem igen, egyedül csak Ti kisebb nagyobb mirigyek és fekélyek, mellyeknek testünkben levő mérgétül soha nem üdülhet fel honunk.

Szóljatok, szónokoljatok, irjatok ennélfogva minél többet s minél hangosabban s láthatóbban, csak rajta; mert minél inkább ki fogtok lépni sötétségeitekbül, annál több kerül, Ibykus gyilkosaiként magát elárulva, közületek a másnak vetett horogra, annál több esik közületek a másnak ásott verembe. Ti csak akkor vagytok veszélyesek, mikor lappangva, figyelmünket elkerülve, csak hát mögött, vagy egyedül fegyverkezetlen álmainkban rágódhatok rajtunk.

Tervemet azon okbul - s értsük egymást - mert általam hozatott az fel, és mert az adó kérdése az ugy nevezett liberális párt erőködéseinek nem sikerült, én ennélfogva egy oldalról sem féltem, mig t. i. a nyilvánosság mezején marad az.

Mennyire őrlendi azt azonban meg a hát mögötti, sötétbeni, suttonbani „nulla dies sine linea,” az, mint nem egy bonyodalminknak szerencsés megoldása, egyenesen Magyarország nemtőjének kezeibe van letéve.

⁷ Ugy nevezett s másképp nem tudó hozzá.

XIII.

Jelenkor, 81. sz.
october 12. 1843.

Mind azon megjegyzés s ellenvetések közt, mellyek tervem ellen gördítve, közvetlen vagy közvetve eddigelé értésemre jöttek, s mellyek nevezetesbjeit okkal móddal rendre boncz alá venni szándékom, mindenek feletti figyelmet érdemel különösen egy, melly nem sokkal ezelőtt bizonyos coteriának tevé eszmecseréjét, s melly egyszerűleg abbul áll, hogy: „a kormány alig fogná pártolni a dolgot, és ha igen, bizonyosan olly restrictiók s beleavatkozási formák közt, mellyek alkotványos elveknél fogva, a nemzet által semmi tekintetben nem lennének elfogadhatók.”

És a szójárás fényes! Egyike azon sententiáknak, mellyekkel legkényelmesebben, legszaporábban s legolcsóbban szerezhetni népszerűséget és bizonyos tekintélyt. Ámde ha valahol lappang kisurranási hátulsó kapu, az valóban illyféle hypersthenicai alkotványos phrasisok virágai között szokott rejleni.

Ovakodjál illyesektül tehát oh Magyar, ha honod java valóban sziveden fekszik, s ekkép illyféle kápráztató szójárásoknak áldozatul nem kívánod vinni a hazát.

Ne állítsunk azonban phrasist phrasis ellen, de vizsgáljuk a dolgot száraz lényegében közelebbről. „Alig fogja tervemet pártolni a kormány,” ez a felhozott imputatio első része. És ez lehet. De kérdem: miért nem fogná pártolni azt? Erre két ok lehet, s itt különös figyelemért esedezem: vagy azért, mert Magyarországot tekintve, haszthalannak, sőt károsnak, s tán kivihetlennak fog az mutatkozni előtte; vagy éppen ellenkezőleg azért, mert tervem Magyarország egykori felvirágzásának sarkalatát vethetné meg. A kormány ennél fogva vagy atyáskodó gond miatt, vagy éppen ellenkezőleg: irántunki mostoha érzetbül nem fogja tervemet pártolni.

S ím itt tűnik tökéletes világában fel azon politikai hyperbola, melly szerint bizonyos rész, noha már annyira vagyunk, hogy bármennyire magaskodjunk is, majd majd szánkba omlik a víz, s itt ott képeinket is csak alig mutathatjuk, a nélkül, hogy legrégibb társainktul le ne piszkoltatnánk, s gyors lépésekkel közelít honunk legborzasztóbb dissolutiojához; azért bizonyos rész, a helyett hogy constitutionalis éberséggel ugyan, de loyalis érzettel közelítne egy a nemzethez egész loyalitással közelítő kormányhoz, azért bizonyos rész, rövidlátó, s az egész dramában inkább csak saját magát tekintetbe vevő gögijében még mindig csak mostoha, Magyarország felvirulását készakarva fentartóztató szükkeblüeket és zsarnokokat tud vagy „akar” észrevenni kormányunkban.

Igen igen, s ne himezzük ne hámozzuk a dolgot többé, csak rövidlátó szükkeblüeket s mindent egy centrumba sajtolni szándokló zsarnokokat tud vagy „akar” bizonyos fractio észrevenni kormányunkban, mi, valamint a felhozott imputatióból, ugy minden szójárásából ki-kifakad, mert a most szőnyegre hozott tervemet illető megjegyzés is - és ezt nem szabad szem elől szalasztani, mivel csak ez adja meg a rejtélynek kulcsát - korántsem azon értelemben tétetett, mintha minket a kormány valami rosztul meg kívánna óni, oh nem, hanem éppen ellenkezőleg ugy hozatott fel, mintha egyenesen és egyedül azon szándokból nem fogná pártolni a kormány tervemet, mihez képest vérünk felvirágzását gátolja s nemzeti kifejlődésünk útjába, mennyire csak birja, nehézségeket gördítsen.

Illy hangulattal - közbevetőleg legyen mondva - mikép lehessen a kormányt, melly szinte csak kevesbé vagy erősebben gyarló halandókból áll, jó hangulatban tartani, s ekkép „neki segítve s tőle segítve” egy szívvel lélekkel a haza javát előmozdítani, mi azonban kölcsönös jó hangulat nélkül de csak álomban sem eszközölhető, azt én individualis felfogásom szerint soha nem tudtam felfogni. Kötelességemnek tartom ehhez képest, a nélkül hogy ezen mentális aberrá-

tiorul vagy kurucz-féle fogásrul, mely ha még a megyékben is eléri acméjét, okvetlen sirba dönti a hazát, ez alkalommal egészen kitárnám nézetimet, legalább addig is itt őszintén kimondanom, hogy tervemet illetőleg én mit anticipálok a kormány részéről.

A kormány vagy nem fogja pártolni tervemet, vagy pártolja. Nem pártolásának okai, kereken és röviden kimondva, ezek lehetnek:

Mert nem tartja Magyarországra nézve annak alkalmazását hasznosnak, sőt azt egyenesen károsnak itéli; vagy

Mert tervem minden hasznos léte mellett ki nem vihető úgy, hogy az a közbirodalmi gépezetbe is illenék, melynek mi bizonyos részét alkotjuk; vagy azért,

Mert az én tervemnél valami sokkal hasznosb ismeretes előtte; vagy továbbá azért,

Mert szavam nem volt elég erős, s tervem nem mutatkozott eléggé méltónak, figyelmet kellőleg magára vonni; vagy meglehet, azon okbul nem fogja a kormány tervemet tettleg s közvetlen pártolni,

Mert tán elvül állítá fel, hogy egy darabig egészen magunkra hagyna, mikép aztán gyakorlatilag kivilágolják, valljon tudunk-e olly constitutionaliter és olly szabadon élni is, mint tudunk vajmi szívrehatólag s felhőkbe ragadtatólag constitutiókrul és szabadságrul fecsegni s hosszú dictiókat elszónoklani, vagy végre azért,

Mert kívánván tervem alkalmazását, azon okbul nem ohajt legtávolabbrul is venni annak keresztülvitelében részt, nehogy bizonyos agitatoroknak, kik ex professo gyanusitnak mindent, mi a kormány részéről jó, vagy általa pártoltatni látszik, alkalmat nyújtson, a dolgot már csirájában meggyilkolni, s hogy ehhez képest ez által is adja atyáskodó béketűrésének újabb példáját, a kormány t. i. melyhez képest éretlen kicsapongásinkat szánakodással illetve, tán kelletén túl viseltetik irántunk kimélettel, csakhogy elvégre valamikép meg legyen vetve férfiasb kifejlődésünk talpköve.

Egyéb okokat: tervemet a kormány miért nem pártolná, azon hangulathoz és őszinte hajlamhoz képest, melylyel előmenetelünk iránt most viseltetni látszik, én nem tudok észrevenni, midőn más részről nem átalom ezennel kimondani - s illy nyilatkozat tételétül nem vonakodnám, habár ez órában kellene is teremtm elibe lépnem s legbensőbb érzelmimről számot adnom - hogy mind az, bármilly állásu s nevű legyen is egyébkint, ki ez esetben, mint akár-milly másban, kormányunk nempártolását, helyben nem hagyását, most azon odiummal érinti, mintha az szántsándékkal akarná felvirágzásunkat nehezíteni, sőt gátlani, vagy nem higgadt felfogásu, vagy nem tiszta keblü ember, s e szerint, kivált mai egyebonyolodott körülményink között, hazánknak semmi esetre nem hasznos, de azon arányban, melyben befolyást tud magának szerezni, káros, vagy lehető legkárosabb tagja.

Távul vagyok egyébiránt mézes s tömjénező szavakat szívömlesztőleg annak bebizonyításaul itt egymásra halmozni akarni, milly nagy sympathiával és szeretettel viseltetik irántunk a kormány, mert közbevetőleg legyen mondva, tán ekkor az is vizsgálat alá volna veendő, hogy ugyan sympathiára és szeretetre méltók is vagyunk-e és mennyire; annyit azonban mondhatok: hála az ég, vége szakadt azon szerencsétlen politikának, melyhez képest, igaz, 'nehogy elragadja vérünk a gyeplőt', számos évek során felerősödésünk végett nemcsak semmi nem tétetett, de sok, s tán minden el lön követve, mi nemzeti zománczunk kettétörésére s ősi szabadságunk elolvasztására, s így létünk meggyilkolására, távulról vagy közelről szolgálhatott s célirányosnak mutatkozhatott volna.

Az érdek, valamint a jobb calculus, kormányi viszonyinkban is azonban kivítta, emberi természetünkben sarkalló s örök jogait.

A magyar nemzet most sem párducz, melly megboszulhatná ingerlőjét, sem fejős tehén, melly a bőség szaruját képviselné. Egyet vagy mást, vagy mind kettőt illő arányban, annyi hiába lepergett századok alatt csak lehetett volna belőle képezni, mert szellemi zománcza vajmi nemes, anyagi kifejtetése pedig roppant.

Ámde hasztalan pergett le az idő, s alig marad egyéb kincsünk, ha illyest kincsnek nevezhetni, mint kölcsönös büneink öntudata, mellyhez képest a kormány soha nem birta felfogni lényegét a magyarnak s milly gyönyörű kifejtésre volna képes, s csak most nem régiben ébredezett saját jobb hasznára; a magyar ellenben megnepszünő agyarkodási közt egy időben sem tudott nagyobb méltánylást parancsoló egyességre lépni, s most, midőn új reggel akarna viradni hona fölött, s a higgadtabb egy végképi, közös érdekre alapított kibékülésnek tekint reményteljesen elibe, most, mint hagymázos álomtul korbácsolva, nem bírja, nem akarja látni ujjáalakulásának igényeit, de gyermeki daczban s kislelkű ujhuzásokban öli idejét, öli erejét.

Ez mai diagnosisunk néhány vonása, mellyet ha nem méltányolunk, azaz, ha nem látjuk szint-ugy át, hogy kormányunkhozi loyális közelítés s azzali őszinte kézfogás szerencsés átalakulásunkra elkerülhetlenül szükséges, mint a kormány átlátta s meg van arról most győződve, hogy ugyancsak más sulylyal léphetne fel Europa mérlegében az ausztriai közbirodalom, ha Magyarország valódi lényegéhez képest kifejtve lenne - s ezt ehhezképest minden módon s minél előbb kifejtetni kell - ha mondom ezt nem méltányoljuk, s nem méltányoljuk, míg erre idő van és nem lesz késő: akkor, ha bukik vérünk, higyük el, csak saját magunk buktattuk el. Hosszasb, részletesb e helyen, e bokros kérdés körül nem lehetek; ki érteni akar, s Mongolfierrel a magasokban nem kalandozva, érteni képes is, az fogja tudni, mit vágytam felvilágosítani. Bármilly hosszadalmasnak s kitérőnek mutatkozzék is azonban ezen vitatásom, nem mulasztatom el egy két sorral itt azon árnyéklatot még is megjegyezni, melly, az elaltatott portékaféle egyént vagy inkább 'ízét' ide nem értvén, a bizni teljességgel nem akaró vak fejes, és a constitutionalis ovatossággal bíró éber közt létezik.

Egyike is, másika is ezen utolsónak egyiránt visszautasítja, visszaveti a neki kenyér gyanánt nyújtott követ. És ebben egyenlőség, egy soron állás köztük. Ha azonban elvégre 'kenyér nyújtatik', akkor a vak fejes, a nélkül hogy vizsgálná, kő-e, kenyér-e a nyújtott, mert hiszen, mint magában mormolja, „ez oldalrul úgy sem várhatni jót” a kenyeret is magátul löki, midőn a constitutionalis ovatossággal bíró éber, mielőtt tán első elragadtatásának engedne, vizsgál előbb, s ha ugyancsak kenyérnek mutatkozik az ajánlott, legott el is fogadja azt - s itt köztük a különbség, itt az elágozás - mikor egyedül azon harmadik species, mellyet szinte felhozék, s mellyre mindent tolhatni, mindent rakhatni, a kőbe is úgy harap mint a kenyérbe, miszerint csakhamar ki is törik minden foga.

Távul vagyok én az éppen itt előadottakhoz képest, vérrokonimban valami különös sympathiát, szeretetet, vagy éppen vak bizalmat kormányunk iránt ébresztetni akarni. Fejedelem és nemzet közti kötések nem sarkalhatnak olly változékony s felette ingatag alapokon, mint sympathia vagy szeretet. Szószentség, kölcsönös méltánylat, s a közös érdek megismerése azon egyedüli talaj, mellyre épülhet, nézetem szerint, kormánynyal honboldogító viszony.

Fogadjunk ehhezképest mindent, mi a kormány részéről jó, ovakodva, igen, mert ekkép eljárni alkotványos tisztünk, s e felett ennek szükségét, nem átalom ezennel nyíltan kitárni, velünk untig meg is taníttatá a tapasztalás. Midőn azonban leplegtelenül így szólok, s mi több, eddigelé így is cselekedtem, s így is fogok cselekedni holtiglan, vérünk felvirulásánál, nemzetünk egykori szebb kifejtésénél fogva esedezem, s független, semmi által meg nem tört kedélyemhez képest intem honosimat, ismerjék meg elvégre viszont honunk valódi érdekét is, s ne lökjék daczoló kisdedekként azon kenyeret is vissza, melly nekik nyújtatik; vagy más szavakkal: ne legyenek vakok önérdük, vagy inkább a hon érdeke iránt, melly két érdek minden lelkesbnél egybefoly, s mellyen, a szőnyegen levő kérdést, valamint általjános viszonyun-

kat a kormányhoz illetőleg, lehetetlen nagyobb, érzékenyebb s valóban életbevágóbb csorbát ütni, mint annak bármilly árnyéklatokbani ráfogása s hirdetése által, hogy a kormány szándoka, felvirágzásunkat tekintve, irántunk nem őszinte, nem tiszta; mert ha mi gondolkozunk így - s mi tagadás benne, nem egy magyar tüzeli magát és másokat illy hitre úgy szólván ex professo szüntelenül fel - akkor, mert olly rőffel mérnek neked, mint te mérsz másnak, legszeplőtlenebb hazafiságunk viszont egyedül komédiának, előmeneteli szent vágyunk pedig egyenesen pártütésnek fog mutatkozni megint a kormány előtt, miből aztán olly bizonyos, mint konkoly nem buza, s eczet nem nádméz, hasonlólag nem honunk felvirulása s nemzeti üdülésünk fogja venni eredetét, ámde e helyett ujhuzás, viszontorlás és innen eredő felbőszültség, s ezt szükségkép követő tökéletes elgyengülés fogja felváltani azon gyönyörteli reményeket, mellyekhez képest a magyar jobb részének tiszta szándékánál s megtörhetlen hazafiságánál fogva, valóban szabad volt anyaföldünk fejledező szebb jövődjével magunkat némileg már kecsgetnünk.

Közös érdekink fel nem fogása, meg nem ismerése, leggyászosb követkekezést vont mindig maga után, sőt egyenesen állithatni, ex hoc fonte derivata clades-ként, minden nemzeti bajainknak s legtöbb kormányi bajnak gyakorlatilag szólva legmélyebb oka nem egyéb, mint az, hogy nemzet és kormány soha nem tudta magát viszonzlag és kellőleg utilisálni, de e helyett lehető legroszabb háztartás mintája szerint egyik rész annyit fondorkodott s nehezített a másik részen, mint ez azon, s az egész kapocs, némi „vitam et sangvinem”-féle exaltált pillanatokon kívül, s az egész kapocs mondom, melly e házfeleket egybentartá, valódilag nem volt egyéb, mint ad nauseam pazar nagylelkűséggel egymásnak viszonzlag kitálalt szebbnél szebb szó, de csak szó, s a mennyekben kötött házasságnak rideg oklevele.

Igazi közös érdek megismerése, igazi viszonyos méltánylat, s ebből eredő férfias hajlam és vágy, egymásnak ültetvényt viszonzlag öntözgetni, s kölcsönösen törülgetni egymás homlokáról a közös munka közt kifakadt veritéket; nem nem, a házi élet kötelékinek illy jelenetét vajmi gyéren s egyedül kivételkép fogod fellelni a magyar nemzet és ausztriai kormány viszonyai közt csak kevéssel ezelőtt. Hol pedig nem köt egybe szoros viszonyban egymással élő, egymással elválhatlanul élni kénytelen részeket semmi más, mint betanult szó, meg pergame-mentre írott házassági levél, ott nem terem a mező virágot, ott nem mosolyg a természet, ott soha nem üti fel lakhelyét az igazi szerencse.

Ne is csudálkozzék ennélfogva senki is, Magyarországnak ahhoz képest, mi könnyen lehetne, olly kopár létén, olly bágyadt színén; valamint szinte ne bámuljon az ausztriai birodalomnak annyiakban paralyált voltán, mert ez korántsem csuda, de okvetlen, vagy inkább szükségképi következménye azon ünnepélyes és dagályos ugyan, de a kölcsönös érdekeket soha elég magas felfogással s egész őszinteséggel nem méltányló viszonynak, mellyben nemzetünk kormányunkkal állott.

Az elmúlt időket visszaidézni, eldődeink aberratioit, mint soha el nem követetteket megsemmisíteni azonban nem lehet. Komolyan int ennélfogva a jelen, meg a jövődj: hosszas mea culpa in-tonatiója s kölcsönös szemrehányások tétele helyett, inkább fátyolt vonnunk az extra et intra muros-féle activ és passiv bűneinkre, s legalább most és jövő napjainkban jobban megismernünk, hogy valamint magyar honunk nem lehet, mert Dii sic voluere, magára hagyva boldog, de máskép, mint az ausztriai közbirodalommal lehető legszorosb kapcsolatban egybefüggve, nem is létezhetik, szintugy fog az ausztriai közbirodalom is csak akkor fényének s hatalmának délpontjára emelkedni, mikor Magyarország virágzó és hatalmas leszen.

Mostani kormányunk fő emberei így vannak meggyőződve, s nehéz volna máskép meggyőződnie, mert most, miután szétoszlott nem egy kisérteti váz, egész világosságban áll előttük, hogy Magyarországot ha más okbul nem, legalább a közbirodalom szilárdítása végett, elő kell minden módon segíteni s felvirágzásra bírni.

Adja Isten ennélfogva, mikép honunk fő emberei is, kik legtöbb befolyással bírnak, szintilly világban lássák viszont Magyarország kellékeit, s e szerint, mert gyengítésünk s kifejlődésünk hátráltatása, jobb érdekének megismérése után bizonyosan nem lehet célja kormányunknak, ez ellen ne forraljanak s ne kovácsoljanak levegőből kapott gyanút gyanúra, s prókátorilag kifiligránózott nehézséget nehézségre. Mert csak akkor fog, mikor t. i. erős nemzet s erős kormány kelléke viszonylag elismerve lesz, valódi virágzásnak indulni a magyar hon, és csak akkor fogja fényes délpontját elérni a köz ausztriai birodalom.

Két garasos tervemet ennélfogva, tökéletesen meg vagyok győződve, bizonyosan fogja pártolni a kormány, ha az, tervem t. i., a fentebb előhozott nem pártolási nehézségekbe nem ütközik.

Fenmarad azonban most az e cikkben themailag felhozott megjegyzés második részének tisztába hozása - s jőjünk illyesek körül, ha lehet elvégre tisztába - melly ekkép foly: ha pedig pártolja a két garasos eszmét a kormány, az bizonyosan olly restrictiók s beléavatkozási formák közt teendi csak, mellyek alkotmányos elveknél fogva a nemzet által semmi tekintetben nem lennének elfogadhatók.

XIV.

Jelenkor, 82. sz.
october 15. 1843.

A még fenforgó kérdésnek tökéletes tisztábahozatala végett kénytelen vagyok a legközelebbi cikk végsorait itt ujra felhoznom, mellyek szerint állítólag az tétetik fel, hogy „a kormány, ha ugyan pártolná is telekdíji eszmémet, azt bizonyosan egyedül olly restrictiók s beléavatkozási formák közt fogná cselekedni, mellyeket alkotmányos elveknél fogva, a nemzet semmi tekintetben el nem fogadhatna.”

Bokrosb, életbevágóbb s ekkép minden tekintetben fontosb vitatás, felfogásom szerint, nem létezik az egész magyar politika okoskodási mezején, mint e jelen megjegyzésnek, vagy inkább nézetnek kellő, s tán jobban mondvá, philosophiai megoldása; mert ennek silány s egyoldalú eszközlése olly bizonyosan bekövetkezteti elmulhatlan bukásunk időelőtti óráját, mint viszont annak minden, oldalu s gyökerig ható méltánylata nemcsak megmentheti vérünket illy gyászsorstul, de vajmi nagy mértékben rejti magában legdicsebb felvirulásunk hihetőségét. Hadd kísértsem meg azt tehát röviden, mint lehető legtisztább szándéku tehetségem csak engedi.

Helyzetünkben, mellyet mi magyarok, mint az ausztriai birodalom része, tetteleg kitöltünk, legáltalánosb vonásokban szólva, két különböző fő nézetre oszlik azon felfogás, mellyhez képest magyar viszonyunk a köz álladalomhoz mérve feltűnik. Egyik nézet az, melly szerint a magyar hon egyenesen csak ausztriai provincia és semmi több, melly bír ugyan bizonyos constitutionalis formákkal, de azért mégis mindenben alávetve van a közbirodalomnak; másik nézet ellenben az, hogy a magyar királyság nem kevesb, mint társország, melly az ausztriai közbirodalommal foederativ kötésbe állott, s ekkép független.

Az első nézetet általján azok osztják, kik elegendőleg nem figyelvén az elvek s kötések mélységeire és subtilitásaira, egyedül a gyakorlati élet mindennapi színében tekintik a világot, t. i. nem úgy, mint annak tán állnia kellene, hanem mint az valósággal áll; a második nézet szerint pedig azok bírálják magyar viszonyunkat a közbirodalomhoz, kik nem látván a mindennapi eseményeket, vagy azok előtt szemeket készakarva behunyván, egyedül csak elvekhez és írott betűkhez akarják szabni az idők s ezekből fejledező történetek folyamát.

Az első minden méltánylat- s népjogul - Völkerrecht - úgy szólván felejtkezve, egyenesen kifejlésünk alacsony fokát tekintik csak, s miután, ha ez életkérdésben is nem akarjuk magunkat, mint annyi másban, legfájdalmasabban rászedni, mivelődésünk mai léte - mondjuk ki - bizony felette parányi, nem is képzelhetnek Magyarországra nézve más jövőndőt, mint annak tökéletes subjectioját s az ausztriai birodalombani tökéletes elolvasztását.

A másodikak viszont a mindennapi gyakorlat ellenére, s úgy szólván „képében” a legkézzelfoghatóbb valóságnak mind ezt tagadva, s nemzeti sulyunkat tulbecsülve, tudja az ég, milly független kifejlését álmodják honunknak.

Az első osztályba tartozó politikus ennél fogva, s a nélkül hogy e miatt már rossz hazafi volna, bár akarja bár nem, még is minden lépéseiben egy kissé a servilismus elvét hordozza. S ugyanis ő Magyarország felvirulását s boldogságának lehető legbiztosb megalapítását szint-olgy őszintén viselheti szívében, mint bárki más; ámde nem látván nemzeti ujjaalakulásunkra nézve elég anyagot sehol többé, hanem a helyett a nemzeti enyészetnek annál sűrűbb jelenetét mindenütt, természetes, hogy illyes, ha jót akar s nemzeti felvirulást nem tart többé lehetségesnek, a közbirodalomnak legalább olgy kapcsolatában keresi honunk elérhető szerencsei magasságát, mint a milly - ha így lehetne mondani - ‘családi’ kapcsolatban leli megelégtülését Ausztriának nem egy tartománya.

Az itt felhozott második osztályba sorozandó politikus ellenben, s a nélkül hogy őt megint e miatt már fejdelméhez hűtlennek nevezni lehetne, bár észreveszi bár nem, még is minden lépéseiben viszont bizonyos ‘daczczal’ jár. S természetes; mert buzogván hona javáért, s elveinek és jogainak tisztaságában s nemzeti erejének szilárdságában bizván, nem elégszik meg azon - ha így volna nagyobb világosság kedvéért kitenni szabad - másodlagos (secundarius) szerencsével, mellyel többé kevesebb Ausztriának egyéb tartományai élveznek, de nemzeti-ségének és szabad alkotványának lehető legprogressivebb kifejtésére állítja üdvét.

Milly heterogen két nézet, és még is milly természetes! S a nélkül, mi legkülönösebb, hogy ezért egyik vagy másik nézetnek valami hazafitlansági vagy hűtlenségi salakkal egybezagvásítva kellene lenni; ha való, mi természet szerint fordul sarkát képi a dolognak, hogy az igazi hazafiság lehető legvirágzóbb kifejtés után sóvárog ugyan, s nem kevesbet tűz ki célul, de ha illyest el nem érhet, azért otrombául az életnek minden kisebb virágit sem gázolja még el.

A servilismus ennél fogva szintén úgy állhat - nem mondom áll, de ‘állhat’ - a legtisztább hazafiság alapján, mint a dacz. Sőt kérdés, nem rejlik-e azon sokszor sárral dobált önmegtagadásban, mellyhez képest a zarándok lelkiüetü hazafi térden csuszva is kész volna szolgálni honát, valami magasztosb, mint azon daczban, mellyel nem egy hazafi kérkedik követelve, melly a sokaságot rendszerint olgy kimondhatlan enthusiasmusba ragadja, melly alatt azonban sokszor nem lappang egyéb, mint nyomorult kolomposi ‘híuság,’ sőt egyedül gyermeki viselkedet.

De ugyan mi lehet e heterogen nézetek sarkoka, melly nézetek szerint egyik a hazáért hajlongni, s úgy szólván esedezni, másik ellenben szintes a haza javáért nyersen és daczolva követelni hajlandó?

Tudom, sok ajkon e kérdésre egészen kész a felelet, s ekkép hangzik: azért különböznek e nézetek, mert némellyek már vérükben hordják a servilismus és gyávaság nedvét, midőn a szabadelműek bátorságtul lelkesítve, készek küzdeni a honért.

És e szójárás jól hangzik, nincs tagadás benne, kivált hősnők ajkairul, és sok tekintetben felette igaz is, mert vajmi sok magyarnak érében valóban nem foly egyéb mint csigavér; csak-hogy magyar viszonyainkban még más oka is van ezen most érintett heterogen nézetnek. Igen még más oka is van, mellyet ki felfogni s méltánylani nem képes vagy nem akar, az, az én

nézetem s teljes meggyőződéseem szerint legalább, nem egyéb, mint hazánknak tán lehető legjobb szándékkal teljes, de bizonyára legveszélyesebb ellensége sőt gyilkosa is.

Ezen mindennek fölött, mindennek előtt, s minden alkalommal figyelemben tartandó ok, melyről mutatis mutandis már annyiszor, de fájdalom, alkalmasint hiába értekeztem, pedig nem egyéb, hanem hogy statusviszonyinkban meg nem szűnő ellentétben van a 'de facto' az 'ex principio'-val. Mihez képest tetteleg - ez bár tessék bár ne - bizony bizony csak ausztriai provincia vagyunk, elv szerint ellenben, bárki tagadja is, azért nem kevesebb, mint független, saját állásu, alkotmányos ország.

Már az, ki egyedül a 'de facto' prismáján néz keresztül, és hübb honához, mintsem ennek elérhető szerencsáját lábaival tapodná, mert felfogása szerint nem fejlődhetik ez ki nemzeti és alkotmányos alapon többé, természetes, hogy honának legalább secundaria szerencsáját iparkodik biztosítani, azaz, hogy legalább családi s ne szolgai viszonyban álljon Ausztriához Hunnia, ha nemzeti és alkotmányos viszonyban nem állhat.

Az viszont, ki egyedül az „ex principio” üvegén nézi a dolgok lényegét, s inkább buzog véreért, mintsem beérné, hogy secundaria szerencsével, szájbetömve úgy szólván, jól tartsák honát, és ez illy alku által örökre elűtessék nemzeti és alkotmányos boldogságátul, természetes mondom, ha megint az így látó teli daczczal, inkább mindent kockára bocsátni, sőt mindent pusztulásnak hajtani kész, mielőtt valami secundaria, alkotmány és nemzetiség nélküli szerencséről csak legtávulabbrul is szót hallani akarna.

Az egyik, noha ő is jobban szeretné az aequale **100**at, nehogy aequale **25**tel ki legyen fizetve, mitül fél, elfogadja inkább az aequale **50**et; a másiknak ellenben nem kell kevesebb, mint aequale **100**, mert ő jó jogában (?) sat. bizván, szilárd kitűrni-tudással ennyit elérni bizonyos.

S ím fővonásokban, s mennyire a hely szűke, a kérdés csiklandja, s tehetségem határozott volta engedék, kijelélése azon különböző nézpontnak, melyről magyar hazánk politikai viszonyait bírálgatja - ha így mondhatni - az innenés, meg a tulzó!

S ím egyuttal szerencsétlen belviszálkodásink kutforrása s legvalódibb oka is! Mert ezen különböző nézpont, ezen ellentételes felfogás uszít egyént egyénre, pártot pártra, minthogy a 'de facto' embere senkiben, ki az éppen most előhozottak szerint például az aequale **50**nel be nem éri, nem tud észrevenni őszinte hazafit, de benne egyenesen csak valami exaltált phantastát, vagy hiú házsártost, sőt egyedül hűtlen separatistát bír látni; midőn az 'ex principio' hőse viszont mindent, ki nem tapos daczczal mindent, mi csak egy vonallal állna is az aequale **100** alatt, egyenesen gyáva vénasszonynak, vagy egyedül önelőmenetelét szomjazó énesnek, sőt a hazát minden áron eladni kész szégyenfinek hirdet. Milly gyönyörű kölcsönös személyrűli vélekedés, méltánylat, s innen természetes fakadó barátságos hangulat és egybehangzás következtében aztán ne csudáld, oh magyar, ha erős phalanx helyett, már csata kezdete előtt, vert hadnak viseled bágyadt vagy forrongó színét.

S nézzünk vissza nemzeti nyomoruságinkra, melyek régi időkben dúltak s most dúlnak a hazán, s nem fogjuk tagadhatni, hogy biz ezen különböző nézpont, ez ellentételes felfogás okozza öröki elágzásink, s meg nem szűnő kutya és macska közti rút belviszonyink valódi s legmélyebb okát.

Mindegyik búsul és jajgat, hogy nincs 'egyetértés' köztünk, s nem egy lát még mennyei átkot is hervasztólág fekünni a hazán. Ámde kérdem, körülményink olly felszines, olly egyoldalú felfogása után, melyhez képest bécsi levegőben ítél egyik a magyarnak lelki vágya fölött, a másik ellenben úgy szólván a hortobágyi pusztán bírálgatja a közbirodalom szövevényes gépezetét, és egyik sem tudja kellőleg két szempontbul bírálni magyar és állodalmi helyzetünket; kérdem, illy felszines, illy egyoldalú, minden méltánylat nélküli felfogás, s innen okvetlen burjánzó viszonti ujhuzás és sárral dobálás következtében, ugyan milly hihetőség, s milly

számítás után lehetne remélni, sőt követelve várni nemzeti harmoniát s illyessel okvetlen járó győzelmi erőt? Nem nem, illyest csak a felszínes hig velő, meg a sok olvasástul kificzalt ész, és a hiuságtul elvakult énes remélhet - - - valóban senki más.

Átokrul szóltok? S igaz, illyes fekszik, de nem a hazán, hanem azokon, kik vagy nem őrzik keblükben elég hűséggel vérünk két palladiumát, nemzetiséget és alkotványt, vagy nem tudják, tán nem akarják, magukat azon házassági viszonyba elegendőleg belé gondolni, s abban keresni Hunnia felvirágzásának alapját, melly viszonyba iktata minket a sors, mellyben t. i. az ausztriai közbirodalomhoz állunk, s mellyben, bár akarjuk bár ne, fel kell lelni szerencsénket.

Egy híres francia publicista szerint bajunk - a mennyire illyes nemzeti és alkotványos mezőn teremhet - nem egyéb, mint „az igen is kevés,” meg „az igen is sok;” vagy más szavakkal: hogy egy rész nem képes vagy nem akar a magyarnak helyzetébe tökéletesen belé képzelkedni, s ekkép se magyar nemzetiséget, se magyar alkotványt nem méltányol eléggé, sőt mindkettőt egyiránt fitymálja; másik rész ellenben nem képes vagy nem akar a közbirodalom viszonyaiba elegendőleg belé illeszkedni, s ehhezképest pajkos nőtelenként nemcsak nincs elég méltánylattel házassági viszonya iránt, de botor jó kedvében egyenesen úgy cselekedni hajlandó, mintha egyedül állna. Mikbül aztán a nemzeti és alkotványos „igen is kevés” és „igen is sok” veszi kimaradhatlan eredetét.

S ha most valaki azt tudakolja tőlem, hogy ugyan ismerek-e a mi magyar nemzeti és alkotványos astheniánk s hyperstheniánk ellen valami gyógyszert, úgy hogy az e két tekintetbeni „igen is kevés” és „igen is sok” átkát megszüntesse, vagy ha nem is eszközölheti azt egészen, legalább a józanabb körökből kiküszöbölje, s egyedül az ujhuzók és házsártosak par profession csapatékiba (cotterie) szorítsa; ha valaki illyest tudakolna tőlem, mondom, annak azt felelném: hogy ismerek biz én illyes gyógyszert, s pedig igen egyszerűt, mellyel - közbevetőleg legyen mondva - már többször ajánlkoztam, de senkinek sem kellett, s melly csak abbul áll: hogy a bécsi levegőben élő „de facto” embere illő méltánylattel legyen elvek és kötések iránt, s ne becsmérelje azokat, kik az élet tengerén tán kelletén tul is kapaszkodnak illyféle talpakra vagy hajótörési gerendákra, mert ez, ha nem több, minden esetre ‘respectabilis;’ Hortobágy-nak „ex principio” hőse viszont ne hirdesse mind azokat „pèle mèle” mindjárt vén-asszonyoknak, gyáva hivatalvadászoknak, sőt hazaárulóknak, kik éppen annyi zajjal s pompával, mint ő, nem járnak el a fris magyart s Rákóczyt, vagy mint Pest körül mondják, a „reszelőt.” És naponta fog kevesülni a baj; mert servilismus és dacz helyibe mindinkább fog férfiúi kölcsönös méltánylat állani, s ekkép naponta nagyobb lesz Magyarországbán azok száma - és itt vigyázzunk - kik nemzeti és alkotványos ügyben a lehető legférfiasb progressio után fognak sovárogni ugyan szünetlen, azaz, semmi nem fogja őket kielégíteni, mint az aequale **100**, de azért más részről azt sem fogják soha is szem elől szalasztani, hogy némieket csak az idő érlelhet meg, s e szerint semmi olly nemzeti és constitutionalis ugrásokkal nem fognak állni elő; vagy legalább illyesekkel nem erőltetni, ingerelni sőt kétségbe hozni az illetőket, melly ugrások ha illenének is constitutionalis Magyarországhoz, a közállodalomhoz tán úgy illenek, mint illik ököl szemre. Mert ha így teendnének, akkor: török szakad. Ennél nagyobb szerencsétlenség vérünket pedig nem érhetné, mert most legalább sokkal hihetőbb, hogy az egybezavart elemekből elvégre nem magyar és alkotványos, de közbirodalmi rend fejlődne ki.

Mindaddig ennélfogva, míg bizonyos rész öröklek csak azt pengeti: „mi közünk minekünk magyaroknak ahhoz, illik-e ez vagy amaz a közállodalom gépezetébe, ha illik miénkbe,” mindaddig, míg illy thema lesz a divatos, mondom mindaddig soha nem fogunk érni „elérhető czélt,” s így tovább; mert ha egy rész pengeti e themát, akkor az erkölcsi mathesis retaliatioi törvénye szerint lesz megint más rész, melly meg nem szünőleg e következő thema szerint fog cselekedni: „Ez jó és hasznos az egész állodalomra nézve, lépjen tehát életbe, bár tessék az aztán a magyarnak, bár ne.”

Telekdíji tervemre alkalmazva az itt elősoroltakat, én tehát mind ezek után válaszul és felvilágosításul, a felhozott, kormányt illető megjegyzésre ezen sorokkal végzem be vitatásomat, s azzal e jelen cikket:

A kormány, feltéve, hogy telekdíji eszmém magára vonja figyelmét s megnyeri hajlamát, bizonyosan - én legalább így vagyok meggyőződve - szabad kezét, azaz, constitutionalis befolyást fog nekünk a bejött pénzek kezelése s mire fordítása ügyében engedni. Országgyűlésről országgyűlésre meg lesz a törvényhozás által ennél fogva alapítva, mi mindenre legyen fordítva, s általjában mikép és kik által legyen kezelve a hazába közvetlen fektetendő 'javít-pénz,' mint nemkülönben a gyümölcsözésre privátoknak kiadandó 'segít-tőke.' Szintugy vizsgálja a törvényhozás országgyűlésről országgyűlésre a végbevittetket, és számol mindenről; szóval: a nemzet alkotmányos elvek szerint rendelkezik sajátjárul.

S ki ennél kevesebbet kíván, nem emberem; sőt ha illyest, nemcsak minden alkotmányos elvek, de még a legközönségesb, s úgy szólván kötelességben járó méltányosság elvei ellenére, a kormánytul nem nyerünk, én leszek első, ki legott visszavonom eszmémet, s mindent elkövetek, hogy ne legyen abbul semmi, habár kopár marad is a hon, s két garas helyett holdonkint zsarnokilag tíz garast raknak is hátomra; mert kifejlett nemzetiség és alkotmány nélkül én csak tengést képzelhetek, de életet nem; miszerint az aequale 100-tul imputatiókint elfogadom ugyan az aequale 10-et is, s nem vagyok elég bárdolatlan, faragatlan és gyalulatlan, hogy rögtön a hat láb hosszú deszkát a három láb hosszúhoz akarjam illeszteni, azaz: ollyasokat követelni legott, mik constitutionalis Magyarországra nézve tán illenének ugyan, de nem illenek a közállodalomban még; miszerint mondom, imputatiókint az aequale 100-bul az aequale 10-et is elfogadom, pedig hálával, míg ellenben de még az aequale 99 ért sem akarnám örök áruba bocsátni az aequale 100-at, s ez által utját vágni egykori kifejlésünknek, s idő és hazai hűség érlelte szebb jövődönknek.

Telekdíji eszmém, s mind azon remény, mellyet legalább én kötök annak életbelépéséhez, a most előadottak után, mint a nyájas olvasó észrevenni fogja, tehát nem altatták el constitutionalis éberségemet, s nem nyomták el azon féltékenységet, mellyel a 'nihil de nobis sine nobis' elve iránt viseltettem mindenkoron, s fogok viseltetni végiglen.

Ámde ha így szólok, más részről én vagyok megint az, ki nyíltan kárhoztatom mind azon constitutionalis hyperstheniát, mellyhez képest nem egy hőse a honnak, tudja az ég milly theoriák tömkelegiben keringetve, a kormánynak minden befolyását paralysálni, sőt egyenesen megsemmisíteni kívánná.

Már ki így, az hasonlag nem leli bennem emberét; sőt ha a kormánynak, eszmém alkalmazását tekintve, semmi befolyás nem hagyatnék, megint én volnék első, ki gyökerestül megsemmisíteni iparkodnám azt; mert véremhezi esküm nemcsak azt tartja, hogy nemzetiségemet s alkotványomat felsőbb veszélyeztetés ellen ójam, ámde hogy nemzetem e két palladiumát minden anarchiai szétbomlástul is védjem; ha pedig elégtelenségünk daczára mindenbül ki akarjuk, némelly magasztosak eszméje szerint zárni a kormányt, kik, mint sasok a rideg magasokban, úgy ők a constitutionalis hypersthenia rideg austeritásaiban tetszenek maguknak: akkor okvetlen minden legexcentricusabb szétágzásnak indul eleinte, mit honunk gyászosnál gyászosabb eseményei untig bizonyítanak, innen pedig elmulhatlanul minden tökéletes dissolutióba s anarchiába lesz sülyedni kénytelen.

A kormány tehát minden bizonynyal fen fogja az eszme alkalmazásában tartani alkotványos jogát, s pedig annál inkább, mert a fejedelmi telkek aránylag szintolly díj alá esendők, mint a hon bármilly ingatlana.

Ezt azonban, ki honunknak valósággal nagyobb kifejlése után sovárogo, mintsem hogy felemelése végett ábránd ábrándra, indítvány indítványra, terv tervre halmozassák, de életbe ne lépjen semmi, minden bizonynyal nemcsak tökéletesen helyeselni fogja, de lehető legnagyobb

szerencsétlenségnek tartaná, s így azon felette busulna, ha a kormány elég gyöngye volna, illy jogaibul magát egészen kivetkeztetni hagyni.

Nem nem, illyest a kormány tenni soha nem fog; midőn más részről bizonyos vagyok, saját alkotmányos befolyási jogunkat sem fogja csorbítani akarni. És ekkép in ultima analysi tán csak az fogja telekdíji eszmémet csorbítani, sőt meggyilkolni, ki vagy „plus royaliste que le roi même,” olly anticonstitutionalis elveket fog annak alkalmazásában megállapítani akarni, mellyeket teljességgel el nem fogadhat a nemzet; vagy viszont az, ki „plus constitutionnel que la constitution même,” olly republicai vagy sehol nem létezett theoriai status-hyperbolákba fogja az egészet öltöztetni akarni, mikép csak gyáva kormány adhatná azokra sanctióját.

A kormánytul én mind ezekhez képest nem tartok; de annál erősbben tartok, megvallom, e két utolsó speciestül, vagy inkább, e két utolsó speciesnek ‘tul-royalista,’ mint nemkülönben ‘tul-constitutionalis,’ nem fizetési, és Magyarország boldogságát egyedül saját önkénykedő, vagy rendetlenségi negédükben kereső hátulsó kapuitul, mellyektül oh egek ura, mentsd meg a magyart, s bizony mondom, „szebb reggel virad honunkra.”

Azon felgördíthető megjegyzésre egyébiránt, mikép azon okbul, mert én vagyok, eszmémet tekintve, a kormánynak az itt elősorolt vágásokbani eljárásul bizonyos, még éppen nem következnek a nézet helyessége s általjában a kormánynak irántunki őszintesége; e megjegyzésre azt válaszolom, vagy inkább az eddig előadottak szerint azt ismétlem: hogy én távul vagyok szeretetet, sympathiát, sőt még csak különös őszinteséget is vagy követelni vagy affectálni akarni kormányunktól vagy kormányunk iránt. Status-viszonyunkat én kölcsönös és köz érdek alapjára állítom, s ehhezképest e tekintetben nem látom más kelléknek elkerülhetlenül szükségessé létéét, mint érdekeink megismerését.

Már a közállodalmat illetőleg, az érdek világos, s nem egyéb, mint Magyarország lehető legfelvirulóbb kifejtésének minden módoni elősegítése, melly a közbirodalom többi kiegészítő részeinek érdekeivel nem ütközik egyenesen szemközt egybe; s e tekintetben, legyünk méltányosak, mert csak a méltányos tehet valódi szabadságra szert, ugyan nem jött-e, s nem jön-e kormányunk már 1825ik év óta, s ekkép tizenennyolcz év leforgása alatt azon kérdéseket illetőleg, mellyeknek életbehozatásul leginkább várjuk felvirágzásunkat, egyenesen előnkbe, s mi több, nem eszközli-e mind ezt, a legdrágább idő elfecsérlése daczára, olly csinján, olly egészen a ‘laissez nous faire’ nekünk annyira tetsző themája szerint, hogy valóban ki még most is alkotmányos féltékenységtől békózva, még mindig erősbben retteg nemzetiség s alkotmány elleni aggressióktul a kormány részéről, mint rettegne egy tökéletes dissolutióra okvetlen vezető nisusnak mindenbül mindinkább kikitünő symptomáitul, azt én legalább, álmaibul kivenni nem tudom.

A közállodalom érdekében van, Magyarországot felemelni, erősíteni; s ezen érdek kormányunk főemberei előtt világos; ámde mi saját érdekünk sem egyéb, mint fölemelkednünk, erősödnünk: fogjunk tehát kezet, vessünk tehát vállat, segítsünk egymásnak, utilizáljuk egymást. Ez az én nézetem, s még akkor is az lenne, habár - mit egyébiránt távul vagyok saját meggyőződésemmül adni - végczélunk divergáló volna, s a kormánynak némelly emberei egyedül azon rejtett ok miatt akarnák honunkat felvirágzásra segítni, hogy azt annak idejében - mert most bizony nem arra való - jól megfjessék.

Még ezen ok sem hátráltatna, hogy felemelésünk s felvirágzásunk ügyében, a kormányt őszintén ne segítsem, s hálával segítségét el ne fogadjam; mert minden kornak megvannak veszélyei, de segédszerei is, s ekkép mit ma vetendünk el honunk felvirágzására őszintén, azt jövő nemzedékek szintolly őszinte lelkülettal meg fogják tudni minden veszélytül őrizni; s ha nem, ám akkor mi legalább becsülettal fogtuk állni a szent hazafiság mezejét.

XV.

Jelenkor, 85. sz.
october 26. 1843.

Miután nem ohajtok semmit annyira mint tervem rectificatióját, vagy ha erre az teljességgel nem volna képes, valami más olly terv szőnyegre hozatalát s életbe léptetését, mellynek lényege s alkalmazása a gyakorlati élet nagyobb szabásu alapjaira állítná 'ezer tenni valóink' hosszú sorát; miután mondom ezt szomjazom, ezt sovárgom, s egyáltalában nem tud természetem megbarátkozni azon fejletlen, azon aljas léttel, melly közt vérünk olly nyomorultan pang: felkérem ezennel a nyájas olvasót, lökjön magátul előitéletet, elfogultságot s párt és személy iránti minden vonzalmat vagy ellen-hajlamot, melly bírálatát ködbe burkolni sőt meghamisítani volna képes, és kísérje telekdíji eszmém tárgyalását azon igazságos hangulattal, melly nem kedvez ugyan egy résznek is, de viszont egy rész iránt sem méltányatlan.

A dolog mélyebb s minden oldalu kikutatása végett többszer felszólítám a tisztelt közönséget: czáfolná meg állításimat s gördítne nehézségeket tervem kivihetősége ellen, mert csak így fogna salakjaibul kibontakozva feltűnni a való.

Lett is sikere felhívásomnak, s tán több helyütt, mit nem tudok; de tudtomra többek közt a 'Jelenkor' melletti 'Társalkodó' f. évi 77ik számában Morion név alatt, - és a 'Pesti Hirlap' 286. s 287dik számaiban 'egy ismeretes de nevét csak utolsó cikkében nyilvánítani akaró magnás' részéről is.

Legyen ennélfogva szabad, elmélkedésem felvett fonalát félbenszakasztanom, s a tervem ellen felhozott nehézségeket egyenesen boncz alá vennem; mert bár így bár ugy: elmesurlódás által valamikép elvégre mégis csak ki fog fejlődni a dolog; sőt hihető: czélszerűbben és szaporábban történendik ez, ha hosszadalmas fejtegetések helyett legott iparkodom elosztatni a tervem ellen felhozott nehézségeket.

Illyest azonban hadd tegyek logikai rendben s e végett hadd lépjek vissza a Pesti Hirlapnak 272ik számában már auguszt. 10ikén nyilvánított azon „Adó” alatti észrevételeire, mellyek által Balogh János ur nézeteit illusztrálva, jónak hitte - t. i. az érintett lap - eszmém fölött kimondani bírálatát, s pedig lehető legigazságtalanabb, leggyűlöletesb s minden tartalék nélküli bírálatát, s mielőtt: időt és alkalmat hagyott volna csak félig-meddig is kitarhatnom tervem főlényegét.

Éppen két hónapja ma, mikor e sorokat irom, hogy kezeimhez jutott ezen hirlapi - ugyan minek is nevezzük azt? Valóban nem tudok rá találni alkalmas kitéltet, mert minden jobb érzelmimre fagyos vizet öntött! Nevezzük tehát kimélettel - nehogy mérget méreggel, darázs-fulánkot darázsfulánkkal viszonzozunk - egyedül hirlapi elhamarkodásnak. Igen, éppen ma két hónapja hogy kezeimhez jutott a felhozott 272dik számú pest-hirlapi elhamarkodás; és én maig hallgattam, s ma is hallgatok, ha a Pesti Hirlap 286dik számában nem mutatkoznak ismét bizonyos symptomák, mellyekhez képest a Pesti Hirlap hajlama, nem, de még őszintesége is tervem iránt, legalább nekem, kétségesnek látszik.

Bonczolgassuk tehát - habár hosszadalmasnak mutatkoznék is e műtétel - az egész egy kissé részletesebben, és mennyire lehet, mélyebb gyökeriben; mert valóban - és e körül ne csaljuk magunkat - haladásunk minden kérdései, ha t. i. nem czélunk az egész status gépezetét teljes szétbomlásra hajtani s ennek romjain valami egészen új építvényt emelni, egyenesen két garasos eszmémnek, modificatis modificandis, életbe léptetésétül vagy illyféle equivalenstül függnek; s ugyanis, mivel bár akarjunk építeni debreczeni, fiumei, dunabalparti, nagyszombati vasutakat, vagy ezek jövedelmét csak hitelezni is; bár akarjunk elrendezni jobbszerű fogházakat, népiskolákat, polytechnicumokat; bár akarjuk vízcsatornákkal egybekötni honunk minden folyóit és tavait; bár akarjuk Budapestet, honunk szívét Európa legelső városainak sorába

emelni, s nemcsak országházzal de a civilisatio minden kellékeivel ellátni; szóval: bár akarjunk szellemi bár anyagit, bár ezt bár amaszt, minek egy kis nemzeti látszata volna, életbe léptetni, - és mindenütt megakadunk, ha milliók, s pedig sok és szapora milliók nem állnak rendelkezésünkre.

Vessen ennél fogva, ismétlem, a nyájas olvasó minden elfogultságot s párthajlamot magátul, mellyhez képest a hazának nem egy fia, fájdalom, de csak hallani sem akar, s annál kevesebbé olvas ellenvéleményt, mikép aztán természet szerint vagy nem lép életbe semmi, vagy csak egyoldalú és csak emésztetlen assimilálja magát a nemzeti testtel, s ekkép vagy szünetlen pang, vagy lázba keveredik a hon.

Az, ki vérenek valódi híve, s e szerint nem áldozza fel honunk javát mellékes nézetinek, azaz vagy saját hasznának vagy dicsvágyi szomjának, s e felett lángoló honszeretetének daczára, viszont illúziók nélkül képes megbírálni jelen körülményinket, az, bármilly nagy ellenzékben legyen is egyébiránt bár kivel és bár mi körül, egyben legalább köteles kezét fogni, vállat vetni, és ez nem egyéb mint az „Adó” kérdése. S ugyanis, mert honunk, ha készakarva s legotrombábbul nem akarjuk magunkat elszédíteni s csalálmakba ringatni, napról napra aggasztóbban közelít valami feneketlen csődperféle örvényhez, mellyben a magyar vér s magyar alkotvány alkalmasint örökre elmerül, és mellyet ekként minden áron távol tartani kell; úgy hogy az, ki s e h o g y sem kíván illyeshez járulni, azaz ki s e m í g y s e m a m u g y nem akar kitelhető fillérével hazája bukásával legszentebb kötelességileg szembeszállni, minthogy csődper ellen nincs más gyógyszer mint ‘pénz’ vagy ‘hitel,’ - az, ábrándjai közt vagy nem tudja mit tesz s vízbe fuladóhoz hasonlít, ki nem látja a mentésére siető bárkát, de e helyett szalmaszálok vagy fényes buborékok után kapdos, vagy - nem átalom ezennel kimondani - egyenesen gyáva here, kinek a haza soha nem volt egyéb mint privát élelemház s csak önmagát illető kincstár; vagy nyomorult hypocrita, ki a haza szent nevét, magasztos kísérvével egyedül eszközül használja saját ocsmány céljai elérésire!

A conservativ és haladó - mint egyik előbbi „Két Garas” cikkemben érintém - helytelenül különböztetett pártoknak daczára ‘Adózók’ s ‘Nem-adózók’-ra oszlott is ennél fogva honunk kiváltságos lakosa, igen, ennél fogva; mert bárki mit mondjon, sok becsületes magyar ember, melly még van, tisztán felfogván vagy legalább sejdítvén, nemzeti diagnosisunk aggasztó létét, késznek érzi magát, habár nehezen esnék is, csekély töredékével még is és akárminő társaságban kiállni a gátra, csak hogy vére, csak hogy szabadsága ne bukják.

Hozzuk emlékezetünkbe a legközelebb történeteket, s nem fogjuk tagadhatni, hogy az adó kérdése a legelágzóbb politikai nézetűeket ugyszólván egy pontba hozá. Mihez azt vagyok ragasztani bátor - s itt különös figyelemért esedezem - hogy még sokkal többet s alkalmasint a nagy többséget egyesíté vala egy pontba, ha bizonyos párt, s meg akarom engedni szent, de Isten tudja, szerencsétlen buzgalmában nem sorozza mind azokat keverten és leggyűlölete-sebben a n e m - a d ó z ó k gyáva s valóban megvetést érdemlő osztályába, kik szintugy buzogtak s buzognak áldozni a honért, mint bármilly magyar ‘Exaltado,’ csak hogy olly modorban, és olly formák s olly biztosítékok közt, millyeket az ugynevezett ‘haladó,’ de jobban mondva ‘adót buktató’ párt látott kitűzni jónak, adózni nem akartak s nem akarnak.

Nem nem! Magyarországon - s én nem szeretek a nemzet nevében szólni, de arrul tökéletesen meg vagyok győződve - sokkal kevesebb, szavazattal bíró kiváltságos van, ki egyáltalánban semmihez járulni nem akar, mint létezik kiváltságos, ki illyes vagy ollyas alakban de őszintén kitelhető tehetségével hona javáért a gátra kiállani volna kész.

Ha ki a vármegyei kezelés eddigi örvényeibe s a nélkül hogy látszata lenne, pénzét lökni nem hajlandó, abból még nem következik, hogy azért a ‘Nem-adózó’ gyűlöletes szégyennevet már rája sütni szabad volna.

Az adó kérdését illetőleg némi tekintetben három osztályra szakad a magyar kiváltságos közönség. Az egyik osztály kirekesztőleg a domestica egy részének elvállalásában látja vagy

legalább látta eddigelé azon módot, mellyhez képest honvirágoztatólag és alkotványilag járulhatna az adóhoz a magyar kiváltságos; a másik ellenben a domesticábani részesülés nélkül is gondol járulhatni s akar is járulni honunk kifejtéséhez; a harmadik osztály végre, ha tán nem mondja is ki, vagy tán éppen ellenkezőt állít, sem a domesticában sem más bármi nemű teherben egyáltalán részt venni nem akar, s e szerint tulajdonkép, mint fentebb érintem, két fő vonásra szakadott és szakad a magyar kiváltságos közönség, ugymint ‘adózni akarók’ és ‘adózni nem akarók’-ra, azaz dolgozó méhekre és herékre, vagy más szavakkal ‘tény-hazafiakra’ és ‘száj-hazafiakra,’ mert én legalább egy cseppet sem vonakodom minden czikornya nélkül itt egyenesen herének keresztelni azt, ki mennyire tehetsége bírja, nem volna kész így vagy amugy de valamikép egy kis töredéket vinni a haza felvirágoztatására, midőn alig létezik olly szerencsétlen, ki egyenesen megvallani nem bírna, hogy ő a hazát csak fejős tehénként tekinti, a haza szent nevét pedig egyedül mellékes czélainak elérhetése végett pengeti pompásan.

Már milly arányban létezik nálunk ezen két osztály, t. i. mellyik számosabb, a száj-hazafiak vagy a tény-hazafiak osztálya-e, azt nem vagyok apodictice számszerint meghatározni képes; annyit azonban fentebbi állításomhoz hasonlólag mondhatok, hogy becsületesen és lelki üdvömmön kívül kész lennék mindenemmel kezeskedni, ha illyes eszközölhető volna, mikép az adózni akarók száma, honunk kiváltságosai közt hasonlíthatlanul nagyobb, sőt az adózni sehogysem akaróké vajmi kis töredék, ha - minden hyperconstitutionalis phrasisok nélkül szólva - **1)** az illetők előtt tudva volna, mellyik azon számmennyiség, mellyen felül őt megterhelni senkinek kényétül kedvétül nem függne; és **2)** ha valami remény is mutatkoznék, hogy az új teher után új haszon vagy legalább új kellem is fejlődik.

És most lépünk pillanatilag a mindennapi élet viszonyainak gyakorlati mezejére s kínálunk; meg ezen valakit subscriptióval. Gonosz munka, tudja az ég; volt benne untig tapasztalásom, és bizony mondom nehéz - némelly lelkeseket, kik előtt honunk felvirágzása minden, és némi szelesek, kik mint legyenek mindenbe belé toppannak, kivéve - a nagyobb részt valamire birni, ha tudva van is előtte **1)** hogy csak ‘e n n y i t, s n e m t ö b b e t’ fog legroszabb esetben fizetni és **2)** ha olly kecségtetőnek mutatkozik is a járuléka utáni egybeházasított önhaszon és hazai dísz, mikép azon kételkedni még a legtamásabb sem képes. Még ezen esetben, vagy inkább: ezen két föltételnél fogva sem számíthatni igen sok magyarra, mert hiába, igen sok magyar, noha természetileg nem fukar, bizony nem szeret fizetni, vagy jobban mondva ‘egyesülve fizetni,’ minthogy részint soha nem bírta még felfogni az egyesületi szellem büvös hatását, részint Árpád bevándorlása óta mai napig, mi tagadás benne, pénzének csak felette gyér számu kezelője nem csalta meg őt, azért mondom, fizetés dolgában még a felhozott két feltételnél fogva sem számíthatni igen sok magyarra. Hát ha még e l m a r a d ezen most érintett két föltétel, s nem tudja, tulajdonkép mennyire kötelezi le magát, sőt sejt, hogy majd felcsigázzák őt jól, legyen csak egyszer a csapdában; más részről viszont felvállalt terhe után magára nézve éppen olly kevés hasznót sejt sőt lát mint a hazára nézve valami új dísz: akkor, ha ‘nem-adózó’ színben jelenik meg a nagyobb szám, éppen nem csuda; ámde az csuda, hogy lehet és van ember, ki előtt illyes váratlan.

S ime addig is, míg ígéretem szerint annak bonczolása jó sorba: valljon mit mivelek, ha megfizetnek, hogy az adót megbuktassam, némi főpontokra szorítva azon ok, miért szült a házi adóbani részvételre izgatás annyi visszahatást. S ugyanis azért, mert felette sok, vagy is inkább a nagyobb szám illy módon okoskodék magában: „A domestica nem állandó és elhatározott summán alapszik. Egy század óta (példaul Pest vármegyében) majd tizenkétszer annyira nőtt. Fölemeltetése pedig, valamint a követ- alispán- s a t. választás jobbadán némi egyes dicsvágyu pénzfecsérlőktől és fényes szózsarnokoktól függ. Ha tehát eleinte nem volna is elviselhetlen, idővel azzá válhatnék, sőt bizonyosan azzá válik - mert vajmi sok az éhes és egyedül a sült galambot kedvelő magyar, - ha, mint ostrom-visszaveréskor, nem állnánk sajátunkat védőleg éjjel nappal d r á g a (!) cortesekkel a gáton, mi nem legjobb s e mellett nem

leggazdaságosb mulatság. És ezenfelül: felét fizetve annak, mit eddigelé egészen az adózó fizetett, természet szerint minden megmarad a régiben; tehát - ne adózzunk.” S felriad, boszankodik és gyaláz a tulzó párt, és gyáva csábításról szól; holott, s nem áttallom ezt ismét kimondani, súlyosb nyavalyában sorvadna vérünk, ha illy felszínes manipulációk meggyőzőek vala a nagyobb részt, mert ez puha velőt sejtített, midőn a ‘nem adózzunk’ rivalgásai által legalább annak adá symptomáját, hogy őt könnyen meg nem nyergelhetni, minél én legalább, constitutionalisabb kvalitást nem ismerek, lelje kedvét más egyébiránt bármi másban.

Én, mi személyemet illeti, ismétlem, testestül lelkestül, legszivesebben a domesticába szerettem volna fizetni; mert éppen azon *i g n o t a q u a n t i t a s* és azon zsarnokság, melly azt napról napra magasbra emelni törekedett volna, és mellytül olly sokan rettegnek s méltán, kényszerítendné az ország olly számos rest, hanyag, kötelesség-felejtett fiait, kik csak fejik vagy szopják a hazát, *pro aris et focis*-ként nemcsak lakni a hont, de érette küzdve vele virágozni vagy vele bukni; s ennél üdvösebb semmi nem lehetett volna vérünk ujjaszületését tekintve.

A legtisztább szándékkal, megengedem, de egyszersmind a legpéldátlanabb felszíniséggel, meg kell engedni, kezelt műtétel azonban nem sikerült; míg én személyemre nézve, az egész operatio folyta alatt - minthogy, mint már ezelőtt érintém, fel voltam hívva: ne rontanám meg az ügyet - sem mellette sem ellene de csak egy szót sem irtam sem nem szólottam, s csak akkor, t. i. július 10én léptem, az adó ügyét más alakban szőnyegre hozva, a nyilvánosság mezejére, mikor annak elbukta körül maguk az izgató fővezérek éneklék el a ‘de profundis’ keserű nótáját, s ekkép legkisebb kétségem sem lehetett többé, hogy az, ez uttal legalább, miután legvérmesebb sáfárai desperáltak sikerén, elesettnek, holtnak, eltemetettnek tekinthető, s e szerint én azon többé nem ronthatok semmit, mitül annyira tartott az ügynek nem egy barátja; de e helyett tán nekem sikerülhetne azt ismét ha nem is életbe hozni - mit egyébiránt éppen nem követelek, mert igen ismerem hatásom parányi létét, s e mellett vesztett ügyet nehezebb kivívni, mint szüzet - de azt legalább némileg mind azon odiumaibul kivenni, mellyekbe sülyeszté azt a tulhév.

Én loyálter bevértam az adói izgatók műtételének egész folyamát lepergésig, s csak akkor, midőn elesett az, léptem pályára, szerencsémert legtisztább szándékkal saját modorom, saját eszem szerint azon ügy körül megkisérlendő, melly ügy sikeres eldöntésén, s mielőtt késő volna, forog ítéletem szerint létünk és nem létünk.

Már ez után, kérdem hazánk méltányosbjait: nem volt-e némileg jogom azt várni sőt azt követelni, hogy hasonlólag minden bolygatás, elferdítés s gyűlöletesség tétel nélkül tervemet legalább fővonásokban s félig meddig kitárni engedjék, legalább azok, kik az adó dolga mellett olly hangosan s látszólag olly őszinteséggel szólaltak meg nemszünőleg fel?

A loyaltas törvénye szerint, mellyhez képest, azt a jelen esetre alkalmazva, az adó dolgát valósággal és őszintén szíven hordó köteles lett volna fáradozásimnak szabad kört engedni: hadd futnék azon egészen vagy legalább némileg keresztül, - a loyaltas törvénye szerint, mondom, nem várhattam kevesebbet.

Mennyire felelt azonban meg várakozásomnak, s azt hiszem, legméltányosb várakozásomnak a 272dik számú pesti hirlapi czikk, mellyet⁸ alatt egész kiterjedésében ide csatlok, melly már

⁸ **Adó.** Tisztelt barátunk, B a l o g h János ur, több hét előtt egy czikk beküldésével örvendeztetett meg az adó dolgában. - Miért nem adtuk azt ekkorig? s miért adjuk most is töredékileg? az iránt neki magánylag számot adandunk, s nem lehet kételkednünk, hogy okainkat eléglenni fogja. - De még most is, mielőtt az adó dolgában becses értekezésének csak töredékét is közölnök; vagy is helyesebben, mielőtt az adóról fejtegetéseket ujra megkezdenők, egyetlen észrevételt kell előre bocsátanunk azon momentumra nézve, melly időközben az adókérdés iránti nyilvános eszmecsere mezején feltűnt.

Mintegy két éve, hogy a házi adó kérdését agitálni kezdtük, s kezdetben mindjárt, s folytonosan mindig a házi adóra (megyei s országosra) szorítkozánk, mert szemünk előtt tartók, hogy alkotmányos

akkor jelent meg, mikor pályámon még valósággal meg sem indultam, s mellyel a jövő számban veendek még egy kis részletes bonczolás alá, - arrul ítéljen a nyájas olvasó.

Többnyire, mielőtt berekeszteném e cikket, még némiekre figyelmeztetni vagyok bátor a tisztelt közönséget.

Ha ki bizonyos ügynek nem barátja, éppen nem vétkezik a loyaltas törvényei ellen, ha legott utját állja az egésznek. Ha ellenben barátja valaki bizonyos ügynek, s neki nem sikerült azt

ország polgáraihoz szólunk s ezek közt az adómentes nemességhez; azt gondolók tehát, hogy az alkotmányosság eszméjével sem volna megegyezhető, de a közteherviselés elvével megbarátkozásra sem igen volna édesgető, ha mindjárt olly adó elvállalásrai készségünk nyilváníttásával törnénk be az ajtón, mire nézve az adótól idegenkedés enyhítőjeül nem hivatkozhatnánk azon alkotmányos garantiákra, mellyek nélkül adót fizetni széles e világon soha egy constitutionalis nemzetnek sem jutott még eszébe, sőt a melly garantiák egyenesen különböztető jelek a szabad és szolga nemzet közt, s az alkotmányosságnak lényeges criterionjai. - Nem azt mondók tehát „mi készek vagyunk mindenre adózni, felelősség, számot-követelés, föltétel nélkül” - mert ez bizony nem igen édesgető argumentum; hanem azt mondók: „hagyjuk a hadi adó kérdését, az országvédelmi rendszer átnézése idejére; hanem vállaljuk el a házi adó aránylagos együttviselését, mert erre nézve kezünkben van mind azon garancia, mi nélkül adót fizetni annyit tesz, mint constitutionalis polgárnak nem lenni; ezt mi magunk határozzuk meg, magunk vetjük ki, magunk kezeljük, magunk veszünk róla számot, szóval: magunk tesszük mind azt, a mi az adófizetést a valódi szabadság legfőbb manifestációjává avatja, s így birjuk mind azt, a mit alkotmányos nemzet a közteher-viselés feltételeül kívánhat, avagy valaha kívánhatott.”

Mi ezen tactica eredményét mind a mellett is, hogy értetlenebb nemestársaink felizgatása az adó dolgát pillanatnyilag problematicussá teszi, meglehetősen elégelhetjük, - mert, bizton merjük állítani: nincs nemzet, mellynél békés uton e kérdés az adómentes osztályoknál valaha ennyire haladt volna. Midőn Irlandban, először üték fel a repeal zászlóját; annak még csak ennyi sikere sem volt. - Egy vágásra élőfa nem dől. - Azonban voltak, kik azt mondák: ildomatlanul kezelők a házi adó kérdését; és zátonyra vivők, és isten tudja, mit nem tevének. - Mi (mert gyarló emberek vagyunk) ájtatos kebellet várók annak mintapéldányát, mint kellett volna, vagy kellene most az adó körüli eszmecserét vinni, miszerint azonnali eredményre jöhessünk. - Végre megérkezék a tanulás percze s legelső lépésül azon állítás, hogy a ki minket ildomtalanságrul vádol - m i n t a l k o t v á n y o s p o l g á r - sublimis ildomsággal kinyilatkoztatja: miszerint ő a világon mindenre s minden felelősség, minden számot-követelés, minden feltétel nélkül kész adózni; - természetesen csak maga részéről, mert neki van; de ezen politikai hitvallomását másokra nem tolja stb. - Nekünk csak most vala tehát alkalmunk azon oktatásban részesülni, hogy alkotmányos országban az embernek szabad más politikai hitvallomásának lenni saját személyére nézve, s másnak a közönségre nézve; - de akármin legyen is ez, nem kétségeskedünk kijelenteni: hogy illy *anticonstitutionalis confessio* val kezdeni az adófizetés eszméjének népszerűvé tenni akarását, a legildomtalanabb ildom, mit valaha ildomos ember kiildomozhata. - Vettünk is nyomban egy igen drasticus modoru barátunktól egy levélkét, mellynek gyengébb, tehát közölhető része ekképen szól: „Ha valaki az adókérdést le kívánja a zátonyról csökönözni, igen ajánlható neki, hogy azon eszmék körében forogjon és maradjon, mellyek az alkotmányos élet feltételeit képviselik, különben hihető, hogy hajója nem fog vitorlázni; mert valószínű, hogy bármely személyes vonzódással és szeretettel viseltessék is az absolutismus iránt, igen számos magyar fog találkozni, ki az alkotmányt pártolandja és védendi, a meddig - tudja. A mint tehát m i n d e n alkotványnak l e g e l s ő és fundamentalis ismertető jegye, elve, életföltéte: a nemzet vagyonáruli rendelkezés, a bevételek és kiadások szigorú összevetése, számolása, fenntartva a képviselő test részére, vagy semmi fogalma nincs azon egyénnek az alkotvány eszméjéről, ki számadás és felelősség n é l k ü l akar adózni akármire, akármennyit, - vagy az alkotmányos élet reá nézve h o r r e u r, tehát a szolgaságot - itt bizonyosan a ragyogót - sokkal előbb helyezi. S o i t, de siker reményével senki sem tolhat egy alkotmányos nemzet elibe, absolutismusi ideákat, elveket, formákat, érzelmeket, és azért ki sem is kerülheti, hogy az olly író, a ki ezt teszi, h o r r e u r - t okozzon.” E momentumot nem lehet hallgatással mellőznünk, midőn az adó kérdése lapjaink hasábjain újra felkerül. (Lásd: Pesti Hírlap 272 sz.)

életbe hozni, annak már - legalább mennyire én fogom fel a loyaltas szabályait - nem illik s ekkép nem szabad, nehézségeket gördíteni az ellen, legalább míg nem végezte be némileg eljárását, ki hasonló célnak elérése végett lép pályára. S ki ezt teszi, a loyaltas csorbítása mellett még könnyen azon gyanuba is esik, mintha a dolog sikere nem fekünnék annyira lelkén, mint saját maga vagy pártjának érdeke.

Lépett volna tervem ellen a pesti hirlap akkor fel, mikor fővonásokban némileg már kifejtém vala annak fő lényegét: úgy nem szólok vagy legalább panaszolva nem említem az esetet; mert ki a nyilvánosság mezejére áll, bár ki legyen is, az nem követelhet kiméleti kiváltságot; midőn más részről azt hiszem, mindennek, ki valamelly ügy barátjaul adja ki magát, kötelessége azt, ki a mellett szól, habár más modorban is, legalább fő vonásilag kihallgatni, mielőtt eljárását olly idéntlenül legunyolná s gyűlöletessé tenné, mint azt a pesti hirlap ide kapcsolt cikkében tevő; miről a tisztelt olvasó könnyen meg fog győződni, ha olly szives vagy inkább olly méltányos és igazságszerető, legelsőben is megolvasni a most érintett s ide csatolt pesti hirlapi cikket, s aztán emlékezetébe hozni, hogy e cikk rögtön legelső 'Adói' közlésem után, mielőtt bevárta volna de csak a legközelebbit is, már fejemre sujtá a legszívtelenebb anathemat.

Háboru, tollvita, ujhuzás a pesti hirlappal azonban nem célom, tudja az ég. De akkor, midőn egyedül rectificált nézetek képesek minket azon tömkelegbül kikormányozni, mellyben részint körülményileg, részint felhevült vérileg keringünk, akkor olly tárgy tökéletes kifejtése végett minden tekintetnek háttérbe kell vonulnia, melly tárgyhöz egy Deák Ferencz kötő politikai létét, s alkalmasint méltán, minthogy azt szoros igazságilag lehetetlen politikánk s minden eljárásunk alpha és omegája-ként el nem ismernünk; s pedig mert új kutforrások s innen következő nagyobb tehetség, vagy más szavakkal: az adó kérdésének egy vagy más alakbani diadala nélkül - tán a vegyes házassági s efféle metaphysikai kérdéseket kivéve - bizony semmiben de csak egy tapodtat sem fogunk haladni.

Vegyen tehát egy kis időt magának a tisztelt olvasó, ismételve kérem, s üssön bár, csak hallgasson ki: s előre tudom meg fog győződni, hogy vannak bizonyos hazai életkérdések, mellyek előtt minden antipathiának, minden pártérdeknek elhallgatni s annyira megszűnni kell, hogy víja ki a sikert bár Péter bár Pál, vagy jobban mondva: bár Péter bár Pál arassa a kivívott sikeri tapsot, ha tán érdemetlen s ekkép bitorolva is, azért mindegyik, ki hazafi névvel jogtalan ékeskedni nem akar, köteles, mennyire csak bírja, annak kifejtéséhez járulni, vagy azt legalább nem nehezíteni, nem hátráltatni; és illyen hazai életkérdés, melly körül így vagy amugy, de valamikép egyesülni kell, ha valódi élet s nemzeti felvirágzás helyibe nem akarunk állítani szünetlen rideg elvfitogtatást és parlag szódagályt, bizony mindennek előtt az adó kérdése.

Fejtegessük ehhezképest annak lényegét, és pedig a pesti hirlap 272dik számára hivatkozva, még részletesebben jövő alkalommal.

XVI.

Jelenkor, 87. sz.
novemb. 2. 1843.

Legközelebb tárgyalásom vég themája s tulajdonképi egybevonatja az volt, hogy az adó kérdésének így vagy amugy de valami módu eldöntése nélkül a gyakorlati élet mezején némi rideg és parlag kérdéseket kivéve, egy kissé nagyobbyszerűleg de egy tapodtat sem fognánk haladhatni; s hogy ekkép az adó kérdését mind azoknak, kik honunk előmenetelét őszintén szomjazzák, nem mondom így vagy amugy, de valamikép s elkerülhetlenül vagy elő kell mozdítani, vagy legalább nem szabad nehezíteni, vagy éppen hátráltatniuk.

Most, miután bizonyosan nem célom a pártok szétágzását nevelnem, de legforróbb ohajtásom az volna, hogy ha nem mindenben is, sőt sokban sem, legalább némieken egyesülnénk; most ismétlem s újra erősítem, mikép tennivalóink során e pillanatban valósággal nincs is egyéb igazi életkérdés előttünk, mely elsőséget érdemlene, vagy halasztást ne szenvedhetne, mint az, hogy a garasokkal így vagy amúgy, de valamikép elvégre eléálljunk, s pedig mennyire lehet „mindnyájan,” s mennyire lehet „aránylag;” mert garasok nélkül tulajdonkép csak az úgy is már eléggé vastag codex fogna növekedni, kevés garas ellenben, szükségünk tengerét tekintve, egyedül parányi, hozzánk vagy legalább nemzethez nem illő eredményt szülhet.

A p. hirlap szerkesztője a fiumei vasutat, a fiumei kikötőt nevezi életkérdésnek. Más tekintély ellenben a balparti, a debreczeni vasutat tartja illyesnek. Egy valaki továbbá csak minap állítá azt teljes meggyőződéssel és sokakat meggyőzőleg, hogy politikánk mezején semmi nem volna annyira sürgető, mint az új büntető- és börtön-rendszer minélelőbbi behozatala. Mások pedig főképp a határvámok megszüntetésében, folyók szabályozásában s belközlekedések megalapításában látják életünk főkérdését megoldva; midőn mások megint inkább jobb és általános nevelésben, politikai viszonyok igazságos elrendelésiben s effélékben keresik azt, s így tovább, ezer alakban, ezer árnyéklatban. Csakhogy egyben minden felfogású, minden színű, minden vallásu egyetérteni, vagy legalább egyet sejteni látszik, abban t. i. hogy mibenlétünk nem forog közönyös, de életkérdések közt.

Már ha így áll a dolog - s ha szemeinket nem hunyjuk be, valóban meg kell vallanunk, hogy az így áll - akkor nem elég s nincs ideje többé, hűsítő, pillanatig könnyítő s efféle palliatív s ephemer gyógyszereket választanunk, de idővesztés nélkül komolyan és szilárdul ollyasokhoz kell fordulnunk, mellyek - a nélkül hogy az egész organismust sarkaiból bontanák - valósággal és öncsalás nélkül hatnak az élet mélyeibe.

Ámde kérdelem: hat-e a fiumei vasut és kikötő illy mélységre? Felelet: bizony nem hat, mert pénz vagy legalább 'kezeség nélkül' nem egyéb, mint szép álmom az egész. S így hasonló okból szinte nem hat a debreczeni és balparti vasut sem, valamint az új büntető- és börtön-rendszer sem, és mind az sem, miket most legközelebb annak bebizonyítására sorolék elő, hogy habár leghasznosbak, legsürgetőbbek, sőt legelkerülhetlenebbek is mind ezek - mit ez uttal nem akarok vizsgálni vagy tagadni - azért még sem alkothatják egészségünk helyreállításának gyökérgyógyszerét; s pedig egyszerűleg azért, mert egész lényegük mindaddig nem más mint füst, míg igazi alapjuk megvetve nincs, azaz, míg nemzeti testünk nem fogta assimilálni magával azon egyedüli gyógyszert, mely az élet felé még fordulást tehetne nyomorult pangásunkon, s melly gyógyszer nem egyéb, mint sok és szapora pénz, mellyet azonban ha önhasznunkra sőt önmegmentésünkre nem állítunk ki így vagy amúgy de valamikép saját magunk, bizony nem fog nekünk azzal szolgálni senki is a világ tág terén, annál kevesebbé fog az lehullani számunkra a holdból.

Akármikép himezzük hámozzuk is ennél fogva a dolgot, vagy zsebeinkbe kell nyulnunk, vagy minden szebb reményinkre fagyos vizet öntve, aljas soha fel nem viruló létünkkel megbarátkoznunk. E dilemmából nincs valódi kibujás, mondom, mert bármikép erőlködjenek is az illetők egy harmadik utat kitalálni, azért, tán saját magukat s a híg velők seregét kivéve, de egyetlen egy higgadt gyakorlatival sem fogják azt elhitetni, hogy Magyarországon mindaddig bármi nagyobbyszerű s nemzethez valósággal illő vehesse kezdetét, míg kiváltságos osztálya így vagy amúgy de valamikép s egyenesen nem járul annak investitiojához.

Mikor számos évvel ezelőtt - legyen szabad ezen példát, s pedig valóban nem autobiographiai fitogtatás, de egyedül a szőnyegen fekvő tárgy világosb kifejtetése végett előhoznom - a budapesti állóhid tervével állottam a végett elé, hogy ki legyen elvégre valami példa által víva azon elv, mellyhez képest új haszon és új kellem eléréseért mindenki tartozzék különbség nélkül egy kis új terhet is venni aránylag magára, akkor szintugy átlátta mindenki mint ma,

bár elveire nézve aristocrata, democrata, absolutista vagy republicanus volt volna is, hogy jó közlekedések a hazában mód nélkül fognak eleveníteni a honi test vérkeringését. Szónoklott s irt ennél fogva nem egy, az utak jobb és czélszerűbb elkészítéséről, Macadam rendszeréről s viszont a gránit koczka-utak elsőseiről; más pedig a vasutak, más megint a vízcsatornák czélszerűbb létéről, s így tovább; míg, tudom sok mással, én magamban így okoskodtam: „Szép mind ez és vajmi üdvös, s nem tagadhatni, illyesek okkal móddali életbeléptetése nélkül soha igazi elevenségét, akármikép törekedjünk is minden másban, elérni soha nem fogja honunk; ámde ha nincs pénz és sok pénz, ugyan mikép fog mind ez felállani? Maga magától csak nem!” És ekkép mindennek előtt pénz kell, s pedig sok pénz, ha t. i. rideg okoskodással, s mint a német mondja: ‘politische Kannengieszerei’ s ‘unnütze Plauscherei’-jal, vagy legjobb esetben némi miniatur-féle nemzeti torzokkal be nem érjük. Pénzt azonban és sok pénzt ugyan ki fog adni? Tán a jó isten, t. i. a magyarok istene, s megbabázik s megfiazik érettünk Körmöcz; vagy tán az idegen? Bizony nem az! Avagy tán azt is a tehetetlenebből sajtoljuk ki? Nem nem, mert ez nemcsak igazságtalan s méltatlan lenne, de kivihető sem volna, mert hol nincs, ott ne keress. Hol fogjuk tehát az istenért találni a jobb közlekedésekre mulhatlanul megkivántató pénzt? Felelet: sehol egyebütt, mint azon elvben, melyhez képest új kellemért, új haszonért kiki tartozzék aránylag egy kis új terhet is venni magára. Illy elv tehát ez esetben, t. i. a közlekedések dolgában, a legmélyebb gyógyszer, s nem a gránit-koczka, Macadam, vasut, vízcsatorna s efféle; mert mind ez, bármily dicső legyen is egyéb-iránt, még is csak ‘ráépítvény,’ mely az érintett elv nélkül, alaptalanul ing a levegőben. S így lön, hogy reméllem ‘hidul’ nemzethez illő közlekedésekre, életbe lépett az **1836**ki **26**ik törvényczikk, s ennek következtében kerekedett vállalkozó, épül a hid, s hinni akarom további kifejtésünkre nézve átlátja a nagyobb rész, milly balgaság, s valódi önbüntetés, a nemfizetés rideg elvében keresni szabadságot, mert hiszen a lánczra fűzött rab sem fizet, azaz semmihez nem járul pénzzel, s azért még sem szabad; de fizetés dolgában a szabad és nem szabad közt egyedül az képzi a demarcationalis lineát, hogy az első arra költi pénzét, mire neki tetszik, midőn a másik előitéleteinél fogva, még élete megmentésére sem mer költeni, s annál kevesebbé némi új kellemek megnyerésére, vagy idegen kéz által nyergeltetik meg.

Az előre haladott idő s jelen körülményink stadiumában mutatis mutandis ma a két garasos eszmével vagy ennek aequivalensével, honi kifejlésünket tekintve, éppen így állunk, mint állott **1836** előtt a mindenki által aránylag fizetendő vám elve a most épülő hidhoz, s ebből - becsületünkre akarom hinni - fejledező nagyobbszerű közlekedésünkhöz; s ekkép bár akarjuk Fiumét, Debreczent, Bécset Budapesttel vasut által egybekötni, s az első derék kikötővel ellátni; bár akarjunk, folyóinkat elrendezve, a Balatonba és Fertőbe a Dunából gőzösön eljutni; bár vágyjunk czélszerűbb fenyítő- és büntető-rendszer, népiskolák, polytechnicumok s effélék felállítása után; bár tüzzük ki a határvámok eltörlését felvirágzásunk legmélyebb talpköveül, s így tovább: pénz kell mindennek előtt, s pedig sok pénz, vagy hitel, mi azonban mind egyre üt, mert csak mi lehetünk az evictorok, hahogy illúziókkal jól nem lakunk, vagy másokat jól lakatni nem célunk, s elvégre valósággal nemzeti szabásokként buzgalkodunk rendelkezni, s nem akarjuk a világ, sőt legközelebb szomszédink gunynyilainak, s igen méltán, kitenni magunkat, mintha több volna bennünk a nagyravágyás, mint az igazi nagyság, s erősebb a pártok és külön osztályok kölcsönös gyűlölsége, mint az őszinte hazaszeretet, s mintha akarnánk ugyan nagyok lenni, de inkább az olcsó liberalismus máza által s felfuvalkodva csak külsőleg, mint tettel s némi áldozattal, szerényen s belsőleg.

Ne hímezzük hámozzuk a dolgot ennél fogva szűkkeblűleg, s magunkat és másokat mystificálólág, ismétlem, de hasztalan phrasisok elszónoklása s meddő theoriák fitogtató vadászata helyett, nyuljunk inkább gyáva keringelés nélkül loyaliter zsebeinkbe, s fizessünk akár így akár úgy, de valamikép, s induljunk virágzásnak, vagy pangjunk és hizzunk, ha bírjuk, utóbb is nyomorult középszerűségink közt. Ezt azonban, tudom, senki köztünk nem akarja, sőt

minden igazi magyar utálattal löki magátul ezen undok lét képét, s ekkép ismétlem nyuljunk zsebeinkbe, bár így bár úgy, de valamikép, mert pénz és sok pénz nélkül nemzetileg, s ekkép hozzánk illőleg, semmiben sem rendelkezhetünk; sok pénzre pedig csak úgy tehetünk szert, ha a honban egy de egyetlen egy váll sem vonul vissza azon teher alól, melyly investitiókép hazánk felvirágzására volna általunk aránylag s ekkép köz és egyesült erővel viselendő.

Én az előre haladott idő s jelen körülményink stadiumában nem ismerek és nem látok pangásunkat megszüntető s vérünket élethez vezető s majd felvirágoztató más gyökeres gyógyszer, mint a mindenki által investitiókép aránylagi fizetést. Mert jóllehet sokat vihetni végbe, mint az első czikkeimben állítám, minden vagy legalább sok pénz nélkül pusztá tollvonással, mint például az aviticitás eltörlését, vagy annak modificatioját, szintugy a városok elrendezését s több effélét, mikrül, ha időbül s erőbül ki nem fogyok, később még szólandok: azért a dolgok alkalmazásában nagyobbyszerüleg s mielőtt késő volna, akárki mit mond, bizony még is csak az investmentalis tőke adja meg a valódi elevenséget s igazi életet, kivált olly honban, mint a miénk, melylyben a kiállító erő olly csekély, melyly mindenben olly sinylő, s melylyben ehhez képest a pénzforgás is olly aggasztólag lassu.

Féltekenyen s aggódva kísértem is ennél fogva, mint fentebb már többszer érintém, az adó körüli agitatorok eljárását a csak akkor, mikor a felvett formában tökéletesen elesettnek mutatkozott az ügy, léptem sorompóba, szerencsémert legtisztább szándékkal, de saját modorom szerint, vagy inkább valami új formában részemről is megkísértendő; valami új formában mondom, minthogy bármi megbukottat s gyűlöletessé váltat szintazon köntösben, melylyben megbukott, újra s rögtön hozni szőnyegre, kivált valami felingerlett s úgy szólván vaklázban levő sokaság ítélőszéke elé, rendszerint, vagy bizvást mondhatni, soha nem szokott járni jobb sikerrel, mint sültet szintazon mártalékkal tálalni fel, melyly a nagyobb részben már csömört szült.

Noha tehát azon fontos okoknál fogva, melylyekkel fentebb állék elé, legszivesebben fizetek is vala, mi engem illet, a domesticába, azért nem valék olly ujoncz, s olly tapasztalatlan, ismét azon martalékban hozni az adó dolgát a közönség elibe, melylytül s tán legfőkép az igen is sok kínálgatás s ezzel tőszomszédú zaklatás következtében, olly nagy nauséát kapott már a nagyobb rész. S így lön, hogy egy hosszadalmas és részletesb tárgyalatás bevezetésül f. e. junius 8kán a Jelenkor 45ik számában közrebocsátám adóruhi legelső cikkemet, melylyet, mint legközelebb felhozám, legott nyakon ragadott, legunyolt s lemocskolt a 272dik számú p. hirlap f. e. august. 10rüli czikke.

S most alázattal kérem a t. olvasót, vegyen magának annyi időt, s olvassa adóruhi legelső cikkemet figyelemmel át, s olvassa utána rögtön a 272-dik számú p. hirlapi cikket. Legnagyobb alázattal, vagy inkább a haza felvirágzása kedvéért kérem én fel őt erre, minthogy nem közönyös dologrul van szó, de valóban olly életbe vágóru, melylynek kellő időben, mielőtt késő volna, így vagy amugyi eldöntése körül forog, nemzetileg szólva, létünk, nem létünk, s melylynek közelebbbrüli s részletesb tárgyalatása ekkép még nem pedantismus, vágy éppen doctrinair-féle dagály, de tán egyenesen kötelesség. Olvassa s hasonlitsa e két cikket össze a tisztelt olvasó, kérem, s ugyan nem azt fogja-e találni, kérdem, mintha az ellenem gördített legméltatlanabb vádak írója sokkal több gyűlölséget s boszut forralna ellenem, mint táplálna keblében vágyat, az adó kérdését kivíva látni.

S ugyanis: themám lényegét fel nem fogva, vagy jobban mondva, felfogni nem akarva, s ekkép annak mélyébe éppen nem hatva, legelsőben is kitálal egy rakás alkotványos elvet legnagyobb általánosságban annak megmutatására, milly józan tactica után agitált ő s elvbaráti az adó dolga körül, s eljárását ez ügyben az én eljárásommal (!?) egybehasonlítván, nota bene mielőtt úgy szólván csak el is indultam volna, mert már legelső lépésemnél kap hajamba - és aztán ez adja meg a dolognak csípősségét s méltányos voltát, mit nem szabad felejtetni - az ő

tacticájuk eredményével, mindent mindenben véve, sok oknál fogva, s kivált mert egy vágásra élő fa nem dől, meglehetősen megelégedését adja tudunkra, t. i. saját s hiveinek magukkal megelégedését; s ez fölötté helyes, vagy legalább czélszerű, mert hogy valaki más e cycluson kívül, ki mint én, élet- s pedig legmélyebb életkérdésnek tartja az adó dolgát, megelégedett volna mesteri műtételükkel, azt alig hiszem. És azért valódi szerencse, a valóban nem legidétlenebb philosophia, ha legalább maguk megelégszenek magukkal az illetők; csakhogy, egy nem régiben elhunyt igen ismeretes intelligentia szerint, mint már egyszer nyilvános helyen érintém, ez igen rossz jel, s pedig mert saját vallomásához képest az elhunytak, ő leginkább az által jöve senkitül kétségbe nem vont fölötté éles eszének öntudatához, hogy soha nem tudott magával megelégedni, midőn a felszínesnek magával legalább meglehetősen megelégedését mindenben tapasztalta. Legyen ez egyébiránt bármikép, egy legalább semmi esetre nem vétethetik kétségbe, az t. i. hogy valamint nem dől élő fa mindig egy vágásra ugyan, de végkép csak ledönti biz azt többszeri és ismételt vágás, úgy éppen ellenkezőleg nem kell néha több egy vágásnál valami élő ügynek egyszerre agyonütésére, úgy hogy öntözzed, ápoljad azt aztán bármennyit s bármilyen szorgalommal, nemcsak nem üdül fel az soha többé, sőt, ha indiscret korbácsolással erővel akarnád azt ismét életbe idézni, azért még sem támad fel, de e helyett hamvaibul boszuló ivadékok nőnek fejedre. - Már hogy ezen categoriába esik-e nálunk az adó ügye, azon categoriába t. i., mellybe némi nemzetiségi kérdéseket alkalmasint már bele sülyeszte a tulhév, nem tudom, ámde nem akarom hinni; midőn más részről nem vonakodom ezennel kijelenteni, hogy meggyőződéseim szerint, az adó dolga általján véve közelebb állott valamiképi kibonyolodáshoz a hirlapi pártnak terroristikai agitatioja előtt, mint áll vala annakutána, s hogy ekkép az e fölötti hirlapi megelégedés egészen fölösleges, sőt olly luxus, melly bizvást elmaradhatott volna.

Olvasható továbbá ezen felette naif vallomása a felhozott cikk írójának, mellyhez képest neki - miután nem tagadja, hogy az adóruhi első cikkemben előhozott nézetimet s politikai hitvallomásomat nem akarom másokra tolni - csak most van előszer alkalma részesülni azon oktatásban, melly szerint a l k o t v á n y o s o r s z á g b a n (!!?) az embernek szabad más politikai hitvallomásának lenni saját személyére nézve, s másnak a közönségre nézve! Ugyan ugy-e, csak most hallja ezen f e r t e l m e s (!) tant legelőszer? Ámde igen elhiszszük, mert szánakozásra méltó felszíniségéhez képest kilátszik mindenbül, hogy illyesek még egészen újak előtté, holott minden ember, sejtve nem sejtve, tudva nem tudva, okosan vagy otrombául, nemesen vagy nemtelenül, de annyiszor változtatja földi szerepét, a hányszor változik helyzete. Így például: Brutus mint atya siratta fiait, mint consul viszont kivégezteté őket. Attila melléhez szorítá mint rokon rokonát, mint parancsnok ellenben lovakkal szakíttatá őt ketté; s így lefelé a vármegyei inditványig, mellyel még a félig jártas sem szab saját nézetéhez annyira, mint azt a körülményekhez és a többség kívánatához s felfogási tehetségéhez illeszteni törekednek. S ki ezt tagadja, s illyes eljárást, melly szükségkép fejlik a megváltozott körülményekből, anticonstitutionalis, s tudja az ég milly alávaló tettetnek gyanujával akarja bepiszkolni: az vagy bona fide legkisebb ön- s ember-ismerettel nem bír, vagy mala fide ollyasokra akar, tudja milly czélbul, hatni, kiket illy tulajdonok híjával lenni gondol.

Bizonyos 'elmés lenni akart' variatiót gördít ellenem ezek után méltányos recensensem az 'ildom' szó körül, melly elménczkedést, ha illyes segítne a dolgon, azonban igen könnyű volna a p. hírlap által használt e s z é l y e s kitétel fejtegetésével viszonzni, minthogy az eszélyes s z é l e s t is foglal magában, mi a dagályosnak aequivallense, s aztán igen könnyen e s z e l ő s r e, sőt e s z e l e s r e is hajtogatható, s ekkép erősen és annál inkább megérdemli az ildom előtti elsőséget, mert a kitétel mellett egy uttal néha véletlenül még characteristicát is fest; ámde mit ér most efféle nyomorult Witz, most mikor olly közel vagyunk hajótöréshez? Bizony nem sokat, s azért nem is igen illik illyessel olly ügyet lepiszkolólag állni elé, mellynek életbe léptetését a p. hirlapi párt szintolly őszintén hordja szíven mint én,

és hazánk bármely híve. Vagy tán nem? S mely ügynek pártolóját, s kivált az érette küzdőt ekkép, legalább addig, míg nem futotta némileg keresztül körét, de alig lépett még csak sorompóba is, már lemocskolni s ledorongolni, nemcsak nem lovagi, de még férfiúi sem, és semmi esetre nem hazafiúi. Egyébiránt hol sok van, ott könnyen kiforr a fazék, s azért bárki legyen is a felhozott 'ildom' körüli elmésség szerzője, az igen közönyös.

Mind ez egyébiránt mit a p. hirlapi cikkből eddig felhozék, kicsiség, s tudja az ég ezért nem is említeném egy szóval is, mert hiszen megvan az emberi természetben, hogy bármi nagyon hibázta volna is el valaki a 'nyulat,' vagy lőtte volna meg a bakot, azért könnyebbségül magát mindig mentegetni szokta; ámde mit hoz ellenem fel, vagy inkább mit támad meg bennem ezek után az érintett cikk írója még? Nem kevesebbet, mint alkotványos polgári lényegemet. Ugyanis nem vonakodik rólam azt állítani, hogy nekem vagy semmi fogalmam nincs az alkotványos eszméről, - és ez transeat - mert számadás és felelősség nélkül akarok adózni akármire, akármennyit - h a m á s k é p n e m l e h e t, mit mindig oda tettem, de igazságos sujtóm kihagyta - vagy az alkotványos élet rám nézve horreur, és ez már sok, tehát a szolgaságot - itt bizonyosan a ragyogót - sokkal előbb helyezem, s azért ki sem kerülheti, hogy az illy író, ki ezt teszi - t. i. szegény fejem - horreurt ne okozzon, azaz e l i s z o n y o d á s t és u t á l a t o t ne szüljön!

Eliszonyodást és utálatot okozzak én! S pedig nem szerelmi dolgokban, mi igen meglehetne, mert 'turpe senilis amor,' de constitutionalis elveim miatt! Boldog isten, ugyan érdemlettem-e én illyest? S ugyan gördíték-e valaha bárki, s maga a p. hirlap szerkesztője ellen illy gyűlöletet, jöllehet egész politikai eljárását nem kevésbének, mint hongyilkolónak tartom? Ugyan mikor és hol érintém őt illy gyűlölettel? S aztán még is azt pengeti nem egy, mintha én volnék a személyeskedő, én lennék a sértő, én az ujhuzó, a háborut indító? S viszont ő a személyesített méltánylat, türelem s béke után sovárgó!

Valóban ha nem tudnám, hogy bizony nem mindenki tud francziául, s hogy ekkép, vagy inkább: éppen ezért nem egy szeret azzal kérkedni, mert sok éppen azzal hajlandó figuráim legtöbbet, mihez legkevesebbet ért, hiába illyes a gyarló ember! ha továbbá nem tudnám, hogy bizony sok de csak nem is sejti, s annál kevesebbé tudja, miket és mennyit mond, s ehhezképest Döbrögiként, mert neki nem fáj, azt hiszi, korbácsa másnak sem fáj; ha elvégre nem tudnám, hogy politikai lázban nálamnál ezerszer jobb emberek gázoltattak sárba, s pedig rendszerint akkor, mikor leginkább megérdemlék vala a honpolgári füzért; ha mind ezt nem tudnám, s nem tudtam vala, mikor két hónappal ezelőtt első adói cikkemre megjelent a most szőnyegre hozott pesti hirlapi lovagiság, v a g y l e g a l á b b e l h a m a r k o d á s: akkor valóban felette keserűn esett volna, megvallom, lelkemnek, az általam okozandó eliszonyodás s elirtózásnak olly részről fejemre lobbantása, mely rész a haladás zászlóit igényli hordani elől, mellynek osztályában annyi egyént tisztellek szívem mélyéből, s melly osztály ha nem egyben divergál is tőlem, s hazánk előmeneteli kérdését tekintve annyiakban más utakat is választ, mint a millyeneket én tartok célhozvezetőkné, azért ez egyben, az adókérdés elvében t. i. őszintén egy soron állott velem mindig - - - vagy én legalább így hittem.

Miután mind ezt azonban tudtam, s eszmém előtt tartám, bizony csak úgy esett nekem ezen, kislelkű boszubl, constitutionalis olcsó fufangbul, s abrakként némi híg velők számára pompás általjánosságokbul, ha nem is szántszándékkal legalább elhamarkodásilag készült keverék, mintha vagy valami éretlen iskolás részéről jött volna az egész, ki ma azt éppen olly kevés ok miatt hajigálja be piszokkal, kit csak tegnap szinte olly kevés ok miatt emelt istenek közé Olympra; vagy úgy esett, mintha egy adózni nem akaró, s ekkép ez ügyet megrontani vágyó, de szép tervét elárulni nem kívánó, sőt az adózni akarók színében, s pedig ugyancsak constitutionaliter ragyogni ohajtó pharisaeus pennájából folyt volna a felhozott. S így természetesen éppen fel se vettem azt, sőt némileg majd örülheték annak, s pedig három okbul. Előszer, mert Phocion szerint, ki mindig azt hitte: valami bolondot mondott, mikor a felinger-

lett sokaság tapsát nyeré, mai körülményink közt általján véve nem átalom mondani: behunyt szemmel, tíz közt legalább is hat esetben, vérünk és alkotványunk egy hajszálon függő kérdéseit tekintve, inkább azt vagyok hajlandó hinni jobbnak, mit a mostani ardor civiuo lepisszeg, mint azt, mit éljenezne. Másodszor, mert nem kívánok semmit annyira, mint azt, hogy minden here hypocrita, s e kitételeket a jelen esetre alkalmazva, 'honunk felemeléséhez sem így, sem úgy, sem sehogy járulni nem akaró hazafi, vagy inkább szégyenfi szemeiben horreur, azaz eliszonyodás és utálat tárgya legyek;' mert ha van igazság még a világon - noha Mátyás nincs többé, s tán kár, mert ez jó ránczba tudta szedni a magyart - akkor compensatioul viszont a becsületes és őszinte hazafiaknak legalább engedékeny bírálatát, sőt egy kis, irántami hajlamát is volna jogom követelni. S harmadszor, mert kitör elvégre a szeg a zsákbul; s ekkép petyegienek, pletykázzanak az illetők csak sokat, sőt minél többet, s előbb utóbb maguk fogják elárulni magukat, s ki lesz ismerve a szájhazafi a tényhazafiaktul, és a szerint lesz is honorálva, minél nagyobb haszon honunkat nem érhetné, úgy hogy ezen kikülönözést még a két garas diadala elébe tenném; mert jó fő, de kivált becsületes, őszinte, valósággal a hazát s nem saját magát bálványzó kebel nélkül, és sok illy fő és sok illy kebel nélkül, bizony mit sem ér a két garas, de még Perunak minden aranya sem.

Igen igen, ki fog sülni, ki a szájhazafi és ki a tényhazafi, s elvégre fel fog világosulni az illetők előtt, hogy néha a legszebben hangzó phrasisok, s a legalkotványosabban elszónoklott szabadelműségek alatt nemcsak nem rejlik semmi, de ezeket csak úgy használják a néppel s felingerlett sokasággal kaczerkodó, de csak önhasznukat kereső, vagy egyedül dicsszomjukal enyhíteni akaró csábítók, valamint mázat, festéket s tudja mit használ nem egy ugynevezett „szép,” csakhogy lánczára füzze a könnyen hívót.

Egyébiránt egy szó mint száz. Én bizonyosan feledékenységnak adom ezen egész - nem is tudom minek nevezzem - p. hirlapi productumot, melly úgy illik első adói cikkemre, mint ököl a szemre, mirül a legfelszinesb olvasó is meggyőződhetik, ha e két cikket egybe-hasonlítni elég méltányos, s mellyet, tudom, volnék csak a p. hirlap szerkesztőjének egyik dicső poggyászchordója, ő is más világban látna vagy inkább tüntetne ki, mert hiszen most sem láthatja másképp és más színben, mint egy becsületes és loyalis embernek őszinte vágyát: tehetsége szerint megfelelni hazafiui szent kötelességének, apály és dagály ellen; ámde mind e mellett feledékenységnak adom át az egészet, a már két hónappal ellenem gördített, mondom, ha a p. hirlapnak sept. **28**án közre bocsátott **286**ik számában egy telekdíji eszmémet bonczoló igen méltányos és illedelmes cikket bizonyos még eddig magát meg nem nevezte magnásnak, nem egészíti ki a p. hirlap szerkesztője saját jegyzékével olly hangon és olly modorban, melly tisztán állítja előmbe, hogy a p. hirlap szerkesztője szokása szerint felette nagy eszélyyel ugyan, mihezképest rá ne süljön, de mindent el fog követni, hogy tervemet megbuktassa.

S uyanis: jöllehet most érintett s itt⁹ alatt olvasható jegyzésében - felejtván **272**dik cikkét - okát adja (?) miért nem szólott eddig (?) tervem fölött - mintha nem szólott volna rögtön

⁹ Nem levén még kezünknel a n. érd. szerzőnek egész értekezése, tartalma iránt véleményt magunknak nem képezhetünk. Ezt meg kelle jegyeznünk azon véleményegységi felelőség tekintetéből, miszerint sokan megszokvák minden szót, melly a hírlapokban megjelen, a szerkesztő véleményével ugyan-azonítani. - Gr. Széchenyi István ur tervét a mi illeti: erről ekkorig azért nem szólottunk; mert vártuk, hogy gróf ur tervének gyakorlati kivihetősége iránt az első pillanatra szembeötlő nehézségeket, mellyek az országos pénztárnak direct adó utjáni beszerzésére nézve az a l f ö l d i l e v e l e k b e n s a P. Hirlapban is már rég bőven elő valának terjesztve, eloszlatni, egyszersmind, azt is előadni méltóztatik, minő d i r e c t jótéteményt vél a parasztságnak juttatni kárpótlásul azon egypár milliónyi adó növekedésért, mellyel az eladósodott földbirtokosok felsegélésére valóban igen igen szükséges hypothecalis bank fölállításához terve szerint a parasztság is évenként járulna. Mig ezek, továbbá

hozzá - mert hiszen, mint maga mondja, csonka munkához szólni bajos, és ez igen igaz, csak hogy nem elég illyest állítani, de illyest követni is kellene; legelsőben is, t. i. két hónap előtti cikkében, anticonstitutionalis, ragyogó szolgásgot következtető színekbe burkolja tervemet, mellynek javaslója *horreurt*, azaz eliszonyulást és utálatot okoz; mostani jegyzékében pedig az adózó osztálylyal kaczerkoddván, fölötte éles ha nem is annyira lovagi tapintattal olly világba állítja azt, mintha az egész nem volna egyéb, mint hogy a szegények hátára az elbukott nagyok felsegítéseül minden különös haszon nélkül még néhány millió csatoltassék; mikhez szokott tanárkodó hangján, hogy ezt így azt amugy kellett volna kezelni, nota bene a maga által elismert, még be nem végzett csonka munkán, a miatt még roszalását is ragasztja: miért nem nevezem eszmémet egyenesen *direct adónak*, de e helyett mystificálva - én bizony nem tudom kit - olly módon adom elé tervemet, mintha isten tudja minő uj találmánynyal lépnek fel.

Ezek következtében azonban, miután azon durva seregeknek, kik tudatlanságbul dulkan a hazán, s mind azon kaján magyaroknak viszont, kik tudva gázolják a hont, jól ismervén őket, egyenesen szájokba tette, hogy tervem anticonstitutionalis, szolgaságra vezet, s ekkép eliszonyulást és utálatot érdemel; hogy az továbbá egyedül a gazdag s ekkép *igazság szerint!* gyűlöltre méltó urak felsegítésére van számítva; hogy végre az nem egyéb, mint éppen azon adó, melly megbukott, sőt ennél roszabb, mert *egyenés!* Mind ezen szép recommendatiók következtiben, mellyekhez képest mesterileg - ehhez azonban tudja az ég nem kell nagy mesterség - miután mintegy égő kanóczot vetett vala az emberi előítélet, szenvedelem, indulat és kajánság tűzhelyére, egyszerre megjuhászodva, mint ragadozó, mikor már széttépte zsákmányát, bevont körmökkel, bársony talppal hizelkedve, ezen szép szavakkal végzi be jegyzékét: „Mi egyébiránt constitutionalis uton akár indirect akár direct adót nemcsak örömet fizetünk, de sőt a fizetésbe polgári boldogságunkat helyezzük, s azért soha sem fogunk ellenzékét képezni az ellen, ki szintazt akarja, mit mi akarunk, habár modorban különböznék is. Fejtse ki tervét a nemes gróf tökéletesen, s ha csak árnyékát látandjuk is annak, hogy *körülmenyeink között* az országos direct adó eszméje kivihetőbb, mint a mit mi javaslánk; elsők leszünk, kik csekély szózatunkkal azt pártolandjuk.”

És ezért igen hálaadók fogunk lenni, csak hogy, midőn legkisebb kiméletet, de egyedül igazságot követelünk, ezen csekély szózat, mellyel a p. hirlap szerkesztője eszménket pártolni ígérkezik, ne tegyen - s akarjuk hinni, szándéka ellen - ügyünkben vagy inkább e hazai ügyben több kárt mint hasznót! Mitül azonban, megvalljuk, az eddigiek után ítélve, igen igen tartunk, minthogy olly frigyes, ki ad captandam benevolentiam legelső felszólaláskor valami ügyet olly odiumba ruház, mint a millyenbe telekdíji eszmémet burkolni szíveskedett a p. hirlap

az orsz. direct adó kivetésének, osztályozatának s behajtásának a gróf ur által bizonyosan igen jól ismert kellékei megfejtve nem lesznek, addig a nemes gróf terve bevégezve nincs, csonka munkához pedig szólni bajos; azt azonban megvalljuk, hogy kár volt - nézetünk szerint - a javaslatot két garasos adónak keresztelve, olly módon adni elé, mintha isten tudja minő uj találmánynyal lépne fel a nemes gróf; mért a terv minden egyéb, csak nem két garasos adó, miután a gróf maga megvallja, hogy lesz olly hold, melly tán $\frac{1}{4}$ krt, más tán **9** garast s többet is fizetendne. - Jobb volt volna a dolgot, minden mystificatio nélkül akkint adni elé a mint van, t. i. hogy a nemes gróf *direct* adót javasol, mig mások *indirect* adót ajánlanak; minthogy amazt mostani körülményeink közt kivihetlenné tartják. - A direct adó eszméje pedig, a mint tudjuk, épen nem valami uj találmány. - Mi egyébiránt constitutionalis uton akár indirect akár direct adót nemcsak örömet fizetünk, de sőt a fizetésbe polgári boldogságunkat helyezzük, s azért soha sem fogunk ellenzékét képezni az ellen, ki szint azt akarja, mit mi akarunk, habár modorban különböznék is. - Fejtse ki tervét a nemes gróf tökéletesen, s hacsak árnyékát látandjuk is annak, hogy *körülmenyeink között* az országos direct adó eszméje kivihetőbb, mint a mit mi javaslánk; elsők leszünk, kik csekély szózatunkkal azt pártolandjuk. - *Szerk.* (Pesti Hirlap, **286** sz.)

szerkesztője, mielőtt jó formán csak meg is kezdtük volna pályánkat vagy azt bevégeztük vala, az illy frígyes, hadd mondjam ki egyenesen, valóban hasznosb a nyílt ellenségek, mint az álszövetségesek során.

És ehhez képest felszólítom a p. hirlap szerkesztőjét, ne affectáljon kiméletet s eszmémhezí vonzódást mézes szavakkal, de támadja meg azt nyíltan, s ha tud, álljon elő jobbal; ha ellenben magába térve, azt volna in ultima analysi megvallani kénytelen, hogy aggasztó fejletlenségink közt pénz nélkül többet kevesebbet bizony bármíly politikai tervünk sem egyéb, mint tantalusi időtöltés, sőt sisyp husi mulatság; ha továbbá átlátná, hogy mai körülményink közt ha valamíkép, mi egyébiránt nagy kérdés, de egyedül úgy fogna a kiváltságos valami új tehernek magára vételére állni, ha egyszer ismeretes és változhatlan volna az általa fizetendő mennyiség (le chiffre) és 2szor ha illusio nélkül látszatját is reméllhetné adakozásának; ha mondom ezekben velem egyetértene, akkor hagyjon fel, hazánk felvirágzása kedvéért, legalább ezen esetre nézve azon cifra üres, de némelleyekre nézve mégis izletes phrasisokkal, mellyekkel eddigelé telekdíjí eszmémet is gyűlöletessé tenni iparkodott; mért hiszen nem fogja tagadhatni, hacsak egy kissé akar is a gyakorlati események mezejére lépni, hogy olly nyomorult körülmények közt, mellyekben mi magyarok sínylünk bel- s külföldileg, bizony leginkább a datur modus in rebus philosophiai, s magátul értődik becsületes felfogása sine qua non, készíti el a dolgok diadalát, midőn néha egy szó, például az adó dolgában az ‘adó’ pusztá kitétele elég, vad törvényhozó csoportainknál, bor, pálinka s egy kis pénzecske hozzájárultával, a leg-hasznosbat, a legdicsőbbet is megbuktatni.

Nyílt háboru tehát telekdíjí eszmémet is ílletőleg, vagy őszinte szövetség! Én legalább, ha más nem, híven el akarok járni, míg bírom, hazafiui tiszttemben.

XVII.

Jelenkor, 88. sz.
novemb. 5. 1843.

„Isméti személyeskedés és ujhuzás, most miután elvégre már csakugyan meg kellene valamiben egyezni!” Igy kiáltott tudom fel keserű érzéssel legközelebbi ‘két garasos’ cikkem következtében annak nem egy olvasója. S igaz, ez felette sajnos; mert ha fenmaradásunk leg-sürgetőbb kérdéseiben sem tudunk megegyezni, kivált most, mikor egy részrül többé leg-kisebb vesztetni való időnk sincs, más részrül ellenben régóta nem állottak sok tekintetben ujjaalakulásunkat ílletőleg a csillagzatok kedvezőbben: akkor - oh ne csaljuk magunkat - csakhamar be fog következni azon pillanat, mikor minden nagyobbszerű reménytül elesve, azt leszünk egy olasz költővel kénytelenek mondani: „Nincs nagyobb szívgyőtrelem, mint nyomor közt boldog napokra emlékezni vissza.”

Ámde ki tehet errül? Mikor egy évvel ezelőtt, mindent félre lökvén, egyedül hazafiui kötelességemtül vezéreltetve, megtámadám a p. hirlap szerkesztőjét - és igen én voltam a megtámadó - ugyan miért tettem azt? Azért mert nem csalhattam meg magamat a felől, s tisztán állott előttem, hogy ő és pártja szerencsétlen tulhajtása által - a mint hogy nagy részint már be is következett s alkalmasint be fog következni a többi is - mindent csökönýös mozdulatlan-ságra fogna korbácsolni, sőt vérünk és alkotványunk ellen a legfertelmesb reactiót fogná felidézni mindenűnnen. Megtámadám tehát őt, nem tagadom. Hanem miért? Éppen nem személyességből, szűkkeblű irigységből, mint azt sokan rám akarták fogni, hanem egyedül azért mert nézetem szerint ő a hont, t. i. annak legszentebb érdekeit támadá meg, s ekkép csak személyének átellenében állék mint megtámadó, vérünket, szabadságunkat tekintve ellenben, mint gyenge ugyan, de annál hübb annál elszántabb védlő.

Szavamnak azonban nem volt hatása mindeddig, s a többség, legalább látszólag és kivált hallhatólag (!), sőt előbbi jóakaróim s elvbarátim nagyobb része jobbnak és célszerűbbnek tartotta, a frisebb magyart járni az új agitator tárogatója után, mint lépdelni azon „Haladj, de okszerintileg, és tovább érsz” thema szerint, melyet én tarték helyesbnek, s melyet többek közt az által is nevetségessé s gyűlöletessé gondola tehetni a rohanó párt, hogy azt fontolva haladásnak keresztelte nagy bölcsen, mintha bizony nemzeti, és kivált nemzet-regeneratioi ügyben, a fontolatlan haladás volna célszerűbb. S így lön, hogy csaknem két évi megnemszűnő párviadal után, melyben a felingerlett sokaság személyemben egyedül megtámadót láta, holott tudom lesz idő, ha Magyarország mindenestül nem süllyed a feledékenység tengerébe, mikor az igazságosb átlátandja, hogy én csak védő, t. i. honvédő valék; s így lön, mondom, hogy részint kifáradva, részint azt gondolva, „viszon-tag meggyőztük egymást”, ha nem is külön politikai eljárásunk helyességéről, legalább arról, hogy inter duos litigantes, többszer igen mint nem, a harmadik örül, bizonyos fegyvernyugvás, ha nem is tökéletes béke, látszott köztünk alakulni akarni. És ezen nagyon örültem; mert hinnem volt szabad, hogy mind azok után, miket a p. hirlap szerkesztője és ügytársai részint tölem, részint másoktól, de hasonló szellemben hallottak, s mi ennél sokkal több, önszemeikkel láttak, mint például a nemzetiségi s adózási reactiókat, ők tán csak elég méltányosak fognának lenni, legalább saját maguknak őszintén néha néha elmondogatni, hogy bizony nem elég, ha jót, és illyest életbe léptetni is akarunk, saját felfogásunk s izlésünk szerint - bármilly nemesek volnának is ezek egyébiránt - cselekednünk, azaz: nem elég éppen úgy gondolkoznunk az egész nagy statusi állodalmat tekintve, mint gondolkoznunk saját személyünket illetőleg, minek, mint constitutionalis emberre nézve valami egyenesen kötelességben járó dolognak előhozásával, mint arról utolsó cikkemben volt szó, tudja az ég, mi nagy bölcslet gondolt mondani a p. hirlap szerkesztője, holott az által, mint ki fog tűnni, csak újabb kulcsát adá annyiakbani olly rémitő felszínességének; hanem hogy egyedül úgy lehet jót, s nemcsak kitárni és kimutatni - s ez által az emberek kíváncsiságát néha csak torturára huzni, vagy őket egyenesen lázításra uszítani - de valósággal életbe is léptetni, s az illetőkkel convulsiok nélkül assimiláltatni is, ha például saját politikai helyzetünket tekintve, nem alkalmazzuk eljárásunkat rideg elvhez s abstract teoriákhoz, melyeket könyvekből compilálgattunk, vagy saját agyvelőinkből lombikoztunk ki; hanem ha belé tudjuk magunkat kellőleg gondolni, s nemcsak Magyarországnak, mint az van, és nem mint annak lennie kellene, minden bonyodalmiba; mert hiszen még ez sem volna elég, jöllehet csak eddig se jutott Magyarországnak nem egy, de bátran mondhatni, legtöbb statusembere, vagy inkább újjáalakítója; hanem egyedül úgy léptethetni jót körülményink közt valósággal életbe, ha az egész ausztriai közállodalom szövevényibe tudjuk képzelni magunkat, s elég zarándoki önmegtagadással is birunk, tán lehető legsebesebben haladni akaró privát nézetünk s privát szomjunk daczára, lépésinket úgy irányoznunk s úgy mérséklennünk, hogy azok a közállodalom sarkgépezetibe homlokegyenest ne ütközzenek; mert ha így, akkor természetes, hogy vagy legott megakadunk s örökre elesünk, vagy legalább messze hátralöketünk attul, mit az idő és a jobb modor tán, sőt bizonyosan kivivott volna, és ez hihetőbb; vagy megrázkódik az egész állodalom, mitül mentsen Isten, minthogy olly külön elemeknek, mint a millyenekből áll a közbirodalom, mostani körülményinkbeni megbomlása, nem csak egy résznek sem lehetne javára, de okvetlen lehető legnagyobb köz calamitást szülne; előbb hogy sem ez történnék azonban, aligha végórája nem ütendne a magyarnak.

Reméltem tehát, mint érintém, hogy mind ezt lassanként át fogná látni a p. hirlap szerkesztője főbb ügytársaival együtt, s ehhezképest felhagyván ollyféle constitutionalis kinövések kitálasával, mint a millyet például előhozék, s mellynek Pandora-szelenczéjü minőségét nem lehet eléggé kitüntetni, hogy t. i. alkotványos polgárnak saját magára nem lehet más elve, mint az egész állodalomnak átellenében, egy lépéssel tán közelíteni fognánk egymáshoz, s pártjának fiatal lelkesedése, a hosszasb tapasztalással egybeházasítva, s ez által egy kissé temperálva,

tán még némieket életbe fogna hozhatni, mi nem volna a magyarnak kárára vagy éppen szegyenére, miknek végbevitale azonban szorosan csak úgy lehetséges, ha minden bármilyen színű hazafi őszintén járul annak előmozdításához, midőn teljességgel lehetetlen, s ekkép valódi sisyphusi munka, megkísértésére de csak legkisebb időt és fáradságot is vesztegetni, ha egyik a másiknak útját állja!

Reményemben azonban megcsalattam; mert miután a p. hirlapi párt részéről, s általjában mind azoktól, kik az érintett párttali polemiát, mellybe keveredtem vala, roszalák, legfőképp arrul vádoltatám, 'miért nem jönnek valahára specialitásokra,' s elvégre miért nem tárgyalnék egyenesen 'dolgot,' hinne volt szabad, hogy adó körüli nézetimet, ha nem fogná is helyesleni az érintett párt, legalább ki fogná azokat hallgatni, és semmi esetre el nem ferdíteni, el nem facsarni, s készakarva roszra nem magyarázni; mert hiszen bármit fogjon rám a rosz akarat, azért azt még sem állithatja, hogy az adó kérdése fejtegetését tekintve nem jöttem vala máris specialitásokra, s nem hatottam volna már is mélyen a dolgok lényegébe. Illy reményben azonban, mint legközelebbi cikkemben előadám, csalódtam; mert alig léptem a specialitás mezejére, s alig kezdék dolgot, s pedig legéletbevágóbbat fejtegetni, s már ellenem gördít leggyűlöletesbet - - - s ugyan ki? Az izgató pártnak tán valami hiú apródja, ki azért, hogy őt is észrevegyék, kicsapongásban s hevedségben minden társait megelőzni törekedik, s ekkép legalább ront, minthogy építeni nem tud? Éppen nem, hanem egyenesen az úgy nevezett haladó párt organuma, iránynoka, a p. hirlap szerkesztője t. i. - És ez egészen megváltoztatja a thesist. Mert ha e szerkesztő ur nem is repraesentánsa a magyar közvéleménynek, de még csak a többségnek sem, mint én fogom fel, mert soha nem hihetem, hogy a nagyobb rész mind azon aberratiókba valóban elhagyta volna magát csábíttatni, mellyeket az érintett szerkesztő ur szóval és sajtóval csak eddigelé is kitálalt, azért minden esetre egyik vezére ő, s tán fővezére azon pártnak, melly ha semmi sem egyéb - mit most nem akarok bonczolgatni - minden esetre a legmozgékonyabb, legmerészebb, a legszájasabb, s ehhezképest olly párt, melly nagy tekintetre méltó, minthogy ha nem is léptethet mostani modora szerint valami nagy jót életbe, mert tulajdonképen hol mozgékonyaság, erőltetés és szó nem elégséges, mindenben minoritásban marad, azért megronthat, megsemmisíthet mindent.

Szólna s cselekednék saját esze s tapintata után honunkban mindenki, ki erre jog és előkészület által meghíva van, s bizony aligha nem volna legjobb, minden hosszasb tárgyalatással s ebből következő polemiával és ujhuzással felhagyva, s minden pletyka, láрма s lepiszkolás daczára egyenesen közelíteni czélhoz; minthogy a nagyobb résznek józan felfogása alkalmasint győzni fogna mind azon éretlen teoriákon, mellyek ujabb időkben rakattak előnkbe. Miután azonban tény, hogy valamint nem sokkal ezelőtt néhány oligarcha határozott constitutionalis életünkben jobbadán el mindent, most ellenben többnyire, néhány szájas, körmös, merész határoz mindenben, legalább szóval, még a többség rendszerint vagy mint bárgyu birkasereg, le hagyja magát győzetni panaszlan vagy legalább szótlan, vagy felbőszült elefántként barátot ellenséget egyiránt tapod lábaival; most miután ez így van és fájdalom hogy nincs másképp, most ki bármiben is sikerért ví, annak nem szabad az izgató, a terroristicai pártnak legalább fővezéreit számításából kihagynia s tekintetbe nem vennie. És ekkép, ha azt állitom, hogy a p. hirlap szerkesztőjének telekdíji eszmém elleni fellépése egészen megváltoztatja a thesist, s ezen esetet nem szabad ignorálnom, akkor úgy hiszem nem cselekszem következetlenül. S ugyanis **1)** mert nem szeretek hiába bármiért is víni, s a mint számtalanszor mondtam, engem nem elégít ki ezen önmegnyugtatasra feltalált phrasis: 'et voluisse sat est,' de nekem siker, minden becsülettel egybeférő áron siker kell; és **2)** mert lehetetlen a p. hirlap szerkesztőjében az izgató és terroristicai iskolának úgy szólván megalapítóját nem látnom s kellő figyelembe nem vennem, minthogy egyedül az ő feltünése óta nyert organumot és alakot, azon mindent sarkaibul kidönteni sovárgó felekezet, melly mennyire évrajzink hatnak vissza, Kupa ideje óta nyíltan vagy lappangva de mindig dult e szerencsétlen hazán, mellynek irigység a fő

charactervonása, s melly felekezet - előre jósolni merem - magát a p. hirlap szerkesztőjét is, kinek legjobb szándékárul kételkedni nem akarok, tüstént sárba igyekezend rántani, sőt egyenesen belé is rántandja - mert sok és kivált suttonban sötétben rágódó féreg elvégre mindent megront - mikor, nehogy anarchiába vagy szolgaságba süllyedjen honunk, legelső symptomáit fogta ő annak adni - a mint illyest már több ízben tenni kezdte, s már is emelkedik ellene a gyanu - hogy bizonyos pontnál - melly azonban azon felekezetet, melly mindent tökéletes lepergésre hajtani kívánna, nem elégítendi ki, - tovább, ő menni nem akar.

Én honunk minélelőbbi investitióját olly életkérdésnek tartom, mint életadó arra nézve valami táplálék bevétele, ki ennek híja miatt közel van éhenhaláshoz, s e szerint saját beleit emésztí; mi egyenesen - a mennyire egybehasonlítás ment lehet sántikálástul - vérünknek esete.

Investiálni kell tehát a hont, minden becsülettel egybeférő, s ekkép ránk magyarokra nézve minden áron, melly nemzetiségünk s alkotmányos szabadságunk ugyan kis, de nekünk legdrágább kincset nem csorbitja, minthogy nincs arrul többé szó: visszautasítunk ezt amazt s minket megrögzött negativ állásban méregtől ónunk, de ki kell lépnünk a positivitás, a cselekvés mezejére, és bevennünk további kifejtésünkre, sőt létünk fentartására a szükséges táplálékot, hacsak darabig még dísztelenül vegetálni, s utóbb tökéletes erőtlenségbe dülve, a nemzetek sorából becstelenül kitöröltetni nem célunk.

A hazai investitióra szükségkép megkivántató tőkét vagy hitelt azonban, mint számtalanszor mondtam, s annyszor a hányszor szeretném még mondani, csak hogy elvégre valami hatása legyen, sehol nem fogjuk lelteni egyebütt, mint az egész ország lakosa egyetemes s aránylagos kézfogásában s vállvetésében; az egyetemes országénak de aránylagos vállvetésében mondom, mert ha csak egyik fél veszén abban részt, nem lesz a kiállító erő elégséges; ha pedig nincs arra illő tekintet, hogy az csak parányival rakassék meg, kin már ugy is sok a teher, az viszont egy kissé jobbacskán, ki nagyobb terhektől még ment, akkor viszont meg volna zsibbasztva a kiállító erő, s hasonlóan nem érnénk azzal nemzethez illő czélt.

Ennek egybevonatja határozatát el velem, hogy miután az adó tárgya, a domestica egy részének felvállalási köntösében megbukott, s mellette valljuk meg, olly osztálybeliek, kik leginkább nevelendék vala ama kincstárt, csak felette gyéren nyilatkoztak s agitáltak, s ezek közt is többen inkább csak egy kis liberalismus fitogtatása végett, s azon reményben, „hogy ugy sem lesz belőle semmi,” mint nyilatkoztak s agitáltak volna zarándoki szent hazafiúi érzésből, s igazi szomjbul „bár lenne valami belőle,” miután bizony csak így ment a dolog s nem másképp, ez határozatát el velem, hogy privát eszmémet a kiváltságos osztálynak köz hazai teherhordása körül, minden reservata s hátulsó kapu nélkül, mint azt első adói cikkemben tettem, egyenesen kitárjam.

A tulbizakodó majd semmi, de a magában éppen nem bízó még kevesebb, mert illyes a fagy-pont alatt áll, s ekkép azt hittem, teszek, habár kicsit, de azért még is teszek az ügy előmozdítására habár nem rögtön is, de legalább jövőre nézve egy kis szolgálatot, ha ugy minden legkisebb reserva nélkül, hajóimat ugy szólván magam mögött elégetvén, ki fognám tárni, és én, igen én fognám kitárni adó körüli nézetimet. Illy hiedelemben pedig azért valék, kivált személyemet illetőleg, mert véletlenül azon osztályba s olly körülmények közé iktata a sors, mellyekhez képest én igazságos arány és kivetés szerint, ha tervem életbe lép, erősebben fognám nevelni a köz hazai kincstárt, mint sok ezer más - mit nem fitogtatásbul, de hazafiúi kötelesség-teljesítés szempontjából hozok fel - s ekkép midőn mind ezekhez képest személyemhez jól illenék nyíltan kitárnom, bármilly közteherhez járulási tiszta szándoku szomjamat, tán szavam és példának egy uttal nagyobb hatása is leendene az illetőknél, t. i. osztály-sorsosimnál, kiknek 'hátrálatási tekintetben' szinte nagy a hatalmuk, mint ha megnemszü-nőleg jobbadán ollyasok által lennének azok valami teherhordásra felszólítva s nógatva - valamint valóban egy huzamban voltanak is - kik megengedem - s ezt, tudja az ég, szinte nem

becsmérlésből, de a dolognak gyakorlati alapra tétele végett mondom - minden lehető leg-szebb tulajdonokkal ellátvák, csak hogy birtoktalanok, vagy alig van valamijük, s ekkép semmit vagy csak parányit fizetnének, s ehhez képest legkisebb nógatusuk - noha egy egy fillérjük Isten és haza előtt bizonyosan szintolly illatos, mint volt a szegény özvegyé a szent írásban - azért legkisebb nógatusuk sem kedves a gyakorlati élet mezején az illetőknél, sőt azon arányban, melyben nő e nógatus, szinte abban nő emberi természetnél fogva bennünk viszont a nemfizetési ellenszenv, míg elvégre valódi csökönységre fajul.

Én tehát nemcsak állásomhoz s körülményimhez illőnek, de az ügyet magát tekintve, kötelességben járónak tartám nyíltan kimondani, hogy mielőtt én mind azon nyomorult hátulsó kapukon csalfán kisurranni akarnék, melyeket a ministeri responsabilitás phrasisátul kezdve egy tenger constitutionalis phrasisokon keresztül, a dolog gyakorlati kivihetlenségeig, ki tud gondolni magának a nem fizetési szükkeblőség, hogy mielőtt illy kisurranáshoz éreznék hajlandóságot magamban, inkább kész volnék, ha másképp nem lehet, fizetni mindenre bármennyit, felelőség nélkül is, s a t.

Mind ezt azonban egyedül személyes nézetemként tárám ki, nem akarván, de nem is tudván felejtetni, hogy olly csiklandos kérdés körül, mint általján véve, s kivált magyar körülményink s viszonyaink közt, az adó dolga, mindenkinek, csak egyezzen meg azon elvben, azért saját helyzetéhez képest legszétágzóbb felfogása lehet, a nélkül hogy egyik azért jobb vagy rosszabb ember s hazafi lenne a másiknál.

Előadván ennekutána, hogy mindent mindenben véve, mint ma állnak a csillagzatok, én, valami investitionalis, haza-felélesztő tőkének megalapítására, a két garasos telekdíjnál jobbat nem tudnék, s végig kitárni vágytam saját modorom és saját tehetségem szerint az egészet, a nélkül mindazáltal, mintha Isten tudja minő új találmánynyal akarám vala meglepni a magyar világot, mint a p. hirlap szerkesztője gondolja, vagy legalább **286**-dik sz. lapjában mondja. Nem, ez nem volt célom, de egyedül mint mondtam, az vala szándokom: egész tervemet, jól vagy rosszul a hogy bírom, de nyíltan kitárnom, s ennekutána - s itt különös vigyázatért esedezem - vagy

Elejtenem, vagy tán jobban mondva, bezárnom részemről legalább az egészet, t. i. az egész adói ügyet s azt érlelésnek hagynom át, vagy

Erőm és tehetségem szerint mindent elkövetni, annak életbe léptetésére.

Én e két műtételt, mint már többszer érintém, egészen elosztom, s noha felette jól tudom, milly sokszor foly egyik a másikba, s néha alig huzhatni vonalt valami eszme megpendítése s annak életbe léptetési műtétele közt, azért akárki mit mondjon, azt hiszem, ezt senki nem fogja tagadhatni, még is nagy különbség van, bárminek: eszmecsere s érleltetés végetti szőnyegre hozatala, és azon meg nem szűnő agitatio közt, melyhez képest, mint legközelebb időkből a p. hirlapi párt részéről tapasztaltuk, nem egy eszme, melly - tisztelet, becsület, de igazság is - csak ma babáztatott, már holnap vármegyei indítvány, és innen minden vármegyékhez átküldendő körlevél, s innen „roppant többség,” s ezen fölötté kényelmes és szapora lépésekből kis idő múlva vox populi, s nemzeti követelés lett, honnét aztán, ha kitünik itt ott az egy kissé ‘igen is hamar’ és az egy kissé ‘igen is nyers,’ s az ebből kerekedő csömör, valóban nem csuda.

Én legalább igen meg tudom magamra nézve határozni, eszmecsere s érlelés végett hozok-e valamit szőnyegre, vagy életbe léptető kívánságul.

Szinte minden irott munkáimat csak előfutók gyanánt hoztam világ elibe, s alig valának szárazak, és szinte nem emeltem mellettük de csak egy szót se.

Már két garasos eszmémet illetőleg - s engedje meg a p. hirlap szerkesztője, hogy azt, **286**ik sz. lapjában kifejtett gáncsa s helyreigazítása mellett, tovább is csak úgy nevezni bátorkodjam; hiszen nem definitióról van szó, de csak valami újságcikknek függőcsimjéről, s ekkép ha ő jónak látja, s tessék, saját lapjának első cikkeit vezércikkeknek nevezni, holott azokban néha bizony minden van, csak vezér, csak irány nincs, ugyan miért ne lenne szabad telekdíji eszmémet nekem viszont sokkal szerényebben két garasosnak keresztelni, habár némelly holdra fél krajczár, némire pedig három négy garas esnék is? Már két garasos eszmémet illetőleg mondom, annak elhatározását, hogy valljon le fogom-e azt tenni, s érlelésnek hagyni át, vagy életbe léptetése végett tehetségem szerint mindent elkövetni, megvallom, jobbadán attul függesztém fel, hogy ugyan mikép fogna arrul nyilatkozni, s milly színben fogná azt illusztrálni a p. hirlapi párt. Ugy hogy ha gáncsolólag, szörszálhasogatólag, s ekkép akadályoztatólag teendén ezt, akkor bizony nem fognék azzal vesződni egy cseppet is, de egyenesen letenném; ha viszont kedvezőn s jó tapintattal előmozdítólag - jó tapintattal mondom, minthogy nincs rosszabb szövetséges, mint az otromba barát - akkor viszont, mennyire birom, eget földet fognék mozdítani, mihez képest minél előbb életbe lépjen az.

És vegyük gyakorlatilag a dolgot, ugyan hibázok-e, ha azon vonalt, melyet én tervem letétele s azon műtétel közt, mely annak életbe léptetésére szükséges volna, huzok, jobbadán a p. hirlapi pártnak tervemhez több vagy kevesebb vonzalmátul függesztém fel? Én így cselekedve nem gondolom, hogy hibáznék, s pedig mert gyakorlatilag véve csak úgy léphet a terv, természet szerint modificatis modificandis életbe, ha mellette tetemes vármegyei majoritás nyilatkozik, s ekkép a rendek táblája kötelességileg átküldi azt a főtáblához, hol az Isten segítségével szinte keresztül megy, s elvégre felsőbb helybenhagyás következtében törvénynyé válik s ennek alkalmazására törvényhozói bizottság küldetik ki s a t. s a t.

A vármegyei majoritás tehát legelső; ámde itt, ha mostani felizgatott körülményink közt, egy párt, egy osztály, egy felekezet sem képes 'építeni' sokat, minthogy Péter csak azért is megrontja az ügyet, mert Pál hozta azt szőnyegre, és viszont, azért az éppen most érintett okbul, egyedül néhány roszakaró szónok is elégséges, a legméltányosb, a legjózanabb, a legdicsőbb tárgynak megbuktatására; mihez képest, ha még a p. hirlapi párt is ellenzi az általam felhozott eszmét, azon párt, mely olly nagy, hogy ne mondjam, olly tulbuzgósággal hordozza elől a haladási zászlót, s mely annyira kérkedik loyaltással, ha mondom, még ezen párt is ellenzi az eszmét, s a helyett hogy pártolná, sárban hagyja, sőt illyessel hajigálja azt, ki néhány nagyobb földbirtokossal legelső volt, ki reservata nélkül kitará hajlamát az ügyhez: akkor ha le nem tenném azt, valóban több volnék mint állhatatos, több mint szilárd, t. i. fejés és makacs, mik a most említett tulajdonoknak csak kinövései, és soha nem vezetnek üdvös célhoz.

Én sikerért ohajtok víni, s nem öncsalásért, vagy Pilatus-féle kézmosás végett; nem kívánok ennél fogva minden hihetőségek ellenére apály és dagálylyal szemközt vitorlázni, s ekkép telekdíji eszmémet illetőleg így okosodom:

A kormány annak életbe léptetésére, legalább mint én gondolom, bizonyosan nem fog agitálni, a mint hogy semmiben sem agitált s nem agitál, hanem valamint másban úgy ez ügyben is, egészen passiv állásban be fogja várni, hogy majd mit főzünk ki, s mit terjesztünk jóváhagyása alá mi magunk. Az életbe léptetési műtétel első stadiumában tehát semmi segítség a kormány részéről! Ez egy adat. Jönnek most a nagyobb földbirtokosok. Ugyan mit fognak ezek tenni? Bizony azt hiszem, ezek legnagyobb része, hogy többet ne mondjak s tán kellemtelen részletekbe bocsátkozni ne legyen kénytelen, legalább semmi esetre nem fog m e l l e t t e nagyon agitálni, s ekkép, némelly lelkeseket kivéve, kiknek szava azonban mint pusztában kiáltóé elhangzand, e részről sem várható nagy segítség, sőt valódi istenáldás, ha nem fejlődik e helyett ki minden módni akadály. És ez a második adat. Következik most a kisebb nemesség; hát ezek mit mivelendnek? Szomorú kép, ámde hazafiúi kötelességileg meg kell barátkozni azzal, valamint embersorsilag meg kell tudnunk barátkozni magával a halállal

is. A kis nemesség szinte csak fél csuda által nyerhető meg eszmémhez, csak úgy t. i., ha nagy és kicsi, ki valódiilag él honáért, s valóban nemesebb érczből készült a mindennapi selejtesnél, megnemszünőleg és zarándoki elszántsággal buzgalkodik azt ön szebb hasznával megismer-tetni, s lelkében Magyarország egykori szebb létének szomját felébreszteni, midőn nem kell több, mint egyetlen egy alakos, ki t. i. haladónak, szabadelműnek színében jár, de belsejében több az irigy fondorkodás, mint hazaszeretet, az egész eszmének szappanbuborékkénti meg-semmisítésére. És ez a harmadik adat. Hátra van még most a kiváltságtalan osztály. Erről azo-nban hallgatok, mert azt argumentumul hozni fel olly országban, mellynek lényege legalább még most azt tartja: „tout pour le peuple, mais rien par le peuple” vélekedésem szerint nem kevesb, mint lázítás. És ez a negyedik adat!

Illy körülmények közt tehát még kevesebbet szabad úgy szólván az ellenséget fitymálni, vagy igen is kicsibe venni, mint rendes állapotban. És e szerint tán igazolni fogja a tisztelt olvasó nézetemet, mellyhez képest, letenni vágyom telekdíji eszmémet, ha még a p. hirlapi párt is ellenzi azt, minthogy ez esetben úgy állnak a hihetőségek munkára sikere ellen, mikép valósággal egyenesen apály és dagálylyal szállnék szembe, ha ‘tervemet’ le nem tenném.

Legyen ennél fogva a p. hirlap szerkesztője szíves, s akassza szépen hangzó mézes phrasisait szegre, s lépjen fel eszmém ellen inkább nyiltan és lovagilag; mit egy uttal minden ügy-társaitul is bizalmasan kikérek; avagy öntözze ő és pártja, de okosan és őszintén azon plántát, mellyet sem ő, sem elvbaráti, sem én, sem senki más, de egyenesen magasb hatalom ültetett minden becsületesb kebelbe, s melly nem egyéb, mint a polgári társaság legvalódibb életfája, hogy t. i. mindenki, mennyire csak lehet, igazságos arány szerint viselje a haza terhét, de szintilly arányban élvezze is viszont annak minden elsősegeit, s melly életfának egy ága a megkisértett domestica volt, egy más ága pedig telekdíji eszmém. - - - Öntözzük csak ez életfát okosan, nehogy száradjon, vagy viszont az igen is sok nedvtől rothadásnak indulva kidüljön, s okvetlen felvirulni fog az egykoron ha nem is éppen ezen, vagy azon, de valami más ága által.

S most e cikk berekesztéseül még egy kis anecdota! Több évvel ezelőtt bizonyos főnök, nem tudván bizonyos szomszédnak szavait mindig összehangzásba hozni tényeivel, komolyan kérdezé őt: ‘hogyan ugyan kivel tartana, mivelünk-e vagy a muszkával?’ Mire az eszélyes szomszéd ekkép válaszolt: „Belsőmben veletek, s csak külsőleg a muszkával.” Szintigy állok, én a p. hirlap szerkesztőjével telekdíji eszmémet illetőleg. Eddig felhozott észrevételeinek része, bármikép himezzék hámozzák is, bizony ellenséget gyaníttat; része viszont, meg kell ismerni, szövetségést tüntet elő. Legyen ennél fogva nekem is szabad, noha se főnök, se sem-mi egyéb nem vagyok, csak egyszerű hazafi, tudakolnom a p. hirlap szerkesztőjétől, hogy valljon mi mellett van ő, az adó vagy inkább pártja mellett-e? És ha erre tán kevesebb eszélylyel, de több őszinteséggel fog válaszolni, mint a felhozott szomszéd, igen fogom köszönni. Addig is azonban hadd folytassam a tárgyat jövő cikkben.

XVIII.

Jelenkor, 96. sz.
decemb. 3. 1843.

Gondolatszere s érlelés végetti szőnyegrehozatal is más, és azon műtétel is más, melly vala-melly ügy életbeléptetésére kívántatik meg. S ki e két, természete szerint egészen különböző eljárást nem képes kellőleg megkülönböztetni, az többszer igen mint nem, vagy olly tárgy körül agitál - ha csakugyan agitálás által akarjuk kitenni valamelly ügy életbeléptetési műtételét - melly még éretlen, vagy azok categoriájába esik, kik a sült galambra várnak.

Noha egészen különböző természetű egyébiránt e két most érintett eljárás, azért, mint legközelebbi cikkemben hozám fel, még is néha felette szorosan foly egyik a másikkal; és annak elhatározása, valljon hol van vége a szőnyegrehozatalnak, hol kezdete az agitációnak, olykor bizony éppen oly csiklandós, mint tán lehetetlen igazsággal kimondani, általjánosan hol van vége a persvasiónak, s hol kezdete a korteskedésnek.

Telekdíji eszmémet illetőleg azonban, s körülte saját személyes eljárásomat tekintve, nemcsak két egészen különböző s egymástul feltételezett műtétre osztám azon „Mit fogok tenni”-t, mellyet minden ember, s ekkép én is, tudva vagy sejtve, rövidebbre vagy hosszabba, de némileg mindig kitűz magának, hanem háromra, azaz három műtétre.

S kérem a tisztelt olvasót, kivált honunk fiatalabb reményét, ne gondolja, hogy mind ez, mit előhozok, pedantismus, miszerint tán kedve volna az egészzet félre, sőt tűzbe vetni; de kísérje tárgyalásomat, ha nem is hajlammal, legalább igazságos hangulattal, s alkalmasint elvégre át fogja látni, hogy oly felette szövevényes, oly annyira egybebonyolodott ügyet, mint honunk felemelése bármily kis árnyéklatban is, egyáltalján nem lehet pusztá jóakarat, kedvcsosszánás, lelkesedés s illyesek által feloldani, de csak úgy hozhatni azt sikeres kifejtéshez egy egy lépéssel közelébb, ha a sikernek egy száztulja sem tétetik kockára, azaz, ha rossz distinctio; rossz elosztás miatt, a működő részek egyike sem zsibbasztatik meg, de éppen ellenkezőleg ha mindegyik maga sphaerájában forogván, lehető legnagyobb hatással járul az egy célhoz. A mit Polybius igen helyesen a hadviselés-módrul mond, mihezképest „non tam valor indoctus quam ars solet praestare victoriam,” az némi alkalmazással még sokkal inkább illik a status-tudományhoz, a mennyiben t. i. e tudományt számtalan magyar, ebben is egybezavarván az eszméket, mindig valami bátorsági, vitézségi alapra gondolja állítandónak!

Megvan a jóakaratnak, a lelkesedésnek, a bátor elszántságnak is maga érdeme, nem tagadja azt senki, sőt illy tulajdonok nélkül, tisztelet becsület, mit sem ér a legrészletesben kidolgozott, s a legmesszebbre ható terv is. Ámde valamint a legjobb föld sem termi meg a buzát kellő műtétel nélkül, s valamint a legjobb akarat, a legszebb lelkesedés s a legbátrabb elszántság sem elégséges valamelly complicáltabb gépnek kellő mozgásba hozatalára s abban tartására: szintugy tán ohajtani felette sokat lehet, de vérünk s honunk javára, diszére életbe léptetni bizony semmit, vagy csak felette parányit fog az, ki jó akaraton, lelkesedéssel s bátorságon kívül, semmi más minőséggel nem képes előállani.

Igazságos hangulatu figyelemért esedezvén, hadd soroljam a mondottakhoz képest ezennel elé, milly három egészen elkülönzött s viszonylag feltételes műtétre osztám fel magamban kitűzött tervem szerint, telekdíji eszmém körüli eljárásomat.

Első műtétel: telekdíji eszmém ujság általi tárgyalása, s annak, mennyire lehet, kedvező világba helyezése. Már innen vagy egy lépéssel sem tovább, ha még a haladó, párt par préférence is hátráltatni fogná azt, vagy ellenkező esetben:

Második műtétel, azaz minden, becsülettel összeférő módnak, időm, erőm s tehetségem szerinti használata, mikép az eszmének elve többséget nyerjen, s nemcsak a vármegyéknél s e szerint a rendek tábláján, de a főrendeknél s a kormánynál is s ehhezképest törvénynyé váljék. És csak ezután a:

Harmadik műtétel, annak tárgyalása t. i. hogy valljon mire és mi módon volna az életbe léptett tervem által összegördülendő pénztehetség előlegesen s legüdvesebben fordítandó s kezelen-dő.

Sem idő sem hely nem alkalmas arra, hogy ez uttal e felhozott thema körül kimerítőt kíván-hassak terjeszteni elő. Némi fővonásokban azonban, habár ismétleném is magamat, még is elkerülhetlenül szükségesnek hiszem megkísérteni annak illusztrációját, nehogy kicsiskedő szörszálhasogatásnak mutatkozzék az egész.

Mint már többször érintém, s alkalmasint még annyiszor a hányszor ismétleni fogom, én nemzeti ujjaalakulásunk tekintetében nem ismerek gyökeresb s ekkép mélyebb gyógyszert, mint a nemességnek köz terhekbeni, így vagy amugy, de valamiképi részvétét. Mind az, mi ezen alap megrakása nélkül mivelletik, ítéletem szerint nem egyéb, mint önámítási építvény, metaphysikai parlag, palliativ foltozás, vagy legföljebb félszeg intézvény. Nem is sovárgok ennél fogva semmi után olly őszintén, de egyszersmind olly nyugtalanul, megvallom, mint ezen alapot így vagy amugy, de valamiképi elvégre megrakva látni, s nemcsak azért, mert nem vagyok barátja az önámítási légváraknak, valamint a metaphysikai szőrszálhasogatásoknak sem, a palliativ foltozásokat s félszeg intézvényeket pedig lelkemből gyűlölöm, hanem mert minden nagyítás nélkül szólva, teljes meggyőződéseim szerint nincs előttünk már sok idő, mellyet alkotványunk kifejtésére s kivált vérünk felemelésére valósággal s igazi jó sikerrel fognánk használni, s hogy ekkép sietnünk kell, legalább azon gyógyszert assimilálni magunkkal, mielőtt késő volna, melly nemzeti testünkbe új elevenséget öntve, kellőleg elejét vehetné e gyászesetnek: s melly gyógyszer bizony nem egyéb, mint mindenkinek s kivált a tehetősnek, s ekkép a kiváltságos osztálynak is honunk felemeléséhez egyenes járulása, mi nélkül, bármiképi csürjük csavarjuk is, bizony légvár, ringy-rongy, vagy legfeljebb valami 'akarom is nem is' féle kicsi piczi az egész, mit kiállítani birunk.

Mennyire csekély tehetségem engedé, mindig ez irány felé tartám is ehhez képest politikai bárkám magnestűjét, minthogy mindenkor tisztán állott előttem, miképi e cél elérése nélkül, bármit fognánk is hozni szőnyegre, az vagy éppen nem, vagy csak felette bágyadtan fogna virulni. És ha első felléptemkor nem táram ki egyenesen és mindenek előtt e sort - legyünk szabadsághoz méltók, és járuljunk e szerint mindnyájan aránylag s jó renddel honunk felvirágzásához, vagy ha így cselekedni nem tudunk, akkor legalább gyáván ne panaszkodjunk, ha ránk nézve az istenek legszebb ajándéka a polgári szabadság, soha nem lesz több, mint önámítási buborék, vagy farkas-féle függetlenség, a minthogy félig meddig, ha csalni nem akarjuk magunkat, bizony ez óráig az nem is igen vala egyéb - ha mondom első felléptemkor nem tártam ki illyest egyenesen s mindenek előtt, de e helyett számtalan mellékes prolegomennel állottam elé, ezt azért tettem, mert bármilly fizetést illetőleg olly mibenlétben ismertem általján véve a magyar kiváltságos felfogását, mint a milly mibenlétben létezik bár a legjobb, de kellőleg el nem készült mező is valami hasznos mag elfogadására. Tehetségemmel ennél fogva okszerintiben s jobb logikával gondoltam gazdálkodhatni, ha egy kis elő elkészítésre, azaz egy kis szántásra, s kivált egy kis gyomlálásra fognám, a mint tettem is, egybeponositni csekély erőmet. S hogy mennyire vala szükséges több mint egy decennium előtt ezen előleges műtétel, az adó körüli zavart ideák rectinatioja t. i. és az az iránti előítéletek némileges kigyomlálása, az tán abbul világlik leginkább s meg nem czáfolhatólag ki, mihez képest még kevéssel ezelőtt sem akart az igen is kemény föld s kivált az igen is sok előítéleti dudva és kóró miatt megfoganni a közös adónak magva.

Ámde az új iskola erről másképi ítelt s e szerint jobbnak tartá, s alkalmasint egyedül, mert Magyarország pillanatai igen drágák, a szép szavak és dagályos declamatiók pedig felette olcsók, rögtön tűhegyre állítani az egészet s kapustul törni a házba.

Következése ezen fölötté 'lelkes' de nem annyira 'eszélyes' eljárásnak mi lett, azt hiszem mindenképi előtt sokkal ismeretesb, hogy sem azt most újra s részletesebben felfrisíteni s a tisztelt közönség elibe hozni szándékom lehetne. Elég az, hogy megbukott az ügy, s nemcsak megbukott, mi, mint hihető s előre látszott, megbocsátható volna, de fájdalom, és ez a baj, sokkal hátrább bukott, s velem együtt mind azon napszámosok, mi, kik hosszú évek során egy egy lépéssel közelíteni igyekszünk az igazság s ekkép a legnagyobb józanság e céljához, mi nem igen tudtuk, mit legyünk teendők, a jobb időt s jó szerencsét negativ állásban bevarandók, vagy positive valamit mivelendők-e, miképi az adó dolgát még jobban ne rontsuk meg, vagy azt ha lehetne, legalább azon odiumbul némileg kifejtsük, mellybe a tulhév iktatá

azt. S így lön, hogy én állásomhoz s körülményimhez képest, mennyire én fogom fel, illőnek, józannak, sőt kötelességben járónak tartám mellette felszólítani s pedig olly módon, mikép mindenek fölött két feltételt, vagy inkább két ‘megnyugtatót’ tüntessenek ki. S ugyanis

1) hogy azon summa, melly tervem szerint aránylag rám vagy másra volna rovandó s végkép megállapítandó, soha semmi változásnak s kivált fölemelésnek ne legyen kitéve; és,

2) hogy közös kézfogásunk s vállvetésünk kellő látszatát s eredményét is várhassuk ok-szerintileg.

Már a házi adó felének elvállalásában, mint proponálva volt az, s legalább mint kezdetkor fejledezett volna ki a dolog, hiába keressük az érintett megnyugtatók egyikét vagy másikat, s pedig mert okvetlen napról napra magasbra verték vala fel e cassát, s ekkép sem előttem, se senki más előtt soha nem lett volna ismeretes a ránk rótt, vagy inkább minden közgyűlésben ránk róható, sőt okvetlen ránk rovandó teher, s aztán, mert illy eldarabolt s a t. s a t.!! manipulációk után, a mellett hogy legalább egy darabig megnelemszűnő magunk közti háborúnak legsuperlativabb kéjeit élveztük volna, valami nagyobb, közös és nemzeti eredmény helyett, áldozatink inkább csak némi localis érdekeket mozdítottak volna elő, sőt, tisztelet becsület de igazság is, tán egyedül némi sinecurák megalapítására szolgáltak volna, meg kell vallani, felette hasznos (!) talajul.

Harmadszor mondom, nehogy következtelenségről vádoltassam, én, mi személyemet s körülményimet illeti, mind e mellett jobban szerettem volna a házi pénztár részéhez járulni, s pedig azon oknál fogva, mellyet már felhoztam, s mellyhez képest, mennyire én bírok látni az események gyökérokaiba, semmi nem hatott volna nemzeti s alkotmányos létünkre olly elhatárázólag, t. i. olly biztosan élet, vagy olly elkerülhetlenül sir felé, minek bár egyikét bár másikat én dísztelen pangásunknak elibe teszem, mint azon kénytelenség, mellybe helyezé vala az értelmesb s tehetősb részt ezen új rendszer, úgy szólván pro aris et focis s pedig nyílt háboruban viaskodni az énesek, rendbontók, herék és spoliátorok serege ellen, és vagy őket legyőzve kivívni elvégre az igazi rendnek s kivált a köztünk még soha tökéletesen fel nem fogott, vagy legalább elég féltékenységgel általján még soha nem gyakorlott, törvény iránti feltétlen engedelmisségnek diadalát, vagy általuk legyőzve, bucsut adván minden nemzeti s alkotmányos szebb reménynek, legalább menedéket keresni a philosophiai resignatio csendes öblében, nehogy tantalusi kinok közt egészen el legyenek fecsérelve ez életnek még kisebbszerű minden örömei is.

Ámde illy kockajátékra állítani üdülést vagy bukást - csakhogy így vagy amugy, de valamikép elvégre megszűnjön végvonagláshoz hasonló állapotunk - nem mindenkinek dolga, s bizonyosan nem a magyar többségé, mint ezt a legközelebbi események is untig mutatják; nem nem, ez a magyar többségnek nem dolga, s pedig mert része nem is sejti, milly szegyénteli állásban pangunk, része ellenben noha ezt sejti, még sem sovárg magasb fok után; s így miután nem elég csak egy uton kísértetni meg diadalt, de száz uton visszaverve, ha csak szikrája mutatkoznék is reménynek, még a százegyediken is új elszántsággal kiállni hazafiui kötelesség, vajmi sok tétozázóra azonban általján véve csak felette kevés elszántat számíthatni, s ekkép siker végett nem egyedül ezek, de főkép azok lényegéhez szükség némi politikai eljárást alkalmazni, én telekdíji eszmém szőnyegre hozatalával gondoltam e hazafiui kötelességnek tehetségem szerint legjobban megfelelhetni, s pedig mert tervem, mint a tisztelt olvasó tapasztalhatta, előlegesen s feltételileg foglalja magában azon két megnyugtatót, melly a házi pénztár részének felvállalási esetében legalább tettleg hiányzott volna, azt, hogy t. i. előszer mindenki az egész fizetési időszak lepergése alatt elhatározottan tudja, évenként mennyit fizet, és e mennyiség semmi esetre magasbra ne emeltethessék; s másodszor, hogy ezen új teher után, új haszon, új kellem s új dísz is háramoljék közvetlen az egészre, s innen közvetve minden egyesre is.

Ezen, magában felette régi, de magyar politikánk nyilvános mezejét tekintve, még is egészen új eszmének szőnyegre hozatalával pedig azért, vagy inkább azon pszichológiai okbul gondoltam most s éppen most állhatni legokszertibben, és időhez legillőbben elé, mert a kiváltságos osztálynak felette nagy száma sőt tán többsége resteli, jóllehet különböző okbul, az adó megbuktát. S ugyan is a kötelességéber s jobb számító fájlalja azért, mert de facto és akaratja ellen ki lett ezen esemény által azon lehetőségbul szorítva: hogy honának fel-emeléséhez, felvirágzásához tüstint közös erővel járulhasson; a hiú ellenben azért resteli, mert az adónak megbukta gyáva here színébe állítja őt minden méltányosb előtt. S ekkép, miután hinni akarjuk: van még hazánkban szép mennyiségű kötelességében s meglehetősen számító hazafi, s e mellett fájdalom nemcsak hiszszük, de tökéletesen meg vagyunk győződve, mikép Magyarországon nincs nagyobb szellemi vis motrix, mint a 'hiúság,' nekünk legalább ezen okoknál fogva úgy látszik, hogy most s éppen most van ideje az adó dolgát ismét szőnyegre hozni, csak hogy más formákban; s pedig, mert ha fel akarjuk is tenni, hogy az éber és jó számító hazafiak mostani mennyisége nemcsak nem csökken, sőt nő - mi mai felhőkön nyargalásink közt még kérdés - azért a megbukott ügyet saját erőnkkel, azaz minden külerő befolyása nélkül, bizony soha nem fogjuk siker felé fordíthatni, ha a kötelességéber s jó számítók mellett nem használjuk a hiúk legioját is.

A szégyen érzése azonban kihül, ezt nem szabad felejtetni, úgy hogy az, ki ma szégyenbül még minden jóra volna hajlandó, már holnap, mikor szégyenével úgy szólván megbarátkozott, mert hiszen azt sokan osztják, s így hiedelme szerint a szégyennek csak egy kis töredéke jut rá, semmi legkisebbre sem vihető többé.

Az adó dolgát illetőleg körülbelül így állunk. Én legalább egyetlen egy kiváltságost sem ismerek, ki eddigelé elég szemtelen lett volna egyenesen állítani, hogy ő se utra, se iskolára, se kórházra, se semmire a világ hátán járulni nem akar, s hogy ő, tálalják az adó kérdését elibe bármilly formában, mindent repudiál s here akar maradni holtiglan. Nem, illyes szemtelen legalább az én utamban eddigelé még nem akadt, s merem állítani, hogy mint még ma állnak a dolgok, ha kerekedik is itt ott illyes minden szemérem nélküli gyáva, ki here lényegével még pajkoskodni is elég nyomorult lenne, mi tán meglehet, azért a nagy többség bizonyosan pirulna illy aljas színben jelenni meg a nagy világ ítélőszéke előtt; s ez okbul, mint tapasztaljuk, általján véve mindenütt, hol megbukott az adó ügye, inkább hallatszik mentegetés, mintha megszégyenlette volna tettét a többség, mint fejlenék ki valami megátalkodott és szövetséges, semmihez se járulási makacsság. A köz teherbeni részvét kérdését tekintve senki sincs, vagy legalább igen kevés van most, ki még annak elve ellen is egyenesen felszólalni bátor volna, de minden szó, minden kifogás általján véve egyedül azon 'mikép' és azon 'hogyan,' t. i. egyedül azon forma és modor ellen van irányozva, mellyben az agitáló párt az adót a magyar kiváltságos közönséggel bekapatni kívánta.

„Hogy mertek engem felkeresni, sőt előmbe állni, ti semmirekellők, kik az adó dolgát megbuktatni elég gyávák valátok, induljatok odébb, herékkel semmi dolgom.” Illy szavakkal fogadá csak kevéssel ezelőtt az adónak bizonyos őszinte barátja, az adó dolgát megrontó osztály bizonyos töredékét. Ámde mi lőn a válasz? E következő: „Uram, ki mondja azt, hogy mi ingyen kívánjuk élvezni a hon javait, s nem akarnánk annak szebb kifejtéséhez járulni? Ez egyenesen rágalom. Mi, igaz, nem akartuk s nem is fogjuk elvállalni a házi pénztár részét, mert tudja az ég, mennyire csigáznák azt fel bizonyos jó urak, lenne csak kezükben, akkor se hossza se vége nem lenne a fizetésnek, látszatja pedig semmi. De hogy mi minden adótul vonakodnánk, melly rendesen s igazságosan s változhatlanul volna ránk kivetve, s mellynek haszna is mutatkoznék, azt nem állítottuk soha.”

Igen, csak kevéssel ezelőtt fordult elő ezen eset. S miután bátran állithatni, hogy most még ha nem is mindenütt, legalább felette sok helyt, hol megbukott az adó dolga, hasonló illyféle mentegető themát pengetnek a buktatók, úgy hiszem nem hibázom, ha újra erősitem, hogy

most és éppen most van legjobb ideje az adó dolgát ismét szőnyegre hozni, s azt keresztül vinni, s pedig mert most még úgy szólván készületlenül rohanhatjuk meg az adózni nem akaró, de illyest megvallani szégyenlő s ekkép hátulsó kapucskákat kereső osztályt; midőn engedjünk nekik csak időt, s bizonyosan úgy elárkolják magokat, miben mindenkor nagy mesterek voltak, s úgy annyira megbarátkoznak en compaignie még olly szégyennel is, mellyet egyes el nem viselhetne, mikép aztán tudja az ég, ki töri meg sorukat.

Én szavuknak nem hiszek vakon, s azon mentegetési phrásisokban, mellyeket felhozék, sem látok csupa őszinteséget, de legalább is szintannyi sinórral sujtással kivarrt hátulsó ajtót. Ámde hagyján, ez mindegy, ragadjuk meg csak az illetőket rögtön szavuknál, ez a fő dolog. Az őszinte örülni fog rajta, a kaján pedig, ha fondor mesterségire nem nyer időt, hallgatni. S ennél több nem kell. Ugy hogy ha mind azok, kik legközelebbre az adó dolga körül agitáltak, de ügyük nem sikerült, most újra kiállnának a gátra, s pedig eszmém szerint, de őszintén hazafiui, minden irigy fondorkodás nélküli tiszta lelkesedéssel, s üdvemre hiszem, ha van még lélek nemzeti testünkben, szinte bizonyos volna a siker.

„Nem akartok fizetni a domesticába drága földiek? Igazságtok van. Ámde más uton, mint mondjátok, nem vonakodtok a fizetéstől, ha t. i. ismernétek a ‘mennyt’, ez nem változhatnék, s hazafiságtok gyümölcsét is ‘várhatnátok’ - felséges! Legyen ehhez képest kívánságtok szerint akár így akár úgy, de minden esetre ‘valamikép’ s a t. s a t.”

Tegyük fel, hogy most idővesztés nélkül minden vármegyében az illetők, kik kezeikbe vették honi újjáalakulásunk vezérfonalait, mind egyszerre illy tactica után járnának el; s tegyük fel, hogy mint én kész vagyok illy ügyért letenni minden antipathiát, minden személyességet, s közlegény sorba állni bárkinek vezérlete alatt, úgy több illy egyed fogna találkozni, ki szintígy cselekednék - s ezt feltenni tán szabad, mert hiszen ez nem volna egyéb, mint szoros hazafiui kötelesség - tegyük ezt fel, s azt hiszem, ha nem szülne is őszinte együttműködésünk tökéletes egészségű magzatot, legalább számíthatnánk olly ivadéokra, mellyet idővel és kivált szent hazafisági gonddal minden nyavalyáibul kivetkeztetni, s egykor nagyra, erősre s vajmi szépre lehetne nevelni, melly ivadék, nemzeti regeneratióink kérdését illetőleg, ha azt gyakorlati szempontból fogjuk fel, minden esetre mélyebb hatással volna, mint mind azon terv, mellynek kidolgozása körül annyi gonddal buzgalkodunk, melly tervek azonban pénzbeli elégséges alap nélkül soha életbe nem léphetnek.

E műtételre tehát, ismétlem, most van idő, vagy soha; legalább soha, mint én fogom fel, a siker annyi hihetőségével.

A vidini pasa által **1828**-ban rutul visszaveretett Geismar orosz tábornok. Éjjel a vesztett csata után összehíja ez tanácsa fő embereit. „Mit legyünk, így mond, teendők? Visszavert ma minket hármassal erő, sikon vagyunk, holnap nem állhatunk ellent. Vonuljunk tehát, mennyire lehet, ma még vissza, vagy üssünk még ez éjjel most rögtön a törökre. Ezt ő nem várja, s alkalmasint diadali ittasságban pihen, most van ennél fogva ideje helyre állítani a szerencsétlenül dült koczkát vagy soha. Gyáván hátravonuljunk-e tehát, életünket tán még néhány napra hosszabbítandók, vagy lelkesen előre, s így legalább becsületünket megmentve?” Így ő. S a tanács ez utolsóban egyezett meg, s csak hamar futotta a tábornok a megtámadás jelszava keresztül. Meg lőn rohanva és szétverve a török, s ez óta nemcsak az érintett háboruban, de mai napig sem mutatta képét e tájon többé.

A marengoi ütközetnél mi jártunk így. Már miénk volt a diadali babér, mikor váratlanul s éppen azért, mert v á r a t l a n u l, ismét kicsikarta azt kezeinkből a meg nem tört lelkesedés.

Igy tűnnek bizonyos pillanatok a világ eseményében néha fel, mellyeket meg nem ragadni szintolly veszteség, mint bizonyos kárt következtet bármilly ügy időelőtti szőnyegre hozatala.

Egyedül kellő pillanat megválasztása vezet sikerhez. S e tekintetben nem vonakodom ezennel ugyan még meg nem tört, de mély búba süllyedt kedélylyel kijelenteni, hogy mióta a p. hirlap tünt fel egünkön, s egy egészen új iskola alapját vetette meg, melyet bátran nevezhetni a szétbontás iskolájának, azóta időt, helyt, körülményt összezavarva, vagy olly éretleneket látunk szőnyegre hozva, miket legnagyobb veszély nélkül még most teljességgel nem asszimilálhat magával nemzeti testünk, vagy elmulasztjuk megragadni az alkalmas időt, némi legsürgetőbbek s már tökéletesen megéretteknek tüsténti életbe léptetésére.

Némellyekben, hol csak lépten lépve kellene haladnunk, elragadtatunk; némellyekben viszont, mikben lehetetlen elég sebesen indulni, vesztég állunk sőt hátra megyünk. Valóban éppen úgy, mint rossz puskás, úgy kezel nálunk nem egy „feltűnő” politikai eljárását. Durr! El van hibázva. S miért? Mert két öllel a vad előtt surrant el a golyó. Durr! Ismét elhibázva. S miért? Mert most ismét két öllel maradt el az ön.

Isten tudja, így kezeljük mi a politikát most! Egyben másban megbocsáthatlanul szaporán, egyben másban viszont megbocsáthatlanul lassan.

Már az adó dolgát illetőleg, ma úgy állunk, mint állott Geismar **1828**ban a töröknek, avagy mint állott Napoleon **1800**ban hadainknak átellenében.

És ezért most, de rögtön most, mielőtt a fizetni egyáltalában nem akaró herék szövetségre léphetnének s magukat elsánczolva, tudja az ég, milly ezer hátulsó kapukkal elláthatnák, most még meg lehetne fordítani a csata sikerét - én így vagyok meggyőződve - midőn peregi le csak egyszer ezen alkalmas idő, s én legalább nagyon kételkedem, hogy m i m a g u n k s a j á t e r ő n k k e l - s e körül forog alkotványos létünk és nemlétünk - olly hamar, vagy csak valaha is ki birhatnók víni az általános adózásnak életre vagy halálra vezető elvét.

Geismar és Napoleon hadai azonban bizonyosan soha nem lettek volna képesek megfordítani a diadali koczkát, ha egy lélek egy akarat nem járja át s nem lelkesíti azok minden tagját, s annál kevesebbé, ha alakos sőt áruló lappang köztük.

Az alkalmas pillanat megragadása tehát magában még nem elég, de a mellette küzdők közti őszinteség is elmulthatlanul szükséges.

Van-e azonban mind azoknál illyes, kik az adó mellett szólottak fel? Bizony nem tudom. Ámde ezt, mennyire lehet, előbb hogysen agitatiohoz fogni tanácsos volna, ki kell kutatni, s azért méltóztassanak szólni. Az alatt pedig hadd folytassam tárgyalásomat.

XIX.

Jelenkor, 97. sz.
decemb. 7. 1843.

Három viszonylag egymás által feltételezett műtételre osztám magamban fel, mint már több ízben érintem, adóköri eljárásomat. Pusztá tárgyalásra, agitációra s végkép annak kifejezésére, hogy valljon mikre volna az egybegördült pénztehetség előlegesen s legczélszerűbben összepontosítandó.

Az első műtételre, bár fognék aztán a másodikra átmenni bár nem, mint szinte érintem, s most egyedül könnyebb felvilágosítás végett hozom ismét elő, minden föltétel nélkül határozottam el magamat, s pedig legfőképp azért, mert azon remény kecsegtetett, megvallom, hogy ha egyéb hasznót nem teendének is, minden esetre legalább azon odiumot fognám elemzésem által némileg tán egy kissé enyhíteni, mellybe burkolá az adó kérdését a tulhév. Már mennyire volt e remény alapos és milly gyümölcse lesz, határozottan nem tudom; de ha mindenki fel-

szólalna, kit a dolog illet, t. i. az ki fizetni volna kénytelen, s nem az, ki inkább csak a zavarbani halászat után sovárog, és ha tervem, mellyel korántsem fejtettem még egészen ki, olly ismeretes volna is már, mint a pesti hirlapi terv: én legalább úgy vagyok meggyőződve, ha minden, kit a dolog illet, felszólalni, s magát valamire elhatározni volna kénytelen, igen nagy részben alkalmasint arra határozná el magát, hogy egyik tervhez sem áll, de ha lehet, valamelly hátulsó ajtón kisurran s éppen nem fizet; azon esetben azonban, ha már a két most érintett terv közt kellene választania, azt hiszem, bizonyosan inkább enyimhez állna a többség, mint a megbukotthoz. Én így vagyok meggyőződve; s valóban nagyon érdekes volna, ha nevet oda téve - mert illyes dolgokhoz nem illik anonymitási álarcza - jó nagy szám hallatná magát, hogy valljon a domestica részét kívánja-e inkább fizetni, s pedig az agitáló párt szellemében, vagy nem volna-e hajlandó inkább telekdíji eszmémet legalább in thesi pártolni.

Kérem is ennél fogva, álljanak az illetők elő, de mint mondtam, nevet, s nem ál de igazi nevet, oda téve; mert másképp lehetetlen, a fizetőket a zavarban halászni akaróktul kikülönböztetni, mi azonban elmulhatlanul szükséges; mert hogy ezen utolsók serege jobban kedvelné a domestica tömkelegit, s e fölött igen nagy szám, kivált szájra és tollra nézve, s ekkép magának könnyen majoritást szerez, az, úgy gondoljuk, eléggé ismeretes.

Legyen ez egyébiránt bármikép, elég az, hogy az adó-körülti első műtétre, annak tárgyalására t. i. minden feltétel nélkül határozám el magamat, minek következtében 'Adó' és 'Két garas' czím alatt a Jelenkorban ezen czikken kívül már **25** darabot is terjeszték a magyar közönség elé e alkalmasint hárommal négygyel, sőt lehet tán még többel is fogom pótlani e munkát.

A második műtétet, a dolog életbe léptetési kérdését azonban, mint már részletesebben adám elő, legfőképp attul véltem felfüggesztendőnek vagy inkább feltételezendőnek, hogy valljon eszmém fölött mikép fogna nyilatkozni rendes organuma vagy más mód által a haladó párt par préférence és par excellence; úgy hogy ha akadályoztatólag, akkor ez alkalommal simpliciter leteendném azt; ha ellenben méltányolva, akkor, feltéve: egészségem egészen meg nem bomlik, s nem jó valami előre nem látott de meggyőzhetlen akadály közbe, alkalmasint mindent, mi constitutionalis becsülettel egybefér s csekély tehetségemet föl nem mulja, elkövetendenék, miszerint életbe lépjen az ügy.

Eljárásom lépcsőzetit a szőnyegen fekvő kérdésben így jeleltem ki magamnak. És az, ki csak féligmeddig ismeri is Magyarországon a dolgok mai fekvését, úgy hiszem, kénytelen lesz megvallani, hogy, mi a két első műtétel körülti eljárást illeti, nem választhattam vala gyakorlatibb utat, mint azt t. i., hogy legelsőben is egyedül tárgyalni fognám az adó kérdését, s azzal csak azon esetben és csak akkor lépni az agitatio mezejére, mikor tökéletes, vagy legalább némilegi bizonyosságot fogtam volna arról nyerni, hogy a p. hirlapi párt azt nemcsak akadályozni nem, sőt inkább elősegíteni fogná; midőn ellenkező esetben további érlelésnek hagyván azt át, ez alkalommal egyenesen leteendném az egészet.

Én az utolsó cikkben elősoroltak szerint a mostani pillanatot tartom legkedvezőbbnek, az adó kérdése elvét, nem tudnám elhatározottan és szorosan ígérni, milly formában, de minden esetre 'valamellyesben' keresztül vinni s életbe léptetni. - Nem mondom - s értsük egymást - hogy okvetlen keresztül menend, életbe lépend az. Távul ettől, mert megbukása sokkal hihetőbb. S ugyanis, minthogy vesztett csatát, s kivált Magyarországon vesztett adócsatát helyreállítani sokkal bajosb, sokkal sulyosb, mint szűz haddal valami más ügy körül vívni ki diadalt. Én csak azt mondom: ma kedvezőbb a pillanat mint holnap, holnap pedig kedvezőbb mint holnapután, s így folyvást; úgy hogy minél továbbra halasztjuk a dolgot, annál nehezebb, annál kétesb lesz annak sikere, s pedig nemcsak azért, mint fentebb mondtam, mert most némileg még resteli az adót megbuktató kiváltságos rész, hogy utolsó tette annyi előtt gyáva here színébe állítja őt, min azonban vajmi hamar nem fog pirulni többé, hanem azon okbul is

veszélyes az adó kérdésének eldöntési kísérletét utóbbra halasztani, mert politikai lázban vagyunk, mely azonban nem érte még el acmejét, de okvetlen elérendi, s ekkép ma egyet s mást csendes uton s saját magunk által még életbe léptethetnénk, mit később, mikor egyszer tökéletes zavarba fogtak keveredni az eszmék - milly lét felé, ne csaljuk magunkat, gyors léptekkel indulunk - se békés se constitutionalis uton, azaz saját magunk által nem leszünk életbe léptetni többé képesek. S mik közt az adó kérdése legelső helyet foglal.

Hogy adót fizetni fogunk, s pedig rövid idő múlva, az előttem axiomai világosságban áll. A különbség csak az, hogy vagy mi magunk fogjuk azt kényünk kedvünk s erőnk szerint vállunkra venni, s hazánk előmeneteli csatornáiba fektetni, vagy idegen hatalom fogja e műtételt kénye kedve szerint s tán erőnkét haladólag végbevinni; a rendesen lefizetett adónak nyugtatóján kívül pedig tán mit sem fektetni a honba. Egyiknek vagy másiknak reggele elkerülhetlenül s tán szaporábban mint gondolnók, ránk virad, erről legyünk bizonyosak.

Constitutionalis féltékenység, pszichologiai felfogás, nemkülönben körülményinknek; az időnek, s minket környező politikai csillagzatoknak jelen állása, engem ennél fogva egyiránt, s mondhatom, majd ellenállhatlanul késztenek arra: „hadd állnék tüstént ki az agitatio mezejére, mindent elkövetendő, mit megtörött ugyan, de azért még egészen meg nem tört kedélyem csak mivelhet, hogy mielőtt késő volna, s ezt más hatalom fogná eszközölni, mi magunk vigyük végbe azt, mi a constitutionalis lét legmélyebb talpköveihez tartozik, azt t. i. hogy mi magunk, minden külhatalom beleavatkozása nélkül, víjuk ki a köz terhekbeni általjános részvét diadalát, s mely diadal kivívása nélkül, bármikép iparkodjunk is prókatori phrasisokkal s hetyke szemfényvesztésekkel fődözgetni ebbeli szégyeninket, azért Isten és minden méltányosb előtt bizony csak barbar nép vagyunk, mely legfölből szánakozást érdemel, s korántsem polgárosodott nemzet, mellynek az emberiség díszfüzérében volna helyt foglalni szabad.”

Minden tekintet felre téve, én tehát inkább ma szeretnék az eszmém körüli agitatio mezejére állni, mint holnap, s pedig mert, mint mondtam, s még ezerszer kész volnék mondani, mert honunk investmentalis kérdése előttem legelső, s aztán, mert ha van még idő e fontos kérdést constitutionalis uton eldönteni, az most van, de csakhamar tán nem lesz többé.

S valóban annyira sürget engem valami belső érzélem, de egy napot se veszteni, s egész tehetségem sulyát vetni mérlegbe, ha az ott végkép meg is törnék, csakhogy, mielőtt késő volna, életbe segéljem léptetni az adó ügyét, mikép valósággal felette nehezen bírom követni ítélő-tehetségem tanácsát, mely a p. hirlapi párt eszmém fölötti véleményének kipuhatólását javasolja előrebocsátandónak, mielőtt az agitatio fanyar, s kivált e kérdésben olly sulyos műtételéhez fognom volna józan.

Életem legjobb részét, mennyire velőm és inaim birták, hazánk szolgálatára költém. Néha ugy sejtem, mintha hátramaradt napjaim száma már felette csekély volna, s akkor kimondhatlan fájdalom tölti el lelkemet. S tudja az ég, nem azért, mintha belészerettem volna ez életbe. Oh nem! Mert hiszen mi a magyarnak élete, kiben csak egy kissé is nagyobb a lélek, mint volna nehéz az agyag? Bizony aligha több, mint „kétes-remény” s tán ennyi sem. Nem élethezi vonzalom epeszti tehát keblemet, valóban nem, hanem egyedül azért sülyed kedélyem néha legmélyebb buba, ha jövő napjaim sorát már felette rövidnek sejtem, mert hátratekintve leélt napjaimra, lehetetlen a körül ámitani magamat, hogy e közben annak de csak század része sem lépett életbe, és ez is csak felszínleg, mi olly bájtelmi álmakba ringatá honszeretettül ittas keblemet, s hogy ekkép, ha nem volna időm többé némi maradandóbbak sark-megvetéséhez járulhatni, földi pályám, legtisztább szándékom s nem csekély fáradalom daczára valójában szinte minden haszon nélkül, egyedül önámitásokban fogott volna peregni le.

Fenmaradt erőmet ej be örömet bocsátnám ez okbul s feltétlenül áruba, csakhogy vérünk jövődjét elvégre egy közös nemzeti alapra állítani én is segítsem elé. Melly alapot azonban

ne keressük felhőkben, vagy éppen felcsigázott ábrándinkban, mert közel fekszik az hozzánk, s nem egyéb, mint 'közterhekbeni általános részvét.' Ugy hogy ha éltem utolsó pillanatában azon képpel kecsegtethetném a halál karjaiból kibontakozó lelkemet, hogy én is küzdöttem és sikerrel küzdöttem azon elvért, mely a magyart szánakozást érdemlő népből dicsteljes nemzetté fogná emelhetni; oh akkor megbarátkozva embersorsommal, hálát fognék rebegni, hogy a nagy természetből öntudatra lépni, habár csak rövid időre, annyi gyötrelmek közt s olly felette csekély erővel, én is engedtettem.

Ennyi sulyt, s valóban nem kevesebbet, tulajdonitok a kérdésben levő ügy diadalának!

Mind ezek daczára azonban, noha a közterhekbeni részvét kérdését legsürgetőbbnek tartom s annak keresztülvitelére a mai időt gondolom legalkalmasnak, és semmire sem vágnám tehetségemet olly örömet gyakorlani s egybepontosítani, mint éppen erre, még is le fogom tenni az egész ügyet, s körülötte de legkisebbé sem agitálni, legalább bizonyos időig, vagy alkalmasint soha többé nem, ha még azon párt, melynek organuma a p. hirlap, sem segitendi azt elő, sőt tán még akadályoztatandná, s ugyanis: mert mint XVII-ik cikkemben érintém, nem szeretek apály- és dagálylyal szemközt vitorlázni, mikor az előmenet lehetetlen, a visszanyomtatás ellenben bizonyos; ha pedig az adó kérdése körül, melynek annyi ellensége s legfeljebb némi hanyag barátja van, agitálnék, mikor még azon párt is ellenzené azt, mely olly nagy erőt fordított annak kivívására, akkor valóban szél és dagály ellen hiában fáradnék, sőt még hátrább esném az ügygyel, mint az ma áll, s melynek kiküzdése aztán, mint kétszer esetsnek, még sulyosb lenne, vagy éppen egészen lehetetlenné válnék. Ezt azonban nem akarom. Ugy hogy ha diadalra, vagy legalább némi előmenetre segíteni nem birom az adó kérdését, azt semmi esetre hátrább lökni, sőt tán egészen megsemmisíteni nem vágyom.

A conservativ osztálynak nem egy tulzója botránynyal fogja olvasni e sorokat tudom, hogy én a p. hirlapi pártnak, melyel háboruban voltam, vagyok, s tán utóbb is lenni fogok, annyi sulyt tulajdonítok, mikép eljárásomat úgy szólván jó kedvétül s gratiajátul tételezem föl. Miután czélom azonban távulról sem ujhuzás, vagy megnepszünő háború, de ennél valami sokkal magasb, én minden szenvedélyt magamban elnyomva, bárkivel is szívesen lépek egyességre, ki honunk javát, vérünk diszét előmozdítani képes és hajlandó is. Honnét aztán e czélunk elérésére, mennyire én gondolom ezen eljárást gyakorlatinak, valamint a kormányt hiszem mindenek előtt utilisálandónak, úgy honunk legkisebb tehetség-töredékét is, mely jót akar s elő is mozdíthat, fitymálva félre vetni, valóban bűnnek tartom.

Én tökéletesen meg vagyok arrul győződve, hogy a p. hirlapi párt s kivált annak organuma, lehető legnagyobb veszély felé inditá nemzeti s alkotványos létünket, mert éretlen tulhajtása által legnagyobb visszahatást bősitett vérünk és alkotványunk ellen fel. - Még csak kezdetén vagyunk a szomorú dramának s már is mutatkoznak symptomái egy tökéletes zavarbai indulásnak, melyben ha nem ütend alkotványunk s kivált nemzetiségünk végórája, alkalmasint egyedül a nagy isteneknek közvetlen műve lesz. S mind e mellett, noha vérző szívvél tapasztalom, mennyire dul a p. hirlapi iskola tanaitul felbősztítve szerencsétlen vérünk ismét belseiben, nem vonakodom e sorok által mind a p. hirlap szerkesztőjét személyesen, mind azokat, kik pártjához tartoznék, vagy legalább a közvélemény szerint ahhoz számíttatnak, hazafiui érzéssel felhívni: 'pártolják ügyemet,' vagy inkább 'ügyünket,' sőt még jobban mondva, 'honunk legérdekesb ügyét;' vagy lépjenek ellenem loyalis őszinteséggel ki, s megmutatván, hogy tervem nem olly sűrgető, nem olly életbevágó, mint erősitem, s minden esetre ki nem vihető, álljanak az élet gyakorlati mezején valami helyesbbel elő. A nyájas olvasó pedig, s kivált az, ki idejének még zsenge korát éli s ekkép alkalmasint még sokat fog későbbi időkben tapasztalni, mikor mi régiebbek semmi esetre nem leszünk többé, a nyájas olvasó emlékezzék meg e sorokra, melyek által egy felcsigázott lázas állapotbul, melybe mind inkább belé fog bonyolodni szerencsétlen hazánk, a gyakorlati cselekvés mezejére kívántam idézni mind azon tehetséget, mely most jobbadán alap nélküli teoriákra, s egymás elleni

szemrehányásokra fecsértetik el; akkor, ha meg fog emlékezni e sorokra, alkalmasint átlátandja, s bár ne legyen késő, hogy kár volt szavaimra nem hallgatni, s kivált kár: eszmém életbe léptetésére minden erőket egybe nem pontosítani, míg erre még idő volt, minthogy ha nem lépünk rögtön a cselekvés mezejére, melyre azonban pénz és sok pénz nélkül inkább csak rontólag léphetünk, mint építőleg, lehetetlen, mikép mind azon erők, melyek most honunkban napról napra erősebben fejledeznek, és józan logika szerint irányozva s kezelve valódi csudákat mivelhetnének, elvégre olly lázas állapotra ne fajuljanak, mihez képest aztán rend és béke talán egyedül nemzetiségünk és szabadságunk csorbitásával, sőt ezeknek tán tökéletes feláldozásával fogjon lenni ismét megvásárolható.

Minden nap, s minden bármily csekély tehetség, mely a kérdésben levő ügy közelebb vite-lére nem használtatik, ehhez képest legsajnosb veszteség. Legsajnosb pedig azért, ismétlem, mert ha van még valami, mi azon lázas állapotot, melyben nem egy hazánkfia szinte ketté-törésre hajtja nemzeti és alkotmányos létünket, a politika gyakorlati mezejére volna még fordítani képes, az valóban nem egyéb, mint minélelőbbi megnyitása egy olly kincsforrásnak, melyből bőven lehetne meríteni mind azok életbe léptetésére, mik most tantulusi kinok közt jelennek meg a buzgóbbaknak, kivált a fiatalságnak hont bálványzó, de nem átalom mondani, nyavalyás álmaiban.

Illy kincsforrást azonban egyedül eszmémnek, vagy azzal hasonlónak életbe léptetése által nyithatni meg.

Nyilatkozzanak tehát a p. hirlapi párt tagjai, ismételve és hazafiui érzéssel szólítom fel erre őket, eszmém mellett, vagy eszmém ellen. Mikép aztán bátran és jó kedvvel hadd gyako-roljam hátramaradt csekély tehetségemet az agitatio mezején, vagy legalább nyugodt kedély-lyel s elszánással kisebb körben vihessek egy egy téglát hazai felépülésünkre.

H a l l g a t á s t azonban, noha azt tartja a példabeszéd: 'qui tacet consentire videtur,' én éppen ellenkező értelemben fogok venni, mert némi oldalról megvallom egy kis irott bizto-sítást hinnék a józanság tana szerint előlegesen bevárandónak, mielőtt az agitatio mezejére kiállni eltökélhetném magamat, mellyen aztán mit mivelnék, az én dolgom.

Én ennél fogva, mi telekdíji eszmémet illeti, egyenesen a p. hirlapi párt kezében vagyok s annak tetszése szerint fogok tenni, ezennel kijelentem, úgy hogy ha e pártnak mindnyája vagy többsége azt nyilváníttja, hadd állnék ki az agitatio mezejére, hol őszinte pártolására szá-mithatnék, akkor, ha erőm egészen meg nem törik, tüstint kellő mozgásba teszem magamat; ha ellenben az érintett pártnak mindnyája vagy többsége eszmém ellen nyilatkozik, vagy hallgat, akkor kersztet vetvén ez ügyre, mennyire bírom, más hazai növények öntözgetésére s ápolására fogom fordítani hátralevő napjaim sorát.

Esedezem ennél fogva, ha nem is hosszas tárgyalásokért, legalább néhány őszinte sorért.

Addig is azonban elő szándékolom adni még közlendő s a Jelenkor organuma által e jelen évben bevégzendő 'Két garas' című czikkeken:

1) Miért hiszem a telekdíj körüli eszmémet illető harmadik műtétet, t. i. az egybe gördült pénztehetség mirefordítását csak akkor venni tanácskozás alá és határozni el, mikor már egyszer meg van nyitva az általam tervezett bő kincsforrás.

2) Mit tartok Morion, és a magát még nem nevezte mágnásnak, telekdíji eszmémet érintő észrevételeiről, és hogy

3) Tulajdonkép s egy kissé határozottabban mi körül, vagy inkább: minek elérése végett kívánnék az agitatio mezejére lépni.

XX.

Jelenkor, 96. sz.
decemb. 10. 1843.

Telekdíji eszmémmel sokan barátkoztak meg, mint hitelesen jött értésemre, kiktől illyest legkevesebbé vártam volna. Többek közt például bizonyos földesur, ki különösen nagy terjedelmeket bir s kinek nyakába tervem ekkép szép sulyt akasztana. Istenem - mondám, mikor ennek tudomásához jöttem, kéjelragadtatással magamban - bizony 'él magyar, áll Buda még;' mert hiszen mikép lehetne máskép, ha tiszta honszeretetből nem, hogy olly ur, kit felhozék, s ki eddigelé egyenesen nem fizet semmit, s e mellett igen szereti a pénzt, annyi vonzalommal sőt udvarisággal viseltethetnék olly terv iránt, melly után annyit volna köteles fizetni.

Ámde csalódtam, mert a honszeretet köntösében fénylő rejtély alatt legalább is volt annyi számítási tehetség, mint bármi egyéb; mert a felhozott, átlátván hogy ránk kiváltságosakra nézve a nemfizetési állapot ezentul ugy is minden esetre csak pillanati lehetne, inkább ma volna valami közfizetéshez járulni kész, mint holnap. S pedig, azért inkább ma mint holnap - s itt különös vigyázatért esedezem - mert ma még olly körülmények közt vagyunk, mellyekben teendő fizetésinket tekintve még kezeinkben tarthatjuk a 'mennyit' és a 'célzt,' midőn nem egy szerencsétlen politikai experimentumink következtében mind az egyik mind a másik tán már holnap ki fogott esni azokbul.

És e dolgot, ha sikerét kívánjuk, valóban illy szempontbul kell fogni fel, t. i. a józan számítás alapjaira kell állítani azt; mert mindaddig míg egyedül vagy legfőkép, honszeretetre, enthusiasmusra akarjuk rakni illyféle építményinket s ekkép mindig, vagy jobbadán ezek gerjesztésére s feltüzelésére pontosítjuk össze tehetséginket, s érzelmekkel gondoljuk kivíhatni a csatát, mindaddig bizony nem viszünk ki s nem léptetünk életbe sokat vagy tartóst, de legfeljebb pillanatig ragyogót, minthogy minden szerelem, és ekkép a honszeretlem is, bármilly tiszteltetre méltó legyen is egyébiránt, nem ritkán fajul lázra és tökéletes vakságra, s ekkép néha ellenállhatlanul téved a legnagyobb aberratiókba; az enthusiasmus ellenben előbb utóbb, de bizonyosan kihül, és annál szaporábban, minél nagyobb volt. Mikép, ha van egyszer valahol előmeneti akarat, mint hála az ég! nálunk magyaroknál már egészen kifejlett e vágy, egyedül jól egybeillesztett számok vezethetnek nagyobbyszerű és tartós eredményekhez, mert a kétszer kettő négy sem nem változik, sem el nem ragad, sem ki nem hül.

A magyarnak általján véve azt vetik szemére, hogy egyedül 'szalma-tűzként' lobban fel, cserfaként azonban soha nem ég. S nyuljunk kebleinkbe, nem ugy van-e? Bizony nem tagadhatjuk. Ámde mi oka ennek? Sokan, sőt tudtomra mindnyájan, kik errül itélnek, azt hiszik: egyedül keleti gyorsabb vérünk, egyedül természetünkbe szótt nyughatlanságunk okozza ezt. Én azonban másutt keresem e tulajdonnak kutfejét, abban t. i. - és itt kérem figyelmezzünk - hogy eddigelé a magyarnak vezetői jobbára sőt kirekesztőleg, mindig a nemzet enthusiasmusára appelláltak, számítási tehetségét ellenben soha nem iparkodtak kellőleg ébresztetni, rectificálni, és azt tervük alapjául használni, honnét aztán természet szerint többnél több láng és füst, s ebbül támadó hamu vevé okszerű eredetét, de annál kevesebb 'életmeleg' fejlődött, melly igazi és tartós egészségre emelhetne volna nemzeti testünket. S ugyanis, ha valaki álmakat ébreszt, vágyakat gerjeszt, mellyek szédítnek, ittas elragadtatásra hevítnek, mellyek azonban egyedül álmak s el nem érhető vágyak, természetes, hogy illyes, ha eleintén enthusiasmust, sőt lehető legnagyobb elragadtatást szül is, csak vajmi hamar fogja mind azokat a legnagyobb hévből jégfagyba sülyeszteni, kik reméllettek sőt hittek, de kijátszva, megcsalatva érzik magukat.

Éppen nem a magyar vér és természet nyughatlanságában rejlik ennél fogva a 'szalma-tűzi' minőség, de szapora fellobbanása s éppen olly szapora kihűlése, eddigi vezetőinek - t. i. azon vezetőinek, kikre hallgatott - míve, kik vagy érzelő felszínűségüknel s könnyen pityergő vénasszonyiasságuknál fogva, vagy tudván, hogy önczélaikra könnyebben használhatják a nagy tömegeket, ha érzéseihez folyamodnak, mint ha ítélő-tehetségét fárasztanák, jobbadán fényes képeket, tündöklő légvárakat, s efféle ámitási szereket raktak elibe, valami nem olly ízletes, de annál táplálódóbb s nedvbe vérbe erősebben menő eledel helyett.

Tartós meleget csak siker szül, midőn a megbomlott remény okvetlen fagyaszt; úgy hogy ha szapora szalmatűz helyett valami állandós cserfa-tűzre akarjuk elvégre hevíteni a magyarnak kiállító tehetségét, mutassunk neki álmak s szemfényvesztések helyett valahára már realitást, s bizony mondom, olly állhatatos férfiuság fog a lepergett kuruczi fellobbanások, és a mai franczhoni (?) majmolások helyibe nemzetünkben kifejlődni, mint a világ bármilly népében s pedig azon kétségbe nem vehető okbul, mert vérünknek, fajtánknek reménye, kedélye; magában bizása eddig meg nem tört, mi szebb jövődjének legbiztosb keze, mivel ha eddig meg nem tört magában bizása, miután szinte mai napig egész léte de szinte egy pillanatil sem volt egyéb, mint szakadatlan lánczolata nemzetiségén és szabadságán mások vagy önmaga által ejtett sebeknek s megnepszűnő kijátszatásoknak, oh akkor tagadhatlanul olly kifejtethetési erőt rejt magában, melly ha csak egy kis ápolást nyer, vagy legalább nem akadályoztatik, legdicsebb eredményeket fog szülni okvetlen.

Hol illy zománcz földi számosnak keblét, ott nem lehetetlen sőt nem nehéz, szalma-láng helyett könnyen el nem alvó tüzet ébreszteni s táplálni.

Lökje magátul a magyar a handabandát s mindenek előtt a handabandázókat, kik annyit szólnak és még is olly keveset mondanak, s kiknek már annyiszor vala szánakozásra méltó áldozatja, lökje ezeket magátul, és 'számítson,' valamint a felhozott telekdíji eszmémet, jó számításbul pártoló földesur: és meglássa, rövid idő múlva jó számítással de mód nélkül előbbre haladand, mint fog érzelmi komédiák eljátszása s lázító beszédek elszónoklása által nagy előrelépéseket tenni.

Telekdíji eszmémet, vagy annak valami hasonneműét például éppen nem féltem, ha számítási mezőre vitetik az, midőn körölte enthusiasmust gerjeszteni akarás alkalmasint sőt bizonyosan annak megbuktatására vezetne. S pedig mert a szám egyenesen azt állítja előnkbe, hogy a világ mai körülményei közt elkerülhetlenül s igen rövid idő múlva felette sokat, s alkalmasint nem saját hasznunkra fogunk fizetni, ha nincs elég eszünk, ma legalább valamicskét költenünk minhasznunkra, s hogy ehhez képest, bármilly idegenen, nehezen, sőt keserűn esnék is, ha más okbul nem, csak azért is kellene járulnunk valamikép honunk investitiojához, s pedig hova hamarább, miszerint a nagyobb, s nem annyira nekünk használó, de okvetlen ránk rovandó contingensztől menekedjünk meg. Az enthusiasmus ellenben, melly mai nap mind azon szépen hangzó phrasisok által gerjesztethetik és hozathatik mozgásba leginkább, sőt tán már egyedül, mellyek az emberi nem egyenlőségi themája és a nép souverénitása körül keringnek, úgy megijesztené s annyira idegenitené el eszmémtől mind azokat, kiket tulajdonkép illet a dolog - t. i. kik fizetnének - hogy általuk egyenesen vagy mellékesen, de bizonyára meg fogna gyilkoltatni az ügy; s pedig, mert mi tagadás benne, az illetőknél a szám illyes esetekben azt mutatja, hogy Magyarország mai fejletlen állapota közt, a népsouverénitás pártolása, mikép az életbe lépjen, nemcsak nem argumentum valami fizetésre, de éppen ellenkezőleg, felette erős argumentum a nemfizetésre, vagy inkább: lehető legnagyobb argumentum bármilly nagy fizetésekre, csak hogy a nép, s kivált a nemzet sepredéke, melly annyiszor ruházza a nép nevét magára, most rögtön legalább, mielőtt némi előzvények nem léptek életbe, s azon szellemben, mint azt ma nálunk nem egy apostol ohajtaná vagy legalább predikálja, mindenek fölibe ne kerekedjék.

Az egek ura óvja telekdíji eszmémet ennélfogva minden enthusiasmustul s engedje, hogy az egyedül a számítás körei közt forogjon, s bizonyos vagyok, megnyílik számunkra csakhamar olly kincsfő, melly álom és ábránd helyett valahára realitással fogja megvigasztalni az egy kissé nagyobb sikerért bármiben is hiába szomjazó, s ezért némileg már annyira kétségbeeső magyart, hogy bizony vérünk nem egyike, alkotványt és nemzetiséget megmenteni kívánván, olly kevés józansággal s lélekjelenettel cselekszik, mint vízbe fuladó, ki sem a közel fekvő partot, sem az érette evező csónakot nem látja többé, de a helyett szalmaszálak s fényes buborékok után kapkod, sőt a mentésére sietőt magával vonja le a sötét mélybe.

A siker egyik legfőbb feltételéhez azonban, mihezképest olly kincsforrást valósággal meg is nyissunk mint a millyen után én sovárgok, s mellyből nagyobbyszerűek életbe léptetésére aztán bőven lehetne meríteni, az én felfogásom szerint, mint érintém, az is tartozik, hogy az egybegördülendő pénz mirefordítása körül csak akkor lépünk egyességre, mikor már meg lesz nyitva a kérdésben levő kincsforrás, s ehhezképest most, midőn az még nincs megnyitva, ám ereszkedjünk előleges tanácskozásokba, nem bánom, de istenért ne törekedjünk viszonylagi terveinket egymásra erőltetni, mert máskép bizony csukva marad e kincsforrás. S ím ezen pontnál válik el azon ut, mellyhez képest felette sokan, s többek közt a felhozott, fizetésre olly hajlandó földesur is, azt hiszik czélszerűbb eljárásnak, ha mindenek előtt kitűzetnék bizonyos tárgy, és csak illyesnek kitűzése után nyitatták meg annak életbe léptetésére valami kincsforrás, midőn én éppen ellenkezőleg viszont azt hiszem célhoz vezetőbbnek, vagy tulajdonkép: egyedül célhozvezetőnek, ha a pénzek mirefordítási műtétele, mellyet én az eddig elősoroltak szerint telekdíji eljárásom harmadik műtételeül jeleltem ki, csak akkorra marad, mikor már ki lesz nyitva egy bő kincsforrás.

Én sokszor vádoltatám, hogy azok sorába tartoznám, kik különczködési viszketegből, paradoxok előgördítésében s azok makacs védelmezésében lelik legnagyobb gyönyörüket; illyesrül pedig azért, vádoltatám, mert igaz, nem mindig jártam Magyarország mind azon poros és sáros utain, mellyeket szokás s régi előítéletek péczéztek ki, ámde hogy illyest különczködési szeszbul tevék-e s teszek-e, vagy nem-e inkább jobb számításbul, s mert sem fent sem alant nem függök, oda egyedül saját magamtul, ennek eldöntése nem az én dolgom, de másoké s némileg tán egyedül az időé, s azért hallgatván némi, sokak előtt tán különczködő színben mutatkozó utaimrul, hadd szorítsam okoskodásomat ez alkalommal annak megmutatására, hogy éppen nem valami paradoxon utáni vadászat kedvéért, de egyenesen pszichologiai s a gyakorlati élet mezején felszedegetett okok miatt hiszem e jelen esetben azon megfordítottnak látszó eljárást logikaibbnak s czélszerűbbnek, mellyet én tűzék ki, azt t. i. hogy valami kincstár megnyitása legyen első, s csak aztán határoztassék meg a mirefordítás, mint volna célra vezető és sikert szülő azon ut, mellyhez képest sokak, sőt alkalmasint legtöbbször nézete szerint, valami tárgy kitűzésében kellene előlegesen megegyezni, és csak aztán, mikor ebben már egyszer meglelt az egyezés (!?) lenne a pénzforrás a szükséghez mérve felkeresendő s felnyitandó. S most nézzük:

„Valami tárgyat tűzzünk ki előlegesen” - így szólnak a bevett (!) logika utániak, s nem ritkán nagy pathossal még azt is ragasztják hozzá: „csak a fiut ne az atya előtt.” S igaz, ez igen okszerintinek látszik lenni, ámde körülményink közt valóban csak látszik, mert Magyarországon annyi a szétágzó elem, olly nagy szám kottyán mindenbe, s annyi szakács főz egy egy rossz levesen, mellyből aztán még sem lesz semmi, mikép valódi önámítás volna azt hinni, vagy csak remélni is, hogy tetteleg bármit is keresztül lehessen vinni, mit valami nagyobbyszerűnek, életbevágóbbnak, szóval: mit valami nemzetinek czimével volna de csak legtávolabbrul is nevezni szabad. Még kicsinyekben is, mint országunk nyomorult képe untig, sőt valóban mennyekbe kiáltólag bizonyítja, csak vajmi ritkán s inkább kivételként tudunk megegyezni, kivált ha pénz forgott fen; - mikép gondolhatjuk tehát, hogy valami nagyobb-szerűben tudnánk megegyezni, minek életbe léptetésére milliók kívántatnak? Oh ne csaljuk

magunkat, soha semmiben nem fogunk megegyezni, és megmarad, legalább részünkről minden, in statu quo; s pedig mert habár az egész ország egyetemes lakosából márul holnapra mintegy bűbáj által csupa egysoron-álló válnék is, azért ha fractiora jönne bármi, mindig fogna egy ellen kettő, három, sőt négy is lenni, ki azt hátráltatni s kijátszani fogná, mit azon egy életbe léptetni akar. Hozzunk csak valamit szőnyegre, mi Magyarország éjszaki részét emelné, de sok pénzbe kerülne, s ne kételkedjünk, ellene fog szegülni kelet, dél és nyugot; javasoljunk ellenben valamit Magyarország déli részének felvirágoztatására, mire azonban a többi résznek is kellene segítőleg járulni, s akkor ismét legyünk bizonyosak, kelettel, nyugottal, éjszaka fogja állni a déli előmenetel útját.

A hány fő, annyi irány, annyi terv! Ez így áll, s ekkép, ha van még mód, annyi hiuság s kolomposi vágy, és olly felette kevés magát szívesen alárendelő szerénység közt, mint a mennyi honosinkat jellemzi, vagy inkább bélyegzi, valami ollyast életbe léptetni, mi nem volna csupán rideg elv, vagy ingyen járó politikai experimentum, de egyedül valamellyes áldozattal lenne megvásárolható, ha van még mód mondom, illyesmit, minek egy kissé nagyobb szerű látszata is lenne, köz megegyezés útján életbe léptetni, az csak úgy sikerülhet, ha nem tüzetik ki az eddigi szokás szerint előlegesen bizonyos tárgy, de egészen megfordítva, t. i. az én logikám szerint mindenkinek előtt valami kutforrás megnyitására pontosíttatnak össze minden erők.

Valamint mindenütt, ugy Magyarországon is tervvel járó s terv nélküli egyedek vannak, azon különbséggel mindazáltal, hogy tán nincs ország a világon, hol aránylag annyi tervező és indítványozó, s annyira szétágzó és tarka barka tervező és indítványozó volna, mint most hazánkban, mihez még az is járul, hogy szinte sehol nem szól olly nagy szám, és olly készületlen s tudatlan szám minden tervhez, minden indítványhoz, mint éppen megint drága honunkban; honnét aztán az, ki valami tárgy előleges kitűzésével áll elé, t. i. ki a bevett logika szerint procedál, természet szerint egyenesen Paris perpatvar-almáját veti a tervezők serege közé, s köztük ugy szólván háborut indít, mert mindenki terve mellett harcolni hajlandó, midőn ha van valami, mi mind azon tervezőt, indítványozót, belé szólót, s mindenről ítélőt, mellyekkel honunk olly dús, némi egyességre s együttműködésre birhatná, nem egyéb, mint az én logikám szerinti eljárás, az t. i. hogy ne bizonyos tárgy tüzessék előlegesen ki, de mindenkinek előtt valami kincsforrás kinyitása vétessék munkába, minthogy egyedül illy procedura által lehet, ha lehet, mind azon tervező, indítványozó, hozzá szóló, s ítélő tehetséget, melly Magyarországon létezik, s melly ezen pszichologiai eljárás nélkül okvetlen csak egymás elleni vitában emésztene fel magát, némileg egy cél felé irányoztatni, s valamellyes együttműködésre birni. S pedig mert azon remény fokában, hogy majd az ő eszméje fog annak idején előlegesen lépni életbe, többé kevesebb minden tervező hajlandóbb lesz tervező bajtársival valami kincsforrás megnyitásában, mellyből mindegyik meríthetni reméll, kezét fogni, vállat vetni, mint volna hihető, hogy eddigi eljárásunk szerint, mikor terv terv ellen van állítva, s minden tervező ugy szólván legnagyobb ellenségét látja minden más tervezőben, valaha is egy egy nagyobb szerű tárgy, melly pénzbeli áldozattal jár, valósággal s őszintén pártoló többséget nyerhetne.

Az én eljárási lépcsőzetem egyeztet, midőn azon logika, melly szerint eddig jártunk de semmi nevezetesbet el nem értünk, szétágoztat, s melly ehhez képest tán illhetik önkény alatt álló országokhoz, hol egy parancsol és a szétágozni akarókat egybepontosíthatja, de azért többek közt éppen ez okból is lehetetlen, hogy illjék szabad alkotványu szerkezetekhez, mellyekben nincs, vagy legalább nem volna szabad más egyeztetőnek léteznie, mint igazi, azaz nem bitorlott szellemi superioritásnak.

Mind ezt tudom nem egy, s tán csak azért mert én mondom, vagy mert sejti, hogy az én logikám szerint tán rá kerülhetne a fizetési sor - mitül, ha tán mást mond is, lelke belsejében idegen - egyenesen hasztalan pedantismusnak, s kimesterkélt szőrszálhasogatásoknak fogja hirdetni. Világítsuk ennél fogva a dolgot, melly felfogásom szerint „sine qua non” fontosságu, némileg még gyakorlati szempontból is fel, a jövő számban.

XXI.

Jelenkor, 99. sz.
decemb. 14. 1843.

A legközelebbi cikk folytában bátorkodom ez uttal tudakolni azoktól, kik fényszavak és füstphrasisokkal be nem érik, s ábrándot valóságnak, és piczit nagynak nem tartják, hogy ugyan mellyik azon tetemesb pénzázdozattal járó nagyobb szerű tárgy, melly körül hihetőleg valami respectabilis többséget lehetne remélni hazánkban? Ugyan mellyik az? Mennyire én gondolom, tán egy sincs, melly annyira állana annyi előtt olly kedvencz színben, mint a fiumei vasut, mint a fiumei kikötő. És azt hiszszük, mert a vármegyéknél in thesi igen nagy, vagy inkább mint nevezni szeretik, roppant többség nyilatkozott kedvezőleg ezek mellett, azért ebbeli pártoló uri nagy gratiáját akkor is fogná folytatni a többség, mikor egyszer arra kerülne a dolog: fizess, és pedig milliókhoz fizess! Szinte mosolyra, de valóban kimondhatlan keserű mosolyra vonul az ember ajka, ha képzeletében feltűnik azon torzkép, melly illy alkalommal kifejlteni szokott, és előtte ezer variatiókban mutatkozik, mint némulnak el és száguldanak vissza, ha tette kerül a dolog, egymás után mindazon szájhősök, kiknek a világ nem látszott elég tágnak lenni, míg fecsegéssel és handabandával lehetett azon bajnokokként vitézkedni, kik a tábor poggyásza mögött tartózkodva, bajuszt pödörve, nagy hangu „ilyen amollyannal” mindent legyőznének, ámde surranjon el csak egy két golyó, és tüstint legnagyobb szelidségre olvadnak - - - ezen drága egyedül csatán kívüli fertelmesek! És ha van ennél valami még nevetségesb, vagy szomorítóbb - mert ugyan mi lehetne busitobb elhibázott politikai szerepnél - az valóban nem egyéb, mint azok hiedelme sőt bizodalma, és ezekkel olly sokszor járó kolomposi dagálya, kik illy seregekkel, illy körülmények közt, és illy logika szerint, tudja milly diadal-reményekkel kecsegtethetik önmagukat.

Vegyük tényül: a fiumei kérdés az, mellynek megoldása legtöbb hasznót árasztana honunkra, s hogy e műtételekre nem kellene több mint **5,000,000**. Azt hiszszük: vármegyei instructio útján többséget fognánk illy roppant summára nyerhetni? Milly kedély és bizalom elég gyermeki, vagy inkább elég ártatlan és jámbor, illyest csak legtávolabbrul is gondolhatni? - Nem fognánk nyerni majoritást, bizony nem, hiszen a magyar színházra, ezen nemzeti panaceára, alig tudunk kicsikarni csak néhány százezer forintocskát is, s ekkép már legelső stadiumában meg lenne gyilkolva a fiumei ügy. Ámde tegyük föl - ezt pedig azért tegyük föl, mihez képest a gyakorlati mező minden stadiumaiban kitűnjék a némileg bevett, s annyiak által jobbnak vélt eljárás célhoz nem vezető volta - hogy a vármegyéknél a szőnyegen fekvő kérdés körül valamikép még is csak kikerekedett egy kis majoritás. S mit fogtunk nyerni? Szinte csudát igaz, de még sem többet, mint a rendek táblája támaszát, mi ugyan sok, de még sem elég, mert hiszen ott vannak még a mágnások is, kiket lehet ugyan gyűlölni, a mint hogy egynél több hazafi (!) con amore és sokkal erősebben gyűlöli is őket, mint szeretné a hazát, de számolásból kihagyni nem; s aztán háttérben van még a kormány, mellyet hasonlólag nem szabad a combinatiobul kifelejteni, noha bér annak systematisált gyanusítása megint mai napokban nem egy pimaszra nézve a legnépszerűbb horgony. Már az **5,000,000** keresztül fog-e menni a fő táblánál, keresztül-e a kormánynál? Részemről igen, de majoritással biz én soha nem hiszem, és nem azért nem hiszem, mintha a magnási karban és a kormányban - jóllehet a főrend és a királyi dominiumok által a kormány viselné a kérdésben levő **5,000,000**nak igen tetemes, sőt tán nagyobb részét - nem volna áltálján véve, ha így merném kitenni, **5,000,000**ra rugó fizetési hajlam, hanem azért, mert az ideák ezer árnyéklati, ezer divergentiái miatt alkalmasint sőt bizonyosan nem fogna a kormányban s kivált a főrendekben találkozni elég hajlam, specialiter a fiumei kérdés feloldására megkívántató **5,000,000**ban venni részt.

Tudom nem egy hevesb vér, ki belészeretett hazánkba, s azért mint szerelmes vak, és nyugtalanul indulatos is, s melly állapotot ekkép - közbevetőleg legyen mondva - nem szabad az éber hazaszeretettel összekeverni, vajmi nehezen s kedvetlenül kísér engem csak az eddig felhozott bonyodalmakba is. Ámde simább utakon nem lelhetni sikert, hacsak mind azon gordiusi csomók átvágása által nem, mellyek haladásunkat zsibbasztják; milly műtétel azonban, ne felejtjük - minthogy valljuk meg, erre nem egy honszerelmesnek volna kedve - egyedül 'Nagy Sándornak' sikerül, Nagy Sándor pedig nem minden bokor alatt ül, s az ki, mert salvus conductus paizsa alatt áll, és mert szája nagy, szerepét affectálná, könnyen megeshetnék, hogy elvégre - mert Isten mentsen meg tragoediáktul - egyedül nagy hahotára szolgálna.

Belé kell e szerint tehát ereszkedni a bonyodalmakba, ha siker után vágyunk, és ehhezképest tegyük tovább a szőnyegen fekvő tárgyat illetőleg azt is fel, hogy minden felhozott nehézség daczára, törvénybe ment, azaz: mind országgyűlés mind kormány megegyezett azon **5,000,000**-nak kivetésében, mellyet a fiumei ügy életbe léptetésére állítottunk szükségesnek.

Nem akarok ez alkalommal a hozott törvény alkalmazási nehézségeibe ereszkedni, mert igen is messzire vezetne itt csak felszínleg is mind azon furcsa helyzeteket és dilemmákat felhozni, mellyekbe már mai mibenlétükben is annyira magasztalt, de ítéletem szerint inkább kisérendő autonomiáink közt nem egy független népember jönne, ki egy uttal et caules et capram salvare, t. i. incassálni is, de valami, például vice-ispán maradni vagy lenni is akarna; hasonlóul igen elvezetne kitűzött célomtól, mind azon nehézségeknek de csak kis részét is most érinteni, mellyek azon tekintetben vergődnének fel, hogy valljon ki kezelje, és ezen 'ki,' 'mikép' és 'milly ministerek felelőssége' alatt kezelje az **5,000,000**t. A nyájas olvasó, ha honszerelemtől nem akad meg minden tehetsége, a nélkül, vagy inkább: addig is, míg mind ezeket tán más alkalommal egy kissé részletesebben fognám elősorolhatni, maga elgondolhatja, hogy ez bizony bábeli toronyépítés-féle műtétel lenne, melly közt nem egy „ki a szakács és ki a pinczér” vagy „erősen megkötünk, de azért még is szaporán haladj”-féle bohózat adná elő magát.

Kettőre mindazáltal még is bátor vagyok figyelmeztetni.

Mi történik, ha a kivetett **5,000,000**val nem jut el Pestről, vagy nem bánom bármilly más pontrul egész Fiumeig a vasut, és az sül ki, mi mindig kisül, hogy az egésznek bevégzésére még jó summát, például **3,000,000**t rá kell fizetni? Ugyan mi történik ekkor?

Én nem látok más módot, mint az egészet újra az ötvenkét vármegyén, a diaetán, és a kormányon keresztül hajtani, vagy a nagyszombati minta szerint megakadni. Már a keresztülhajtás fog-e a munka illy stadiumában menni, mikor ki fogták magukat alunni az entusiasták, és ehhezképest átlátni, hogy meleg vér néha erősen nagyító üveg, a nem entusiasták ellenben, kik már rég megunták a fizetést, még nagyobb hidegségbe sülyedendnek; bizony alig ha! Emlékezzünk csak, milly szent (?) fanatismus vitte a magyar színház dolgát, igazi öröm volt látni! Ellenség és jó barát egyiránt gázoltattak sárba. S írjunk ki most nem milliókat, de csak néhány százezret, és én szívesen mellette volnék, mikép cserfa-tűzzel égjen, mit fellobbantani a nyers hév csak szalma-lángra birt, és árva fejemre bizony nem hiszem, hogy az ötvenkét kis királyság segítségre jönne, szerencsétlenül, igaz, de azért még is megszületett ivadékanak.

Fel lehetne ugyan tenni, s tegyük fel, miután már mindent fel akarunk tenni, hogy olly szigorulag számittatott ki előre a költség, és olly kevés akadákossgal valának a tervek előleges megvizsgálásában az ezernyi illetők, és e fölött a szükségnél jóval nagyobb summa is iratott ki, mikép bizonyosan nem fogná illy ráfizetési eset előadni magát, s e szerint csorba és idővesztés nélkül, ugy mint tervezve volt, életbe lép a fiumei vasut és kikötő.

Igaz ugyan, hogy mind azon nehézségek meggyőzését, mellyeket előhoztunk, és kivált a most végkép érintett idővesztés nélküli készségét a vármegyéknek és egyéb illetőknek a tervek

megvizsgálásában, s a szükségesnél jóval nagyobb summának kiírásában, egyedül különös bátorság, melly semmin nem kételkedik, vagy rendkívüli ártatlanság, melly sehol nem lát kijátszást, tehet fel. Ámde azért nem akarok vonakodni, és megengedem, hogy mind ezen nehézségek legyőzettek, s készen áll a vasut és kikötő.

Gyötrelmeim, aggodalmim, ez okbul azonban korán sincsenek megszüntetve még - s ez a második, mire figyelmeztetni kívánok; nincsenek megszüntetve pedig azért, mert egy az eddigieknél még sokkal fontosb szempont forog fen, melly nincs és nem is jöhet a bevett uton tisztába, az t. i. hogy valljon meg fog-e felelni Fiume kikötője és az oda vezető vasut mind azon várakozásnak és reménynek, mellybe a fizetők 'roppant' serege ezer árnyéklatokban ringatá magát.

Tudjuk, hogy a rest és tudatlan rendszerint mindig valami másban keresi üdvét, mint saját értelmes munkájában. Drága vasut és kikötőnek életbe léptetése, Magyarországnak, mi tagadás benne, felette sok, hogy ne mondjam, legtöbb törvényhozóit, a dicső korteseket t. i., kiktől a restségi és tudatlansági minőséget a legméltatlanabb sem tagadhatja meg, ennélfogva alkalmasint nem arra fogja ébreszteni, hogy többet és czélszerűbben mozogjanak s dolgozzanak, hanem a jó remény fejében, hogy a vasut és kikötő által majd meggazdagulnak, éppen ellenkezőleg, még nagyobb nemtevésbe sülyesztendi őket. Előre látható tehát, hogy valamint soha sem felelt meg a leghasznosb is minden várakozásnak, noha az általján véve legjótékonyabb volt volna is, szintugy fog ezer meg ezer egyed a fiumei vasut és kikötő által reményeiben kijátszatni, habár az egészre nézve világos leend is azok hasznos léte.

Erre ugyan azt lehetne mondani: „mi gondunk a tudatlan rest tömeggel, fenáll az út s kész a kikötő, haszna pedig elismert; morogjon, zsibongjon ennélfogva, tessék, majd átlátja, hogy közvetve rá is háramlik haszon, ha pedig nem látja, lássa!” S igaz, ezt el lehetne s felette kényelmesen el lehetne mondani; nekem is nagy kedvem volna hozzá, nem tagadom. Ámde kérdem - és ez a főszempont, melyet a rövidlátó észre nem vesz, mellynek kellő tekintetbe vétele nélkül azonban lehetetlen, legalább constitutionalis utakon, honunk s z a k a d a t l a n felvirágzását eszközteni - ugyan ki van-e merítve, el van-e rendelve Magyarország szüksége, egy fiumei vasut és kikötőnek életbe léptetése által? Ha el van rendelve, ha ki van merítve, oh akkor rögtön életbe vele, s ha máskép nem, tüzzel vassal, és veszszen e műtétel alatt ki vesz, a zsibongó tudatlan vad rajt pedig vigye ármány, ne bánjuk; saját magunkra azonban egy uttal huzzunk haláli ravatalt, mert ha egyéb kifejtésre nem képes honunk, mint egy utacska készítésére, egy kikötőcske-tisztításra, akkor létünk valóban egyenesen nyavalygó aggastyáné, kinek legjobb helye kályha mögött. Amen.

Illy roszul azonban, a nélkül hogy felfuvalkodásra éppen sok okunk volna, még nem állunk, sőt ha kifejthetésünket, és mind azt, mit még tanulunk s tennünk kell, ifjusági symptomákul szabad vennünk, csak most fogunk lépni az élet mezejére, mikép a fiumei kérdés bármilly oriásinak és szinte elérhetetlennek mutatkozzék is az, a törpékhez annyira szokott szemeinknek ma, azért bizony még sem egyéb, mint kis töredéke, vagy inkább csak szeme ezer teendőink hosszú láncolatának.

És ezt, ugy hiszem, senki sem veszi kérdésbe. Ámde ha így áll a dolog - az pedig valóban így áll - akkor ha rákerül a sor, és ennek szaporán rá kellene kerülni, ugyan mikép fogjuk tenni előmenetelünk m á s o d i k l é p é s é t, mikép eszközteni t. i., hogy ismét magára vállaljon néhány milliót az ország, például: egy Pestről Erdélybe vezetendő vasut vagy vízcsatorna életbe léptetésére? kérdem, mikép és milly probabilitások közt fogjuk tenni e m á s o d i k l é p é s t, az aztán bármi legyen is, ha a tudatlan rest tömeg, melly patrio more a sült galambot várta a vaspálya és kikötő következtében, azt fogja, mint suo tempore bizonyosan teendi is - mert hiszen különös szorgalommal tanítják őt illyesekre - rivalgni, hogy általjában csak az aristocratia, néhány dús kereskedő és here magnás élvezi a haza zsirján készült vasutat

és kikötőt, a nép és a szegényebb sorsu ellenben legtávolabbrul sem érzi hasznát, sőt nem egy fuvaros, nem egy napszámos veszté általa véres veritékén szerzett kenyerét s a t. s a t.

Ugyan mit fogunk tenni, ha zsarnokaink, a népszenvédélyekkel ügyesen kaczerkodni tudó kortesvezetők, majd akkor, mikor honi kifejtésünk második lépését fogjuk tenni akarni, így mint most említém, szólandnak, és a felfogásuk szerint rászédett nyers tömegeket ovakodásra intendik, miszerint másodszer ne hagynák magukat rossz utakra vezetni, azaz, ne járuljanak valami ollyashoz, mi csak a nagy uraknak, meg az aristocratiának hasznos! s a t.

Mit fogunk tenni, ha akkori zsarnokaink, kik tán nem lesznek annyira haladók, mint a mostaniak, így szólandnak? Pedig így fognak szólni, betürül betüre így. Hiszen most is így szól többsége, ha fizetésre kerül a dolog, most midőn százezrek igen, de milliók legalább még nem okoztak a többségben fizetési nauseát.

Nem fogunk mozdulhatni, és olly helyzetben leszünk, mint nem egy, ki sietségében elhagyá a meleg szobát, mielőtt kinyitva lett vala a kapu, és ekkép a pitvarban fázik; sőt jobban mondva, úgy járunk, mint járt Ezsau a tál lencsével, azaz: mi is egy kis rögtöni, de határizott kéjü kedvcsosszanásnak kielégítése végett áruba fogtuk bocsátni jövő örömeink határ nélküli kifejtethetését, minthogy némileg csapdába fogtuk magunkat csipni, mellyből nincs menekvés, hacsak anticonstitutionalis, azaz szabad értekezés és többség nélküli uton nem.

Mik után ugy gondolom világos, hogy az általam tárgyalt és rosztalt eljárási ut valóban helytelen, s nemcsak azért, mert azon, mint észrevehette a tisztelt olvasó, alkalmasint már első stadiumában megakad minden nagyobbszerű, hanem főkép azon okbul, mert minden további nagyobbszerű haladást, mellyet Magyarországon, hol kivált anyagi tekintetben olly annyira hátra vagyunk, közös pénzbeli részvét nélkül nem eszközölhetni, mint szinte láttuk, constitutionalis formákban teljességgel lehetetlenné tesz, és ekkép azon szomorú dilemmába helyzi a hont, hogy vagy legelső nagyobbszerű lépése után ismét előbbi tespedésébe sülyedjen, vagy alkotmány kivüli formák segítségével lépjen elé.

A nagy terjedelmek tulajdonosa, ha ezeket nagyobb jövedelemre emelni akarja, sem cselekszik jó logika után, ha disponibilis pénzek nélkül sok részletekkel a körül zsibbasztja tehetőségét, hogy mi mindent volna életbe léptetni jó, mert illy eszközlés által ha természetileg nem bizalmas, egyedül hasztalan légvárokat épít, ha ellenben merész, mint honunkban százezernyi a példa, tönkre teszi magát. Szerezzen előlegesen derék hitelt magának az illyes, mellyből bőven meríthetni, és aztán tervezzon okszerintileg, s gyümölcsöt aratand, ha pedig nem bír szerezni magának hitelt, folytassa ügyeit, minél egyszerűbben, mert így ha nem virágzik is fel, legalább idő előtt el nem hervad.

Még egyes birtokosnál, kiben ekkép unitas van, vagy illyest legalább feltehetni, sem célra vezető, valami terv előleges kijelelése, de még ennél is meg nem akadó pénzforrásnak kinyitása első; s ha ez áll, a mint valósággal áll, akkor annál kevesebbé józan illy eszközlés honi investitionk kérdését tekintve, s pedig mert statusban és kivált nálunk nemcsak bel szerkezetünkhöz és kül körülményeinkhez, de szétágzásra hajlandó egyediségünkhöz képest is minden van inkább, mint unitas.

A kérdés, melly körül ítéletem szerint politikai eljárásunk főtényezőinek mozognia kell, az: akarunk-e nemzetileg ujjaalakulni, vagy beérjük-e eddigi ringyrongy foltozással. Ha ez utolsóhoz hajlunk, ám akkor - - - - azonban nem, mert ez lehetetlen, és ekkép ez esetet fel sem téve, mint tényt megállapítottnak akarom venni, hogy mind azok, kik e sorokat olvassák, s kikre okok által hatni s velük frigyre lépni kívánok, nemzetileg, és ekkép igen sokakban egészen uj gyökerileg vágnak alakulni. S ha így, akkor, mennyire pénzbeli előlegezéssel és együttmunkálással közelíthetni e célhoz, vagy inkább: vethetni meg e célnak alapját - s illy alap nélkül semmiben, de még szellemiben sem mehetni igen elő - akkor egyezzünk meg az

én logikámban, a helyett t. i., hogy külön terveink miatt tán egymásra puskázgatnánk, egyesüljünk inkább minden tehetséginkkel valami bő kincsforrás megnyitásában; mi honunkra nézve éppen azon logika volna, melyet a felhozott földbirtokos esetére jegyzék ki leghelyesebbül, s melly logika statusgépezetinkre alkalmazva, mit csak az eddig mondottak után sem tagadhatni, bizony egy kissé messzebbre terjed, mint mind azon honszerelmeknek szerelmeseihez illő combinatioja, kik jóllehet szünet nélkül hordják ajkaikon a haladás szent ügyét, s mind azokat gyanuval s néha legméltatlanabb gyanuval érintik, kik chorusukba nem intonálnák, azért a haladásnak de csak legelső lépcsőzetit sem fogják fel kellő mélységében, a teendő második lépésről, valamint arról, hogy néha az első lépés, melly nem volt logikai, már a legközelebbit is megakasztja s lehetetlenné teszi, mint tenné például a fiumei, vagy bármilly más több milliókra rugó ügy, nem is álmodnak.

XXII.

Jelenkor, 100. sz.
decemb. 17. 1843.

Honunk szükségei roppantak, s valóban elannyira, hogy az, ki ámitás nélkül át bírja tekinteni azoknak aggasztó sorát, lehetetlen, mikép el ne csüggedjen, s mint a példabeszéd tartja, mindent szegre függeszteni ne legyen hajlandó. S ha van valami, mi az így látókban némi bátorságot és önbizalmat szülhet - melly tulajdonokat, közbevetőleg legyen mondva, nem szabad azon merész szeszszel egybekevernü, mellytől sok csak azért pezsg, mert orra hosszánál nem bír tekinteni tovább - az valóban nem egyéb, mint azon mindenünnen borongós körülményink közti reménynyilás, mellyen keresztül az mutatkozik, hogy tenger bajaink daczára mégis diadalosan üdvpartra köthet ki annyi viharokkal küzdött és elsülyedéshez sokszor már olly közel volt nemzeti bárkánk, ha fel-felcsosszanó, honszerelemtül ittas ide oda kapkodások helyett, éber előrelátás és szilárd következetesség ad annak irányt.

Ismerkedjünk meg ennél fogva minden akadálylyal, melly utunkat állja; egyre se huzzunk fátyolt, egy körül se ringassuk magunkat ámitásokba, mert le nem győzve csak úgy számíthatunk diadalra, ha azokat lehető legtokéletesb világba állítjuk, de egy uttal - és e körül forog a dolog - magunktól lökvén gyermekhez illő veszély előtti szembehunyást, vagy egyedül rövidlátókat bélyegző vitézségi handabandát, éber előrelátással hosszú időkre ki is tűzzük politikai eljárásunk ösvényét, és bár piszkoljon, bár üldözzön éretlen viszketeg és iskolás dacz, azon szilárd következetességgel meg is maradunk.

Sem idő sem hely nem engedi a mondottak terjedelmes és részletes kifejtését megkísértenem; annak alkalmazása a tárgyalás alatt levő kérdést illetőleg azonban egyszerűleg abból áll, hogy honunk investmentalis ügyét tekintve, mennyire ez egyedül pénzbeli segedelem által oldathatik meg, melly körül statusszerkezetünknel fogva mindig a legnagyobb nehézség fog forogni fen, olly alapra állítsuk, mikép aztán kifejtési progressiónkba ne tétethessék egy könnyen többé akadály, de szakadatlan egy haladási lépés követhesse a másikat; és a milly alapot, mint láttuk, egyedül sőt kirekesztőleg legközelebbi cikkemben kitűzött eljárási logikám szerint rakhatni meg, úgy tudniillik:

Ha nem valami egyes tárgy előleges életbe léptetésére pontosítatnak össze a felébredt s valaminek kiállítására sovárgó erők, de ezek mindenek előtt egy bő kincsforrásnak kinyitásában gyakorolják egyesült hatásukat. S ugyanis, mert láttuk: hogy bármilly tárgynak életbe léptetésével fognók is megkezdeni pénzzel járó haladásunkat, ha ez olly kedvencz volt volna is, mint a fiumei kérdés valósitása, azért a hihetőség minden számai szerint az még is olly nauseát fogna minden újabb teherhordás iránt a nagyobb számban okozni, mikép valódi, azaz

szakadatlan nemzeti és constitutionalis progressiotul tán messzebbre fogtunk volna a fiumei kérdésnek életbe léptetése által esni, mint ha az elmaradt vala, minthogy a nagyobb számra olly általános javítások, mint például a fiumei kérdésnek valósitása, jóltevőleg nemcsak felette lassan, de mint nálunk teszem a gőzhajók, egy ideig némileg még károsan is hatnak, és ekkép nem csuda, sőt okszerinti következmény, ha a nagyobb szám, mellyre nézve nem a messze fekvő és a némileg problematicus, de egyedül a pillanati, ugy szólván kézzel fogható haszon argumentum ad hominem, mindent megakaszt - kivált ha illyes műtételre még alkotványos joga is van - mi nem hónapos saláta-féle, de cserfaként csak később időkben emelkedik fejedelmileg.

Az én két garasos tervem és eljárási logikám szerint, mint az eddig tárgyaltaiból kitetszik, a nélkül hogy előlegesen a körül pörölgetnénk és viaskodnánk, milly nagyobbyszerű de pénzzel járó lépéssel fognók megkezdeni civilisatioi pályánkat, mindenek előtt egy harminczöt évre, vagy legalább hosszabb időre terjedő és száz milliót fölülmuló kincsforrás nyitnatnék meg; mellyből meritve aztán, ha illyes meg volna nyitva, tüstint megkezdhetnénk bármit, például: a fiumei kérdésnek életbe léptetését, és nem csak - mire vigyázni kell, mert ez tünteti ki tervem és eljárási logikámnak egy kissé mélyebb és helyesb voltát - minden nagyszombati vasut-féle, hanem minden utóbbi megakadások veszélye nélkül is, s pedig mert, kerüljön az érintett vasut és kikötő kétszer sőt háromszor annyiba, mint a mennyire számíttatott, vagy a sok belé nézők, és a terveket constitutionalis éberséggel és ex officio tudománnyal (!) és tán egy kis 'fitogatással' is megvizsgálók által reducáltatott az, hagyán, fel fog azért épülni egyik mint másik; és szintigy, rivalgják ezek életbe léptetése után bár százezrek, mi egyébiránt nem mindig szokott a valónak legbiztosb criteriuma lenni, sőt süljön apodicticai szabatossággal ki, hogy kár sőt káros volt ezekre annyi pénzt költeni, és ez is további előmenetelünket tekintve tökéletesen közönyös, mert sem százezrek pletykája, sem azon netaláni eset, hogy az elért czélok nem feleltek meg a várakozásnak, nem fogják a törvényhozást hátráltatni, mikép szakadatlanul ne folytassa pénzzel járó nemzeti előmenetelünk második harmadik és még több lépéseit is, minthogy olly könnyen nem fog kimeríttethetni a megnyitott kútfő, és ekkép csak később vagy már tán csak akkor fog azon eljárásnak szüksége beállani, valami pénzzel járó ügyet Magyarországnak ötvenkét vármegyéjén, alsó és felső tábláján és kormányán, hajótörés nélkül keresztül eveztetni, mikor mind szellemi mind anyagi tekintetben már olly előrelépéseket fogtunk tenni, mihez képest az illyféle műtétel, melly most valóban a leg-szilárdabb lelkületűt is elgyengíteni képes, ideig óráigi nehézségeiből némileg már ki fogott vetkeztetve lenni.

Mikhez képest nem hiszem, hogy csak az előadottak után is valaki, ki honunknak nagyobb-szerű és halasztás nélküli felvirágzását szomjazza és nem rabja valami egészen elhomályosító kedvencz rögeszmének, mást választana - ha t. i. „kész fiumei vasut meg kikötő, vagy illyesféle bármi nagyobbyszerű,” „s egy már megnyitott száz milliónál magában jóval többet foglaló kincsforrás” közt lehetne választania - mint választaná ez utolsót; s természetesen, mert a választás tulajdonkép tizszer vagy tán huszszor nagyobb, és tizszer sőt tán huszszor kisebb summa közt volna teendő, és e szerint azon kis elmaradást egy messzebbre számoló sem venné tekintetbe, mellyhez képest például a fiumei ügynek ugy szólván már megszületett léte alá volna mind azon születéseknek rendelő, mellyek habár egy kissé később is, a tizszer sőt huszszor gazdagabb kincsforrásban vennék olly hihető, sőt bizonyos eredetüket.

A választás azonban nem így áll, mert hiszen valamint sem vasut, sem kikötő nincs életben még, szintolly kevéssé létez valami már megnyitott kincsforrás; és ekkép egyedül a körül forog a választhatás, hogy valljon mit lehet ceteris paribus könnyebben vagy csak általjában is elérni, és főkép minek lesz nagyobb haszna: egy egy előlegesen kitüzendő tárgy, mint például a fiumei ügy életbe léptetésének-e, vagy egy ollyféle kincsforrás megnyitásának, mellyet én tervezek, és hogy ehhez képest nem éppen a kedvencebb, sem nem a könnyebben kivihető

tárgy életbe léptetésére lenne a köz kiállító tehetség előlegesen egybepontosítandó, hanem arra, mi ha nehezebb is, legbiztosb és legtöbb gyümölcsöt ígér.

Nem akarom s nem is tartom szükségesnek, az eddig elősoroltakat itt bővebben elemeznem, mert ki érteni kíván, az úgy is ért, és e mellett lehetetlen efféle tárgyakat, hol a „pro et contra” lehető legnagyobb szigorúsággal volna latba veendő, ujságlap által ex asse és ex professo kimeríteni. De azért a következőknek felhozását, ha ez által az ismétlés hibájába még a szokottnál is erősebben esném, még sem mulaszthatom el.

Tervem kivitele, egy előleges kincsforrásnak kinyitása t. i., ha határtalanul több nehézséggel s munkával járna is, mint bár a legfényesb és legtöbbet ígérő, de előlegesen úgy szólván kiszemelt, és ekkép minden esetre némileg izolált tárgynak életbe léptetése, azért még sem volna a lángoló, de azért nem kevesebb éber hazafiui lelkiületnek szabad a nehezebb munkátul visszarettegve, a könnyebbnek adni elsőséget. Nem volna pedig illyest tenni azon mindent legyőző okbul szabad, mellyet már előhoztam, mellyet nem méltányolhatni eléggé, s mellyhez képest nemzeti átalakulásunk ügyét tekintve, nem arrul van és lehet szó, hogy habár legszaporábban is, egy izolált lépéssel haladjunk elő, mellyet azonban, noha az csak kezdete volna egy nemzethez illőbb rendszernek, alkalmasint ismét egy századi pangás fogna követhetni, hanem az forog fen, hogy elvégre meg legyen, habár valamelyes időnek áldozatával is, egy olly kifejtési progressionak alapja vetve, mellyet sem egyesek önkénye, sem a sokaság daczoló parancsa, egy hamar és egy könnyen sarkaibul ismét ki ne dönthessen, és melly alapot, úgy hogy aztán szakadatlanul ne csak nyomorult hátramaradásaibul bontakozhassék ki vérünk, de előmenetelileg is megvívhasson más nemzetekkel, egyedül úgy rakhatni meg, ha minden hazafi, kinek hona, s kivált annak jövődjö drágább, mint volna édes: saját maga, és ezen, annyiak előtt legnagyobb bálványának ephemer fénye, szent frigyre lép, és készebb zarándoki megtagadással, ha ismeretlenül, félreismerve, felejtve, sőt üldözve is, anyaföldünknek olly növényeit öntözgetni és ápolni, mellyek ha később is, de egykoron nemzetileg fognak felvirulni, mint elég hiu lehetne ollyasok szapora felnövesztésére gyakorolni erejét s csábitani másokét, mik inkább saját nevére deritnének némi álfényt, mint emelnék a köz hazának diszét, hírét.

És ha ez így van, akkor habár ezerszer sulyosb volna is tervem kivitele, mint bármilly fényes de egyes tárgynak, mint például a fiumei ügynek életbe léptetése, még is inkább annak mint ennek kivívására kellene őszinte frigyre lépni. S tagadhatlanul; mert tervembül, a fiumei ügy mellett, előmenetelünknek egy egész lánczolata, mellynek egy szeme a másikra hat, veheti, sőt ha józanul cselekszünk - és ez csak tőlünk függ - bizonyosan veendi is eredetét, midőn minden egyéb, például a fiumei ügy, legjobb esetben előmenetelünknek egyedül izolált láncz-szemeként fogna fénydegélni, és a mondottak és eléggé szívre nem vehetők szerint, alkalmasint még további kifejtésünk utját is állani.

Egy eldönthetlen ok azonban még is van, melly mind e mellett engem is arra birhatna, hogy tervemtől elállva, valami egyes, teszem a fiumei ügynek életbe léptetési műtéteiéhez, csatlakozzam erőm szerint. Ezen ok pedig az volna, ha valaki nem is tökéletes világba, mert ki volna illyesre képes, de legalább a hihetőség derűjébe tudná állítani, hogy tervem kivihetlen, a fiumei vagy illyféle nagyobbszerű ügy ellenben kivihető.

A probabilitások azonban mind azoknál fogva, mellyeket e tárgyban már előhordtam, és mind azon pro és contrákhoz képest, mellyeket magámban ellatolgattam, és mellyeknek vajmi hosszú sorát birnék itt felhozni, bennem mind inkább érlelik azon meggyőződést, hogy emberséges jó akarattal és szilárd józan eljárással, mint ma állnak fölöttünk a csillagzatok, mellettünk a viszonyok, és alattunk a körülmények, mindent mindenbe véve, szintolly könnyű sőt tán könnyebb volna tervemnek kivitele, mint valami ügynek, s lenne bár a fiumeinek, tökéletes végbehajtása és sikere; mi utolsót - közbevetőleg legyen mondva - nem kell egybe-

zavarni efféle ügynek netaláni törvénybe iktatásával, minthogy - mint a tapasztalás untig mutatja - vajmi sokat eltűr s elszenvet a papiros, mi azonban azért valódi életre s egészségre még nem virul.

A nemzetnek előmeneteli küzdelmiben úgy mutatkozik dagály és apály, mint a habos tengernek mozgalmi közt. Most dagály pontján van vérünk. Tán csakhamar ismét apály felé forduland. Ki tudja! Használjuk ennél fogva a mostani pezsgőséget, míg lehet, s ha már tenni akarunk, tegyünk inkább derekast, miveljünk inkább gyökérbe vágót, mintsem hogy öröklég, jobbadán csak ámitásokkal, és legfeljebb félszegiekkal, sőt némi apostolok szerint, egyenesen még most meg nem érettekkal, s ekkép lehetetlenekkel, vagy ellenkező esetben kénytelenül mindent lobba lázba hajtókkal vesződnénk és a drága időt hasztalanul, vagy aránylag felette csekély nyereséggel kimerítenők.

Bizonyos e l ő k e l ő n e k, kinek osztálysorsosait én nem egyszer k é s ő b b k e l ő k n e k neveztem, ki felette sok vagyonnal, de annál kevesebb renddel birt, és kit ekkép sokan „nagy urnak,” némelyek ellenben ollyasminek tartottak, mit a köz életben tékoznak szoktak nevezni, illyesnemű előkelőnek mondom, egy igen becsületes és a szokottnál egy kissé messzebbre számoló gazdatisztje volt. Egyik költött, másik szerzett. Sőt míg az első azon törte fejét, és másan nem igen törte, hogy valljon mikép szórhatná pénzét a világba legizletesebben és legfényesebben, addig a második egyedül a jövedelmek minden módon nagyobbitása végett törte gyötörte magát. A viszony gyönyörű volt, tökéletes gép! Csakhogy a szegény gazdatiszt éjjel nappali fáradozásának daczára, az ekkép fenálló aránysuly és újabb theoria szerinti munkaelosztás még is napról napra mind inkább megbomlott; s csak azon okbul, mert míg a ‘költő’ nemcsak rendes jövedelmét költötte rendesen évenként, de rendszerint még ezen tul is többet kevesebbet, vagy inkább: többet és többet, addig a ‘szántóvető’ bármikép csűrte csavarta volna is, bizony még a rendesen behajtandó évenkéntit sem birta kiállítani, és annál kevesebbé valamicskével többet, de e helyett kevesebbet s még kevesebbet. S illyest egyszerűleg azért, mert a ‘költő’ igen is haladott, a ‘jóság’ ellenben nagyon is pangott; felette nagyon pangott a jóság pedig egyedül és igen természetileg azon okbul, mivel a ‘költő,’ jóllehet igen szeretett volna minél többet és többet költeni, azért még sem határozhatta soha is el magát, noha meg nem szünőleg fel volt erre kérve, hogy jóságának investitiójára, mikép az aztán erősebben jövedelmezzen, valamicskét félre, vagy inkább hű tisztjének kezeibe tegyen. És ez így ment jó ideig, azaz: mindig ferdébb s ferdébb állásba jött ezek következtében a felhozott költő és szántóvető közti gépezet, míg elvégre olly annyira közelített az tökéletes megbomláshoz, hogy mint electricai ütés által egyszerre igen nagy félelem szállja meg a ‘költőt.’ Észreveszi ezt hű tisztje, és e felette kedvező pillanatot lehető legjobban használni akarván, nem ijesztgeti urát koldusbot-féle képekkel, mert tudja: ‘költő könnyen kétségbe esik,’ minél nincs rosszabb, szinte nem törekedik egyes tárgyak, például: birka-aklok, pálinkaházak, czukorgyárok és effélék kiszemelt életbe léptetésére kicsikarni tőle valamelyes pénzt, mert itt megint saját gyarlósága jutván eszébe így okoskodik: ha a legelső javítást elhibázom, az talán nem felel meg a várakozásnak, s e mellett néhány véletlen jó termés miatt ismét felbátorodik uram - a mint bizonyosan felbátorodik, mert illy uraknál „passato il pericolo, gabbato il santo” - akkor soha őt új investitióra többé nem birom. S azért most van idő, messzebbre hatónak megalapítására. Mihez képest a szemes gazdatiszt ismervén az emberi természet gyarlóságát, s e fölött tudván, hogy mit ma szalasztasz el, ha arra kedvezőleg állnak a csillagzatok, azt néha századok sem hozzák többé vissza, bátran és ügyesen megragad időt s körülményt, s szerencsésen ráveszi költő urát, hogy ezentul a jószágnak nagyobb jövedelmeztetése és mind inkább felvirágoztatása végett abba évenként rendesen és változtatlanul bizonyos előre elhatározott summa fektessék, s pedig arra, mire annak idejében legnagyobb szükség lesz, vagy mi hihetőleg legtöbb gyümölcsöt teremten.

S ugyan mi sikere lőn? Nem kevesb mint egy azelőtt parlag és sivatag vidéknek mosolygó viránynya átvarázslása, hol lakhelyét a szerencse üté fel, minthogy éppen azon arányban, mellyben a több tehetség nevelé a munka eredményét, ez pedig a munkálási vágyat, s meg-nemszűnő lánczolatban e kettő viszonylag egymást, szint azon arányban nőtt meg-nemszűnő munka közt polgári erény is, az emberi szerencsének e nélkülözhetlen alapja, mellyet azonban henyeség még soha nem rakott meg; a magát szinte már tönkre tette előkelő végre mind inkább és inkább megismerkedvén a halhatatlan embernek szebb örömeivel, t é k o z k ö l t ő b ű l , b ő k e z ü é s g y a k o r l a t i h o n p o l g á r l e t t , k i e g e k b e n k e r e s t e ugyan inspiratioit, de azért az emberiség szebb virágait a jobbakkal és nemesebbekkel még is e földön ápolta.

Honunk legtöbb lakosa, s kivált nagyobb része azon osztálynak, melly törvényeinkbe hat, és melly ekkép - oh ne csaljuk magunkat - vérünk s alkotványunknak élet és halál közti ítéletét tartja kezeiben, nem átalom ezennel kimondani, habár fejemet kockáztatnám is, egyenesen a most felhozott tékoz költő szerepét játsza, játsza pedig századokig. Erejét nem kimélvén, sőt nem ritkán vajmi nevetséges torzképíleg tulbecsülvén, idejét pedig rendszerint, mintha rá soha nem fogna kerülhetni végóra, bűnös hanyagsággal fecsérelvén, olly könnyelműleg költi egyiket mint másikat, tehetségének öregbitésére ellenben mit sem tesz, vagy tesz törpét, sőt tesz ellenkezőt, és mind e mellett még sincs magasság, mellyet költő mámorában elérni ne vágyna, sőt gyermeki viszketegében elérni ne remélene.

Itt van ideje azért, hogy ki honához hű, s ki önlábán áll, őszintén egyesülve, a felhozott hű gazdatiszt példáját kövesse, mikép aztán honunk, sok hiába költött, vagy költőileg költött tehetségnek s időnek elfecsérlése nélkül, szakadatlan haladhasson a világi köz polgárosodás mezején; minek alkalmazása a szőnyegen fekvő tárgyat illetőleg abban áll, hogy hazánkban rögtön most, mielőtt tán ismét kihülne a mai lelkesedés, vagy tudja az ég milly bonyodal-makba keveredhetnék honunk - és ugyan ki látja csak a legközelebbi huszonnégy órát is? - s ekkép mielőtt késő volna, olly finansialis kutforrás nyitassék meg, melly legalább legköze-lebbi időig szolgáljon kezességül, egy könnyen ismét félbe nem szakadható nemzeti elő-menetelnek.

Legyen csak kinyitva illy forrás, és ne busuljunk a többin, mert valamiben aztán bizonyosan meg fogunk egyezni, mi ha sikerül, jutalmunkat fogjuk lelteni benne, ha pedig nem, akkor a második lépést okszerintiebben teendjük, és ekkép minden esetre haladni, és semmi esetre ismét pangásra hidegülni nem fogunk többé, s hamarább mint gondolnók, édenné válik most szegény, akkor gazdag honunk.

XXIII.

Jelenkor, 101. sz.
decemb 21. 1843.

Miután még ez év folytában, melly már végére jár némileg s mennyire a mostani körülmények közt lehet, be kívánom rekeszteni 'telekdíj' körültké eszméimet, s mint kinyilatkoztatám, egyedül bizonyos föltételekhez kötve fognék az agitatio mezejére lépni, a netalán diadalosan kivívott köz teherhordási elv alkalmazását pedig akkorra hagyandanám, mikor már ki fogott volna nyitlatni valamelyes, egy könnyen ismét be nem hegedhető kincsforrás, ez uttal csak röviden tárgyalhatom bizonyos Morionnak, és egy magát még csak később nevezendő magnásnak, eszmém ellen gördített nehézségeit.

Morion bölcsekedése, melyet itt¹⁰ alatt egész kiterjedésben közlök, noha rövid, és mézzel s bizonyos udvarisággal beburkolt, azért még is tökéletesen felleplezi előttünk tisztelt szerzőjében, nem átalom mondani, azon: hazáját, mint követeli sőt tán hiszi is, mindenek fölött

¹⁰ Ösztönöztetve Széchenyi István gr. felszólítása által, melyet adó-czikkei egyikében tett, e következő ellenvetéseket vagyok bátor röviden s ha szükség lesz, bővebben is, előadni „Két garas” című indítványa ellen:

1) Az indítvány alapja, a telek-díj, igazságtalan, mivel a száz millió kölcsön által eszközendő haszon az egész hazát illetvén, közösen is kellene hatni mindenkire, s mégis az indítvány azt tartja, hogy csupán a földbirtokosak járuljanak a teherviseléshez.

2) Nincs előadva, ha valljon az urbéres telkekért a földesur fizessene avagy a jobbágy, vagy pedig, - leszámítván azon terhet, mennyiben már az adó nyomja, - azon arányhoz képest, melyben a földesur a jobbágyi telkeknek hasznát veszi, közösen?

3) Az első számú ellenvetés szerint csak a földbirtokosak viselvén a terhet, úgy látszik, hogy nem is egyebet, mint csupán az oligarchia vagy legalább az arisztokratia javát czélozza; azaz: minthogy legnagyobb részben azért vétetnék föl a százmillió kölcsön, hogy az eladósodott nagybirtokosak megmenekülhessenek az uzsorától, az indítvány csak ezen osztálynak eszközlené javát; pedig kérdés: ha vajjon nem hasznosabb volna-e, ha kissé megfonnyadnának arisztokratáink; absentista legalább minden esetre kevesebb lenne s ezenkívül az igen félszeg terv, mely csak egyik részen, a vagyonoson, segít, a másikat pedig egészen kihagyja a számításból. Anglia bajainak is ott van legnagyobb jelensége, mint azt ezen évben a tory ministeriumnak egy tagja a lord Howik beszédjére megjegyzé, hogy a vagyonos osztály naponta inkább gazdagodik, a szegényeké pedig naponta inkább szegényedik.

4) Ezen tekintetből igen politikátlan a terv, mivel elkülönítő osztályt képez a polgári társaságban.

5) Az egész terv csak palliativnak és nem határozott elvkérdésnek látszik, mivel nem valami rendszeres adózási tervet akar megalapítani, hanem, úgy szólván, csupán el akarja zálogosítani a jövőndöt, ha jól emlékszem, 35 évre. -

6) Hogy kívánja a nemes gróf a földbirtokosoknak kikölcsönözendő 90 milliót lerovatni? Amortisatio útján, vagy pedig a tőke kifizetésével? Ha amortisatioval, úgy a közállománynak soha sem fog annyi pénz kezei közt lenni egyszerre, hogy azzal valami derekast kezdhessen s mindenek felett pedig, gyorsan be is végezhesse, mert, azt hiszem, hogy a nemes gróf meg fogja ismerni, hogy egy annyira elmaradott országnak, mint Hunnia, investitiójára vajmi igen kevés pénz évenként egy pár millió s azonkívül, ha amortisatio útján fizettetnék vissza a tőke az egyes kikölcsönözők által a közállománynak, úgy néhány év folytán arra fogna a közállomány felébredni, hogy sem tőke sem kamat nincs többé, és melleleg legyen megemlítve, itt látszik hogy csak palliativ ezen terv; ha pedig örökké a földbirtokosoknál fogna a kikölcsönzött 90 millió maradni, azaz, csak a rendes kamat fizettetnék, és nem valamelly amortisáló pénzecske is, ekkor még kevesebbet lehetne évenként az ország investitiójára fordítani s ennél fogva, ha ezen kölcsönzött tőke bizonyos, nem hosszu idő múlva, a közállománynak vissza nem fizettetnék, akkor soha sem lehetne valami derekast és nagy-szerűt tenni az ország investitiójára; ha pedig visszafizetése követeltetnék a tőkének, akkor azon állításból, hogy a „Két garas” magyarosabban „hat krajczár” terv által segítve lesz a mostani eladósodott nagy birtokosokon, semmi nem lenne, mivel aligha hajtának egyhamar az ezen kölcsön által eszközölt javítások annyit, hogy, mint mondám: e g y h a m a r képesek lehetnének a földbirtokosak visszafizetni a közállománynak a tőkét.

7) És végre, az mondatik, hogy ezen telekdíj alapul szolgál egy olyan kölcsönnek, mely bankba helyeztetve, feladatául tűzi ki az egyes birtokosak fölsegélését és jószágaik javítását; nincs ellene kifogásom; de ha az mondatik, hogy ezen telek-díj alapul szolgál egy olyan kölcsönnek, mely azonkívül feladatául tűzi ki az ország investitióját is, (utakat, csatornákat, országos kikötőt s t b,) akkor az egész ellen kifogást vélek tehetni. Ha csak azt nem gondolja a ns gróf, hogy még egy más száz milliót is fog fölvenni, melynek kamatait a 90 millió kamataiból fogja fedezni s ezen második száz milliót pedig egészen az ország investitiójára fordítja. M o r i o n. Társalk, f. évi 77. sz.

bálványzó, de ezért annak terheiben részt venni még sem akaró speciést, mellyben honunk fájdalom! olly dús, s mellyet több felette hasznos tulajdonok mellett az is jellemez, hogy gyűlölsége s antipathiája a magnások s általján véve a magasb aristocratia ellen olly vakító és olly mindenek fölötti, mikép alkotványunkat, de még nemzetiségünket is lábaival volna tapodni kész, sőt ezek egész jövődjét is megrontani, ha ez által nyavalyás szomját enyhítve, tönkre tehetné gyűlöletének tárgyát.

Távul vagyok, általján véve, vagy kivált Magyarországot tekintve, az aristocratiának bármilly kis mértékben is tömjénezni akarni, valóban felette távul! sőt ha azzal már vesződni kívánnék, megvallom, inkább volna kedvem, nem egy magyar magnásnak és előkelőnek egyedül szájhazafiságát s vajmi potom áron szerzett népszerűségét s hírnevét legitt pelengérre állítani.

Éppen nem czélom ennél fogva, édes szavakkal s nagy lamentokkal valami szeretetet vagy csak kiméletet is gerjeszteni akarni magam és magnás bajtársaim iránt; sőt gyűlölje bárki az egész magyarországi főrendet, jót rosztat mind egy fazékba vetve, s pedig con amore, biz én nem bánom, vagy inkább, mert ezt nagyon bánhatni: Isten neki, hiszen e kedvtöltés nem drága, szenvedelem mint más, fejtörő sem, és annyinak nincs jobb dolga; s mi több, a kölcsönt kölcsönnel, s pedig uzsorával, vagy legalább szánakodással vissza is fizethetni.

Mit a felhozott Morion-féle cikk tárgyalásával elérni kívánok, ehhez képest egyedül az, mikép, habár csak néhány vonással s felszínleg de ez alkalommal is kitüntessem azon szomorú tény, hogy valóban nem egy magyar, magát a köz állomány elibe tevő szájhazafi létezik, ki e mellett minden fölötte levőt s gazdagabbat erősen gyűlöl, mintsem szeretné a hazát, s hogy e szerint minden jobb, kik előtt a haza szent neve nem üres hang, s kiknek vérükhez vonzó hűsége több mint külmáz, kellőleg ovakodjanak, nehogy, ha már gyűlölniök kell, minek se szükségét, se kéjét, se hasznát én egyébiránt, bár tekintsem a hazát bár egyesek érdekeit, nem birom átlátni, legalább a köz álladalom csorbitásával ne élvezzék ezen szűkeklü örömet.

Eszmém ellen görditett első pontban igazságtalannak mondja Morion indítványom alapját, mert a száz millió kölcsön által kerekedő haszon az egész hazát illeti, s tervem szerint még is csupán a földbirtokosak járulnának az új teherviseléshez.

És ez félig meddig igaz, minthogy tervemből ki vannak zárva, vagy inkább 'kihagyva' a tőkepenzesek, kereskedők, gyárasok, kézművesek, bér és nyugpénz után élők s a t. Én ezeket azonban éppen olly készakarva hagytam ki, nehogy complicáltabbá legyen az ügy, mellyet életbe hozva látni sovárgok, mint ellenkezőt kívánva készakarva irányozta az olvasó figyelmét azokra Morion, jól tudván, hogy nem létezik hátulsó kapu, mellyen a magyar kiváltságos általján véve szivesebben surranna ki, valami fizetés elkerülése végett, mert ezt némi plausibilitással tehetni gondolja, mint mikor alkalmat nyer mások s kivált a tőkepenzesek és dús kereskedők mögé bujhatni. „Ha azok nem fizetnek, kik élire verik a pénzt¹¹ és kincsekben fuladoznak (!) mikép fizessünk mi, kik véres veritékkel (?) keressük mindennapi kenyereinket.” Legyenek azok előbb kellőleg megróva, mi is szívesen járunk aztán bármihez is. „Éljen.” Így szólnak, s éljen-t rivalg utánuk az otromba sokaság, melly kereskedőben, s kivált tőkepenzesben ugy szólnán csak haramiát és valami vampyr-féle vérszopót gondol láthatni; Morion, az udvariság és méltánylat köntösében fellépett taglaló pedig örül, mert a nélkül, hogy észrevették valamint ő gondolja, de rosszul gondolja, mert illyest csak horogra való pimasz nem vészen észre - olly felette könnyen megakasztá az ügyet; s ugyanis: mert ha mindaddig nem járul a kiváltságos valami teherhordáshoz, míg ötvenkét vármegyének tömkelegei és kivált a legislatióknak egyéb bonyodalmi közt nem fog megadóztatni, és a

¹¹ Azaz: kiknek sok pénzük van; mert egy húszas, egy bankó élén meg nem áll.

többség felfogása szerint kellőleg megadóztatni, kereskedő, tőkepénzes s a t. akkor bizony Morion et Com. uraimék soha nem fognak - legalább constitutionalis uton nem - olly szerencsétlenül járni, mikép, valami köz terhekbeni részvétre legyenek szoritva, mert Magyarország sorsa így vagy amugy, fel vagy lefelé, de valamikép ezentul vajmi szaporán el lesz döntve már, s ekkép Morion et Co. legfeljebb azon szerencsétlenségben fog részesülhetni, de ebben bizonyosan fog - mert vagy mi magunk, vagy más, de valaki minden esetre hova-hamarább megadóztatand - hogy majd idegen kéz rója meg őt és társait, mit bár adna Isten s minél laposabbra nyomólag, ha t.i. illyes egyedül a dicső Morion speciesre nézve történhetnék, minthogy efféle szájhazafiak nem is érdemlenek egyebet széles e világon.

Ámde az a baj, hogy ez így elkülönözve nem történhetik, és hogy néha egyetlen egy illyesféle Morion elég, egész constitutionalis s ezzel olly szorosan egybefüggő nemzeti jövődönk fölött kimondani a moria tur itéletet.

Ha kereskedő vagy tőkepénzes volnék, lelkemre mondom, előlegesen azt indítványozom: „A kereskedőkre s a tőkepénzesekre rójatok a legelső új adónak becsületét!!!” Nem nevezem tehernek, de becsületnek. És büszke érzéssel mondom, én így voltam lelkesülve mindig, és tudom, így leszek siromig, mert kimondhatlan féltékenység lakja keblemet, hogy senki hazafiui tisztemben előmbe ne vágjon, mihezképest nem is keresem a kötelesség teljesítését annyira másban, mint magamban, s e szerint telekdíjt javaslok, mert földbirtokos vagyok; és ha nem érez, nem gondolkozik minden, vagy legalább sok magyar így, sőt ha a helyett, hogy mindenki iparkodnék legelső helyt állni vérenek felemelési küzdelmiben, a nagyobb rész gyáván nemcsak el hagyja magátul ragadtatni e becsületi babért, de elég aljas, elég nyomorult, még hátat is fordítva, mást nyomni maga helyett elé: akkor csekély számunkat, geographiai helyzetünket, lapos honunkat, s olly annyira egybebonyolodott körülményinket tekintve, bizony nem segít rajtunk e földön orvos többé, de egyedül pap kell örök viaticummal.

Nem tudom, álmodtam vagy olvastam-e, de mindig legnagyobb elragadtatásba hoz ezen kép: „hogy mikor győzedelmes hadaival Caesar kikötni vágyott Britannia partjain, elborzadva az ott komolyan álló számtalanságtul, mellyet a tenger habjai is látszottak védeni, minden intés daczára még a tizedik legio sem merte megkezdeni a vitát, de néma kábultságba meredve, mintegy haláli fagy futá Roma legmerészebb bajnokit is keresztül, s már már általjános panicus ijedségnek mutatkoztak legaggasztóbb jelei, akkor Sextus Baculus, a tizedik legio sashordozója, bátran ugorván a sós hullámokba, „én legalább - így mond - ha más nem, megfelelek kötelességemnek a respublicához, s az ellenség közibe viszem azon sast, melly titeket annyiszor vezérlett diadalhoz, vele ott veszendő, ha ti nem víjátok vissza” - - - - És Anglia megrohanva, s csakhamar meggyőzve lőn.”

Illy példát kövessünk mi, sőt legyen köztünk mindegyik, mennyire birja, illy ‘példaadó,’ s esküszöm, csakhamar más képet mutat honunk, mint a milly nyomorult hátramaradások közt sínylik az ma, s fog sínyleni örökleg, ha mint ma patrio more, vagy inkább à la Morion, egyik a másikra akarja hárítani a hazafiság tisztét, vagy ha illyesen kétségbe esik, csudálatra méltó talentumot fejt ki valami hátulsó kapu feltalálására, s mi több, azon még hazafisági praetensioval nagy uri mód ki is méltóztatik (!) surranni.

Nemzetünkben annyi a lélek, s még olly számos köztünk olly hazafi, tán soha nem volt több, ki életével volna jobblétünket megvásárlani kész, hogy valóban csak szikra kell a legnemesb tűz fellobbantására. Mikép bizonyos is, lennének csak a felhozott romai had helyzetében, ugy mint ma vagyunk lelkesülve, és a győri ütközet dicsőségére leplet vonva, bár sikerrel bár nem, de a leggyőzedelmesb ellenséggel is vajmi férfiasan szállnánk szembe.

Ámde bajunk nem ez, mert hiszen hol az ellenség? S tán kár, minthogy ez esetben legalább eljárási tacticánk volna egyszerűbb, s ekkép sokkal könnyebben felfogható. Bajaink azonban mélyebben fekszenek, sőt olly mélyen, mikép azokon még a legkomolyabb harcra elégséges

felhevülés sem segíthet, s ekkép nem segíthet olly bátorság, melly a helyett hogy megtörhetlen munkásságra, türelemre s saját érdekeinket háttérbe lökő zarándoki hazafiságra dicsőülne - és ez, csak ez segíthetne rajtunk - egyedül harcz-enthusiasmusra képes fejleni.

Már illy esetben, hol a diadal reménye csak hosszú évek állhatatos munkássága után mutatkozhatik a hű lelkiületnek, Sextus Baculus példája nem elégséges; de nekünk, ha azon kötelességnek, melly minket köt anyaföldünkhez s vérünkhez, valódiilag meg akarunk felelni, sokkal nehezebb erényeket kell gyakorlanunk, mellyeknek sokszor csak tanuja sincs, köszönete pedig rendszerint csak sírban van, s melly abbul áll: munkálni nagyban, s ha nem lehet, munkálni kicsiben, de munkálni mindig; másban csak akkor keresni elmaradást, mikor már rajtunk nem mult, s mindenek fölött kötelességet teljesíteni, ha más nem teljesíti is.

Mit ha Morion felfogott volna, valamint véletlenül azt is, hogy minden jobb embernek a közterhekbeni részvétlenség inkább büntetés, mintsem lenne büszkélkedési tárgy, a felhozott első pontot alkalmasint így írja: „Emberül van, hogy elvégre földesur, az eddig szinte bevett, mindent mindig másra tolni akaró döbrögiség helyett, telekdíjt javasol. Sok más forrást is meg lehetne nyitni ugyan, kereskedőt, tőkepénzest s a t. hasonlóul adóztatni. Ezt azonban, nehogy sulyosb legyen az ügy kivitele, hagyjuk akkorra, mikor kivittük az első, mellyet, mert én is földesur vagyok, tétova nélkül nem csak pártolok, de mennyire birom, elő is mozdítok.”

Mikor csatarendben valának Napoleon hadai, mint tudva van, egy ezred sem akart a másiknál később a csatában részt venni, de mindegyik elsőséget követelt. Morion, a méltányos, az udvarias, a mézes mázos, ha köztük van, illy bolondságra alkalmasint nem fakad; s azért már előre örülök látni képét, mellyet ha nem csalatkozom már láttam valahol, ha az anonymitas sáncza mögül kibujván megnevezi magát. Ámde lássuk tovább:

A második pontban felhozott nehézség egyedül részlet, mellyet már eddigelé is felvilágosíték némileg, s mellyet, legyen csak őszinte jóakarat, nem lesz nehéz elintézni, úgy hogy annak bonczolásával most biz én nem bajlódom.

Annál nevezetesebb a harmadik pont, melly bármilly ártatlannak sőt méltányosnak mutatkozzék első olvasásra, azért egy kissé mélyebbre látó előtt még is új bizonyoságul szolgál, milly felette nehéz, legjobb akarattal sőt aránylag szép talentummal is rossz ügyet diadalosan védni. Ugyanis, alig halad Morion csak három lépést, s már ellent mond magának! Az első pontban t. i. azt állítja, „hogy tervem szerint a száz millió kölcsön által eszközözendő haszon az egész hazát illetné” a harmadik pontban pedig azt, „hogy indítványom csak az eladósodott nagybirtokosak osztályának eszközölné javát!” - E kis contradictioba pedig egyedül azért jött, mert az első pont által, mint láttuk, Morion úgy hitte tervemet leginkább megtörhetni, ha azon másra tolási hajlamot ébreszti fel kiváltságosaikban, melly csak ürügyre vár, hogy vad szenvedélyre fakadva, megakaszthasson mindent; a harmadik pontnak segítségével, melly pontot az elsőül ügyesen, vagy legalább nemes inspiratiobul, hogy észre ne vegyék álnokságát, egy közönyös pont által elválasztott, a harmadik pont segítségével mondom ellenben úgy gondolta depopularisálni ügyemet Morion legdicsőségesebben, ha olajat, vagy inkább, mert ez igen is tiszta volna, szurkot önt azon antipathiába, mellyel a kisebbek a nagyobbak iránt úgy is annyira viseltetnek honunkban, hogy valóban csuda lesz, ha az ekkép gyáván egymás ellen agyarkodókat nem nyeli el hovahamarább bármilly harmadik hatalom.

Tervem lényege, vezéreszméje az, mit Morion éppen úgy tud, mint bárki más, ki nem sinylik néhány érzék hijában, s nem akarja a legocsmányabb hypocrísis bélyegét viselni homlokán, hogy

1) Lehető legnagyobb általánosságban s csak bizonyos időkig, két garast szedvén egy egy holdtul, olly évenkénti jövedelem kerekedjék, mellyhez képest felvehessen a magyar nemzet száz milliót; - és

2) E tőke lehető legnagyobb haszonnal Magyarország felvirágoztatására fordíttassék.

Ez tervem lényege, vezéreszméje, egyedül ez; úgy hogy minden, mi azon túl fekszik, nem egyéb, mint annak, bár így vagy amúgy módosítható corollariuma.

Azt lehetne erre mondani, hogy valljon miért nem hoztam tehát elé a dolgot így egyszerű köntösben s miért adtam alkalmat efféle gyűlöletes megjegyzésekre.

Boldog Isten! Megmondom. Ezt ezen okokból tettem:

1) Mert ki valami eszmét kedvessé akar tenni; az, úgy hiszem, hibáz, ha nem fejt ki annak minden elsősegít s minden jó oldalait.

2) Mert a nagyobb birtokosak sulya oly elhatározó tervemnek életbe léptetésére vagy megbuktatására, hogy nem mulasztathám el kimutatni, mennyire volna tervem alkalmazása rájuk nézve s pedig az egésznek csorbítása nélkül hasznos.

3) Mert akárhány magyar van, ki belé köt - ha érdeke kívánja vagy erre kedve csoszszan - biz a legszentebbje is, s ekkép tudtam: nem kerülhetem el, bármit tegyek is, hogy Morion vagy rokonkeblűje, köz teherhordási eszmémet valamikép be ne piszkolja.

4) Mert feltennem kellett, valamint most is felteszem, minthogy eszmém netaláni sikerének nincs más alapja: hogy vannak és lesznek a hazában még oly egyedek, kik méltányolván becsületes tiszta szándékomat és jövőndőbe nézetemet, előadásom netaláni csorbáit és sötétségeit inkább jóra mint roszra magyarázva, meg fogják különböztetni tervem vezéreszméjét annak mellékes, s ekkép így vagy amúgy változható feltételeitül.

Lehetetlen volt ezeknél fogva elő nem tüntetnem azon nyereséget, mely az országra háramlanék, ha a felvett száz milliónak bizonyos része addig is, míg az egész a hon virágzására befektetve nem fogna lenni, kamatra kiadatnék; a mely finansialis műtétel által in thesi a száz millió, mint láttuk, száz hetvenre rugna, mi nem volna megvetendő.

E hypothesis felállítván - melynek azonban lesz-e s mennyire lesz sikere, más kérdés, de most nem ide való - természetes, hogy éppen oly lehetetlen volt legott a nagy birtokosokra nem eszmélnem s pedig 1) is, mert ugyan hol kereshettem volna - és most megint egyedül in thesi és legnagyobb általjánosságban szólok - kilenczven millióra biztosb hypothecát, mint éppen a nagy birtokosoknál; s 2) mert gyakorlatilag szólva ugyan mi eshetett volna nekem kedvesebben, mint egy oly módot feltalálni, mely midőn hetven millióval gazdagítná a hont, egyuttal és mellékesen a nagy birtokosokat is eszmémhez édesgethetném; a nagy birtokosokat, kik, mint előbbi czikkeimből kiviláglott, legérzékenyebben, sőt közülök számosan és jobbadán apáik bűnei miatt oly érzékenyen lennének tervem által érintve, mikép ha az legott, és a nélkül hogy ez által a köz álladalom csorbulna, mi mindig főszempont, nekik nem kedvezne, valóban nem volna csuda, ha közülök nem egy, s egyenesen koldusbot elkerülése végett, eget s földet mozditna tervem megsemmisítésére.

Ámde ezt szegény Morion, oh szegény hon, nem birta felfogni, s természetesen, mert tüstint, mikor észrevette, hogy tervem csakugyan használhatna a nagybirtokosoknak is, úgy annyira elvakítá őt a magnás-gyűlölet, mikép mind azon számtalan jót sem látta, melyet tervem egyenesen a honra árasztana, sem azt, hogy a kiadandó pénzeknek lehető legbiztosb hypothecára állítása hetven millió kamatjával együtt legalább is hajtana annyi hasznót a honnak, mint használna a nagy földbirtokosnak.

Nincs időm részletekre; de az analysis lombikába vetve Morionnak tervem ellen gördített harmadik pontját, mennyire én gondolok írójának mélyebb veseredőibe hathatni - s fájdalom nem egy efféle egyed van honunkban - az alkalmasint így resultatumot adna: Inkább ne éljen a magyar nemzet, inkább ne viragozzék Magyarország, ha ez aristocratiájának szilárdítását s felvirágoztatását is eszközzené.

Illy hiedelemben pedig egyszerűleg, de azért mint hiszem, helybül egy könnyen még sem mozdíthatólag azon okbul vagyok, mert máskép teljességgel lehetetlen, hogy Morion lehető legnagyobb malitia nélkül tervem vezéreszméjét, melly világosan a hazát illeti, a nagybirtokosak felsegélésire vihette volna át.

Egyébiránt nem akarom ez uttal vizsgálni, hogy valljon mennyire, vagy csak egyáltalában is, van-e nekünk magyaroknak, alkotványunk s nemzetiségünk fentartása végett aristocratiára szükségünk; annyit azonban mondhatok, mikép az én eszem szerint valóban nem birom felfogni azon nyereséget, mellyet Mórion e következő állításával gondol Magyarországra háritni: ha valljon nem hasznosabb volna-e, ha kissé megfonnyadnának aristocratáink; nem birom e hasznot pedig felfogni azon eldönthetlen okbul, mellyhez képest szoros tudományilag éppen azon arányban fogna zsidó és külföldi pénzes gyarapodni, melly arányban megfonnyadandnak aristocratáink, minthogy ezeknek mindinkább megfonnyadása egyedül azokat gyarapítná, s nem ám a nagy magyar közönséget, mit Morion tán és felette dicséretesen ohajt, de ennek elérésére magnás-gyűlöleti vakságában éppen ellenkező utat tart helyesebbnek, s ugyanis: mert legyen egyszer csak minden magyar tehetség, zsidók és külföldi pénzesek kezeiben, a mint hogy kivált a két évvel ezelőtt életbe léptetett nemzeti panacea következtében nagy rész már azokban is van, nagy része pedig felette gyors léptekkel azok felé indul, és oh milly végvonaglati vakság kell ahhoz nem látni, hogy e tragoediának utolsó felvonata bizony nem fog lenni magyar, sem nem szabad szellemü.

Valóban szomorú az eset, s vérünket tekintve annál szomorubb, mert gyűlölségi hajlama nem egy Morion-féle magyarnak még koránt sincs kimerítve azon antipathia által, mellyel az aristocratiára iránt viseltetik, de midőn con amore gyűlöli ezt, nem kevesebbé gyűlöli a kormányt, gyűlöli az egyházi rendet, gyűlöli a katonát, gyűlöli a németet, gyűlöli a horvátot, gyűlöli a tót, gyűlöli a görögöt, gyűlöli a városi polgárt, gyűlöli a kereskedőt, gyűlöli egyik a másikat s a t szóval: gyűlöl mindent, mert hiszen hasonneműjével sem él békében, paraszthoz vonzó szerelme pedig bizony nem óriási, s még is nemcsak biztos öbölben véli magát, de reformatori tisztében, mind nemzeti mind alkotványos tekintetben ugyancsak mély felfogásu tactica szerint s ekkép vajmi pompás sikerrel gondol procedálni, mert hiszen még is szeret valamit, s pedig legőszintebben s mindenek fölött, t. i. a hazát, vagy tulajdonkép - mert ugyan mi a pusztá haza a benne lakó egyedek nélkül - a hazával mindig egybekevert saját drágalátos magát!

Nem tudom, Morion a magyar statusbölcsek ezen osztályához tartozik-e, mellynek száma minden torzítás nélkül bizony nagyobb mint gondolnók; de megvallom, sejtem, mert ki vérünk és alkotványunk vajmi kis szigetre szorított diagnosisának daczára annyira gyűlölheti az aristocratiát, mikép nem látja, hogy annak mostani körülményink közt még erősebb lefonnyasztása nem a hazára, de a zsidóságra s kivált a külföldiekre nézve volna nyereség, az alkalmasint ugyanazon egy kutfőbül szinte mind azok ellen is fog hasonló gyűlöletet s ebből fakadó daczot, lenézést, kevélységet és dagályt méríteni gyakorolni, kiket felhozék.

S ha ezen osztályhoz tartozik, mi ha nem is bizonyos, minden esetre igen hihető, ezen osztályhoz, melly napról napra jobban elisolálja magát nemcsak a világtul, Európátul, de még a hazában is: akkor az ellenem gördített negyedik pont valóban jó tréfa, mellyhez képest az isoláló tervemre akarja fogni az elkülönözés bűnét.

Egyébiránt még egy pillanatra visszatérvén a harmadik pontra, ha Morionnak telekdíji eszmém ellen nincs más kifogása, mint az, hogy tervem által a nagy földbirtokosak bizonyos része mostani financialis bonyodalmibul tán kivergődnék, s mind azon milliók, mellyek most kamatként minden évben a honbul kivándorolnak, ezentul a hazában maradnának, ám jól van, mert noha ezt felette nagyon bánnám, mert honunk javát nemcsak directe de indirecte is szeretném előmozdítani, azért e ponthoz még sem ragaszkodom sine qua non-ként, s heverjen a

kilenczven millió kamatlan, és szaporodjék ha birja a ládában, bizony nem bánom, vagy fektessék az egész száz millió mind egyszerre a honba, vagy legyen kiadva az költői és metaphysikai hypothecára, a mint tetszik, mindenben megegyezem, csak hogy ne az én nevemet, de Morion nevét illesse az ebbeli financialis eljárás dicsősége és köszönete.

Az ötödik pontban, miután az előbbeniekben nyilván elárulja Morion nemfizetési hajlamát, azt veti szememre, hogy tervem csak palliativ elvkérdésnek látszatik lenni, mert nem valami rendszeres adózási tervet alapít meg, hanem csupán csak a jövődőt akarja elzálogosítani, s pedig ha jól emlékezik, harminczöt évre.

A hatodik pontban pedig egyenesen keveseli Morion azon pénzbeli tehetséget, melly tervem után kerekednék, és ezen valóban igen naiv sort irányozza hozzám: „mert - így mond - azt hiszem, hogy a nemes gróf meg fogja ismerni, hogy egy annyira elmaradott országnak, mint Hunnia, investitora vajmi igen kevés pénz évenként egypár millió.”

Már most kérdem a részrehajlatlan olvasót, lehet-e egy könnyen több szemtelenséget és hypocrisist néhány sorba öszpontosítani, mint a mennyit egybe birt szorítani Morion ötödik és hatodik pontjába?

A négy elsőben jóformán mindent előhoz, mi a zsiros nagy többségben nauséát okozhatna tervem ellen, s miután azt hiszi, „megakasztá az ügyet,” sarkon fordul s nagy uriásan piczinyeli az egészet! Mintha bizony két kézzel járult volna ahhoz, ha határozott és rendszeres adózási tervvel, melly örökre köt, állottam volna elé, és mintha csak azért tetszenék neki vissza tervem, mert mint ő számítá ki - s bizony nem tudom milly kulcs szerint - csak egypár millió fordíttatnék az olly annyira elmaradt Hunnia felvirágoztatására.

Bizony mondom, a jobb lelketű, ki mélyebben tekint a tények forrásiba, émelgő érzéssel fordul el a magyar elmebeli surlódások illyféle fekélyeitől; mert hol őszinteség nincs, de mézes szavak és virágok alatt csak álnokság lappang, s mi több, ennek beburkolására nemcsak különös gond nem fordíttatik, de a legotrombábbul készült csapdába vélik az illetők megcsiphetni bárkit, ott a rothadásnak olly jelei mutatkoznak, mellyektől ha köz neheztelés által nem menekszik meg a hon, bizony egek sem bírják azt élet felé fordítani többé.

Kinek nem tetszik tervem, vagy hibát talál benne, ám mondja ki, s lelkemre esküszöm, azért egy hajszállal sem fogom őt rosabb embernek tartani nálamnál, sőt okosabbnak és jobbnak, ha tévedésimet utba idézve, jobbal bir állni elé. Az isten őrizze azonban a hazát azon ál-orczások csábjaitul, kik - mint Morion ellenem gördített ötödik és hatodik pontjában tevé, mellyekben határozott elvű rendszeres adóval s tervem nem elégséges voltával üz pompát - csak azért ülnek a haladás hyperbola-paripájára, hogy az ostobák nagy seregét elszédítve homályba lökjék, s ezen fogás által is gátolják a haladás kivihető és gyakorlati lépéseit.

S Morionnak addig is, míg bővebben lesz bátor - mint mondja - egyet s mást szükség esetében előadni „két garas” című indítványom ellen, csak ennyit.

És azért álljon elé. Ha pedig csupa negatiók helyett netaláni „hat krajczáros” sőt „tizenkét krajczáros,” az enyéimnél sokkal magyarosb czikkeiben, minthogy garas igaz igen németes, mert Groschen-bul ered, a krajczár ellenben ugyancsak magyaros, mert de csak távulról sem hasonlít kivált kimondásban a német Kreutzer-hez; oh szegény Morion! ha mondom csupa negatiók helyett magyarosb czikkeiben jobbra tanít, akkor legyen bizonyos, én leszek első, térdet fejet hajtva lehangosabban elmondani, igen nagyon töredelmes mea culpámat, hogy ellenem gördített szívömlendezéseit s velőáradásait olly kevés udvarisággal fogadám! - S erre, t. i. ezen utolsónak megbánására - mert hiszen Morion még semmi jobbra nem tanított - félig meddig már most is hajlandó volnék, s pedig mert véletlenül éppen most, midőn e sorokat írom, valakitől, ki a titokban van, vagy az anonymitási álorcán keresztül nézett, felette nagyon hallom dicsértetni (?) Moriont s róla azt állíttatni: hogy bizony szegénynek nincs ros

intentiója, nem is akart ellenem, kit különösen tisztel (!?) kikelni, hanem hogy már szokásában van, a magáét is tartalék, de minden rossz szándék nélkül elmondani.

Mea culpámat ez uttal azonban még sem rebegek el, mert eddigelé bizony nem tudtam az iránt egészen még tisztába jöni enmagammal, valljon e következő három species közül, mellyel rendkívülig megveré honunkat ármány, mellyik vétkezik erősebben honunk iránt, s ekkép mellyik érdemel több visszatetszést, vagy viszont több kiméletet.

Egyiknek képét e cikk által festém. Még sokkal jobban tudnám kidolgozni, de ez uttal tán nem szükség, mert habár általános vonásokban van is oda vetve az, azért hiedelmem szerint, még is magára fog ismerni abban nem egy ravasz, s nem egy illyest fog benne látni a mélyebbre tekintő.

Másiknak lényege körülbelül ez: bármibe, jóllehet legkisebb tárgyismeret nélkül belékottyanni, atyáru fiura átmenő előítéleteket, vagy könyvekből kiszedegetett általjánosságokat, minden alkalmazás nélkül fényes axiómákként elszónoklani, és a hazának legéletbevágóbb kérdéseit olly kevés ihletődéssel és scrupulussal kezelni, mintha csak kártyaházak felépítéséről, vagy efféle gyermekes kedvtöltésről volna szó.

A harmadik species elvégre az, melly rabulisticai szüléktől eredvén, rabulisticai levegőben élvén, annyira el van minden csepp vér- s nedvében rabulismustul nyomorítva, mikép mint a német mondja, 'hyperfein' jelleméhez képest egyenes és büszke férfiuságot bocsát tekervényes glacé-keztű féle hiu piperőcszésért áruba, szilárd hazafiság helyibe ocsmány önérdék utáni vadászatot állit, majd a kormánylyal, meg máskor a sokasággal, nem a köz álladalom előmozdítása végett kaczerkodik, de azért hogy magából legyen valami, habár csak egy kissé magasb felfogás szerint is, valami felette piczi! és melly vak minden, sőt saját maga iránt is, mert in ultima analysi - ha igaz, és pedig igaz, s ennél nincs szilárdabb axióma, hogy ember-séges öntudat s némi jobb megbecsülése nélkül nem érhetni e földön el valódi szerencsét - még maga magát is megcsalja.

Már az első, második, avagy harmadik osztályhoz vallja-e magát Morion, nem tudom; hanem hogy egyikéhez tartozik, azt, ha szól, felhozott cikke után ítélve, fogadom, minden mélyebbre ható előtt tökéletesen be fogja bizonyítani. És azért, mert a választás minden esetre dicső, minélelőbb ki a napvilágra!

XXIV.

Jelenkor, 102. az.
decemb. 24, 1843.

Valamint kézzel fogható, hogy Morionnak tervem ellen gördített észrevételei alatt nincs egyéb, mint ügyetlenül leplezett megakasztási s megrontási vágy, ugy világlik viszont a magát még nem nevezte magnásnak a p. hirlap **286** és **287**dik számaiban felhozott minden soraiból egyedül legőszintébb szándék ki: mennyire lehet, előmozdítani az ügyet. És azért, mivel álnok gáncs is más, és feloldásra oda vetett csomó is más, éppen ugy, mint jónak sőt el nem háritható tisztnek tartám Morion lényegét utolsó cikkemben kellőleg illusztrálni, ugy hiszem illőnek sőt kötelességben járónak, a magát nem nevezte magnásnak loyalis érzettel tett észrevételeiért itt nyilvános köszönetemet jelenteni; s pedig, mert a közálladalomra nézve nem lehet hasznosb, mint kiismértetni a „szájasokat” a „lelkesektől” - ennyit Morionnak; - a jó hiszemű és siker után sovárgó tervezőnek ellenben nem eshetik semmi kívánatosb, mint tervével járó minden nehézség s körülmények kellő kimutatása - ennyit viszont a taglaló magnásnak - minthogy egyedül így kerülhetni el minden megbukott tervnek két legközönségesb gyilkosát, az egyoldalúságot t. i. és a felszíniséget.

Időbül és helybül egészen kifogytam, úgy hogy ez alkalommal legjobb akarattal sem bocsátkozhatom mind azon részletek felvilágosításába, melyekre figyelmeztetni szives vala a most érintett loyális taglaló; annyit azonban mondhatok előre - és ez okvetlen kiviláglandik, ha netalán ismét discussioba jő az ügy - hogy sem egyik sem másik cikkében de egyetlen egy nehézség sincs, melly, mi tervem lényegét illeti, feloldható nem volna. Ámde értsük egymást: *mi tervem lényegét illeti*, mondom, mert annak jobb vagy közönyösb sikere, nagyobb vagy kisebb eredménye, éppen nem tagadom, felette erősen függ mind azon nehézségek diadalos legyőzésétül, melyeket a magát nem nevezte magnás néha igen talpra esve hoz tervem ellen fel.

Mind ennek megmutatására - a mennyire t. i. néhány sorral illyest megmutathatni - mind némi hibás felfogások rectificatiojára legyen ennél fogva szabad, egyet s mást csak fővonásokban érintenem.

Első cikkét azon ismert tábornoki anecdotával kezdi meg a taglaló magnás, mellyhez képest pénz, több pénz, s még több pénz kívántatnék legszükségesebben meg győzedelmes háboru vitelére.

Erre azt lehetne felelni: bizony nem volt az angolnak aránylag sok pénze, mikor második Fülöp alatt szétverte az aranydús spanyol armadát; az amerikainak pedig még sokkal kevesebb volt, mikor az angoltul szabadítá meg magát s a t. úgy hogy pénz mellé háboruban tán még valami egyéb is kell.

Azonban legyen a tábornoknak tökéletes igaza, ki tudomásom szerint Montecuculi volt, biz én legalább ez alkalommal nem bánom, csak hogy nem értem, mikép alkalmaztathatja e mondványt a taglaló magnás ezen szavakkal rám: hogy „t. i. én „két garas” czim alatt közrebocsátott telekdíjas tervemet, melly által hazánk javát gyorsan és hatalmasan előmozdítani reméllem, éppen úgy egyedül pénzre alapitom, mint az elébb említett vezér a háborut.” Nem értem pedig azért, mert telekdíjas tervem financialis műtétel, sőt a telekdíj maga egyenesen pénz, s így természetes, hogy az eszmém szerinti pénzbefizetésnek nem lehet más alapja, mint egyedül pénz. Éppen azon osztályzatban mindazáltal a tisztelt taglalónak e következő szavait olvasom: „A tervező gróf egyszersmind nyilván kimondja, hogy egyedül ezen terve elfogadásában lát módot, vérünk illő s tartósan gyarapodandó haladása és boldogsága talpkövének olly módoni letételére, miszerint honunk egén valahára azon hajnal felderüljön, melly után okvetlen világos napfénynek kell - legalább a tervező gróf várakozásai szerint - következni.”

És csak akkor, mikor ez utolsót olvastam, kezdém érteni, hogy a tisztelt taglaló a tábornoki mondványt tulajdonkép nem az én telekdíji tervemre akarta alkalmazni, mint az véletlenül megtörtént, hanem egyenesen vágyamra, honunkat hajnali biborban és déli napfényben látni; úgy hogy míg Montecuculi pénzre állitá háborui reményeit, én e g y e d ü l pénz után várnám Hunnia felvirágzását, s mi még ennél is több, mint éppen most hozám fel, e g y e d ü l ezen tervem elfogadásában látnék módot, vérünk illő s tartósan gyarapodandó s a t. talpkövének letételére s a t.

Boldog Isten! hol mondtam én mind ezt? Hiszen ez igazi Dulcamara-féle rendszer volna, mellynél én, s kivált politikai charlataneriát tekintve, gyölöletesbet nem ismerek. Nem nem, én e g y e d ü l pénzre, mellyet egyébiránt egy alkatommal sem tűztem ki czélul, de mindig csak eszközül, vérem nemesbülését, honom felvirágzását soha sem állítottam. És éppen olly kevéssé adám telekdíji eszmémet financialis állapotunk egyedüli s úgy szólván kirekesztő gyógyszeréül; valamint nem emlékezem, mikor kérkedtem volna két garasos eszmémmel

annyira, mikép e g y e d ü l annak életbe léptetése után is fel fogna a déli nap ragyogó sugariban fényleni Hunnia.

Én mind ez ellen ünnepélyes ovást teszek. S ugyanis, mert pénzt, ujjászületésünk jóllehet felette hatalmas, de azért még is mindig csak e g y tényezőjének ismerém, melly ha rege-generationk olly sulyos, sőt valljuk meg, olly annyira problematicus műtételében isolálva áll, s nem működnek mellette fölötté számos szellemi és anyagi tényezők, bizony nemcsak déli napfény, de még csak egy kis becsületes hajnali bibor sem fogja az emberi események évráiziban kitüntetni fajtánkat. Hanem tán éppen azon okbul, mellyhez képest Montecuculi hajdanta mindig csak pénzt, és több pénzt, és még több pénzt hordott szájában - mert hiszen bátorságban soha nem szűkölködött a magyar - s ha Montecuculi véletlenül Chinában vezérkedik - mert ott elég a pénz - alkalmasint c o u r a g e, több c o u r a g e, és még több c o u r a g e fakadott volna megnemszünőleg ajkairul; ugy ha én hasonlólag, sokak szerint tán kelletén tul is pengetem a pénzt, ugyan nincs-e igazam? miután sem jó akarat, sem enthusiasmus híjátul nem sinylünk, de még sem megyünk, sőt nem is mehetünk azért semmire, s pedig egyedül, mert pénzünk nincs. Így tehát megbocsátható, ha valamint az érintett vezérre is ráfogák, hogy ő diadalra csak pénzt követel, ugy szinte engem is sok csak azon színben lát, mintha nemzeti küzdelminkben egyedül pénz után várnék sikert. Ámde azért még is devalváljuk állításinkat, mert csak így érthetjük s méltányolhatjuk egymást. És e szerint, ha valaki tán kelletén is tul buzog tárgyaért, azért ne tegyük róla könnyelműen fel, hogy ő azt azon okbul már panacea hatásának tartja.

A taglaló magnás kételkedik, valljon kapnánk-e csak egyáltaljában is száz millióra felrugó kölcsönt, valamint nem kételkedik kevesbbé azon, hogy illy roppant summát három és félért vagy csak négyért is fognánk-e szerezhetni. Ezekhez azonban ollyasmit csatol, mintha feltehetné, hogy olly gyakorlati ember mint én, e tekintetben bizonyosan már előlegesen fogott volna gondoskodni, s a dolgot az illetőkkel már előre el fogta volna rendelni.

Részletekbe, mint már érintettem, ez uttal nem bocsátkozhatván, ezekre röviden csak azt mondhatom:

Ha tervem mint egyes isolált karika illesztetik mostani országos gépezetünkbe, a nélkül hogy ebben is némi javítások történnének, de e helyett utóbb is megmarad például az aviticitas kérdése mai lényegében s utóbb is a kortesek gratiajátul annyira függő független tens Viceispán és Sz. bíró urak hajtandják be a pénzt, mellyet még a legszájasb és körmösebbek sem tudtak de csak a magyar színházra is bekeríteni s a t. akkor, bár adjuk „széles e haza” mellett „nemesi levelünket” sőt üdvünket is hypothekául, bizony az egész világ hátán sem találunk összesen véve annyi bolondot, kikbül három és fél- vagy négyért csak egy milliót is ki fognánk préselhetni.

Mihezképest, ha ki illy körülményeket teszen fel, annak tervem ebbeli sikerén természetesen nemcsak kételkedni szabad, sőt azt egyenesen hasztalannak kell tartania.

Ha ellenben mind életbe lép az, mi tervem sikerét feltételezi, s mit polgári szabadság utáni vágygyal kérkedő nemzetnek hova hamarább életbe nem léptetni igazi bűn és szégyen, akkor - én legalább egy cseppet sem kételkedem - bizony megszerezzük a száz milliót, s ha ezt jutányos kamattal nem cselekedhetnők, ám magunk bocsáthatunk ki annyit.

Ugy hogy, mi specialiter a kölcsönt illeti, telekdíji tervemnek az első esetben semmi sikere nem lesz, a második esetben ellenben legjobb sikere várható; olly esetben végre, melly e két-tőnek közepére esnék, azaz történnék némi javítás ugyan, de csak félig meddigi és félszegű, akkor tervem is aránylag természet szerint csak félig meddigi és félszerű sikerrel járna.

Mikbül szoros tudományilag az foly, quia de futuris contingentibus non datur determinata veritas, hogy én mint practicus ember - melly nevezettel engem megtisztelni szíves a tisztelt

taglaló s ezt valóban nagyra veszem, mert a mostani köz szédeltetés közt bizony nehéz némi fényes theoriák által el nem ragadtatni - az foly mondok a fentebb előadottakból, hogy én mint practicus ember, nem érezhettem magamban vágyat, időmet valami nemzeti kölcsönnek az illetőkkel való előleges kidolgozására fecsegni; s pedig, mert az irgalmas Istenért ugyan milly basisra állíthattam volna egy illyféle előlegesen kicsinálendő tractatusnak csak propylaeumit is, miután senki nincs e hazában, ki csak távulról is jóslani képes volna, milly biztosságot lenne a magyar nemzet adni kész.

Ki hitelt adni tud, azaz: ki nemcsak elégséges de olly hypothekát bir, mellyre a hitelező tüstént és minden incommoditas nélkül rá teheti kezét - és e körül forog a dolog - az bizonyosan kap pénzt, s annál bizonyosbban s annál olcsóbban, minél jobb a hypotheka, azaz minél „e l é g s é g e s e b b,” és minél - ha így lehetne kitenni - „h o z z á f é l h e t ő b b.” Ez axioma, s mellyet váltótörvényünköl származó nem egy éppen ellenkező eset még nem gyengít, s ugyanis, mert mindaddig, míg az országnak általános hitele nincs, mindaddig, bármilly specialis jó törvények fogtak volna is életbe lépni, bizony csak véletlenül fog a szükségbe zavarodott adós, egyes pénzes monopolisták martalékiból menekedhetni.

Fizessen az ország bármilly summát évenként, de azt fizesse olly rendesen s olly szabatosan, mint tegnap: volt, és holnap: lesz, s ezt ne csak saját maga higye, de az ‘illetők’ is ‘hihessék,’ s bizony mondok, több vagy kevesebb áldozattal, de minden esetre váltig kapunk pénzt. S ím e szerint nem az a teendők sora, hogy mielőtt csak távulról is kifejlődött volna legislatioi tömkelegeink közt e kérdés lényege, már is valami tractatusra lépni akarjunk, s éppen ugy korántsem az a dolog philosophiája, hogy valljon tehetünk-e szert száz vagy tán csak ötven millióra, s ezeket 3 ¹/₂ vagy 4, 5 sőt 6 percenttel fogjuk-e fizetni, hanem az, hogy bajnokit kiállva a gátra, kevesebb vagy több áldozattal, de minden esetre kivívjuk honunk felvirágzását. Magátul értődvén, ceteris paribus, minél olcsóbban, mi azonban szinte egyedül csak józanságunktól függ.

Továbbá azt véli tisztelt taglalóm, hogy igen is rózsaszínben tüntettem elő tervemet. Én ezt azonban nem hiszem, mert illyest csak akkor fogtam volna tehetni, ha tervem végeredményeit festem, ezt pedig nem tevém, sőt egy szóval sem érintém, mi mindennek életbe léptetésére hinném én a tervem által egybe gördülendő pénztehetséget fordítandónak, mert e műtételt eljárásom egyenesen harmadik stadiumául tűzém ki. S így meglehet, taglalóm azt tartja tervemben igen is rózsaszínűnek, hogy száz milliót három és fél legföljebb négygyel reméllek kaphatni, kilenczven milliót pedig ötten kiadhatni, s így tovább. De ez esetben elvétí a valót, mivel a mellékést veszi főszempontul; s ugyanis mert, nem az a főszempont: valljon száz vagy ötven milliót kapunk-e alacsonyabb vagy magasb kamatra, s milly summát adunk ki s a t. hanem az a dolog lényege és philosophiája, hogy fog-e s milly arányban fog honunk tervem alkalmazása által felvirágozni; s e tekintetben, mint érintem, nem mondtam semmit, ámde ígérhetem, ha a világi események törvényei minden sarkaikból nem bontakoznak ki, mert a kisdéd makkból, csak el ne gázoljad, mindenütt tölgyfa lesz, hogy vajmi szép gyümölcsöket fog teremni tervem, ha az - mit nem akarok feltenni - különös idétlenséggel nem kezeltetik, minthogy ritka kifejlésre képes honunk, s mert lásson vérünk csak egyszer ‘nagyobbszerű sikert,’ mellyet eddigelé soha sehol és semmiben nem látott, s érzem minden csepp véremben, habár számban kicsi, még is megtörhetlen lelkesedésre gyul, melly legdicsőbbeket vihet végbe, mellyet azonban minden nagyobbszerű sikernek, legalább ‘bibora’ előtt, egyedül phrasissokkal s költői ígéretekkel egy egész nemzetbe, melly csak most nem régiben fordult el a koporsótól egy kis élet felé, égi tűzként lövelleni akarni, s mert ezen egész nemzet illy műtétel után tüstént nem járja el kínjában a villitánczot, arra ugy szólván: anathemat kiáltani valóban ha több nem, legalább igen felszínes theoria és vajmi nyavalyás állapot.

Tárgyalásának folytában azt is felhossa taglalóm, hogy tervem kivitelében igen nagy nehézségeket lát. Erre azonban jó hiszemben azt felelhetem: fogadom nem lát többet de csak annyit

sem mint én, s pedig mert, noha nem hihető, azért még is elsülhetne azon non putaram, melly szerint szavaimnál megcsipve, kénytelenül ki fognék az agitatio mezejére állni, s ehhez képest, nehogy azon csak úgy haladjak mint idomitlan ló, már mennyire lehetett, megbarátkoztam az akadályoknak legalább egy részével, s megvallom, már ezek is olly áthághatlanoknak mutatkoznak - s mennyi lesz még az előre nem látott! - mikép ha azon hit nem lelkesitné keblemet, hogy a szilárd hazafiságnak még a legsúlyosb sem lehetetlen, valóban már régóta felhagytam volna az egészszel; úgy hogy teljességgel nem találta el taglalóm a valót, ha azt hiszi, mintha én tervem könnyü kivitele körül magamat ámitásokba ringatnám.

Többnyire vegye szíves észrevételeiért buccsummal együtt ez uttal még egyszer köszönetemet addig is, míg tán alkalmam lesz részletesebben feloldani nehézségeit, s higye el, hogy olly kritikát mint övé, mellyből egyedül loyalis őszinteség lehel, bármiben fáradnék is, mindig nyereségül veendem.

KÉT GARAS.

XXIV. (Vége.¹²)

Jelenkor, 103-4ik sz.
decemb. 31. 1843.

Nézzük most, mennyire néhány vonásban illyest tenni lehet: tulajdonkép s egy kissé határozottabban: mi körül, vagy inkább: minek elérése végett kívánnék az agitatio mezejére kilépni.

A v é g e t t, hogy addig is, míg az idő jobbat s czélszerűbbet fejt ki, törvény által legyen eldöntve, mikép a bellica és domestica mellé, mellyek már léteznek, egy harmadik kincstár alkottassék; és ez utolsó

1szer. Egyedül Magyarország szellemi és anyagi kifejtésére szolgáljon;

2szor. Minden egyéb kincstároktul elkülönözve, egyedül saját körében forogjon;

3szor. Budapesten felállítva, az országnak legszigorubb ellenőrsége alatt kezeltessék;

4szer. E kincstár felállítására ne legyen ugyan egyetlen egy bármilly kis kutforrás is kizárva, nehogy azonban sok cél utáni iramlás végett, mint az sokszor történni szokott, egy se éressék el, mindenek előtt irassék ki általján véve Magyarországnak minden egy hold terére in thesi két garas, vagy legalább egy garas telekdíj.

Ha ez - s értsük egymást - egyedül in thesi, s csak bizonyos évekre, például harminczöt évre el van döntve törvény által, akkor küldessék ki országos választmány, mellynek tisztje következendő volna:

1szer. Minden körülményt fontolóra véve, olly kulcsot dolgozni ki javaslatként, mellyhez képest legigazságosb volna a két két vagy egy egy garast az ország külön részeire kivetni.

2szor. Mindenek előtt szemügyre venni a szegényebb sorsuakat s már valami adó alatt állókat, úgy hogy ezek vállait az új teher csak könnyen s inkább az általjánosság elve miatt érintse.

3szor. Kikutatni, milly financialis műtétel által lehetne a telekdíj után bekerekedő pénztehetiséget legmagasbra emelni. És e tekintetben, mennyire szükségesnek fogja látni, magát a kormánynyal, vagy legalább ennek főembereivel, érintkezésbe hozni.

4szer. Lehető legkimerítőbb javaslatot kidolgozni, hogy tekintvén az ország általjános javát, különös reflexioval levén a honnak mostohább vidékeire, valamint egyetemes szegényebb sorsuira, milly series és milly lépcsők szerint volna a telekdíj alapján egy és más legczélszerűbben életbe hozandó.

5szer. Tervet készíteni az egész ügynek gyakorlati alkalmazása fölött; s végre

¹² A Jelenkor legutóbbi (102dik) számában bizonyos okok miatt félben szakasztott s most közölhető „Két garas” című XXIVdik cikket mi a tisztelt gróftól már f. hó 18kán vettük egész mostani terjedelmében s azóta ehhez általa semmi nem adatott, sem abból el nem vétetett. Mit azért is szükségesnek láttunk ezennel megjegyezni, hogy kitessek, mikép a tiszt. gróf ur a p. hirlap szerkesztője kivonatával a népet illetőleg, egybetalálkozott, miután látható, hogy a ns gróf a jelen számban közlött öt pontjaiban (kivált a 2ban) mellyek szerint a küldöttség eljárását ohajtja, ha nem épen azon szavakkal is, de világosan fejezi ki a p. hirlap szerkesztője eszméjét. Adjon Isten kívánatos sikert a dolognak. S habár több más kérdés iránt foly is még a harcz, legyen legalább ez egyben, illy nagy fontosságuban, béke, sőt frigyessülés hazánk feldicsőítésére! A s z e r k.

6szor. Az egészet, a jövő vagy a drága idő kimélése végett egy rendkívül tartandó országgyűlésnek benyújtani.

És ez uttal agitatioi eszmém fölött határozottabbat nem mondhatok; magamnak mindazáltal fentartván, hogy majd mikor netalán az agitatioi mezőre lépés végett, fel fognák szólíttatni, az addig is tervem ellen görditendő nehézségek feloldási próbája mellett egyszersmind a most előhozottakat is tehetségem szerint még jobban felvilágosítani s tán pótlani is fognám.

A pók, mint mondják, még mézből is mérget szí, a méh viszont még keserűből is édest.

Felszólítom ennél fogva mind azokat, kiknek vérünk jövődjé őszintén fekszik lelkükön: nézzék előadásom hiányait engedékenyen el, s ha lehet, vonjanak egy kis jót tiszta lelkü szándokombul.

Erő, magában bizás s ebből eredő bátorság jellemzi a férfit. A helyett tehát, hogy a casuisticának ezer bonyodalomba bocsátkoznánk szűk prókátorilag: mi minden fog élni, ha egy egy garast vetünk ki egy egy holdra - mi körül, igaz, foliantokat lehetne irni, bizzunk inkább magunkban s eddig meg nem tört nemzeti zománcunkban, és írjunk ehhez képest elvként, minden holdra nem bánom ha nem is két vagy egy garast, legalább de tétova nélkül, egy krajczárt ki. Hiszen kezünkben marad az egész, s egyedül minhasznunkra fog fordíttatni az. Mitül rettegjünk tehát? Illy csekély teher ha nincs is szoros tudományi szabatosséggal elosztva, bizony senkit nem nyom el. S ha valaki véletlenül általa még is erősebben volna megterhelve, azt a lelkes addig is, míg minden jobb és jobb rendre fejledez, szívesen elviselendi.

Oh szent haza, mellynek nevével nem egy hiu csak kalmárságot űz, ébreszd a jobbakat szebb hasznukra. S legyen bármi kicsiny nyel is megkezdve egy józanabb és igazságosb rendszernek aerája - -, s legalább, mint én itélek nemzeti létünk körül, én, ki ábránddal be nem érem, többé vérünk jövődjé fölött nem csüggedek, mert lássa csak a magyar, hogy hazafisága az égi lakosoknál viszhangra talál, s gyümölcsöt terem, s mint fentebb érintém: 'Vetélkedni fog,' de nem azon, mi ma teszi nyomorult ujhuzásinak tárgyát - oh piruljunk! - hanem hogy ki tehet többet a honért.

S ha legnagyobb veszély kísérné is ügyemet - pedig legkisebb sem kíséri - még akkor sem kellene azt kísértetlenül hagyni. Mert ugyan biztos állásban vagyunk-e most? Oh ne csaljuk magunkat! Agg bárkánk, mind nemzeti mind alkotmányos tekintetben bizony felette közel van a hajótöréshez, mert az indulatok vajmi magas hajjai és a szenvedélyek kibontakozott szélvészai hányják vetik azt, s ekkép tán nem segíthetne rajtunk egy könnyen valami inkább, mint egy kis 'gyakorlati part,' mellyre kikötve csakhamar átlátandjuk, hogy új elemekből csak Isten teremthet nemzetet s ekkép mi mint gyarló emberek, egyedül a létezők kifejtése s nemesbitése által menthetjük meg és emelhetjük magasbra vérünket.

És most elvárom, mit mondanak az oppositio zászlója alatt álló haladás barátjai. Mert ha tervemet ellenzik vagy hallgatással veszik még ezek is, kik közt szinte egyedül elvbarátokat tisztelek, csakhogy megváltozott körülményink között eljárási modorom más: akkor - - - - várni fogok; s addig is, míg birom, honunk felvirágzására kisebb szerűeket öntözgetni.

Mi azonban engem illet, valamint soha nem fogom az ellenséget egyedül vagy néhány bajtárssal megtámadni, de ha csak a fél ezred hajlandó is erre, már megyek: szintugy nem vagyok barátja a liberum oblatumnak; ámde ha kiváltságos rokonim csak fele akarna is teremben venni részt, s én már édes örömet fizetek. Hadd élvezze a többi, ha elég nyomorult erre, a mindenbeni ' ingyent,' én nem irigylem, sőt viszem hátamon, mert élvezni sovárgom 'honunk diszt.'